

THEOLOGIAE
CHRISTIANAE
COMPENDIUM;

AUTHORE

K.

JOHANNE FRIDERICO OSTERWALDIO,

CELEBERRIMO THEOLOGO NEOCOMENSI.

EDITIO SECUNDA.

GLASGUAE:

IN AEDIBUS ACADEMICIS

EXCUDEBANT ROBERTUS ET ANDREAS FOULIS

M.DCC.LVII.

3554. aa. 16

Lectori Benevolo

S. D.

Bibliopola.

TRADO tibi tandem typis meis descriptum Compendium Theologiae Christianae, Theologi et Concionatoris incomparabilis Johannis Friderici Osterwaldii, Ecclesiae Neocomensis Decani plurimum venerandi. Libellus si molem spectes haud ingentis videbitur pretii, si verò contenta, omni pretio major. Notum quidem est non adeò felici successu plerumque prodire scientiarum Compendia, quia nimirum saepè illorum concinnatores iniquâ omninò lance momenta rerum ponderantes, sine ullo judicio praetermissis gravissimis rebus, in cortice et inutilibus haerent, ac compendiorum loco otii temporisque dispendia potiùs discipulis obtrudunt. Plane aliter hîc res se habet ubi vir summus accerrimo judicio, ex universa Theologia, praecipua capita eâ perspicuitate, eo argumentorum pondere, eâ simplicitate, et quod in Theologo summum

est, eo pacis studio proponit, ut huic par-
 rem antea non exitisse librum ingenuè as-
 feram, nec dubitem in illum trahere Judae-
 orum aliàs de ipso sacro codice dictum,
 montes scilicet doctrinae, ex praegnantibus
 ubique pendere verbis. Nec certè est, Lec-
 tor, cur de his dubites, aut vilis lucelli gra-
 tiâ dicta suspiceris. Jamdudum enim il-
 lustris Osterwaldius aliis editis utilissimis
 scriptis orbi Christiano probavit à se, in
 Ecclesiae quippe bonum nato, non nisi ta-
 lia proficisci posse. Agnovere insigne hujus
 scripti pondus atque momentum Theolo-
 gi summi, qui ab his triginta retrò circiter
 annis auditoribus suis in Scholis privatis
 et publicis duce Osterwaldio sacros puro-
 que Salutaris Doctrinae latices instillare
 utile, imò necessarium duxerunt. Quid
 de isto compendio, ut omnia hoc unico
 complectar, senserint omnes illi quibus il-
 lud unquam innotuit, vel inde patet, quòd
 nemo illorum sit, qui, cùm tunc quidem
 aliter χειμῆλιον istud comparari non posset,
 vel labori vel sumtibus minime parcendum
 ratus, id non vel propria descripserit ma-
 nu, vel certè describendum curârit. Jam
 diu quidem optatum fuerat, ut celeberrimi

mus Auctor aut ipse hocce Compendium ederet, aut ab aliis edi permetteret, verum irritò hætenus conatu. Nunc tandem veniam hujus eximii scripti excudendi à venerando sene nactus, id certè summo studio egi, ut quàm correctissimum et à scribarum mendis purgatissimum illud tibi traderem, Lector. Loca præcipua S. S. plerumque saltem citata, ipsa passim adscripta sunt, et marginalia non inutili, uti quidem puto, operâ ubique adjecta. Hoc igitur jam munere lætus frui, Lector amice, mecumque Deum ferventibus ora precibus, ut venerandum Auctorem Nestoreos in annos salvum atque incolumem præstet, ipsique porrò vires Ecclesiam Christi non solum viva voce, sed et variorum scriptorum, quibus scrinia ejus scatere scimus, editione aedificandi, abundè largiatur. Vale. Scribebam Basileae IV. Id. Sextil. A. O. R. cId Idcc XXXIX.

CAPITUM ARGUMENTA.

PROLEGOMENA.

	Pag.
1. De Natura Ministerii Evangelici	1
2. De Requisitis in V. D. M.	5
3. De Praeparatione et Vocatione ad Ministerium	10
4. De Methodo Studii Theologici	14
5. Theologiae Idea generalis	17
6. Theologiae partes	24
<i>Theologiae Christianae Sectio I.</i>	
DE SACRA SCRIPTURA.	
Cap. 1. De Libris quibus constat S. S.	27
2. De S. S. attributis	30
3. De usu S. S.	46
SECTIO II. DE DEO.	
Cap. 1. De Dei Existentia	54
2. De Dei attributis.	60
3. De Sancta Trinitate.	77
<i>Theologiae Pars Prior.</i>	
De Tempore quod Christi adventum antecessit.	
Cap. 1. De Creatione	86
2. De Providentia	95
3. De Peccato	108
4. De Decretis	118
5. De Tempore Antediluviano	125
6. De Vocatione Abrahami	129
7. De Lege Moſis	134
8. De Prophetis	139
9. De Vario Judaeorum ſtatu.	142
10. De Reliquorum Populorum ſtatu	148
<i>Theologiae Pars Posterior.</i>	
De Tempore quod adventum Chriſti ſequutum eſt.	
SECTIO I. Cap. 1. De Johanne Baptiſta	156
SECTIO II. DE JEſU CHRISTO	
Cap. 1. Jeſum eſſe Meſſiam	161

2. De Persona Christi.	166
3. De ejus triplici Munere	169
4. De duplici Statu	181
SECTIO III. DE ECCLESIAE CONSTITUTIONE.	
Cap. 1. De Missione Spiritus Sancti	188
2. De Apostolorum Praedicatione	191
3. De Judaeorum Excidio	194
4. De Vocatione Gentium	198
5. De Ecclesiae Constitutione	201
SECTIO IV. DE DOCTRINA QUAE IN ECCLESIA	
PRAEDICATUR.	
Cap. 1. De Fide	204
2. De Resipiscentia	213
3. De Bonis Operibus	220
4. De Promissis et minis	231
5. De Justificatione	237
6. De Sanctificatione	244
SECTIO V. DE ECCLESIA.	
Cap. 1. Quid sit Ecclesia	250
2. De Regimine Ecclesiae	259
3. De Disciplina	266
4. De Vario Ecclesiae Statu	272
SECTIO VI. DE AUXILIIS AD SALUTEM.	
Cap. 1. De Auxiliis internis	278
2. De Auxiliis externis	282
3. De Sacramentis	285
4. De Baptismo	291
5. De S. Coena	295
SECTIO VII. DE FUTURO SEculo.	
Cap. 1. De Statu hominis post mortem	307
2. De Fine Mundi	312
3. De Resurrectione	315
4. De Judicio extremo	321
5. De Vita aeterna	327
6. De morte aeterna	333

166
169
181
NE.
188
191
194
198
201
CLESIA
204
213
220
231
237
244
250
259
266
272
EN.
278
282
285
291
295
O.
307
312
315
321
327
333

THEOLOGIAE

CHRISTIANAE COMPENDIUM.

PROLEGOMENA.

QUI ad sacrum munus ministri Evangelici aspirat, is primum et ante omnia apud se perpendere debet diligentissimè, quis sit studiorum suorum scopus, quaeve sit sanctissimi illius muneris ratio atque natura; idque tam ut seipsum exploret, videatque, num ad hoc munus à Deo vocetur, tum etiam ut intelligat, quid sibi faciendum sit, ut idoneus gregis Christi pastor evadat.

Tria igitur in antecessum explicanda suscipio. 1. Quae sit natura ministerii Evangelici. 2. Quaeenam sint requisita in verbi divini ministro. 3. Quae sit praeparatio ad hoc munus ritè capeffendum.

I.

MUnus et Officium ministri Ecclesiae quatuor absolvitur partibus. 1. Docere et annunciare doctrinam Evangelicam. 2. Sacramentum divinum celebrare et res sacras pera-

De natura
ministerii
Evangelici.

A

gere. 3. Ecclesiae praesse et gregem regere.

Primum of- 4. Pietati intentum esse.

ficiū mi-
nistri E-
vangel.
Docere.

I. Primum officium est, docere. Cū enim cognitio sit fons omnis religionis, fidei a pietatis, placuit Deo homines quosdam in Ecclesia constituere, qui alios doceant Matth. xxviii. 19. 2. Tim. iv. 2. Tit. i. 9. Item Eph. iv. 11. ubi Pastores vocantur Doctores; Jam autem docere debent tū quid credendum tū quid faciendum sit, ut homines salutis fiant compotes. Id verò nulla ratione melius fiet, quam si Dei verbum purè et simpliciter exponant; maximè si juniores et infantes maximā curā et sollicitudine notitia religionis imbuant; Et hoc quidem apud omnes in confesso est ut pluribus probare minimè sit opus.

Secundum
res sacras
administra-
re.

II. Ministri ad hoc constituti sunt ut cultum divinum resque sacras peragant, ut sunt preces, laudes, scripturae lectio, Sacramentorum administratio, et quaecunque ad cultum divinum pertinent, vid. Actor. vi. 4. xiii. 1. 2. 3. 4. &c. huc spectat vetus illud Ecclesiae Judaicae et Christianae institutum, juxta quod Sacerdotes Levitae, item Episcopi et Clerici omnes, ex officio sacris conventibus stans horis interesse debebant, ut certa Scripturae capita, preces ac laudes legerent atque recitarent, quod quidem pium institutum apud nos in defuetudinem abiit, non absque in signi Ecclesiae detrimento.

III. Munus ministrorum in Ecclesiae regimine gregisque curâ situm est, prout id suo loco fusiùs demonstratum dabo. Hoc autem à nomine Theologiae idè observamus, quia in Ecclesiis nostris fermè omnibus ea opinio invaluit, munus pastorum in praedicatione verbi et administratione sacramentorum absolvi. Sed vix ulla periculosior opinio animos infecit, ac illa quae statuit ministros nihil aliud esse quam doctores et concionatores, qui certis quibusdam horis et temporibus ad populum verba faciunt, preces recitent, et ritus quosdam externos in Ecclesiâ obeant. Est aliquid non minùs necessarium imò longè difficilius, scilicet regimen Ecclesiae, et animarum cura, id. 1. Tim. iii. 5. Hebr. xiii. 17. Quo quidem officio illos fungi par est, non solùm publice, sed et privatim ac domatim Act. xx. 20. Ingentur autem si privatos quosvis moneant, peccatores reprehendant, segnes excitent, affectos erigant, poenitentibus peccatorum remissionem, impenitentibus Dei iram annuntient. Item si disciplinam exercent, indignos à còmmunionem Sacramentorum arceant, non excommunicent scelestos, induratos ac malam peccantes. Hi actus omnes ad essentiam ministerii Ecclesiastici, non quidem juxta novitium hominum institutum, sed ex divinitutione pertinent, nec absque illa Ecclesia pura ac incolumis esse potest.

Tertium
Discipli-
nam Eccle-
siasticam
exercere.

IV. Quartum officium verbi divini mini-

Quartum
pietati
intentum
esse.

stri est Pietatis studium, ac vitae mōrumque puritas. Huc facit insignis locus 1. Timothei, ubi de illis quae in Episcopo requiruntur ex professo tractat Paulus, idque primo loco postulat, ut sit irreprehensus: haec pietas in Deum vitaeque innocentia requiritur, non solum ad propriam ministrorum salutem, sed imprimis, quoniam id, tūm doctrinae, aut muneris, tūm etiam ipsi personae auctoritatem conciliat, contrā perit vis et efficacia praedicationis, perit omnis Pastorum auctoritas, si officio suo hac in parte defuerint. Ea est quoque functionum sanctissimi ejus muneris natura, ut sunt docere, hortari, consolari, reprehendere, orare, ut debite ab illo qui pius non est peragi nequeant. Praeterea ad id vocati sunt, ut suo Exemplo Ecclesiam regant alii, et praesint, 1. Petri v. 3. ubi Apostolus docet Presbyteros tales esse debere, ut sint Exemplaria gregis. Id autem consequi poterunt si jugiter orationi et meditationi sint intenti, ac non tantum apud homines, sed etiam, quae muneris eorum pars est praecipua, apud Deum agant: Videmus Paulum in omnibus suis Epistolis pro Ecclesia omni tempore intentissime orantem et gratias agentem. Itaque is demum verus Dei minister habendus est, qui assidue orat Dei opem implorans, in omnibus Deum consulit, ad Deum semper respicit, ipsi gratias indefinenter agit, gregem sibi concreditum et singula ejus membra, pro-

De requisitis in V. D. M.

5

uniuscujusque status ac necessitas postulat, Deo commendat. Hoc inquam in pastore primarium ac palmarium fuerit, jugiter orare, idque ideò hic moneo, quoniam ad hanc officii sui partem nec ipsi ministri nec muneris hujus consecranci plerumque satis attendant.

II.

De requisitis in V. D. M.

I.
Pietas.

Primum requisitum esse in ministro Pietatem ex jam suprà allegato loco Tim. iii. promptum est colligere, qui locus illis, qui ad ministerium sacrum aspirant, propè perpendendus est. Multis quidem dotibus ministrum instructum esse oportet, verùm id ante omnia requiritur ut sit probus et irreprehensibilis. Oportet, inquit Paulus, Episcopum esse irreprehensibilem. Quibus verbis notat hoc esse praerequisitum necessarium, ac primarium, seu conditionem sine qua non, ut vulgò dici solet. Hoc illud est, quod S. Paulus praecipuè imò propemodum unicè urget, dicto loco; quid sit autem illud esse irreprehensum, fusiùs declarat dum virtutes recenset, quibus Episcopum instructum esse decet, ac ita quibus immunis esse debet, unde patet hanc pietatem aut probitatem tribus gradibus constare.

1. Ut sit immunis à vitiis, quae ipsius auctoritatem aut exultationem aut etiam con-

Quae consistit in eo,
1. ut sit immunis à vitiis.

scientiam laedere possent, quaeque Paulus commemorat, scil. amor voluptatum, intemperantia circa vinum, lucri amor, avaritia, ira, superbia.

2. Ut sit
virtute
instructus.

2. Ut sit praeditus omnibus virtutibus quae in Christianis omnibus specialius, in pastoribus elucere debent; sunt autem illae maximè, sobrietas, castitas, charitas, mansuetudo, animus humilis.

3. Ut verè
sit pius.

3. Tertius gradus est vera et non fucata pietas, quae in corde sedem habeat, quaeque efficit ut non solum coram hominibus quod hypocritae faciliè consequi possunt, sed coram Deo verè sit pius ac irreprehensibilis.

II.
Zelus.

II. Secundum requisitum est gloriae Dei ac Salutis hominum promovendae zelus. Qui si adfuerit, caetera aderunt, labor, assiduitas, vigilantia, constantia, preces, mira denique sermonis vis et *inpyria*; contra si deficiat zelus caetera omnia deerunt, ita ut jure hic usurpari queat illud Pauli. Si linguas hominum imò angelorum loquar. Si noverim mysteria atque omnem scientiam, charitatem autem non

cujus duae
sunt partes,

1. Unice
Dei gloriam
quaerere,
2. ea prom-
tè suscipere,
quae tam
promovere
possunt,

habuero, factus sum aes resonans, cymbalum tinniens, nihil sum, 1. Cor. xiii. 1. 2. 3. Hujus zeli duae sunt partes, 1. Dei gloriam et pietatis instaurationem unice et supra omnia quaerere, minimè verò opes, honores aut vitae hujus commoda. 2. Quaecunque illam gloriam et Ecclesiae aedificationem promovere possunt, illa promptè et alacriter suscipere

Paulus praestare. Quamvis et pericula et odium et contemptus imò mors ipsa esset obeunda.

III. Tertium requisitum est scientia, scilicet ut alios erudire possit, oportet, inquit Paulus, tenacem esse verbi fidei ad doctrinam ut possit exhortari per doctrinam sanam et contradicentes convincere. Tit. I. 9. Hic

duo sunt observanda. I. Cavendum ne nimis extendatur, vel nimis coarctetur scientia

pastoris Evangelici. Quae duo extrema ut vitentur haec adhibenda est regula, nempe scientiam istam ex verbo Dei esse petendam;

maximè notandus est locus Pauli 2. Tim. iii. 16, 17. ubi expressè docet; Sacram Scrip-

turam virum Dei i. e. Episcopum perfectum reddere posse et ad omne opus bonum, i. e. ad

omnes muneris sui partes debite implendas idoneum. Itaque praecipue pastori danda est

opera, ut verbum Dei rectè intelligat et aliis explicare possit; quem scopum ut assequatur,

in subsidium vocanda est, linguarum, historiae nonnullarum aliarum disciplinarum cog-

nitio.

2. Alterum quod circa scientiam observandum venit illudque maximi momenti, hoc est

duplicem esse scientiam Theoreticam unam, et practicam alteram, illa intellectum, haec cor as-

picit. Illa in simplici cognitione, haec in pietatis studio sita est: prior et in impios, posterior non nisi in pios cadit. Illa lectione, medi-

atione multa, memoria comparatur, haec pre-

III.
Scientia.

circa quam
duo obser-
vanda,
1. Ne nimis
extendatur,
2. nec co-
arctetur.

Scientia
haec est
duplex,
Theoretica
et practica.

cibus devota mente ac pietatis studio. Jam hæc posterior scientia quam practicam seu instrumentalem vocamus, vera demum est scientia, sine qua vanum est ac futile, imò sæpe noxium quicquid scientiæ et eruditionis nomine venit.

IV. Prudentia.

quæ comparatur :

1. Læctio-
ne.

2. Experi-
entia.

V. Dotes,

IV. Scientiæ adjungenda est prudentia eaque haud vulgaris, plurimum enim in hoc situm est ut Ecclesiæ doctor ac rector cuncta prudenter faciat, in docendo, in reprehendendo, in disciplinæ administratione, in aegrotorum visitatione, in aliis officii sui partibus, quod præstabit, si loci, temporis, personarum, et aliarum circumstantiarum rationem habeat; comparatur autem hæc prudentia et rerum Ecclesiasticarum peritia, quæ in junioribus præsertim perrara est duplici potissimum ratione. 1. Læctione autorum, qui veteris Ecclesiæ disciplinam tradunt, ex illis enim potius quam ex nostris temporis consuetudinibus, et institutis, petenda est vera regiminis Ecclesiastici idea. 2. usu et experientia. Scilicet, si juniores assuecant de rebus non leviter, inconsideratè, aut ex affectibus judicare; sed sedatè et tranquillo animo; Item si ex seniorum, qui multo rerum usu pollent sermonibus et commercio discant quæ sit officii pastoralis ratio.

V. Tandem in pastore necessariae sunt variae dotes quæ ipsum idoneum reddant, tum ad docendam tum ad regendam Ecclesiam: illæ

Jam aptitudo notatur à Paulo 1. Tim. iii. 2. ubi dicit Episcopum debere esse διδακτικόν, hoc est aptum ad docendum, haec verò v. 5. cum dicit id requiri ut possit praeesse Ecclesiae Dei, et illam curare.

Dotes illae sunt vel animi vel corporis. Inter dotes animi primum ac praecipuum locum post pietatem obtinet judicium rectum ac firmum prudentiae singulari conjunctum, hic illam intelligo facultatem, quâ de rebus nobis propositis accuratè judicamus, ac quid in variis casibus faciendum sit, qua arte regenda sit hominum conscientia, habita ratione circumstantiarum dispicere valemus. Qua facultate si quis constitutus sit, satius erit illum aliud vitae genus amplecti. Deinde requiruntur ingenium, sagacitas, ac perspicuitas, ut tum res facile et distinctè concipere, tum etiam dilucidè aliis exponere possimus, hic conjungenda est memoria praesertim illis quibus conciones recitantes sunt memoriter.

Dotes corporis per se notae sunt, illae nimirum, quae ad facultatem dicendi et concionandi pertinent, ut sunt: vox firma, debita pronuntiatio, facultas promptè et expeditè loquendi et alia ejusmodi, hae dotes autem partim à natura insitae sunt, ut à nobis non petant, partim labore et exercitatione excoli, et etiam acquiri possunt. Et haec de dotes dicta breviter sunt.

tum animi,

tum corporis.

III.

De Praeparatione et Vocatione ad Ministerium Sacrum.

A Gemus primò de Vocatione, 2. de praeparatione ad munus pastoris Evangelici.

De vocatione V.
D. M.

I. Qui Theologiae studio animum addixit ut pastoris munere in Ecclesia Christi fungatur, is apud se attentè dispicere debet, num ad hoc sanctum munus à Deo sit vocatus, ut enim peccant, qui vocanti parere recusant, sic gravissimi peccati et sacrilegae temeritatis rei sunt quos Deus non vocat, et tamen vocationem ambiunt, de quibus meritò dici potest quod apud Prophetas legitur, currunt sed non miseram eos. Jeremiae xxiii. 21. Itaque hoc ipsum à limine studii Theologici perpendatis, vos seriò et coram Deo obtestor.

ad quam
duo, requi-
runtur,
1. ut ob-
tingat ab
iis, quibus
jus com-
petit,

2. ut ha-
beat requi-
sita suprà
memorata,

Ad legitimam vocationem duo requiruntur, quorum prius pendet ab hominibus, ut enim vocatio sit legitima, oportet illam obtingere à pastoribus et rectoribus Ecclesiae, penes quos jus examinandi, admittendi et rejiciendi esse ex Epistolis Pauli liquet. Talis vocatio omninò necessaria est, ad ordinem et *εὐταξίαν*. Ideo Paulus jubet Episcopos et Diaconos explorare antequam admittantur. 1. Tim. iii. 10. Altera Vocatio est interna; nempe ut quis se toto corde et sincero affectu Deo addicat, si- bique sit conscius se nullam aliam ob causam

Episcopatum appetere, nisi ut Deo et Ecclesiae seruiat, is demum à Deo ipso vocatus est; adque ex pietate, zelo, animi demissione, devotionis sensu, precibus intentissimis, vitae et morum puritate statim intelligitur: haec vocatio interna si defuerit ministro, et tamen ab hominibus vocatus fuerit et ordinatus, ejus vocatio legitima quidem, quantum ad Ecclesiae ordinem spectat, imò etiam ex parte ad edificationem, sed ipsi ministro damnosa, contra Deo temeraria Ecclesiaeque minus utilis erit.

II. Circa praeparationem tria consideranda sunt, scilicet pietas, sedulitas et docilitas.

I. Pietas primam praeparationis partem ac praecipuam constituit, estque instar omnium, quae enim adsit, reliquae non deerunt. Non sedulitas, nam pietas otium ac ignaviam pellit et ad laborem et diligentiam excitat, non docilitas, qui verè pius est longissimè abest à superbia et pertinacia, quae vitia docilitati adversantur, qui pius et humilis est, abjectè de se ipso sentit, veritatis cognoscendae studio ardet, illi quoque sibi oblatam amplectitur: hujus pietatis necessitatem docet Christus Joan. vii. 17.

Quis voluerit Dei voluntatem facere, cognoscet de Doctrina mea. Caeterum duabus constituitur pietas partibus 1. Devotione et precibus, 2. Cordis puritate et vitae innocentia, maximè verò juvenes, qui ad sacrum ministerium capeffendum sese praeparant, juve-

de praeparatione ad quam requiruntur.

I. Pietas.

quae constitit in devotione et puritate cordis,

niles concupiscentias fugere debent juxta monitum Pauli 2. Tim. ii. 22. praecipue desiderium, superbiam et voluptates.

II.
Sedulitas.

II. Sedulitas ac diligentia. Olim viri Dei saepe docebantur ac movebantur inspirationibus et revelationibus, ita ut aliquando abaque studio et labore in nomine Dei loquerentur, at nunc opus est labore assiduo. 1. Tim. iv. 13, 14. Intende lectioni, adhortationi ac doctrinae, ne negligito donum quod in te est. Necessitas hujus sedulitatis patet, tum ex praesentia sancti illius muneris, tum ex Studio Theologici varietate, multiplicitate ac amplitudine. Varia sunt enim, quae virum Dei perfectum et ad tam praeclarum opus idoneum reddunt, ut, Scripturae notitia et assidua meditatione, linguarum cognitio, Disciplinae Ecclesiasticae artis illius divinae quae circa regendas animas versatur, peritia, et alia non pauca, quae singula separatim sumta, diligentiam magnam requirunt ac conjunctum spectata totum hominem sibi vindicant.

qui adversantur,
1. Desidia.

Duo sunt plerumque vitia in juvenibus quae sedulitati adversantur, quorum prius est otium ac desidia, quam juvenum et adolescentum pestem ac fontem tum ignorantiae tum vitiorum jure vocare possumus haecque praecipua causa est cur tam pauci ministri idonei existant.

2. Levitas
et inconstantia.

Posterior vitium est innata juvenili aetate levitas, atque inconstantia, quae efficit,

venum plerique postquam studium aut pen-
sam aggressi sunt statim segnescant, ab uno
studii genere ad alterum transvolent, nihil ac-
curatè faciant et ab illis studiis maximè ab-
horreant, quae tempus et laborem continuum
postulant.

III. Docilitas quatuor complectitur 1. Ig-
norantiae sensum. Qui putat se jam ad scien-
tiam pervenisse, nunquam se docilem praebe-
bit, inprimis requiritur hic sensus ignorantiae
in juvenibus, quoniam aetas juvenilis est aetas
ignorantiae. Et tamen saepè evenit ut ju-
venes suam ignorantiam minimè agnoscant,
ubi prima disciplinarum elementa salutarunt
et jam benè doctos putant, scilicet quo quis
superior est eò humilior de se sentit, indocto
autem nihil est superbius: 2. Animum discen-
dum, ardorem, zelum sanctae hujus dis-
ciplinae addiscendae. At cui hoc desiderium
est, eum in ignorantia haerere necesse est. 3.
attentionem, absque qua nulla est docilitas,
nam qui ad res sibi propositas non attendit, is
et illas rejicit, aut coeco assensu vel impetu
quodam admittit, quorum utrumque docilita-
te obest. Officium itaque discipuli docilis est,
illam illa quae audit vel legit attendere, illa se-
rè animo perpendere, ita ut rerum ideas
claras et distinctas concipiat. 4. Tandem is
docilis est, qui se doceri et duci patitur, qui
veritati sibi cognitae cedit, eamque admittit,
contra indocilis, qui cedere nescit, qui sen-

III.
Docilitas
quae confi-
sit.
1. in sensu
ignorantiae.

2. in ardore
discendi.

3. in at-
tentione.

4. in ani-
mo, qui se
facile do-
ceri pati-
tur.

tentiae suae pertinaciter addictus est, qui semper novas difficultates, novos scrupulos movet, qui perpetuò aliquid habet quod quaerat, quod regerat : quo vitio si quis juvenis laboret, licet alia dona eximia ipsi obtigissent, aut magistros praestantissimos nactus esset, actum est de illo et per totam vitam erit pertinax, morosus, omnibus invisus, Ecclesiae pacem perturbabit et in errorem prolabetur facillimè : hoc vitium studiosi ut plurimum ex Philosophiae studio malè instituto et disputationibus Academicis ad Theologiae studium afferunt.

Docilitati
obsunt
praejudicia
et propensio
ad vitia.

Tandem observandum, duo esse quae docilitati maximè obsunt, praejudicia nempe et propensionem ad vitia. Illud veritati, hoc virtuti aditum praeccludit. Illud intellectum occaecat, hoc voluntatem depravat, utrumque à Doctrinae salutaris cognitione et amore penitus abalienat.

IV.

De Methodo Studii Theologici.

De Me-
thodo.

Multum situm est in studiorum ordine ac methodo : cur juvenes qui se sacris ad dixerunt, parum proficiant, multae causae possunt assignari ; verum hanc inter praecipuas esse arbitror, quod ut plurimum studia absque ordine agrediuntur : nec id mirum videri debet, plerique enim sibi ipsis relinquuntur, neminem habent, qui ipsos dirigat et manu du-

eat, aut doctores parum idoneos nanciscuntur: alii perversam, alii nullam adhibent methodum, quae primo loco essent facienda negligunt, multa tractant quae incipientibus minimè conveniunt, primum librum quem fors obtulerit arripiunt, omnia confuse et perturbatè agunt, quae prava methodus ignorantiam et confusionem parit, studiorumque progressus remoratur.

Ut itaque mentem meam circa studii Theologici methodum aperiā, primum monebo, antequam de ipsa Theologia loquar, esse aliqua studiorum genera quae omninò praemittenda sunt vel etiam conjungenda.

1. Praemitti debet studium linguarum, nempe Latinae, cujus utilitas ad omnes promodum scientias, maximè ad Theologiam extendit: Item Graecae et Hebraicae, quae ad accuratam sanctae Scripturae intelligentiam planè necessariae sunt. Jam linguarum studium junioribus propriè convenit; siquidem illa aetate faciliùs addiscuntur. Circa linguas autem tenenda est ea regula: usus multus, praecepta pauca. Crebra lectione, et quotidiana exercitatione, et interpretatione repetita, nullo negotio comparatur linguarum notitia.

2. Requiritur aliqua Philosophiae cognitio, nimirum quantum Philosophia conducit ad mentem in veritatis cognitione et ratiocinatione dirigendam, quo spectat potissimum Lo-

Theologiae studio praemittenda praecipue sunt,
1. Studium Linguarum.

2. Philosophia.

gica. Reliquae Philosophiae partes non sunt quidem contemnendae, sed non tantae sunt utilitatis. Cavendum verò, ne ex Philosophia hauriatur curiositas, nimia subtilitas, animus contradicendi, disputandi libido, quae sunt ut plurimum philosophorum vitia.

Ipsam
Stud.
Theol. in-
cipiendum
est à lecti-
one Scrip-
turae Sa-
cræ,

His praemissis, ut ad ipsam Theologiam deveniamus, primò à lectione Sacrae Scripturae est incipiendum ab initio studii Theologici, et in illa perseverandum per totam vitam. Sacra Scriptura enim juxta Paulum 2. Tim. iii. Virum Dei perfectum reddere potest: at hic rursus methodo opus est, nempe à libris historicis initium fieri debet, deinde ad dogmaticos et morales, postea ad Prophetas deveniendum, de quo vid. Dissert. Gaussen de rat. Stud. Theol.

cui jun-
gendum est
compend.
Hist. S.

2. Lectioni Scripturae conjungenda est Historia Sacra ex brevi historiae et chronologiae compendio hausta, quod quidem compendium incipientibus accuratè legendum et addiscendum erit, ut praecipuas Epochas, eventus maximè memorabiles, Viros Illustres et alia ejusmodi juxta seriem temporum habeant perspecta.

initio ope-
ra com-
pendiosa
sunt tra-
ctanda,

3. Antequam ad prolixius singulorum Theologiae capitum studium deveniatur, illius idea generalior et accurata animo erit concipienda, incipientibus sugiendi sunt authores prolixi omnes, et ad aliud tempus seponendi sufficiet illis breve et simplex Theologiae

doctrinae Christianae compendium imò Catechismus. Theologiae enim praecipua capita illa sunt, quae in Catechismis traduntur. Olim in Ecclesia primitiva nulli erant, quos hodiè vocant professores, sed tantum Catechetae. Tale igitur compendium seriò erit legendum et saepius, donec firmiter memoriae adhaereat. Postea ad specialiora et prolixiora deveniri poterit.

ut Catechismi.

4. Vitanda est Methodus Scholastica, quae meritò Theol. et Religionis pestis vocari potest; illam nempe quae distinctionibus, terminis Scholasticis et futilibus quaestionibus doctrinam Evangelicam planam per se et perspicuam obscurat et in artem difficilem convertit.

Methodus perversa Scholastica vitanda.

Profectò si Apostoli denuò in mundum mitterentur et juxta methodum Academicarum examinarentur, ad quaesita respondere vix possent, ac dicerent se nunquam tale quid à Christo audivisse, neque à Spiritu Sancto didicisse. Talia sunt quae in multis Systematibus et locis quos vocant communibus tractantur, e. g. cum unumquodque argumentum, per materiam, formam, causam efficientem, instrumentalem, finalem &c. explicatur.

V.

Theologiae Idea generalis.

UT igitur praestemus quod modò dictum Theologia fuit, brevem hic tradamus Theologiae quid?

ideam. Theologia est doctrina, quae Dei cognitionem et cultum docet, ut vitam aeternam obtineamus, vel juxta Paulum Tit. i. est cognitio veritatis, quae est secundum pietatem. Duo itaque in Theologia sunt spectanda, scilicet Dei cognitio et cultus, vel veritas et pietas. Docet nos quid credendum, quidve faciendum sit, ut vitae aeternae fiamus participes, undè liquet, Theologiam non esse scientiam tantum Theoreticam, sed etiam et praecipuè practicam.

est duplex,

Theoretica

1. Est Scientia Theoretica: omninò enim incipiendum est à cognitione, et praemittenda est doctrina fidei, absque fide enim nullus cultus esse potest, qui Deo placeat. Hebr. xi. 6. Quod adversus illos observandum est, qui dogmatum fidei Christianae cognitionem negligunt, et parùm referre credunt, sive hoc sive illud credant circa dogmata, dummodò praxin et virtutis studium urgeant, quae quidem sententia falsa est et contradictoria, et ipsam pietatem evertit, quae nulla esse potest, nisi in cognitione veritatis fundetur.

et practica.

2. Verum non minùs certum est, Theologiam esse disciplinam totam practicam, quae in nuda contemplatione minimè sita sit, sed tota ad praxin tendat, hoc probatur ex verbo Dei, 1. Tim. i. 4, 5. Aedificatio Dei est per fidem, porrò, finis mandati est charitas, et Matth. vii. 21. non omnis, qui dicit mihi Domine! Domine! intrabit in regnum coe-

lorum, sed is, qui facit voluntatem &c. et Joh. xiii. 17. Si haec noveritis, beati eritis, si ea feceritis. 1. Joh. ii. 4. Qui dicit novum et mandata ejus non servat, mendax est. Tum ex ipsa religionis Christianae indole et natura. Etenim si ad singulas Christianae doctrinae partes attendimus, parebit illas ad praxim et pietatem ita referri, ut hac sublatâ totam religionem corruiere necesse sit, et inutilis evadat. Nam dogmata religionis Christianae talia sunt, ut pietatem ingenerent, hoc dicendum est de illis, quae tradit de Dei proprietatibus, de Dei potentiâ, scientiâ, misericordiâ, de providentiâ, de servatoris persona, de munere, &c. Praecepta unice propter praxin data sunt, nec essent praecepta, si eo tantum data essent, ut scirentur, non ut traestarentur. Promissa pietatem omninò supponunt, siquidem illa pietati tantum facta sint, 1. Tim. iv. 8. et promissa esse desinerent, si qualicunque modo vitam institueremus, bonorum nobis promissorum compotes fieri posset. Minae nullam haberent vim et essent inana terribilamenta, si obedientiae necessitas tollatur. Nuda verò scientia et pietate destituta tantum abest, ut per se utilis sit, ut potius poenam augeat. Luc. xii. 47. Servus qui novit voluntatem heri sui et non fecit &c. vitanda sunt, quae Paulus de illa inani scientia tam pietas et charitas non comitantur, scribit 1. Cor. viii. et xiii.

Praxis
Theol.
duplex,
cognitio et
aedificatio.

Caeterum duo sunt ad quae sedulo hic attendere debent illi qui Theologiae studium amplectuntur, nempe duplicem esse praxin, unam quae ipsos spectat scil. ut cognitioni Theologiae pietatis studium jungant, alteram quae ad Ecclesiae aedificationem et munus pastorale refertur, scilicet si in studio Theologico hunc scopum sibi semper proponant, ita proficere, ut salutem aliorum promovere hominesque non solum Dei et Veritatis cognitione sed etiam sensu et affectu pietatis imbuere possint.

S. Theol.
praestantia.

Ex illis quae de Theologiae natura in genere dicta sunt, liquet quae sit hujus scientiae adeoque studii Theologici et muneris sacri dignitas et praestantia. Patet illa tum ex ob-

Objectum.

jecto tum ex fine Theologiae. Objectum est Deus ipse, ejus natura, proprietates, opera,

Finis.

quo nihil praestantius concipi potest. Finis verò illam summoperè commendat, docet enim qua ratione homines ad veram et perfectam aeternamque beatitudinem pervenire possint; ac hic est aliquid excellentius atque sublimius, scilicet finem Theologiae respectu ministrorum esse Dei gloriam plurimorumque hominum salutem, quod sancti hujus muneris Candidatos ad Theologiae studium magno animi ardore suscipiendum, inflammare debet.

Natura.

Verum ut Theologiae natura melius innotescat, sequentia sunt observanda.

ex Script.
hauritur.

1. Vera Theologia illa est quae ex verbo

Dei hauritur. Nam cum verbum Dei sit ratio, quâ Deus ipse homines ad sui cognitionem deducere voluit, sequitur illud unicum esse verae Theologiae fontem. Praecipuum igitur Theologi officium ac studium erit, Sacram Scripturam legere et meditari. 1. Tim. iii. 17.

2. Theologia est doctrina admodum simplex et perspicax. Nam Theologia nihil aliud est quam cognitio religionis. Religio autem simplicissima et plana esse debet, cum idè revelata fuerit, ut omnes homines non docti tantum aut qui ingenio pollent; sed omnes indiscriminatim, rudes et plebei qui maximam humani generis partem constituunt salutem adificentur. Talis itaque debuit esse Theologia et religio ut ab hominibus possit intelligi.

3. Cum Theologiae scopus sit Ecclesiae aedificatio et salus hominum, constat in omni- bus doctrinis attendendum esse ad illarum utilitatem, illasque praecipuè esse urgendas quae gloriam, Ecclesiae aedificationem ac pietatem magis promovere possunt. Necessariae illis discernendae sunt quae tantum utiles sunt, utiles rursus ab inutilibus.

Necessariae sunt illae doctrinae absque quibus Deus coli et salus obtineri nequit, ut esse Deum, Christum nos redemisse &c.

Utiles quarum cognitio suum quidem habet, sed non sunt absolutae necessitatis, ut intelligentia quarundam Prophetiarum, locorum dubiorum scripturae.

est Doctrina.
Simplex et perspicax.

ad aedificationem
unice spectans.

dogmata
Theol.
necessaria.

utilia.

Inutilia,

Inutiles verò censentur quae ad aedificationem ac pietatem nihil conducunt. Inutiles sacra Scriptura nullas tradit, sed hic inutiles voco illas quae necessariis et utilibus admixtae fuerunt, cujusmodi sunt variae quae in scholis agitantur controversiae. E. g. de modo omnipraesentiae divinae, de modo aeternae generationis filii Dei, aut processione Spiritus Sancti: ac praeterea notandum est, eas quae siones inutiles, noxias ut plurimum esse, si tanquam necessariae proponantur, si temerariè definiantur, si propter illas pax Ecclesiae turbetur &c. Pariter errores sunt exitiales vel noxii, vel leves. Exitiales sunt qui fundamentum religionis evertunt, fidemque et pietatem tollunt, noxii verò, qui non quidem necessariè et semper, sed faciliè et saepius salutem obsunt et pietatem minuere possunt. Leves et innoxii propter quos nemo à salute excluditur, dummodò fundamentum retinuerit. 1. Cor. iii. 11-15. Item Rom. xiv. et seq. a huiusmodi erroribus nemo est immunis. Maximus et insignis usus est huius distinctionis in Theologia praesertim in tractatione controversiarum, quibus hodierna Theologia scatet, et inde pendet Ecclesiae pax et animarum conjunctio. Hic autem quaeri posset unde dignosci possit, quae sint dogmata necessaria et fundamentalia, item quinam sint errores fundamentalia et exitiales.

Errores
sunt
exitiales,
noxii,

leves seu
innoxii.

Circa hanc quaestionem quatuor regulas simplicissimas et tutissimas tenendas esse existimo.

1. Quae doctrina in Scripturâ Sacrâ expressè saepius et cum addita salutis promissione et damnationis comminatione traditur, illa est fundamentalis, ut Christum esse Filium Dei, Christum esse mortuum pro peccatis hominum, bona opera esse necessaria, resurrectio, iudicium &c.

Fundamentalis doctrina quae?

2. Quae doctrina cum aliquo dogmate fundamentalis ita est conjuncta, ut illâ sublatâ dogma retineri nequeat, illa est fundamentalis. Doctrina verò quae dogma aliquod fundamentale evertit, est necessariò et per se exitialis error.

3. Quae Doctrina pietatem et Dei timorem tollit est exitialis, quae non tollit quidem penam sed minuit, est periculosa, quae non minuit, sed tantum non promovit est inutilis.

Exitialis periculosa, inutilis.

4. Quae Doctrina ad salutem est necessaria, illa hominem probum et docilem, qui veritatem sincerè quaerit diu et semper latere non potest. De doctrinis necessariis loquor, nam talis homo in ignorantia, aut etiam in errore versari potest, circa alia religionis capita. Non fieri nequit ut erret exitialiter, quod et tribus Scripturae locis et rationibus invictis èssè effret demonstrare. Ergò quotiescunque post preces, diligentiam et serium examen, argumentum aliquod obscurum et dubium vi-

Dogmata necessaria omnibus innotescere possunt.

detur, ita ut quatenam sententia sit amplectenda, quid sit credendum, liquidò non constet, tum statuendum, doctrinam illam quatenus captum nostrum superat non esse necessariam ad salutem, expressè dico quatenus captum nostrum superat, nam fieri potest et id saepe evenit, ut in doctrina alias fundamentali sit aliquid, quod obscurum videtur, quodque in verbo Dei non sit revelatum.

Maximopere refert in Theologiâ ad has regulas semper attendere.

VI.

*De Singulis Theologiae Partibus.***Systematis
Methodus.**

Postquam de Theologiâ in genere actum fuit, antequam ipsam Theologiae tractationem aggrediamur, illius methodum atque ordinem paucis exponendum esse arbitror. Ac de methodo quidem observabo, methodum esse rem arbitrariam. Ideò videmus hîc Theologos in varias abire partes, aliis istam aliam illam adhibentibus methodum, mihi autem illa optima ac praestantissima videtur, quae simplicissima et maximè perspicua sit, et magis ad Sacrae Scripturae methodum accedat, illa nempe quae juxta seriem et ordinem revelationis divinae instituitur, quaeque initio à creatione facta in vitam aeternam definit; quae est etiam Symboli apostolici ratio atque ordo; quis enim dubitet illam methodum esse praefere-

am, quam Deus ipse in verbo suo commo-
strat. Deinde haec methodus est admodum
complex, perspicua et memoriam juvat. Tan-
tem illa varios revelationis divinae gradus ob-
culos ponit, adeoque Dei Sapientiam sum-
mamque Christianae religionis excellentiam.

Hic ergo erit Systematis nostri ordo Ordo.

Ante omnia doctrina de Sacra Scriptura ac
de Deo erit praemittenda; haec duo enim sunt
universae religionis fundamentum, et per om-
nia Theologiae capita se diffundunt: his prae-
missis quemadmodum Scriptura Sacra in duas
partes dividitur, vetus nempe et novum testa-
mentum, duae erunt quoque Theologiae nos-
trae partes. Partes. Prima de tempore quod adven-
tum Christi antecessit. Posterior de tempore
quod hunc adventum sequutum est, scilicet a
Christi adventu ad finem Saeculorum.

In priore parte statim se offert mundi Crea- Capita,
tio. Creationem excipiet doctrina de provi- primae
dentia; tum de peccato agendum erit. partis, Pec-
catum enim est occasio totius divinae dispen-
sationis erga homines. Postea de decretis Dei
pro hominum salutem. Deinde juxta seriem
temporum, primò de tempore, quod ante di-
luvium. 2. De Foedere cum Abrahamo. 3. De
lege Moysis. 4. De Prophetis. 5. De Vario
Judaeorum statu. 6. De Statu reliquorum
populorum.

In secunda parte agendum erit 1. De Mini- secundae
sterio Johannis Baptistae. 2. De Jesu Christo, partis,

de ipsius Persona, munere triplici, Prophetico, Sacerdotali et Regio, et statu duplici humiliationis et exaltationis. 3. De illis quae post exaltationem et ascensionem ejus contigerunt, quae sunt missio Spiritus Sancti, praedicatio Apostolorum, Excidium Judaeorum, vocatio gentium et Ecclesiae Christianae constitutio. Inde deveniendum erit ad doctrinam, quae in Ecclesia Christiana praedicatur, cujus duae sunt partes. 1. officia : scilicet fides et resipiscentia. 2. Beneficia seu promissa : nempe Justificatio et Sanctificatio et comminationes.

Tum de ipsa Ecclesia agemus ; de illius naturâ, statu, regimine. Postea de auxiliis ad Salutem, sive internis, gratiâ nempe Spiritus sancti, sive externis, quae sunt cultus divinus, ministerium, sacramenta.

Tandem ad illa deveniemus quae futurum Saeculum spectant ; sunt autem illa, status animarum post mortem, mundi finis, resurrectio, judicium ; vita et mors aeterna.

Quae huc usque tradita sunt generalem Partium Theologiae Synopsis exhibent ; nunc ad Specialem Singulorum Theologiae capitulum accedemus.

THEOLOGIAE CHRISTIANAE

SECTIO I.

DE SACRA SCRIPTURA.

Circa Scripturam Sacram tria sunt consideranda: 1. Quid sit, sive quibus libris constet. 2. Quatenus sint illius attributa. 3. Quis sit Scripturae usus. Scriptura 5.

CAPUT I.

De libris quibus S. S. constat.

Sacra Scriptura constat Libris canonicis constat
V. et N. Testamenti, quos hic sigilla- libris
tim recensere non est opus, cum satis noti Canonicis,
sint. Canonici ideò vocantur, quòd ii solum
in Canonem, id est in Catalogum librorum Sa-
crorum olim repositi fuerint, sintque regula
dei et morum. A Canone excluduntur li- non Apo-
cri Apocryphi quasi dicas absconditi, quia cryphis,
non agnoscebantur pro divinis, nec profere-
bantur in Ecclesiâ veteri, ad confirmandam
doctrinam: hos Ecclesia Romana recipit, ex-
ceptis tertio et quarto libr. Esdrae, qui mani-

festè supposititiùs est, et fabulis refertus. vide inter alia C. VII. item tertium Maccabaeorum et orationem Manassis. Nos Apocryphos à Canone Sacro excludimus, non quod si admitterentur causam Ecclesiae Romanae magnoperè juvarent, sed quoniam in omnibus veritas est quaerenda, et nefas putamus libros humanos pro divinis agnoscere. Rationes autem cur Apocryphos non recipiamus sunt sequentes.

rationes
cur reji-
ciantur:
ratio 1ma.

1. Quod libri illi neque ab Ecclesià Judaicà, neque à veteri Christianà fuerint admitti. De Ecclesià Judaicà id satis constat, ex eo quod plerique eorum hebraicè non sunt scripti; ex Josepho contra Appionem, ut et Judaeorum hodierno testimonio. Quid verò Ecclesia Christiana vetus hac in parte senserit liquet ex Synodo Laodicensi, initio Seculi quarti celebrata, item ex Origene, Athanasio Hieronymo, et aliis.

ratio 2da.

2. Quod non comprehendantur celebri illa divisione qua Judaei universam Scripturam dividebant, in Legem, Prophetas et Hagiographa, quam distinctionem Christus usurpavit et approbat Lucae xxiv. 44.

ratio 3tia.

3. Quod ex illis libris testimonia expressè non adducantur in Novo Testamento, perinde ac ex aliis, licet ad Historias et Phrases ex illis petitas nonnunquam respiciant et alludant Apostoli.

ratio 4ta.

4. Quia multa continent, quae evidentè

Illorum Scriptores erroris aut infirmitatis humanae arguunt, nec cum inspiratione divina consistere possunt, prout id ex specialiori librorum istorum examine demonstrari potest.

Non tamen Apocryphos planè rejicimus, uti nec illos omninò rejiciebat vetus Ecclesia. Legebantur tanquam libri utiles, ut et alia scripta humana in sacris coetibus. Imò à Patribus aliquando citantur, scil. alii erant libri *Προτετυχοι*, id est divinitus inspirati, qui vocabantur Protocanonici, alteri Deutero-Canonici, sive Ecclesiastici.

eorum tamen non inutilem lectionem esse,

rationibus demonstratur.

Utilis est horum librorum lectio et perpetua à plerisque negligitur: nam habemus 1. Seriem historiae Sacrae, praesertim in libris Maccabaeorum. 2. Egregia praecepta moralia maximè in libris Ecclesiastici et in libro sapientiae. 3. Ex illis constat, quid veteres Judaei antè Christum de variis religionis capitibus puta de resurrectione, de statu animarum &c. senserint. 4. Extant ibi insignia pietatis et constantiae exempla. 5. Utilissima est Apocryphorum lectio propter stylum Graecum, qui ad stylum Novi Testamenti maxime accedit. 6. Tandem certum est lucem surimis N. T. locis ex lectione Apocryphorum inferri, e. g. quae habentur in Evangelio de Gehenna et Paradiso, de resurrectione ex sententia et usu Judaeorum, qui post captivitatem scripserunt debere explicari. Quae autem fuerit Judaeorum illorum sententia et quo

sensu voces et locutiones usurpaverint libri apocryphi liquidò ostendunt.

Canonico-
rum libr.
divisio.

Nunc, ut ad libros Canonicos redeamus: dividuntur in libros Veteris et Novi Testamenti; Hebraei eos distinguunt in Legem, Prophetas et Hagiographa, quam distinctionem Biblia Hebraica adhuc servant, cum in Bibliis nostris hodiernis ordo 70. Interpretum servetur. Lex est Pentateuchus Moysi.

Lex.
Prophetæ.

Prophetæ sunt vel priores, vel qui scripserunt à Mose usque ad divisionem Imperii Israëlitiæ vel posteriores temporum sequentium ab illa divisione usque ad Malachiam. Hagiographa sunt Psalmi, Salomonis Scripta, Jobus, Rutha, Threni, Esther, Daniel, Esdra, Nehemias et

Hagiogra-
pha.

Libri N. T.

Chroniconum libri. Novi Testamenti libri sunt partim historici: scilicet Evangelia quatuor et Acta Apostolorum, partim dogmatici ut epistolæ, Pauli, Petri, Jacobi, Johannis et Judæ. Propheticus unus Apocalypsis.

C A P U T II.

De Scripturae Sacrae Attributis.

Attributa
Script. S.

Atributa Scripturae sunt illius necessitas, integritas, veritas, divinitas, auctoritas, perfectio et perspicuitas.

Revelatio-
nis necessi-
tas.

I. Supponimus necessariam fuisse hominibus voluntatis divinae revelationem, quod nullo negotio probatur: hoc posito, oportet revelationem illam scripto consignari, ne hominum oblivione, inconstantia, aut denique

malitiâ, vera religio corrumperetur aut interiret. Primis quidem seculis Verbum scriptum non ita necessarium fuit, propter recentem creationis memoriam, Patriarcharum longævitatem, revelationum frequentiam et alias rationes. At temporibus sequentibus omninò oportuit Verbum divinum scripto mandari, ut ibi tanquam in puro fonte veritas illibata conservaretur, et Ecclesia ab errore tuta esse posset. Ideò legimus Deum voluisse et expressè jussisse, ut revelationes, leges, eventus &c. scripto mandarentur.

II. Nunc videndum an habeamus verbum Integritas
illud Dei scriptum integrum, id verò est quod Script. S.
integritatem scripturae vocamus, estque illa
duplex, 1. Canonis, 2. Singulorum librorum.
1. Canonem integrum esse asserimus, hoc est, quoad
nos habere omnes illos libros, qui olim vel à Canonem,
Judæis vel à primis Christianis admissi fuere.
De libris Veteris Testamenti id planè constat. tam
Summa fuit Judæorum in libris asservandis di- Veteris,
ligentia, et ex ipsorum testimonio evidentissimè liquet, apud eos eosdem libros pro divinis
habitos fuisse, qui hodiè vetus Testamentum
constituunt : id probatur ex loco Lucae xxiv.
44. ubi Christus pro more Judæorum libros
sacros in tres partes dividit. Sicque docet, li-
bros illos corpus integrum seu Canonem Sa-
cræ Scripturae constituere. De libris N. T. quam N.
est aperta ex Synodo Laodicensi, ex Cata- Test.
logis librorum quos veteres Christiani tan-

quam divinos recipiebant ab Hieronymo et aliis confectis. Nos verò eosdem libros hodiè habemus, ita ut nullus ex illis, quos Ecclesia vetus recepit, exciderit. Non est igitur, quod quis objiciat, nonnulla scripta interiisse quae memorantur in libris sacris, ut liber Bellorum Domini Num. xxi. 14. liber Recti Jos. x. 13. libri Nathanis et Gad 1. Chr. xxix. 29. Item 3. ad Corinthios 2. Cor. xiii. 1. Epistola ad Laodicenses Coloss. iv. 16. Praeterquam quod non certum est, libros illos omnes alios esse ab illis qui sub diverso titulo hodiè extant: minimè ad integritatem Canonis requiritur, ut omnia virorum sanctorum scripta, aut omnes historias in Bibliis citatas habeamus. Idque invictè vel hoc solum ostendit, quod veteres Judaei et Christiani libros hosce in Canone non habuerint, et tamen nunquam dubitaverint se integrum scripturarum Canonem habere.

quoad
singulos
Libros.

2. Singulos libros quod attinet, illorum integritatem defendimus. Certum est enim eos puros et genuinos ad nos venisse. Irreperunt quidem sive errore aut incuria, sive ignorantia scribarum menda atque errata nonnulla. Idque aliter evenire non poterat, nisi omnes scribae à Deo fuissent inspirati, unde fit, ut in Codicibus et Exemplaribus aliqua inveniatur varietas et discrepantia: id in omnibus aliis scriptis contigit, quae tamen pro veris et genuinis agnoscuntur; verum hoc in

egritati librorum sacrorum nihil detrahit; variantes enim lectiones numero paucae sunt et levioris momenti; occurrunt fermè omnes circa accentus, distinctiones, commata, particulas et voces, quae sensum non immutant. Quae verò sint paulò majoris momenti, ut plurimum facile est detegere, ubi sit error, quaeve sit genuina lectio. At omnes Codices consentiunt in illis quae ad Essentiam doctrinae pertinent, in dogmatibus, in praeceptis, in historiis: caeterum hujus integritatis indicium argumentum deducitur ex citationibus locorum Scripturae in scriptis veterum, tum etiam ex versionibus in alias linguas, quae quidem versiones in omnibus fermè cum modernis codicibus consentiunt.

III. Tertium attributum S. S. est illius veritas, quae duobus praecipuè argumentis probatur, uno ex auctoribus librorum, altero ex libris illis contentis desumpto.

Veritas
Script. S.
patet tum
ex aucto-
ribus,

1. Prius argumentum quod attinet, supponendum est hos libros esse eorum auctorum, quorum nomina prae se ferunt, atque iis temporibus scriptos fuisse, quibus vulgò creditur. Quorum utrumque probat constans et universalis traditio, etiam testimonium ex ceteris auctoribus prophanis petitur. Non alia ratione constat, libros, qui Virgilio aut Ciceroni tribuuntur, ab illis fuisse conscriptos; nec unquam id in Contròversiam venit: hoc posito videndum est, an vera scripserint

quia Aucto-
res S. vera
scribere po-
tuerunt

et volue-
runt,

tum ex re-
bus ipsis.

librorum sacrorum Auctores. Illud autem probatur quia vera scribere potuerunt, siquidem in confesso sit, illos iis locis et temporibus vixisse, quibus res quas narrant, contigerunt, deinde quia vera scribere voluerunt, ut pote qui fuerint viri probi, et si qui alii, fide digni; hoc patet ex eo quod nihil proferri possit, quod eorum testimonium merito suspectum reddere queat; nullum enim fructum ex mendacio percipere poterant, imò si utilitatis suae potius quam veritatis rationem habuissent, doctrinam suam minimè evulgassent, quae mundi odium in ipsos concitabat. Tandem nullam fidem apud homines invenissent, si vera non dixissent, cum doctrina ipsorum nihil haberet quod homines alliceret, sed potius talis esset, ut animi omnes ab illa amplectenda deterrentur; uno verbo nulli testes erant fide digni, si testimonio Prophetarum et Apostolorum fides denegatur.

2. Res in Scriptura contentae ut ad pollius argumentum veniamus, sunt historiae et doctrinae. Historiarum veritas invictè demonstratur ex testimonio historicorum profanorum, qui praecipuos historiae Sacrae eventus recensent, ita ut nulli historiae credi possit, si historiae Sacrae veritas in dubium vocetur: haec testimonia congerit inter alios * Grotius, in eximio de veritate Rel. Chr. libello.

* Grotius Libr. I. Cap. XIV. et tertio passim.

Doctrinarum autem, id est dogmatum, preceptorum, promissorum, comminationum veritatem comprobant lumen naturale, recta ratio, vis conscientiae, prout id primo intuitu attendenti patet.

IV. Sed non sufficit si credamus Scripturam esse veram, nisi insuper divinam esse agnoscamus, hoc est à Deo inspiratam. 2. Tim. iii. 16. Quod ut probè intelligatur, videndum, quid sit illa inspiratio, tum quomodo probetur.

1. Inspiratio illa sic est concipienda. Quandoque Deus Authores sacros ita afficiebat, ut illis et res ipsas et verba inspiraret, scilicet cum res sibi absconditas proferrent ac scriberent, ut in Prophetiis; at cum de rebus sibi cognitis loquerentur, aut illas scripto configurerent, tunc utique inspiratione opus non fuit, quae res ipsas revelaret. Sic Apostoli inspiratione non indigebant, ut historiam Domini Jesu scriberent, tunc enim illa scribebant, quae audiverant, quae viderant 1. Joh. i. 1. Sed Deus Spiritu suo ipsos ita dirigebat et afficiebat, ut nihil ipsis excideret, quod non esset verum. Caeterum unusquisque eorum pro genio et temperamento suo loquebatur ac scribebat, quod in scriptis Prophetarum et Apostolorum, ex diversitate styli et sermonis statim deprehendimus.

2. Argumenta praecipua pro scripturae probaturitate sunt sequentia, ipsa scripturae ve-

Divinitas
Script. S.

1. ex ejus
veritate,

2. ex Characteribus
infitis,

3. ex miraculis,

4. ex Prophetiis,

ritas illius divinitatem arguit. Si enim
sunt quae tradit, divina est, quia testatur se
se divinam, 2. ex infinitis Characteribus divi-
tatis, qui in doctrina Lib. S. comprehen-
sunt, illius imprimis perfectione summa
efficacia singulari, quae duo ab hominibus
proficisci nequeunt.

3. Ex miraculis Prophetarum, Domini
Jesu et Apostolorum, quae ediderunt in do-
ctrinae suae confirmationem. Miraculorum
autem veritas probatur non solum ex iis, quae
ad demonstrandam scripturae veritatem du-
mus, sed ex adversariorum confessione. Ju-
daei infensissimi religionis Christianae homines
non negarunt Jesum miracula edidisse, id
tamen negabant: illa vi divina fuisse edita. Ita
ex testimonio historicorum Exoticorum
nonnulla miracula in scriptura memorata
consent. Sic Menander recenset miracula
quod narratur, 1. Reg. xvii. de Siccitate tri-
annorum. Quartum argumentum illudque
victum desumitur ex Prophetiis. Supponi-
mus hic illas ante eventum fuisse editas, quod
tam certum est quam quod certissimum. Quis
dubitet, Moesen temporibus remotissimis vi-
isse, aut veteris Testamenti vaticinia plurima
ante Christum seculis conscripta Judaeis edi-
nita fuisse? 2. Supponimus Prophetias cum
eventibus consentire, quod ipsa Prophetiarum
et eventus inspectio satis comprobatur: his te

his, concludimus: Deum illarum auctorem esse, cum nullus unquam homo futura praevidere aut praedicere potuerit, adeoque auctores qui illas ediderunt divinitus inspiratos fuisse.

His argumentis pro divinitate scripturae addunt Theologi Testimonium Spiritus Sancti; quod quidem duplici sensu intelligi potest, 1. quatenus Spiritus Sanctus, ipse in scriptura loquitur et testatur: quo sensu testimonium illud non multum differt ab argumentis, ex Characteribus divinitatis quos supra recensuimus, 2. quatenus notat operationem Spiritus Sancti qui in hominibus agit, et illos ita disponit, ut agnoscant illos Characteres atque credant. Quae quidem operatio omnino est necessaria; attamen multi putant, hanc operationem accuratè loquendo, adduci non posse tanquam argumentum pro divinitate scripturae, v. Annot. Tronchin. in Wendelinum. Proleg. C. 3. Th. 4.

quibus addunt Theologi testimonium internum Spiritus Sancti,

V. Quintum attributum scripturae est ejus auctoritas S. S. Si scriptura sit divina, utique summe est auctoritatis tam in fide quam in moribus. De qua auctoritate post ea quae dicta sunt haud necesse esset ex professo agere, nisi hic adversantes haberemus Ecclesiae Romanae doctores; cum enim illi videant errores et phantasias sua ex scriptura non posse defendi, imò expressè refelli, non audent quidem scripturae auctoritatem negare; sed illam quantum pos-

sunt elevant, ne cogantur fateri, Ecclesiam errasse, et ut Ecclesiae suae auctoritatem tuerentur. Hic est fons omnium propemodum controversiarum, quae nobis cum illis intercedunt, de scripturae auctoritate, perfectione, perspicuitate, item de Ecclesia aliisque capitibus.

non dependet ab auctoritate Ecclesiae.

Dicunt autem scripturam in se quidem esse divinae auctoritatis, sed ejus auctoritatem quoad nos pendere ab Ecclesiae testimonio. Verum si scriptura sit summae auctoritatis, in se, eo ipso, summam habet auctoritatem, quoad nos; inutilis ergo haec distinctio. Obijciunt quidem nos absque testimonio Ecclesiae scire non posse scripturam esse divinam, et scripturam per Ecclesiam nobis innotescere et tradi; sed responsio plana est: non negamus per Ecclesiae sive hominum testimonium scripturae originem divinam nobis innotescere, cum enim quaeritur, an libri sacri illos habeant aucthores, quorum nomina adscripta habent, in illis temporibus scripti sint, quibus scriptor esse defendimus, an olim et semper pro Canonicis habiti fuerint? In his et similibus questionibus quae propriè ad historiam pertinent, recurrendum est ad traditionem, seu hominum testimonium. Sed illud testimonium nullum jus, nullam auctoritatem confert Ecclesiae, testatur Ecclesia eodem modo, quo universalis veterum consensus atque traditio constans testatur, Opera Ciceronis ab ipso Cicero

ne conscripta fuisse; aut leges, quae in institutis et Codice reperiuntur, ab Imperatoribus Iustiniano et aliis esse profectas. Non tamen inde sequetur legum illarum auctoritatem pendere à testimonio hominum. Deinde observandum, perperam asseri, nobis absque Ecclesiae testimonio nulla ratione de Veritate ac Divinitate Scripturae constare posse, cum etiam absque illo testimonio Scripturae Divinitas demonstretur ex infinitis veritatis et divinitatis Characteribus, et ipsa Doctrinae, praepceptorum, promissorum et comminationum natura. Refellitur autem Pontificiorum sententia, quod absurdum sit, divinitatem et auctoritatem Scripturae probare per Ecclesiam. Sic enim in Circulum manifestum et ineptum incidunt. Scripturae auctoritatem ex Ecclesiae auctoritate astruunt, si quis verò ab ipsis petat argumenta pro Ecclesiae auctoritate, hanc ex Scripturâ probare conantur; at quomodo Ecclesiae auctoritas ex Scripturâ probabitur, si de Scripturae auctoritate nondum constet? Praeterea talis est fidei natura, ut à testimonio humano non humano pendeat. Concludimus igitur S. S. divinae esse auctoritatis, illamque esse normam unicam fidei et morum, in qua nobis sit acquiescendum.

VI. Consideranda nunc venit illius perfectionis. Perfectam Scripturam cum dicimus, hoc volumus, illam omnia quae ad Salutem consequendam creditu et factu necessaria sunt per-

Perfectio

S. S.

constitui in eo, quod contineat omnia ad

Salutem
necessaria,

secte continere. Ubi duo notanda sunt. Hanc perfectionem Scripturae tribui re tantum ad Salutem necessariis. Frustra itur obijciunt Pontificii, esse quaedam dogmata, quae in Scripturis non tradantur, ut beatæ Mariae perpetua Virginitas, et alia hujusmodi. Ista enim essentiam fidei non tangunt, nec sunt ad salutem necessaria. 2. Observandum, necessaria illa duplici ratione contineri in verbo Dei, vel expressè et totidem verbis, vel per evidentem et necessariam consequentiam. Sic ex eo quod Scriptura dicat Christum fuisse verum hominem nobis in omnibus similem legitimè concludimus, illum membra Corporis humani habuisse. Hanc de consequentiis doctrinam manifestè et invictè confirmat locus Matth. xxii. 31, 32. ubi D. Jesus resurrectionem probat ex his Scripturae verbis: Ego sum Deus Abrahami, Isaaci et Jacobi, quae verba de resurrectione expressè non agunt, illam tamen probant per evidentem et necessariam consequentiam.

vel expressè, vel
per evidentem
consequentiam.

Scripturae
S. perfectio
probatur
1. ex Locis
S. S.

2. Sufficientem et perfectam autem Scripturam eo quo diximus sensu ostendimus. 1. Ex Scripturae locis plurimis ut Deut. 1. Nihil addes neque detrahes &c. Psal. 118. 8. Lex Domini est perfecta. 2. Tim. iii. 16. 17. Omnis Scriptura divinitus est inspirata &c. cui loco maxima vis inest. 2. Ex Scopis Scripturae. Scopus autem ille fuit nos perducere ad vitam aeternam ducere, Joh. v. 39.

2. ex Scopis.

Rom. xv. 4. 2. Tim. iii. 15. Sed si Scriptura non sit perfecta, Deus Scopo suo excidit, non erit enim sufficiens ad Salutem.

3. Ex eo quod nullum dogma ad salutem necessarium proferri possit, quod in Scriptura non reperiatur.

Litem hic nobis movent tum Ecclesiae Romanae Doctores, tum Enthusiastae. Illi quidem ut traditiones suas, de quibus altum est in Scriptura silentium, quas tamen tanquam necessarias praescribunt, tueantur, Scripturam imperfectam arguunt. Sicque Sententiam suam exponunt. Agnoscunt quidem Verbi Divini perfectionem, sed verbum illud duplex esse asserunt. Scilicet Scriptum et non scriptum sive traditionem, dicuntque Apostolos multa dixisse quae scripto non consignarunt; sed quae per traditionem ad nos pervenerunt. Has traditiones minime penitus rejicimus, nec negamus traditionem saepius consulendam esse. Sic in quaestionibus quae disciplinam, ordinem Ecclesiae, cultum externum, ritus, sacra et alia hujusmodi spectant, maxima ratio habenda est institutorum et consuetudinum Ecclesiae universalis, quas ab Apostolis aut viris Apostolicis profectas esse liquido constat, sed per traditionem astrui posse dogmata fidei et praecepta tanquam ad fidem necessaria, de quibus Scriptura sileat, illud est quod negamus.

Confutatur autem Sententia Ecclesiae Ro-

3. Ex eo quod omnia necessaria ad Salutem contineat. Pontificiorum obj.

confutantur ex iis quae de S. S. perfect. dicta sunt.

manae x. ex illis quae de Scripturae perfectione dicta sunt, si enim verbo scripto traditiones sunt equiparandae et conjungendae, Scriptura non erit perfecta et sufficiens. 2. Ex eo quod traditio saepius valdè sit obscura, ambigua et incerta. 3. Quoniam sub praetextu traditionis lata porta erroribus et superstitionibus aperitur, prout experientia id comprobavit. Quae verò pro traditionibus proferri solent loca specialem responsionem viderentur, ut 1. Cor. xi. 2. Laudo vos, qui traditiones meas retinetis sicut tradidi vobis. 2. Thess. ii. 15. Retinete traditiones, quas docti estis, sive per Sermonem, sive per Epistolam. Item Joh. xvi. 12. xxi. 25. Ad quae loca in genere observasse sufficiet, in illis non agi de Capitibus ad Doctrinam necessariis, quae alibi non sunt tradita et scripto consignata.

Libertin. et
Enthusiast.
objectiones,

Enthusiastae et Libertini abjectè admodum de Sacra Scriptura, ut et de aliis omnibus quae externa sunt, sentiunt, et loquuntur; sunt inter eos qui dicant, Scripturam primam tantum religionis rudimenta continere, esse litteram mortuam nec verbo scripto aut praedicato opus esse iis qui verbum internum, id est assensum Spiritus Sancti habeant. Quae Sententia in contumeliam Scripturae, adeoque Dei ipsius omninò tendit, nec consistere potest cum illis, quae tam magnifica de Scripturae utilitate, necessitate absoluta, efficacia mira et divina ubique leguntur, 2. absurda est adversaturque

Sunt Deo
contumeliosae,

absurdae,

restat rationi et naturae hominis, qui cum sit ratione praeditus, non agitur per afflatus internos, sed per institutionem et objecta sibi proposita. 3. Summè est periculosa, per illam quippe lata Janua, quibusvis deliramentis imò quandoque sceleribus, aperitur, quod testatur Anabaptistarum et Enthusiastarum historia, ordo Ecclesiae evertitur, et confusio inducitur. Ubi enim nulla est regula, nulla norma ad quam hominum placita et Doctrinae expendantur, nihil restat unde homines aut insani aut impii refelli possint. Unusquisque dicit, illud vel hoc esse inspirationem divinam, prout id innumeris exemplis facillè esse demonstrare.

periculo-
fac.

VII. Restat Scripturae Perspicuitas, de qua videndum, 1. quo sensu dicamus scripturam esse perspicuam, 2. quibus argumentis id possit affirmari.

Perspicui-
tas S. S.

1. Afferimus scripturam esse perspicuam hoc sensu nempe, in illa doctrinam salutarem ita perspicuè et aperte tradi, ut in rebus ad salutem necessariis, imò etiam in multis aliis utilibus, à quovis homine mentis suae compositae, qui attentionem adhibeat, et veritatem sincere quaerat, possit intelligi. Hanc igitur perspicuitatem Verbo Divino tribuimus, 1. in rebus imprimis necessariis ad salutem; non negamus multa obscura in scriptura contineri, sed illa aut ad salutem non sunt necessaria. Sic sensum loci 1. Cor. xv. 29. de Baptismo pro

mortuis absque salutis dispendio ignorare possumus, aut si sint necessaria, dilucidius explicantur. Sic verba Christi Joh. xvii. 33. nisi manducaveritis carnem Filii hominis &c. aliquid habent, quod prima fronte obscurum videtur, et de sensu hujus loci exortae sunt controversiae. Sed alibi et in hoc ipso capite ipse Christus mentem suam verbis minimè ambiguis exprimit. 2. Supponimus illos qui scripturas legunt, attentionem adhibere, succurrere veritatem quaerere, et auxiliis ad illam detegendam necessariis uti. Ista enim si defuerint, nihil est tam perspicuè scriptum, quod possit intelligi.

Notandum insuper scripturam esse perspicuam, tum rerum, tum methodi, quâ res illae traduntur respectu, ac primum quidem res [de necessariis semper loquimur] sunt clare ac simplices, ut historiae, doctrinae, praecepta, promissa; haec enim audita et lecta statim intelliguntur, quantum ad salutem necesse est illas intelligere. Methodum ac Stylum quod attinet simplex ille est, perspicuus et ad captum vulgi accommodatus, in illis capitibus, quae essentiam Religionis spectare modo dictum fuit, hoc unicuique scripturam legenti statim patet.

II. Hanc scripturae perspicuitatem sequentibus evincimus argumentis, 1. Ex ipsa scriptura. Deut. xxx. 11. Hoc mandatum quod praecipio tibi hodiè occultum non est à te ne-

S. S. perspicua est, iis qui eam attentè et sincera mente legunt.

tum in rebus,

tum in modo tractandi,

quod probatur

1. ex Script. ipsa,

que longinquum. Psal. xix. 8, 9. Lex Domini est integra, &c. et cxix. 105. Lucerna pedibus meis verbum tuum est, et lumen semitis meis, et alibi. 2. Ex Dei scopo et fine qui fuit, nobis voluntatem suam et rationem salutis manifestare, Joh. xx. 31. et alibi; ad id autem requiritur Verbi divini perspicuitas. Si verò verbum illud non esset perspicuum, dicendum esset, Deum perspicuè loqui aut non potuisse, aut noluisse, neutrum obsequi Blasphemia in Deum dici potest. 3. Ex enumeratione dogmatum ad salutem necessariorum, nullum enim proferri potest quod perspicuum non extet in scripturâ, 4. Omnes obligantur sub damnationis poena credere, et voluntatem Dei facere, adeoque verum scripturae sensum possunt intelligere. Ergò scriptura est maximè perspicua, lex enim incognita aut obscura non obligat.

2. ex Dei scopo,

3. ex enumeratione dogmatum necessariorum.

4. ex obligatione sub poena.

Haec adedò clara sunt ut non necesse sit in doctrinâ adversariorum refellenda diutius remorari, frustra nobis objiciunt locum, 2. Pet. iii. 16. ubi dicitur in Epistolis Pauli reperiri difficilia intellectu &c. non negamus loca difficilia et obscura in Scriptis Pauli aequè ac alibi Virorum Sacrorum Scriptis occurrere; sed illa loca si non agant de rebus essentialibus, controversiam hanc non spectant, si autem in illis doctrinae necessariae ad salutem tradantur, alibi perspicuè exprimuntur: observandum praeterea, Petrum non dicere illa quae Paulus

Objectiones.

scripsit omnibus in se esse *duvūna*; sed tantum indoctis, seu indocilibus et contumacibus, instabilibus, qui illa non debite exponunt, sed torquent seu depravant in proprium intentum. Talibus autem nihil est satis perspicuum.

Jam si scriptura non sit perspicua, unde populus Christianus de doctrina salutari edoceri poterit? Si dicant Pontificii ex Ecclesiae definitionibus et interpretationibus, profecto hoc longè obscurius, difficilius et operosius erit. Quomodo enim plebi et rudioribus constare poterit, quis sit sensus Ecclesiae? Sanè scriptis Patrum, conciliis, traditionibus magna inest obscuritas, nec illa absque magno et diuturno labore possunt legi aut intelligi, cum contra unus aut alter scripturae locus, unicum Christi effatum sufficiat ad doctrinam aliquam confirmandam.

C A P U T III.

De usu Scripturae Sacrae.

S. S. Ufus.

Duplex est Sacrae Scripturae usus, illius lectio et interpretatio.

1. Lectio.

1. Lectionem scripturae non tantum licitam esse sed necessariam; Ecclesia nostra asserta adversus Pontificios, qui reformationis tempore imprimis, S. S. lectionem plebi non concedebant: hodiè quidem in Ecclesia Romana multi sunt, praesertim in Gallia, quos puden-

anc propudiosam doctrinam defendere; sed
 bus, et in locis lectio illa plebi non concedi-
 nt, nisi restrictè et adhibitis certis cautelis,
 de decretum Alexandri vii. Papae, in Indice
 peris. orum prohibitorum, ab initio. Reg. iv.

Jus legendi scripturam omnibus competere
 monstramus, 1. Ex Scripturâ. Deut. vi.
 7. Et verba, quae hodiè praecipio tibi e-
 nt in corde tuo et narrabis ea filiis tuis &c.
 rof. vi. v. 39. Scrutamini Scripturas &c. Act.
 28. et xvii. 11. &c. 2. Ex praxi et con-
 etodine Ecclesiae veteris tum Judaicae tum
 eliesiae. Aetor. xv. 21. Nebem. viii. 2.
 Quia absque scripturae lectione finem prop-
 quem tradita est assequi non possemus, fi-
 autem ille notatur, Joh. xx. 31. Haec
 erta sunt, ut credatis Jesum esse Filium Dei,
 ut credentes vitam habeatis in nomine e-
 a. 2. Tim. iii. 15. 4. Nisi eam populus
 eret, scire non posset, an vera sint, quae à
 doctores audiat. Omnino enim aut coeca
 res ipsis esset adhibenda, aut oporteret illos
 ab errore ita immunes, ut tutò illis credi
 posset, quae duo cum absurda sint, sequitur il-
 rum doctrinam ad examen esse revocandam
 et scripturas, Aetor. xvii. 11. Ubi legimus
 orum Apostolorum doctrinam hâc ratione
 esse exploratam.

2. Ut autem scriptura possit legi necesse est,
 am in linguas vernaculas converti, quod et
 in Ecclesiâ primitivâ factum fuit. Variarum

eam Laicis
 non esse
 vetitam
 prob.

1. Ex
 Script.

2. Praxi
 Ecclesiae.

3. ex Sco-
 po Dei.

Versio in
 Ling. ver-
 naculas.

versio
LXX. In-
terpretum,

non est
authenticam,

nec versio
vulgata,

Versiones adornatae fuerunt, Graecae, Latinae, Syriacae, Arabicae, Gothicae, &c. E versionibus autem versionibus praecipuae sunt Versio 70 interpretum, et Versio latina vulgata. Versio septuaginta interpretum est translatio liberum veteris Testamenti, ex Hebraeo in linguam Graecam annos ante Christum 280. circiter, adornata rogata Ptolomaei Philadelphici Aegypti Regis, aut ut alii volunt Lagi. Hanc versionem afflatu Spiritus Sancti factam dicit vult Ecclesia Romana, ad quam sententiam accedunt aliqui Viri docti, inter quos Ihs. Vossius, qui tractatum de hujus translationis auctoritate edidit. Verum ista sententia multis impugnatur argumentis; certum tamen est versionem illam in pretio fuisse in veteri Ecclesia, et esse utilissimam ad intelligentiam Scripturae S. et ex illa variis locis lucem ferri posse.

Versio Latina quae vulgata dicitur constat ex antiqua versione vulgata et translatione Hieronymi, hanc Concilium Tridentinum authenticam declaravit, sed perperam, idque inde probatur, quod Papa Sixtus V. innumeris locis illam emendaverit. Observandum praeterea, vulgatam versionem plurimis in locis à Versione 70. interpretum valde differre, adeoque alterutram oportet esse versam. Utilis est tamen hujus versionis vulgatae lectio. De aliis scripturae translationibus nihil hic dicemus.

At illud maximè notandum est, versiones nec aequiparandas, sunt Bibliorum textui originali minimè esse aequi-
parandas, nullamque esse quae omnibus nu-
meris absoluta sit et perfecta.

“ Quapropter quicumque verum scripturae sensum nosse cupiunt illis legenda est in ip-
sis fontibus et linguis originalibus, quarum
proinde cognitio illis omninò necessaria est,
qui verbum Dei aliis exponunt et praedi-
cant.”

II. Interpretatio scripturae illiuslectioni est
conjugenda. Legenda enim est, ut verus illi-
us sensus innotescat, ad illum autem detegen-
dum requiritur. 1. Peritia linguarum et histo-
riae, praesertim in illis qui docendi munere
in Ecclesia funguntur. 2. Attenta considera-
tio scopi Authorum sacrorum, ut et praecedentium
et sequentium 3. Collatio aliorum scrip-
turae locorum. Scriptura per Scripturam ex-
poni debet, et Spiritus Sanctus est optimus sui
interpres. 4. Animus attentus à praepiudiciis
immunis. “ Non enim legenda est scriptura,
ut in illa Doctrinae, quam jam recepimus,
confirmationem quaeramus, sed potius, ut
ex illa quid nobis sit credendum discamus.”
5. Animus pius et humilis, qui veritatem et
voluntatem Dei unice quaerat, quique illi sta-
tim atque innotuit, acquiescat tam in fide
quam in moribus et obedire paratus sit.

Distinguunt porrò Theologi Sensem Scrip-
turae in litteralem et mysticum. Prior est verus

nec aequipa-
randae sunt
textui origi-
nali,

S. S. Inter-
pretatio ad
quam requi-
tur.

1. Peritia
Linguar. et
Historiae.

2. Conside-
ratio Scopi
auctor.

3. Collatio
locor.

4. Animus
à praepiudi-
ciis immu-
nis.

5. Animus
pius et hu-
milis.

Sensus S. S.
litteralis et
mysticus,
qui est.

sensus, ille scilicet quem ipsa Scripturae verba, sive propriè sive figuratè accepta orationis- que scopus et series indicant. Mysticus verò ille dicitur, qui sub priori latet, soletque distingui in allegoricum, cujus exemplum extat Galat. iv. 24. ubi quod dictum est de duabus Abrahami uxoribus ad duo Testamenta refertur. Tropologicum, quo quaedam Scripturae loca, quae mores et officia directè non spectant, ad illa referuntur, ut 1. Cor. ix. 9. non obligabis os bovi trituranti, et Anagogicum, cum quae de rebus terrenis dicta sunt ad superna et coelestia applicantur, ut locus Ps. xxi. 11. Quibus juravi in ira mea, eos non ingressuros in requiem meam, à Paulo Hebr. iii. et iv. citatus.

Allegoricus,

Tropologicus,

Anagogicus,

Verùm hic duo sunt observanda 1. Sensus mysticum illustrare quidem orationem, sed non posse adduci tanquam argumentum, quod probandi vim habeat, unde tritum Axioma, Theologia Symbolica non est argumentativa. 2. Mysticum Sensus in omnibus locis minimè esse quaerendum, nec unicuique licere illum et proprio ingenio et arbitrio fingere, maxime cum ex illo sensu petantur argumenta ad doctrinas quasdam stabiliendas, quod tamen Doctores et Interpretes nonnulli seculo praecedenti factitarunt, magno profectò Doctrinae et religionis detrimento à simplici antecessorum sanctorum methodo recedentes.

Caeterum Sensus mysticus minimè confus-

credendus est cum Sensu Prophetico, qui verus et Sensus propheticus. genuinus sensus est. Sunt quidem multa vaticinia quae duplicem sensum habent, unum litteralem, aut typicum, alterum Propheticum.

Exemplo sint oracula Psalmorum, quae ceriò quodam sensu de Davide intelligi possunt, at in Christo propriè et perfectè sunt adimpleta, ut Ps. ii. et cx. Sed posterior hic sensus verus est, ac proprius sensus oraculorum, quod de mystico illo sensu, de quo suprà actum fuit dici nequit. Sunt verò alia vaticinia, quae nonnisi unum habent sensum, qualia sunt multa Prophetarum oracula, quae Christum solùm spectant, ut Is. liii. Agg. ii. 9. Malach. iii. 1.

Quaestio autem hic movetur, penes quem sit jus interpretandi Scripturas, quisve sit Summus iudex controversiarum, circa sensum Scripturae et Doctrinam? Jus interpretandi S. S.

Respondemus jus interpretandi Scripturas omnibus esse penes illos, qui habent jus illas legendi, hoc est, penes unumquemque fidelem, sed summum Iudicem à Deo constitutum, qui jus habeat judicandi et praescribendi, quid sit credendum, nullam esse in Ecclesiâ.

Prius illud, per se patet: nam in rebus quae fidem, conscientiam et salutem spectant unusquisque fide sua vivit, non alienâ, fides autem non imperatur sed suadetur rationibus et argumentis, adeoque singulis fidelibus competit jus judicandi de Sensu Scripturae et de controversiis circa religionem. Verùm hoc judi-

nec est sum-
mus contro-
versiarum
Judex in
hac terra.

Quia talis
Judicis nul-
la fit mentio
in S. Litteris.

sed potius
contrarium
docetur.

cium privatum, non est auctoritatis, nec alii obligare potest; sed tantum discretionis et propriae aedificationis. De summo vero controversiarum Judice inter nostram et Ecclesiam Romanam controversatur: Affirmant quidem hujus Ecclesiae Doctores, dari talem Judicem, sed quis ille sit an Papa solus, an Concilium universale, an Papa et Concilium conjunctum nondum definitum est apud illos, nec in hac questione consentiunt. Quicquid sit, illam sententiam evertunt sequentes rationes:

1. Si talis esset judex, oporteret illum à Deo expresse constitutum et designatum fuisse, nemo ignorare possit, quis ille sit, id enim à Judice primum requiritur, ut omnibus constet illum esse Judicem. Talis autem Judicis nulla fit mentio in Scripturis, locus Deut. xxi. 8. et seq. non agit de controversiis fidei, sed de litibus Civilibus, Criminalibus et Ceremonialibus, nec locus ille spectat Ecclesiam Christianam. Locus vero 1. Tim. iii. 15. nihil omnino ad rem facit.

2. Scriptura contrarium docet. Jubeat 1. nobis caveamus à falsis Doctoribus. Math. vi. 15. nec omni Spiritui, id est, omni Doctrinae aut Doctori credendum, 1. Joh. iv. 1. Si vero aliquis quaerat, unde nobis constare possit, quinam sint audiendi, quaeve Doctrinae recipiendae, tum 2. jubet Scriptura, ut unusquisque exploret et judicet; loca expressa sunt, 1. Joh. iv. 1. probate Spiritus, id est, Doctores an sit

ex Deo, 1. Theff. v. 21. Omnia probate, quod bonum est retinete, 1. Cor. x. 51. ut intelligentibus loquor, judicate vos quod aio. Act. xvii. 11. Jam si esset Judex supremus, cujus judicio standum esset, examen illud privatum inutile ac superfluum, imò temerarium foret.

Objectiones
Pontific.

Hic verò confidenter objiciunt sententiae contrariae Patroni: Quis igitur lites componet et impedit, quominus haereses grassentur? Quis erit controversiarum finis? Respondemus simpliciter, nemo. At, inquiunt, sic Deus veritati et incolumitati Ecclesiae non prospexisset? Resp. Imò prospexit sufficienter per verbum suum. Si pergant, nec hoc pacto haereses posse praecaveri; nam de Sensu Verbi Divini controvertitur, et multi rationibus et veritati non cedunt, 2. id quidem verum est, sed quid si errantes et pertinaces sententiae supremi illius Judicis se non submittant? Erunt certè haereses inter homines ut et scandala usque ad finem mundi, Matth. xviii. 7. 1. Cor. xi. 19. Sed penes nos non est id impedire, qui verò errant, sibi et suâ culpâ errant, Deo Summo Judici olim rationem reddituri.

Tandem observandum est, quod in hoc argumento palmarium est: ad Ecclesiae pacem et incolumitatem necesse non esse, ut omnes Christiani in omnibus idem sentiant. Sufficit, si in fundamentalibus conveniant, in reliquis verò se invicem tollerent, quae est Pauli Doctrina. Rom. xiv. &c. Et haec est Via atque ra-

non necesse
est, ut omnes
in omnibus
consentiant.

tio ad promovendam Ecclesiae pacem à Deo
so praescripta, quamque Apostoli ubique con-
mendant, non autem illa Imperii et auctori-
tis via, quae in Dei Jura invadit.

SECTIO II.

DE DEO.

CAPUT I.

De Dei Existentia.

DE Deo acturi prius ejus Existentiam pro-
babimus, deinde quae sit Dei Essentia de-
monstrabimus.

Deum exi-
stere.

Dei Existentia est omnis religionis fonde-
mentum adeoque antè omnia solidè probanda
atque confirmanda est. Multa atque propensum
innumera ad Dei Existentiam compro-
bandam adduci possunt argumenta. Omnia e-
nim, quae in nobis vel in mundo cernimus ad
Deum deducunt. Deus, qui omnium Causa
est, in omnibus se conspiciendum praebet,
adeoque innumerae sunt viae atque rationes
quibus primum hoc fidei nostrae dogma con-
firmari potest. At in tanta argumentorum et
rationum multitudine delectus est adhibendus
Theologo autem illa duntaxat adhibenda er-
runt, quae sint simplicissima et ad captum vul-

gi accommodatissima, missis subtilioribus Philosophicis, quibus et si vis sua insit, possintque illis uti viri eruditi inter se, satius erit iis abstinere praesertim in Concionibus ad Populum, et scriptis quae omnium manibus reruntur, nimia enim subtilitas, obscuritatem, dubia et Scrupulos parit. Quid quod admodum prudenter tractandum erit hoc argumentum, nec saepius de Atheis, Deistis et illis, qui Religionem irrident aut negant, loqui expedit, ne fortè auditores, qui de Atheorum cavillis et objectionibus nihil unquam audiverant vel cogitaverant, incipiant dubitare, et ex intempestivis concionatorum disputationibus venenum hauriant.

Ut autem ad argumenta quae Dei essentiam astruunt veniamus, ante omnia observandum est Deum non alia ratione sese manifestare potuisse, quam per opera et effecta, seu ut loquuntur Scholastici, à posteriori Deum cognosciturum, non verò à priori. Posito enim, Deum esse Spiritum (uti revera supponendum est, aliter non esset Deus) illum in se et essentia sua videre non possumus, adeoque non aliter se revelare potuit, quam per opera seu effecta; eaque talia, tam clara, tam miranda, tam stupenda, ut non nisi Enti summè potenti, bono, perfecto tribui possint. Eodem modo res se habet de Deo ac de Anima nostra; illam existere nemo dubitat, etiamsi non videamus; sed ex effectis tam verè constat in nobis esse princi-

Probandum est a posteriori seu ab effectis.

pium intelligens à corpore distinctum, quoniam constat nos corpus habere, sic Deus in effectum sese hominibus conspiciendum praebebat.

Argumenta
petenda vel
ex ratione
vel ex
Script. Sa-
cra.

I. Ex ratio-
ne.

I. Constitu-
tio mundi,

Argumenta de Dei existentia vel ex natura et ratione, vel è Scriptura et revelatione petuntur. Duplici enim illo modo Deus nobis sese revelavit.

I. Ut à primo argumentorum genere incipiamus: primum illudque evidentissimum atque Scripturae usitatissimum desumitur ex mundi consideratione et Dei operibus, quod quidem argumentum multa alia complectitur. Mundum creatum fuisse infra probabimus ubi de creatione agemus. Nunc observabimus duas in mundo esse, quae illum Dei opus esse evincant. 1. Ordo mirandus et stupendus qui in omnibus conspicitur. Jam autem ordo non nisi à causâ ordinante et sapiente proficisci potest. 2. Videmus omnia tam in nobis quam extra nos facta esse propter aliquem finem, hunc autem finem creaturae per se non appetunt, cum sint pleraeque consilii incapaces. Ergo à causâ quâdam in finem illum diriguntur; causa verò nulla esse potest nisi intelligens et unica. Unicam dico, nam quamvis creaturae singulae ad varios fines speciales et subordinatos sint factae; tamen omnes ad scopum quendam et finem generalem tendunt et collimant.

et ejus Or-
do miran-
dus.

Sic videmus omnes creaturas terrestres et quae terram ambiunt et afficiunt, propter ho-

minem esse factas. Sol, nubes, pluvia &c. terram foecundant, foenum bestiis inservit, bestiae hominibus. Haec mundi et operum Dei consideratio omnibus ostendit Deum existere. Ps. xix. 1, 2. Coeli enarrant Gloriam Dei. Rom. i. 20. Ipsius invisibilia jam inde à conspectu mundo ex iis quae fecit, mente perpensa videntur, aeterna ejus tum potentia tum divinitas &c. et alibi passim. Mitto quae in hujus argumenti confirmationem dici possent de numero ac varietate creaturarum propemodum infinitarum, de stupendo, quod in illis apparet artificio &c.

II. Secundum argumentum quod ex priori sequitur tale est: aut homo propter aliquem finem esse factus, habetque supra se Ens aliquod praestantius et à quo dependeat, aut non. Si prius dicitur, agnoscitur Dei Existentia. Si posterius, dicendum erit hominem esse finem ultimum omnium, quae in hoc mundo sunt, esseque Entium omnium excellentissimum et independens, at hoc omnino absurdum est. Quis enim capiet creaturas singulas propter aliquem finem esse factas, hominem verò in nullo finem conditum? quis credet hominem esse Ens excellentissimum, et independens? hominem, inquam, qui tot miseris et tandem morti obnoxius est.

III. Tertium argumentum petitur, ex omnium hominum, illorum saltem qui humanitatem non exuunt, consensu. Iste autem con-

II. Finis propter quem omnia facta sunt.

III. Consensus universalis omnium hominum.

sensus vel à rei evidentia et principiis naturalibus oritur, vel à traditione, utrumque De existentiam supponit.

IV. Vis
Conscientiae.

IV. Quartum, ex lumine naturali et vi conscientiae, illisque principiis certis et indelebilibus, quibus omnes sunt imbuti, e. g. de crimine iusti et iniusti, de poenis et remunerationibus: nam ex talibus principiis tutum est argumentari videmus ex eo, quod Scriptura tali utatur argumento, Rom. ii. 14, 15. Nam quum gentes, quae legem non habent, naturae quae legis sunt, faciant, isti legem non habentes sibi ipsis sunt lex, ut qui ostendant, operis legis scriptum in cordibus suis, unà testantur ipsorum conscientia &c. Item inde quod illi principiis nitantur omnes propemodum leges, quibus societas et iustitia constant. Nec est quod objiciant profani à sensu aut metu conscientiae nullum solidum argumentum deduci posse, siquidem saepe eveniat, ut homines re omni fundamento destitutas, imò falsas sibi persuadeant, et vanis angantur terroribus: Illi enim quos hinc adducimus conscientiae motus, illa de Dei existentia persuasio cum vanis illis terroribus minimè possunt comparari; hi enim terrores non reperiuntur in omnibus, sed in paucis tantum, adhaec nulla illarum ratio reddi potest; at vis illa conscientiae, illa divinitus idea omnibus communis est hominibus et temporibus, nititurque rationibus plurimis validissimis. Praeterea impossibile est illam exueri

quod indicium est, hunc sensum omnibus esse
 genitum, et ex natura hominis ortum duce-
 re, perinde ac parentibus insitus est liberorum
 amor.

II. Veniamus nunc ad argumenta è revela- II. Ex Re-
 tione petita, hacce enim viâ Deus sese multò velatione.
 evidentiùs manifestum fecit.

1. Dei existentia astruitur ex illis, quae jam 1. Veritas et
 Scripturae veritate et divinitate dicta sunt. Divinitas
 Script. S.

2. Oracula Scripturae adeò luculenter Dei 2. Oracula.
 existentiam probant, ut nihil contra regeri
 possit. Quis enim neget, aut vaticinia illa diu
 tate eventum fuisse prolata, aut esse expressa
 vera vaticinia, aut denique illa potuisse ab
 eo, quam ab Ente omniscio et omnipotente
 proficisci? Hoc argumentum in suo genere De-
 monstratorum mathematicarum evidentiam
 aequat.

3. Deus non solum per opera creationis et
 ordinarii naturae et providentiae cursum
 se revelavit, sed praeterea per opera extraor- 3. Miracula
 dinaria, item per apparitiones et revelationes et Appariti-
 ones
 quod non ex Scriptura tantum, sed etiam ex
 historiis et gentium testimonio confirmatur.
 quod praecipuum est, Deus visibili ac con-
 spicua ratione se manifestavit per Christum, in
 quo se conspiciendum praebuit, adeò ut post
 Christi adventum nullum dubium circa Dei
 existentiam superesse debeat, et mirum sit, re-
 mittere homines qui illam non agnoscant. Mul-
 ta possent proferri argumenta, quae ex in-

demonstrant
 Deum esse.

fra dicendis de Providentia, de Jesu Messia, de
judicio, peti possunt.

Ad quaestionem an dentur Athei? respondēt Theologi, ego verò neque affirmative, neque negative respondendum esse existimo: est enim quaestio de facto, ad quam decidendam, oporteret ut nobis de sententia omnium hominum constaret, at quis hominum sensum et cogitationes novit? hoc tantum affirmare possumus: Si sint Athei, qui Deum non credant, illos esse numero paucos. apud Deum Atheos non minus reputari, et numinis reverentiam abjecerunt, et hi sunt Athei de quibus Ps. xiv. et liii. Tit. i. 16.

Ufus Doctrinae de
Existentia
Dei.

Ex his patet quis sit verus usus ejus doctrinae de Dei existentia. Cavendum est ne non satis firmiter hoc primum fidei nostrae caput credamus, aut in mera contemplatione subsistamus. Fides in Deum tota practica est, et frustra Deus cognoscitur, si non colatur, tanquam Deus, huic igitur enti summo debetur laus, gratiarum actio, obsequium, et religionis officia.

CAPUT II.

De Dei Attributis.

POSTQUAM de Dei existentia egimus, ejus essentiam est deveniendum, ac primo quidem inquirendum, quae sit natura, quae essentia divina. Deinde illam Patri,

et Spiritui Sancto communem esse ostendemus.

Circa primum ante omnia tenendum est, Naturam Dei
essentiam divinam à nobis perfectè cognosci in hoc secu-
lo posse, tum quia est spiritualis, tum quia lo perfectè
est infinita, quod passim indicat Scriptura, ut cognosci ne-
quit.

1. Tim. vi. 16. Deus habitat lucem inaccessi-
bilem, illum nemo hominum vidit neque videre
possit, &c. Sufficit si Deum cognoscamus quan-
tum id necessarium est, ut à nobis coli et ama-
ri possit, et eatenus Deus sese nobis revelavit,
scilicet qualis est respectu nostri. Hoc in The-
ologia probè est observandum, idque docent
omnia nomina quae Deo tribuantur in Scriptu-
ra. Illa enim Dei perfectiones aut essentiam
relatè ad creaturas, homines imprimis, reprae-
sentant; vocatur יי יי quae vox dominum
significat, qui à se ipso existit atque summum Ens
est, illam reddunt 70. Interpretes per κβπ-
π nomina יהוה, דיהוה significant potentem
et potentem, יהוה Dominum, יהוה omnipotentem
et sufficientem.

Essentia autem divina ex variis ipsius attri-
butis cognoscitur, quae attributa licet unum
sint cum essentia, attamen non sunt consum-
enda. Praecipua sunt sequentia.

I. Spiritualitas sive Deum esse Spiritum, hoc Deus est
primum attributum Dei, ac reliquorum Spiritus,
fundamentum, scilicet Deum esse Ens spiritu-
ale, intelligentiā, voluntate et libertate praedi-
tum. Id ipsa Dei idea docet, Deus enim con-
cipi nequit nisi Ens vivum, spirituale, intelli-

gens quodque à seipso agat. 2. Scriptura id confirmat, Joh. iv. 24. Deus est Spiritus, et alibi.

3. Idque deinde probatur, quod sint alii Spiritus, mentes scil. humanae et angeli, oportet ergò Deum esse Spiritum, aliàs esset hominibus imperfectior, nec Spiritus creare potuisset. Ex hac Dei spiritualitate sequitur Deum esse invisibilem Exod. xxxiii. 20. non posses videre faciem meam, quia non potest me homo videre et vivere. 1. Tim. vi. 16.

Indepen-
dens.

II. Deus à se ipso est atque independens, quia nullam habet causam neque existentiae, cum à se ipso existat, nec ab alio ente existentiam ceperit, neque essentiae, quod eadem ratione evincitur; neque operationum, agit enim à seipso, nec ab alio ad agendum movetur aut determinatur.

aeternus

III. Est aeternus, aeternus dicitur quia principio et fine caret. Tribuitur Deo haec aeternitas, Rom. xvi. 26. Apocal. i. 8. Ego sum α et ω , principium et finis, &c. Idque denotatur, cum Scriptura dicit illum esse immortalem, incorruptibilem, 1. Tim. i. 17. et vi. 6. Quamvis autem aeternitas à nobis capi nequeat, et mens nostra durationem principio et fine carentem concipere non possit, certissimum tamen est dari Ens aliquod aeternum, idque invictè demonstratur hac ratione. Si nullum ens esset aeternum, omnia entia habuissent principium, fuissetque tempus quo nullum ens existe-

ret. Jam si tale tempus fuisset, nullum. Ens unquam existere potuisset, ex nihilo enim nihil fit. Quis entia produxisset? quae causa tot Entium quae existunt? ergo certò certius est dari Ens aeternum. Ens autem illud non potest esse mundus et materia: absurdum enim est materiae Enti vitâ et sensu destituto, aeternitatem tribuere. Praeterea materiam non esse primum ac summum Ens vel inde patet, quod sint Spiritus in mundo. Jam autem Spiritus à materiâ originem trahere nequeunt. Nec ordo ille variaeque, quae in mundo cernimus sapientiae et rationis effecta, materiae ascribi possunt. Tandem mundum non esse aeternum ex illis quae de creatione infra dicemus, ut et ex Scripturâ cujus veritas probata fuit plus satis confirmatur.

Circa aeternitatem Dei quaerunt Theologi, an successiva sit, an verò non? quae quaestio cum magis sit curiosa quam necessaria, in illa solvenda nolo immorari. Qui negant successionem dari in aeternitate, volunt omnium aeternitatem simul existere seu ut loquuntur coexistere omnibus temporis partibus; sed alii dicunt, id planè concipi non posse, et durationis ideam ab aeternitate non posse separari, ita ut aeternitas secundum istos sit duratio principio et fine carens: ad id verò quod objici solet, quod, posita successione sive duratione, vitari non possit quin ad primum momentum adeoque ad existentiae Dei principium deveniatur, respondent: minimè sequi, semper e-

mundus non
est aeternus.

an successio
in aeternita-
te locum
habeat?

gens quodque à seipso agat. 2. Scriptura id confirmat, Joh. iv. 24. Deus est Spiritus, et alibi.

3. Idque deinde probatur, quod sint alii Spiritus, mentes scil. humanae et angeli, oportet ergò Deum esse Spiritum, aliàs esset hominibus imperfectior, nec Spiritus creare potuisset. Ex hac Dei spiritualitate sequitur Deum esse invisibilem Exod. xxxiii. 20. non posses videre faciem meam, quia non potest me homo videre et vivere. 1. Tim. vi. 16.

Independens.

II. Deus à se ipso est atque independens, quia nullam habet causam neque existentiae, cum à se ipso existat, nec ab alio ente existentiam ceperit, neque essentiae, quod eadem ratione evincitur; neque operationum, agit enim à seipso, nec ab alio ad agendum movetur aut determinatur.

aeternus

III. Est aeternus, aeternus dicitur quia principio et fine caret. Tribuitur Deo haec aeternitas, Rom. xvi. 26. Apocal. i. 8. Ego sum α et ω , principium et finis, &c. Idque denotatur, cum Scriptura dicit illum esse immortalem, incorruptibilem, i. Tim. i. 17. et vi. 6. Quamvis autem aeternitas à nobis capi nequeat, et mens nostra durationem principio et fine carentem concipere non possit, certissimum tamen est dari Ens aliquod aeternum, idque invictè demonstratur hac ratione. Si nullum ens esset aeternum, omnia entia habuissent principium, fuissetque tempus quo nullum ens existe-

ret. Jam si tale tempus fuisset, nullum. Ens
 unquam existere potuisset, ex nihilo enim nihil
 fit. Quis entia produxisset? quae causa tot
 Entium quae existunt? ergo certò certius est da-
 ri Ens aeternum. Ens autem illud non potest esse
 mundus et materia: absurdum enim est mate-
 riae Enti vitâ et sensu destituto, aeternitatem
 tribuere. Praeterea materiam non esse primum
 ac summum Ens vel inde patet, quod sint Spi-
 ritus in mundo. Jam autem Spiritus à materiâ
 originem trahere nequeunt. Nec ordo ille va-
 riaeque, quae in mundo cernimus sapientiae et
 rationis effecta, materiae ascribi possunt. Tan-
 dem mundum non esse aeternum ex illis quae
 de creatione infra dicemus, ut et ex Scripturâ cu-
 jus veritas probata fuit plus satis confirmatur.

mundus non
 est aeternus.

Circa aeternitatem Dei quaerunt Theologi,
 an successiva sit, an verò non? quae quaestio
 cum magis sit curiosa quam necessaria, in illa
 solvenda nolo immorari. Qui negant succes-
 sionem dari in aeternitate, volunt omnium ae-
 ternitatem simul existere seu ut loquuntur co-
 existere omnibus temporis partibus; sed alii
 dicunt, id planè concipi non posse, et durati-
 onis ideam ab aeternitate non posse separari,
 ita ut aeternitas secundum istos sit duratio prin-
 cipio et fine carens: ad id verò quod objici
 solet, quod, posita successione sive duratione,
 vitari non possit quin ad primum momentum
 adeoque ad existentiae Dei principium deve-
 niatur, respondent: minimè sequi, semper e-

an successio
 in aeternita-
 te locum
 habeat?

nim aliquod prius momentum erit agnoscendum; sed nunquam primum, nam primum momentum repugnat principio et fine carenti, sed ista sunt levis momenti, hoc tantum cavendum ne si aeternitas successiva admittatur, mutatio aut imperfectio aliqua Deo tribuatur.

Deus est unus.

et aliter
concipi nequit,

IV. Quartum attributum est Unitas Dei. Deum unicum esse probamus 1. quod rationi magis consentaneum sit, unicum rerum principium, unicam Causam statuere, quam plures. Quae enim argumenta Deum existere ostendunt, v. g. quae ex mundi structura, ordine, fine &c. petuntur, illa nos ad unicam supremam causam deducunt. 2. Optimè capio quid sit illud Ens supremum, quod vocatur Deus, modò illud Ens unicum esse supponam, illi enim omnes perfectiones tribuo. Deus aliter concipi nequit nisi tanquam Ens summe perfectum, at si plures ponerentur Dii, caderet omnis Divinitatis idea: planè enim concipere non possem, quales illi sint, nec quibus proprietatibus inter se discriminarentur. 3. Sic quoque periret omnis religio. Quomodo nobis constaret, quodnam et quale sit cultus nostri objectum? Aut enim omnes ii Dii, aut saltem plures essent colendi, aut unus tantum. Si prius, nos scire oporteret, quinam illi et quot sint, an decem an viginti &c. Si posterius, quis esset ille Deus nobis caeteris neglectis colendus. 4. Si plures essent Dii, unusquisque illorum suam essentiam, suas proprietates ab aliorum

proprietatibus distinctas haberet, omnes igitur aliqua perfectione aut proprietate carerent, et sic non essent Dii; Igitur recta ratio nos ad Dei unitatem ducit, indè est quod qui inter Ethnicos ipsos sapientia et scientia excelluerant, unicum Deum agnoverint. Tandem Scriptura ubique docet Deum esse unum. Deut. iv. 35. Haec vidisti, ut agnoscas, Jehovah esse Deum et nullum alium praeter eum. et vi. 4. Audi Israel: Dominus Deus noster, Deus unus est. Isa. xlv. 5, 6. 1. Cor. viii. 4, 5, 6. Quae de Dei unitate dicta sunt, evertunt πολυθεϊαν et Idololatrarum, qui plures Deos statuunt, et Manichaeorum deliria, qui duo principia independentia et contraria ponebant, unum bonum, alterum malum.

V. Quintum Dei attributum est Immenitas seu Omnipraesentia, de quâ 1. Reg. viii. 27. Ecce coeli ipsi et coeli coelorum non capiunt te. Jer. xxiii. 24. in primis Ps. cxxxix. 2—5. Quo irem à Spiritu tuo? Hic verò rursus Theologi de re consentientes, pro more suo de modo rei disputant. Scil. an Deus sit ubique respectu essentiae suae, an tantum respectu operationis et potentiae. Prior Sententia Deo extensionem tribuere videtur, quod enim nonnulli dicunt Deum esse ubique instar Puncti, non verò per modum extensionis, illud est omnino incomprehensibile. Posterior Sententia videtur Deum separare ab ejus essentia, itaque prior opinio multis verisimilior apparet.

est immensus et omnipraesens,

quomodo hoc intelligendum sit?

Nihil hic praecisè definire possumus, quoniam ignoramus, quae sit spirituum natura, et quomodo sint in loco. Certum est animam nostram esse in corpore, in illo et in illud operationes suas exercere, quomodo verò id fiat, an in certa corporis parte sedem habeat, an per totum corpus diffusa sit nemo dicere potest. Stultum igitur et temerarium est modum omnipraesentiae Spiritus infiniti scrutari, satis est hanc Dei immensitatem nosse, quatenus ad Deum colendum nos impellit. Scilicet, si credamus et perpetuò cogitemus, Deum ubique esse, omnia videre, regere, nos cum ipso semper versari, adeoque illum esse testem et iudicem, omnium nostrarum actionum et cogitationum ac insuper mundi rectorem sapientissimum, aequissimum, simulque Patrem optimum.

omnia intelligit Deus.

VI. Sextum attributum est scientia sive cognitio Dei, cujus Theologi considerare solent, 1. Objectum. 2. Modum. Ex his duobus prius praecipuum est, posterius non adeò necessarium. Sed hoc est Theologorum plurimorum vitium, ut circa minùs necessaria inter se digradientur, cum in necessariis acquiescere deberent.

novit seipsum,

et quae extra se,

1. Deus omnia novit tam in seipso, quam extra se, 1. novit seipsum suasque actiones, id enim spiritibus est proprium, ut suarum actionum, suaeque existentiae sint conscii. Act. xv. 18. Nota sunt Deo ab aeo omnia opera sua. Novit omnes creaturas omnesque earum op-

rationes. Ps. cxlviii. 4, 5. Dei intelligentia
 dicitur innumerabilis. 1. Reg. viii. 39. Ps.
 cxxxix. 2.

2. Imprimis tenendum Deum futura cog-
 noscere, quae cognitio vocatur praescientia.
 Estque hoc unum ex praecipuis attributis qui-
 bus Deus se ab idolis distinguit. Is. xli. 22,
 23. Inter futura novit illa, quae vocantur
 Contingentia, id est, quae possunt evenire, vel
 non evenire. Sunt autem contingentia respec-
 tu nostri; non autem respectu Dei, quoniam
 Deus vel eventum determinat, vel novit, in
 quam partem homo se determinaturus sit. Ex-
 istimant nonnulli cognitionem Dei ad futura
 contingentia non extendi, quia illa nullam
 habeant existentiam atque causam certam a-
 deoque non sint scibilia; sed illi validissime
 refelluntur his duobus argumentis. 1. Ex prae-
 dictionibus; nam Deus futura contingentia,
 actiones hominum non tantum bonas, sed eti-
 am malas et peccata praedixit, ut Joh. vi. 70,
 71. de Juda proditore. Omnino igitur Deus
 illa praescivit, aut dicendum esset, Deum illas
 determinasse et effecisse, quod esset Deum pec-
 cati auctorem constituere. 2. Si Deus futura
 contingentia non cognosceret, vix quidquam
 certum cognosceret ante eventum, idque
 propter nexum et concatenationem causarum
 et effectuum, e. g. Rex aliquis decrevit bel-
 lum inferri Regnis aut populis vicinis, unde
 oriuntur clades, calamitates, multae imperio-

novit fu-
tura,

et contin-
gentia,
quod proba-
tur.

rum mutationes. Jam si Deus antequam rex ille decreverit; ignoret, quid rex ille acturus sit, oportebit Deum ignorare varios et innumeros eventus, qui ex illa determinatione regis illius pendent, sicque tolletur Dei providentia. Hoc ergò firmum et ratum manere debet: Scientiam Dei ad omnia se extendere, et cum Scriptura Sacra id liquidò doceat, haec Doctrina ita est retinenda, ut in illa acquiescamus, quamvis circa divinam praescientiam variae moveri possent quaestiones perplexae, quas propter intellectus nostri imbecillitatem et rei altitudinem solvere non possumus. De re constat, de rei modo non item.

Modum, quo
Deus intel-
ligit, ignora-
mus.

II. Etenim ut ad modum Scientiae Divinae deveniamus, non est, quod valdè de illo sumus solliciti. Scriptura enim docet Deum esse incomprehensibilem, ac vias ejus et consilia supra captum nostrum longè esse posita. Rom. xi. 33. Mittamus ergò quae circa modum hujus Scientiae in Scholis solent disputari, illa enim sunt tum incerta et obscura, tum exiguae aut nullius utilitatis. Theologi ordinem Scientiae Divinae sic explicant. Dicunt: in Deo esse Scientiam intelligentiae, quae actum voluntatis suae antecedit, et qua novit omnia possibilia, imò multa quae nunquam sint eventura; et Scientiam visionis, qua novit illa, quae certò evenient, aut etiam jam existunt. Sed haec distinctio nullum usum habet. Additur à nonnullis Scientia media, quâ Deus scit, quae creaturae fac-

Scientia in-
telligentiae,

visionis,

media.

urae essent, si in talibus aut talibus circumstan-
 tiis ponerentur; huc referunt loca quaedam
 scripturae, ut Matth. xi. 21. Si Tyri et Sydone
 editae fuissent virtutes, quae editae sunt apud
 nos, olim cum sacco et cinere resipissent. Verum
 cum Scientia Dei sit incomprehensibilis, illius
 ordo et modus praecise non potest definiri,
 itaque praestat de illis sobriè loqui, aut omni-
 nò filere. Caeterum cavendum est, ne Dei
 Scientia cum voluntate ejus confundatur: Vo-
 luntas Dei est rerum causa, Scientia non item.
 Res enim quas Deus simpliciter novit, non e-
 veniunt, nec sunt tales, quia Deus illas novit.
 Sed Deus illas novit, quia futurae sunt et tales
 sunt in se,

VII. Scientiae Dei conjungitur ejus Sapien-
 tia, quae in hoc à Scientia differt, quod Scien-
 tia in rebus cognoscendis tantum, Sapiencia
 etiam in illis disponendis et ordinandis verse-
 rit. Objecta Sapienciae sunt, tum finis, tum
 media. Deusque Sapiens vocatur, 1. quoniam
 bonum et virtutibus suis consentaneum
 proponit. 2. Quia media, quae ad finem
 obtinendum maximè conducunt, eligit
 et adhibet, resque sapientissimè et sequissimè
 administrat.

Deus est
 perfectè sa-
 piens,

cur ita vo-
 cetur?

VIII. Consideranda venit Dei Voluntas, de
 qua pauca è multis, quae traduntur in scriptis
 Theologorum, proferam. Voluntas Dei no-
 tat, aut id, quod de nobis fieri vult, ut Matth.
 21. 1. Thess. iv. 3. Haec est Voluntas

Dei vo-
 luntate,

Dei, nempe Sanctificatio vestra; aut actum illum, quo Deus aliquid facere aut permittere decrevit. Nam illa, quae Deus permittere vult, subsunt voluntati Divinae aequè ac illa, quae facere decrevit quanquam non eodem modo.

De Voluntate Dei sobriè et cum Verbo Divino loquendum nobis est; et quatenus ad nos, nostramque salutem refertur: hoc respectu Scriptura docet Voluntatem Dei esse. 1. Efficacem, ita ut quod Deus vult eveniat, nec mutari possit. Ps. xlv. 10. Ps. cxv. 3. Deus noster in coelis est, quicquid placet, facit, ejus voluntati, quis absistit? Rom. ix. 19. 2. Sanctam, nam id tantum Deus vult, quod bonum est et ipsius naturae Consentaneum: itaque peccatum velle nequit, Ps. lv. Ad id quod objicitur, Deum tamen peccata permittere? respondetur: Aliud esse velle peccatum ut fiat aliud velle permittere, ut eveniat: Prius Deus velle nequit, et peccatum nunquam potest esse Divinae Voluntatis objectum, sed posterius tantum, Deus enim rationes habet cur permittat peccatum, sive omnipotentia sua, non impediat et hoc respectu permissio peccati res est necessaria, imò certo Sensu bona. 3. Voluntas Dei est bona, hoc est, utilis hominibus. Rom. xii. 2. 4. Est liberrima, quoniam Deus nulla re, nulla causa externa determinari aut cogi potest quod tamen non ita intelligendum, quasi Deus aliquid absque ratione ex mero beneplacito, et naturae suae bonitati imprimis repugnans vel

ea est

1. Efficax,

2. Sancta,

3. bona,

4. liberrima,

e possit. Variæ porro traduntur divisiones Vo- Voluntas
 untatis Dei; distingui solet in arcanam seu bene- arcana seu
 placiti, quæ in Deo est, nobisque incognita: per beneplaciti,
 illam determinavit, quæ facere constituit, et re- revelata seu
 velatam seu signi, quâ revelavit, quid ipse facere, signi,
 ut quid à nobis fieri velit. Item in absolutam, absoluta
 qua Deus vult aliquid absolute, et conditiona- et conditio-
 nam, quâ aliquid vult sub conditione, ut; Sa- nata,
 tem hominum si credunt. Rursus in antece- antecedens
 dentem, quâ actum hominis antecedit. Sic
 vult homines salvari; et consequentem, quæ et conse-
 actum hominis sequitur, ut cum vult salvare quens.
 eos qui credunt. Præterea et Voluntatem *τὴν εὐδοκίαν*
ἐν αἰσίοτις, sive decreti, quæ Eventum decernit, ta- &
 is est Voluntas de Christo mittendo, et *ἐν αἰσίοτις*
 sive approbationis, qua declarat quid sibi *ἐν αἰσίοτις*
 ratum sit, quodve hominis officium, hæcque
 de Eventu nihil decernit. Prior Deo tribuitur,
 quatenus est Rector mundi. Posterior quate-
 nus est Legislatoꝝ, et hæc quidem distinctiones
 admitti possunt, dummodò per illas nulla po-
 natur repugnantia, et contrarietas in Deo ejus-
 que Voluntate, ut si quis diceret: Deum Vo-
 untate suâ revelata seu *ἐν αἰσίοτις* nolle peccatum,
 sed Voluntate arcana seu *τὴν εὐδοκίαν*, aut decreti
 nolle ut fiat, illudque decrevisse. Sic enim in
 Deo ponerentur Duo actus contrarii, Deus fi-
 al et eodem tempore idem vellet et nollet, et
 sciretur se nolle rem quam tamen decrevit
 vult.

IX. Potentia Dei notat tum jus illud sum-

Potentia
Dei qua
omnia po-
test efficere
quae vult,
est infinita,

ad contra-
dictoria se
non exten-
dit.

Deus est bo-
nus et amat
creaturas.

num, quod in omnia habet tum vim quâ ex-
quitur quicquid vult.

Illam universalem et infinitam esse docent
Ratio et Scriptura, sequentia observasse hic su-
erit 1. ad id quod quaeritur, quomodo Deus
qui est Spiritus, possit agere in creaturas. Resp.
id non magis capiti difficile esse, quam quæ-
tione anima nostra in corpus agere, et illud pro
arbitrio movere possit. 2. Illa quae pugnant
cum divinis perfectionibus, aut quae contra-
dictionem involvunt potentiae divinae objec-
tum esse nequeunt, quod notamus adversus il-
los qui dicunt, Deum potuisse, si voluisset effi-
cere, ut quae sunt impossibilia et contradictoria
possibilia et vera essent. Deum non posse quae
cum suis virtutibus pugnant, docet Scriptura,
eum dicit, Deum non posse mentiri, non posse
seipsum abnegare &c. 2. Tim. ii. 13. 3. Dei
potentia praecipue spectanda est relatè ad nos,
nostramque salutem. Potest quippe nobis de
necessariis, tum ad hanc vitam, tum ad futuram
prospicere, impios punire, pios remunerari, et
hoc est officii nostri, totiusque Religionis fun-
damentum.

X. Bonitas seu amor Dei est illa Dei virtus
per quam creaturis suis, hominibus imprimis
benè vult et benefacit, haec est praecipua Dei
perfectio, quaeque usum potentiae ipsius mo-
derat. Cum enim de Deo cogitamus, ipsum
tanquam bonum statim concipimus, 1. Job
iv. 8. Deus est charitas. Ps. cxlv. 8, 9. Grati-

osus et misericors Jehova, longanimis et magnus benignitate, &c. Cernitur haec Dei bonitas in creatione, in providentia, maximè in redemptione, Joh. iii. 16. Ita Deus dilexit mundum, ut Filium suum unigenitum dederit, ut quisquis credit in eum non pereat, sed habeat vitam aeternam. Ephes. ii. 4, 5. Item in longanimitate Dei adversus Peccatores. 2. Pet. iii. 9. Deus patiente est animo erga nos, nolens ullos perire, sed omnes ad resipiscentiam tendere.

Distinguunt Theologi amorem Dei in amorem simplicem et misericordiam, ita ut illius obiectum sit creatura in genere, hujus creatura misera et peccatrix. Item in amorem antecedentem sive benevolentiae, quo hominibus bene vult et benefacere paratus est, et consequentem sive amicitiae aut complacentiae, quo fertur in creaturam officio suo fungentem. Negari certè nequit esse varios amoris Dei gradus, illumque pios impensius diligere. Joh. xv. 14.

At quod praecipuum, et tanquam universae Theologiae principium, observandum venit, est, omnem religionem in hoc Dei attributo fundari, nempè in ejus bonitate et amore. Nichil itaque Deo tribuendum est, quod cum ejus bonitate pugnet. Quae de Dei ira et odio in Scriptura dicuntur, propriè non debent accipi, ira enim et odium in Deum non cadunt, nec castigationes et poenae, irae propriè dictae sunt effecta. Castigationes à Deo ex ira non

Amor simplex et misericordiae

antecedens

et consequens.

Omnis religio in hoc attributo fundatur.

Ira et Odium Dei.

proficiscuntur; sed contrà, Dei amori sunt adscribendae, quia enim Deus homines amat eos castigat. Circa poenas vitae futurae observandum est, peccatores illas sibi accersere, nihilque esse aliud, quam sequelam necessariam peccati. Et si enim Deus sit hominum amantissimus, fieri nequit, ut peccatores impenitentes, ad sui fruitionem admittat, quod ex infra dicendis fiet manifestum. Bonitas Dei suos habet limites nec illam in homines quomodocunque se gerant, exercere potest.

Deus est
Sanctus

XI. Dei sanctitas duplici usurpatur sensu. 1. Pro summâ Dei excellentiâ ac majestate, Is. vi. 3. Sanctus, Sanctus, Sanctus, Jehova exercituum. 2. Stricteriore significatione, pro illâ naturae et voluntatis divinae puritate, qua fit ut nihil malum, pravam, impurum, faciat, veli aut approbet. Sed id tantum quod bonum, sanctum, utile et honestum est, quo sensu sanctus dicitur, 1. Petr. i. 15, 16. Quum sanctus sit is qui vos vocavit, ipsi quoque sancti in omni conversatione reddamini, propterea, quod scriptum est: Sancti estote, nam ego sanctus sum. Est autem haec sanctitas Deo ita essentialis, ut omninò impium aut blasphemum sit ipsi aliquid tribuere, quod sanctitati ipsius repugnet aut ipsum peccati auctorem statuât.

et Justus,

XII. Dei Justitia vel lato sensu sumitur, ut notet Deum nihil facere quod naturae suae consentaneum non sit, et hoc sensu Dei justitia haud multum differt ab ejus sanctitate, vel

stricto sensu designat constantem Dei voluntatem, quâ suum cuique tribuit. Supponendum est Deum habere, actionum suarum ergà creaturas ratione praeditas, regulam et fundamentum, id nempè, quod in se bonum ac iustum est, et discrimen inter bonum et malum morale non esse rem arbitrariam, sed necessariam et in rerum ipsarum natura fundatam, hancque iustitiae regulam petendam esse existimo, tum ex Dei, tum ex hominis naturâ. Nam primùm Deus nihil velle potest, quod naturâ et proprietatibus suis adversetur, adeòque ab ipsâ suâ naturâ determinatur, ad res certas volendas. 2. Ipsa hominis natura id confirmat. Deus sanctitatem exigit ab homine, quia id humanae naturae planè convenit, et absque illa sanctitate homo beatus esse nequit.

His positis actus Iustitiae Dei sunt sequentes. 1. Legem fert iustam, id est, tum naturae suae tum bono hominum congruentem, 2. illam sancit promissis et minis, ut homines ad illius observationem adigat. 2. Promissa et minas exsequitur necessariò, aliàs nulla vis esset legis suae. Remuneratur, non quidem ex rigore iustitiae aut ex debito; sed iustè tamen, et necessariò, quia id se facturum esse declaravit, Hebr. vi. 10. Non iniustus est Deus, ut obliviscatur operis vestri. 2. Tim. iv. 8. Reposita est mihi iustitiae corona, quam reddet mihi Dominus in illa die iustus ille Iudex. Punit ex debito et necessariò, nam nisi puniret, lex et

Actus Iustitiae Divinae.

minae non essent nisi vana terri culamenta, nec homines à peccato retraherentur: praeterea fieri nequit planè, ut Deus peccatorem invitum et impenitentem summo bono donet. Non quidem tam necessariò punit, ut poenam differre et peccatorem ad resipiscenciam invitare non possit, est enim misericors, et Christum ex summâ misericordiâ pro nobis tradidit, ut per fidem et resipiscenciam possemus salutem adipisci; sed incredulos et impenitentes salvare nequit, imò filium suum tradendo, justitiam suam, summum in peccatum odium, firmumque propositum illud tandem puniendi, demonstravit. Et haec sunt, quae de justitia Dei scitu necessaria sunt.

¶ Multa hic disputari solent de justitiâ Dei universali et particulari apud Limborchium et alios, quae valdè sunt intricata; multa quoque de jure Dei, an Deus possit creaturam etiam innocentem cruciatibus aeternis addicere pro jure suo summo? ad quam quaestionem nonnulli affirmativè respondere non veriti sunt. Sed hujusmodi quaestiones vanae sunt ac temerariae, quapropter illas mittendas censeo.

Veritas Dei.

¶ XIII. Veritas seu fidelitas Dei denotant, 1. Conformitatem factorum ac dictorum cum mente divina et rebus ipsis, id quod sinceritas vocatur, Hebr. vi. 18. 2. Fidelitatem et constantiam in illis praestandis quae dixit Hebr. x. 23. Fidelis enim est, qui promisit, sive veracitatem. Cum autem Deus passim fidelis et ve-

trax dicatur in Scripturis, cavendum est, ne illi quidquam tribuamus, quod sinceritati et veritati ejus adversetur.

XIV. Restat Dei Beatitudo. Illum summè beatum esse ipsa Dei idea ac natura evincit, cum enim sit Deus, eo ipso bona omnia possidet in summo gradu, adeoque est beatissimus fonsque unicus beatitudinis, quod asserit Paulus 1. Tim. i. 2. et vi. 15. Ex hoc Dei attributo non parum lucis universae Theologiae affunditur, nam cum Deus in se perfectè beatus sit, apparet illum nec re ullâ, nec operâ nostra indigere, si igitur revelavit sese nobis, nostrumque cultum et obsequium exigit, id facit non propter suam sed propter nostram utilitatem, Job. xxii. 2, 3, 4. An Deo prodest homo, &c. et xxxv. 6, 7, 8. Si peccas, quid operaris illi? Atque haec de divinis attributis dicta sufficiant.

CAPUT III.

De Sancta Trinitate.

NUNC ostendendum est Essentiam divi-
nam communem esse Patri, Filio, et Spiritui Sancto, quod quidem argumentum sobriè et juxta verbum Dei tractandum est. Haeretici enim circa Trinitatem inde natae sunt, quòd à simplicitate Scripturae recessum sit: Haeretici scilicet sensum scripturae admittere noluerunt, Orthodoxi verò saepè multa Scrip-

De Trinitate sobrie est differendum.

turae addiderunt, et illa explicare et definire aggressi sunt, de quibus altum est in V. D. silentium. Missis itaque rationibus et argumentis à natura aut Philosophia petitis, quibus veteres et recentiores Theologi nonnulli hoc fidei nostrae dogma explicare et probare voluerunt, hic unicè ex Scriptura et cum Scriptura loquemur.

Loca ex V.
Test. quae
de SS. Tri-
nitate a-
gunt.

ex novo
Test.

Loca quae è veteri Testamento pro S. Trinitate afferri solent duplicis sunt generis, 1. Sunt quae parum roboris habere videntur, ut quod ex voce plurali Elohîm probetur pluralitas personarum, item ex Genes. i. 26. faciamus hominem, et xi. 7. ut et xix. 24. Jehova demisit à Jehova è Coelis. 2. Sunt oracula quae Messiam spectant ejusque divinitatem indicant, ut Psal. xlv. 8. Dilexisti justitiam, propterea unxit te ò Deus! Deus tuus oleo gaudii, et ex. i. Isai. ix. 6. quae oracula postquam luce Evangelicâ illustrata fuerunt, divinitatem Domini Jesu probant, et ipsi applicantur in Novo Testamento, ex quo peti debet plena hujus doctrinae confirmatio, de qua duo docent novi foederis Scriptores, 1. Esse distinctionem aliquam inter Patrem, Filium et Spiritum Sanctum. 2. Divinam naturam Patri, Filio et Spiritui Sancto competere.

Prius illud apertè docent Scriptores sacri, Trium enim sit mentio in libris N. T. Matth. iii. 16, 17. et xxviii. 19. Baptizate in Nomen Patris, Filii et Spiritus S. 1. Cor. xii. 4, 5, 6.

Distinctiones autem donorum sunt, sed idem Spiritus, distinctiones ministeriorum, sed idem Dominus, et distinctiones actionum sunt, sed idem est Deus agens omnia in omnibus. 1. Joh. v. 8. An genuinus sit posterior hic locus, multi dubitant, quoniam non legitur in veteribus exemplaribus, alii verò genuinum esse contendunt.

Praeterea observandum, Patrem à Filio ubique distingui, quod adeò clarum est, ut probatione non sit opus. Spiritum Sanctum verò à Patre et Filio, Joh. xiv. 16. Ego verò rogabo Patrem et alium Advocatum dabit vobis. 1. Cor. xii. Distinctio ista exprimitur voce Persona, graecè *ὑποστάσις* *πρόσωπον* quae vox adhiberi potest, modo non urgeatur, aliàs tres Dii ponerentur. Quid sit Persona in divinis, Theologi variè explicant; sunt qui dicant, esse suppositum intelligens, sed vox ista rursus debet explicari estque obscura; aliì volunt Personas esse modos subsistendi *τρόπος ὑπόστασις*, quod probabilius videtur. Sed ista obscura sunt et variis difficultatibus obnoxia, unde fit ut illae voces variis controversiis occasionem dederint, quae ut plurimum merae erant Logomachiae. Sufficit ergò si dicamus Scripturam distinguere Patrem, Filium et Spiritum Sanctum. Quod si quis petat, quid sit praecisè illa distinctio? praestat ignorantiam nostram modestè fateri, quam et se ipsum et veritatem ludibrio adversariorum exponere. Quis miretur esse hic ali-

Pater a Filio distinguitur et Spiritus S. à Patre et Filio.

Sunt tres Personae.

quid quod captum nostrum superet, cum agatur de Ente infinito.

P. F. et Sp. S. naturam habent divinam, probatur de Filio, tribuitur ei i. Dei nomen.

II. Alterum quod Scriptura docet est, naturam divinam competere Patri, Filio et Spiritui Sancto, ac de Filio quidem id probant Theologi.

1. Quia vocatur Deus, Joh. i. 1. quem locum perperam explicant Sociniani de principio Evangelii, Rom. ix. 5. ubi utriusque naturae divinae et humanae fit mentio, et Christus vocatur Deus in Secula benedictus, qui loquendi modus ad verum Deum tantum refertur. Hebr. i. 8. Ad Filium: Thronus tuus Deus in Seculum Seculi. Tit. ii. 13. Expectantes beatam illam spem et illustrem adventum gloriae magni illius Dei, ac Servatoris nostri Jesu Christi. 1. Joh. v. 20.

2. Divina attributa.

2. Non tantum Dei nomen, sed ipsae divinae naturae proprietates Christo tribuuntur, ut, quod extiterit ante nativitatem, Joh. viii. 58. Priusquam Abrahamus existeret, ego sum. Qui tamen locus si solus esset praeexistentiam Christi probaret tantum, non autem aeternam divinitatem; dicunt Sociniani: Christum fuisse ante Abrahamum, quia in decreto Dei erat id quod fuit post nativitatem, sed id absurdum est, nec series sermonis Christi, cui Judaei objiciebant: Tu nondum 50. annos natus es et vidisti Abrahamum, patitur, ut hoc interpretamentum admittamus, nec magis probari potest id quod alii dicunt, sensum loci esse, ante-

object. Socin.

quam fiat id quod nomen Abraham denotat, hoc est antequam fiat pater multarum gentium.

Praeexistencia et divinitas Christi notatur, contra Socin.
praeterea, Joh. i. 1. In principio erat sermo, et xvii. 5. Glorifica me ea gloria, quam habui apud te, priusquam mundus esset. Omnipotentia Christi tribuitur, Matth. xxvii. 18. Data est mihi omnis potestas in coelo et terra. Apocal. i. 8. Omnipraesentia, Matth. xxviii. 20. Ego vobiscum sum omnibus diebus, usque ad consummationem Seculi. Omniscientia, imprimis cognitio cogitationum cordis, Joh. ii. 24, 25. Apoc. ii. 23. Me esse scrutatorem renum et cordium. Collatum cum Jerem. xvii. 10. Item Joh. xxi. 17. Domine tu omnia nosti.

III. Opera quae Christo adscribuntur Creatio, Redemptio, Judicium, sunt planè divina. 3. Divina opera.
Joh. i. 3. Coloss. i. 15, 16, 17. Qui est imago Dei invisibilis et primogenitus omnis rei conditae, nam per eum condita sunt omnia. Hebr. i. 10, 11, 12.

IV. Ex Cultu Christo debito probatur illum esse Deum, Joh. v. 23. ut omnes honorent Filium, prout honorant Patrem. Philipp. ii. 10, 11. ut ad nomen Jesu omne genua seclat. Act. vii. 59. Hebr. i. 6. Angeli Christum adorent. 2. Petri iii. 18. Crescite in gratia et notitia Domini nostri et Servatoris Jesu Christi: cui gloria et nunc et ad tempus sempiternum. Amen. Quae Doxologia non nisi de Deo potest usurpari. Si verò Christus esset

merus homo et creatura, tali modo absque idolatria coli non posset, Isa. xlii. 8. Ego sum Jehova, illud est nomen meum et gloriam meam alteri non dabo. Apoc. xix. 10.

De Spiritu
Sancto.

De Spiritu Sancto observandum Scripturam rarius de ipsius Essentiâ seu Personâ; at frequentius de ejus operationibus loqui. Ratio est, quod Scriptura de Deo ac rebus divinis tantum loquitur relatè ad nos, et quantum ad Salutem necessarium est. Jam autem magis nostrum interest scire, quid Dei Spiritus in nobis efficiat, quam nosse quid sit in Essentia sua et quomodo distinguantur à Patre.

ei competit
natura divi-
na.

Attamen naturam divinam Spiritui Sancto competere, adeò clarum est, ut qui id negaret, aequè posset negare Patris divinitatem. Cum enim Spiritus Sanctus sit ipsa Dei virtus, per quam agit et omnia efficit, luce meridiana clarius est, Spiritum esse naturae divinae, et quicquid Deo competit, Spiritui Dei competere.

1. Aeterni-
tas.

et alia attri-
buta.

Semper existit ille Spiritus, illius frequens mentio fit in Veteri Testamento, dicitur loquutus per Prophetas. attributa Dei: Omniscientia, Omnipotentia &c. Dei quoque opera ei tribuntur, Joh. xvi. 13. et xiv. 26. 1. Cor. ii. 10, 11. Spiritus omnia scrutatur, etiâ profunditates Dei. 1. Cor. xii. 8, 9, 10, 11.

varia circa
generatio-
nem Filii
et Processi-
onem Spiri-
tus S. quae-
sita.

Caeterùm circâ hoc argumentum multa quaesita et disputata sunt, ac primò quidem de filii generatione, quam multi explicare sunt aggressi; item de Processione Spiritus Sancti;

dicunt quippe Theologi : Spiritum à Patre procedere, non per modum generationis, sed per modum spirationis, quae vox valdè obscura est ; alia fuit controversia inter Ecclesiam Latinam et Graecam, olim magna animorum contentione agitata circa hanc processionem, Latinis dicentibus Spiritum procedere à Patre Filioque, Graecis verò à Patre per Filium. Et propter hanc vocem Filioque magnum Schisma factum inter Orientalem et Occidentalem Ecclesiam, nulla tamen erat causa, cur tantopere veteres de Processione Spiritus contenderent, cum unicus locus sit in quo illius Processionis fiat mentio, scil. Joh. xv. 26. Spiritus ille veritatis, qui à Patre emanat &c. Cujus loci sensus planus est et simplex, nempè Spiritum mitti à Patre, vel ad Apostolos mittendum esse post ascensionem Christi, prout Christus ipse hoc explicat. At Theologi putaverunt, ibi non agi de missione Spiritus Sancti, sed de modo quo Spiritus Essentia sive Persona à Patre ab omni aeternitate sit profecta, et quaesiverunt, qualis sit illa processio ? verùm istae sunt otiosae et frivolae quaestiones, imò temerariae et periculosae : haec sunt humani cerebri figmenta, et merae traditiones.

In Ecclesiâ vetere Trinitatem oppugnarunt, Haeretici primo et secundo Saeculo Ebionitae et Cerinthiani, qui Christum merum hominem fuisset dicebant, adversus quos Johannem Evangelium suum scripsisse vetus fert traditio. Paulus qui hoc dogma oppugnarunt Ebionitae et Cerinthiani.

Paulus Samosatenus.

Sabellius.

Arius.

Macedonius.

Socinianus.

Ufus.

Samosatenus divinitatem Christi negabat, unde hymnos in honorem Christi cantare solitos fustulit. Sabellius qui distinctionem Patris, Filii et Spiritus Sancti negabat, dicens unum Deum, modò Patrem, modò Filium, modò Spiritum Sanctum vocari. Arius, qui Christum Patri esse *ὁμοιούσιον* similis Essentiae, non verò *ὁμοουσιον* ejusdem Essentiae esse dicebat, docens illum antè Secula factum vel genitum fuisse. Id damnatus fuit in Concilio Nicaeno A. D. 325. Macedonius negabat Spiritus divinitatem quem Synodus Constantinopolitana anno 381 damnavit. Soeiniani dicunt Jesum esse merum hominem, qui post resurrectionem summam gloriam adeptus, atque ita Deus factus sit; at certum est, paucas circa Trinitatem exoriturus fuisse haereses, si haec Doctrina simpliciter et juxtà Verbum Dei tradita fuisset in Ecclesiis.

Hujus Doctrinae usus debitus, est agnoscere
 1. Summam Dei misericordiam in humanum genus, qui Filium suum pro peccatis hominum tradidit, Joh. iii. 16. cujus doni praestantia non parùm minuitur, si Christus spectetur tantumquam merus homo. 2. Perfectionem tùm Doctrinae, tùm Satisfactionis Christi. 3. Ipsi upote Deo ac Judici nostro cultum debitum exhibere, reverentiam, obedientiam, preces, laudes &c. 4. Spiritus Sancti opem et gratiam adulentissimis precibus expetere, ut quemadmodum à Filio redempti sumus, à Spiritu Sancto

peccati sordibus mundemur, sicque salutis ac-
ternae sumus participes.

**Praemissa Agitur de Scriptura ac de Deo
Doctrinâ ad primam Theologiae Partem ac-
cedamus.**

PARS PRIOR.

CAUT. I.

H

Creatio
Generis

Statutus

Actus

Voluntas

Patris

et ex novi

mundi

et ex novi

mundi

et ex novi

mundi

et ex novi

mundi

THEOLOGIAE CHRISTIANAE

PARS PRIOR.

De tempore quod Christi adventum antecessit.

CAPUT I.

De Creatione.

De Creatione acturi illam 1. *in genere*, 2.
in specie considerabimus.

Creatio in
genere.

I. **C**IRCA Creationem in genere duo sunt
expendenda. 1. Mundum creatum fu-
isse. 2. Quomodo creatus fuerit.

Mundus
non fuit ab
aeterno.

I. Mundum à Deo fuisse conditum probatur
1. ex Scripturâ, quae hoc dogma expressè do-
cet Gen. i. et ubique passim 2. rationibus, hoc
pacto : aut mundus initium habuit, aut non, si
habuit initium, à causa aliqua productus fuit,
causa autem illa omninò fuit Deus. Si non ha-
buit principium, est aeternus ; at aeternitati
mundi omnia repugnant, ut historia quae nimis
recens est, nec ultrà sex aut septem annorum
millia se extendit. Quod enim objicitur histo-
riam Aegyptiorum et Sinensium longè vetusti-
orem esse historiâ sacrâ, id nullo negotio dilui-
tur, nam quae Aegyptii de veteribus illis atque

quod pro-
batur

1. ex novi-
tate histori-
arum.

remotissimis Dynastiis sub regno Deorum et Semideorum tradunt, sunt manifestò fabulosa. In caeteris Chronologia Aegyptiorum et Sinenfium consentit cum Historiâ Sacrà, prout id viris doctis probatum fuit. Origo quoque Populorum, Imperiorum, Scientiarum, artium, eum mundi aeternitate consistere nequit, generationum series et ordo, nos ad primum hominem et commune generis humani principium deducit, et ne quis dicat vetustiora historiae monumenta olim extitisse, quae nunc interierint, observandum, veteres hanc mundi novitatem agnovisse ac dixisse, recentem esse naturam mundi. Lucretius Poëta licet religionis Christianae hostis, hoc argumento adversus aeternitatem mundi ex historia, artiumque primordiis petito, jam suo tempore usus est, cum dixit

*Praeterea si nulla fuit genitalis origo
Terrarum et coeli, semperque aeterna fuere:
Cur supra bellum Thebanum et funera Trojae
Non alias alii quoque res cecinere Poëtae?*

et seq. 2. Creatio vulgò distinguitur in primam et secundam. Prima fuit materiae productio ex nihilo, et forsan haec materiae ut et angelorum Creatio, hujus aspectabilis mundi Creationem tempore aliquo praecessit. Id saltem verisimile addit narratio Moïsis de hominis lapsu. Siquidem jam tum diabolus pessimus erat, adeoque jam tempus aliquod ab ipsius defectione deflux-

2. ex Origine Populorum &c.

3. ex generationum serie et ordine.

Creationis divisio.

Creatio prima.

erat, quam defectionem praecesserat status innocentiae, in quo conditi fuerant mali Angeli.

Creatio secunda,

Quicquid sit, Moyses Creationem secundam, hujus mundi formationem describit, ac docet:

1. Deum omnia verbo suo creavisse, hoc est jussu et voluntate sua, quod summæ et infinitæ potentiae opus est. Ps. xxxiii. 6. 2. Deum ordinem quendam observasse, non enim in instanti sed spatio sex dierum omnia condidit, scilicet primo die lucem sed nondum in certum locum congregatam, secundum expansum, tertio aquas et terram separavit, et plantas è terra eduxit, quarto astra, quinto pisces et aves, sexto animalia terrestria et hominem.

Rationes
cur Deus
6. dies ad
mundum
creandum
adhibuerit.

Cur autem sex diebus hoc opus Deus petegerit duplex ratio reddi potest. 1. Deum ordinem naturæ rerum convenientem secutum esse. 2. Sic ostendere voluisse, se omnium creaturarum imò minimarum auctorem esse et rectorem, et singulis suam naturam, suas proprietates indidisse.

De Creatione speciali Angelorum et hominum.

II. Creatio in specie spectata est vel Angelorum vel Hominum. 1. De angelis hæc sunt quæ ex Scriptura habemus, parum enim aut nihil de iis docet ratio: 1. Esse Angelos; ubique enim illorum sit mentio et à Deo creati dicuntur. Psal. cxlviii. 2. &c. Ita ut mirum sit Sadoceos eorum existentiam negasse. 2. Angelorum naturam quod attinet, sciendum, nomen angeli esse nomen officii non naturæ, significat legatum vel ministrum Dei. Attame

Angelorum.

quæ sit Angelorum natura è verbo Dei docemur, sunt Spiritus intelligentiâ et voluntate præditi, Hebr. i. 4. Immortales, Luc. xx. 36. Potentes, Psal. ciii. 20. Numerus illorum est maximus. Dan. vii. 10. Idque inde confirmatur quod vix credibile, Deum tot hominum myriades creâvisse, qui terram incolant, Angelos verò nonnisi paucos. 3. Ordinem et subordinationem inter illos dari ex verbo Dei colligitur, ubi Archangelorum, ut et diaboli et Angelorum ipsius sit mentio; sunt autem boni et mali. Boni in integritate suâ permanserunt et in bono ita confirmati videntur, ut deficere nequeant, perinde ac certum est Angelos malos damnatos esse absque spe veniæ.

Multa Theologi nonnulli de Angelorum electione et reprobatione dixerunt, de quibus si let Scriptura; sed his missis præstat observare, quænam sint bonorum Angelorum officia, 1. Respectu Dei, ejus laudes celebrant, ipsum adorant, ejusque jussa exequuntur. Isa. vi. 2, 3. Sanctus, Sanctus, Sanctus Jehova Exercituum. Ps. ciii. 20. Benedicite Jehovæ Angeli ejus, valentissimi robore efficientes verbum ejus, auscultantes voci verbi ejus. 2. Respectu mundi, varias illo edunt operationes, 3. Respectu hominum, quos vel tuentur, vel puniunt, cujus rei plurima extant in Scriptura exempla. Ps. xxxiv. 8. Castra metantur Angeli Jehovæ circa timentes ejus. Hebr. i. 14. &c. Et quamvis Angelorum operationes hodiè conspicuæ

Officia Angelorum bonorum.

et visibiles non sint, nihilominus certum est illos multa quotidie operari.

An cuique homini assignatus sit Angelus custos.

Quaeritur, an cuique homini assignatus sit Angelus custos, quae fuit veterum etiam multorum Christianorum sententia, quam retinet Ecclesia Romana.

Praecipuus locus, qui in confirmationem hujus doctrinae adducitur extat, Matth. xviii. 10. Ne contemnatis aliquem ex parvis istis, dico enim vobis: Angelos eorum in coelis per omne tempus intueri faciem Patris mei. Locus Actor, xii. 15. Angelus ejus est, nullam vim habet. Certum est ex verbo Dei modo unicuique Angelum pluribus hominibus praefici, modo plures uni; At illa quae singulis hominibus malum Angelum seu malum genium assignat sententia omni fundamento caret, Deumque peccati auctorem facere videtur.

De malis Angelis.

Angeli mali ab integritate sua defecerunt, a diabolo qui inter ipsos principatum obtinet seducti. Quaeritur quale fuerit illorum peccatum, ac vulgo dicitur fuisse superbiam: at id non constat: hoc certum est fuisse gravissimum, siquidem absque spe veniae damnati sunt. 2. Petr. ii. 4. Illis Deus potestatem aliquam reliquit, ut ex Scriptura apparet, ita tamen ut à Christi adventu potestas illorum valde fuerit imminuta, non enim possunt Christianos vexare, quomodo antea homines vexabant, possunt tamen illos tentare. 1. Petr. v. 8. Sobrii estote et vigilate, nam adversarius ille vester diabolus,

ut leo rugiens obambulat, quaerens quem absorbeat.

Nunc de hominis Creatione agendum. Deus hominem creavit ultimum, tanquam opus suum praestantissimum, corpus è terrâ finxit animamque inspiravit, quae est substantia spiritalis et immortalis. Animae autem à corpore distinctio multis argumentis è ratione petitis, nec non locis Scripturae confirmatur. Spiritus redit ad Deum &c. Eccles. xii. 9, Redeunte ipso pulvere in terram, quemadmodum fuerat; Spiritui autem redeunte ad Deum qui ipsum dederat. Matth. x. 28. &c. Animae facultates sunt intellectus, quo homo res apprehendit vel de illis iudicat et ratiocinatur. Voluntas quae in certa objecta fertur et alia averfatur, nullum autem objectum appetit nisi bonum aut sub ratione boni, et libertas quae est spiritalis essentialis, estque facultas sese determinandi, et eligendi inter duo et plura.

Verum circa voluntatem multum disputatum fuit non tantum in Philosophiâ, sed et in Theologiâ; an voluntas necessario sequatur dictamen intellectus? Item in quo sita sit libertas, an in immunitate tantum à coactione, sive in spontaneitate, qua homo necessario quidem agit, sed non invitus, an in indifferentia, ita ut positis omnibus ad agendum necessariis, homo possit agere vel non agere, hoc, vel illud, prout voluerit, amplecti aut inter plura eligere.

De Creatione hominis,

hominis facultates,
1. intellectus,
2. voluntas,
3. libertas.

De libera voluntate.

Ad illas quaestiones non puto praecise et absolute responderi posse affirmando vel negando; sed dicendum est utrumque posse fieri, et rem ita se habere, unusquisque statim intelliget, si seipsum exploret: hae quidem quaestiones valde intricatae apparent; tamen nullo negotio solvi posse exillimo, quod de re agatur, quae in nobis singulis ferme momentis peragitur, cujusque adeo sumus conscii. Itaque melius et tutius hae quaestiones ex sensu et experientia nostra deducuntur, quam ex placitis Philosophorum et Theologorum, qui ut plurimum relictâ naturâ et viâ planâ ac facili subtilibus ratiociniis indulgent. Ergo si quis in seipsum descendat, et quomodo ad agendum impellatur, exploret, is, aut vehementer fallor, aut verissima esse deprehendet, quae hic subjiciam.

An voluntas
semper
sequatur
dictamen
intellectus,

Ad quaestionem: an voluntas sequatur dictamen intellectus? Respondeo: aliquando sequi, aliquando non sequi; saepe fit ut ab una parte videamus rationes urgentissimas, ab alia verò levissimas et quae nos parum afficiant, tunc sequimur id quod intellectus dicat sequendum. At aliquando rationes pro et contra nobis obversantur, quae nos movent, ut sit in tentationibus, quae luctam conjunctam habent; tunc fieri potest ut non sequamur, id quod intellectus judicaverat: Similiter, ad quaestionem. an libertas sita sit in spontaneitate seu immunitate à coactione, aut in indif-

an libertas
consistat
in spontaneitate,

ferentia? Respondeo utrumque posse evenire. Ego enim sentio atque experior, me aliquando ad agendum ita determinari, ut non possim non agere, ago tamen spontè, volens et non invitus. Aliquando verò experior me inter duo aut plura eligere, nec me ad unam partem ita determinari, quin ad alteram quoque impellar, ut cum duo objecta mihi obversantur, quae me aequaliter trahunt, cum in tentatione constitutus dubius haereo, nùm cupiditati meae morem gerere, an verò illi obistere debeam; tum eligo et ago pro arbitrio, atque facultate illà mihi à Deo concessà; Itaque liquet libertatem non esse adeò praecisè definiendam. Et satius forsàn esset quaestionem de libertate alio modo instituere, scilicet non in quo libertas sita sit, tunc enim de voce erit controversendum; sed quomodo homo agat? Resp. agit quandoque spontaneè et necessario, attamen volens; aliquando indifferenter se habet et eligit. Ergo indifferentia non est planè rejicienda. Sed nec ex altera parte libertas in indifferentià ita constituenda est, ut sublata indifferentià nulla sit libertas, ut faciunt Remonstrantes, qui nullam, nisi indifferentiae libertatem agnoscunt, et dicunt voluntatem hoc vel illo modo agere, quia placet ipsi suam libertatem ita demonstrare. Quod minimè verum est et naturae hominis repugnat: homo enim semper in rebus saltem, quae sunt alicujus momenti, ratione aliqua vera aut falsa impellitur

an in in-
differentia?

Abfurda
Arminia-
norum de
libertate
sententia.

Imago Dei
in homine,
fita erat,
1. in natu-
rae prae-
stantia,
2. in recti-
tudine,

3. in Do-
minio,

4. in Im-
mortalita-
te,

ad agendum. Eo usque progressi sunt Arminianorum nonnulli, (aliis tamen reclamantibus) ut dixerint: Christum absolute non fuisse impeccabilem, quod sanè odiosum est et propemodum blasphemum, adeò putarunt libertatem cum indifferentia ita esse conjunctam, ut cum necessitate consistere nequeat. Quid quod Limburgius à limine Theologiae suae talem libertatem Deo tribuit. Caeterum cum voluntas hominum per peccatum valde depravata sit, cavendum, ne dum homini libertatem tribuimus, talem intelligamus libertatem, quasi homo per se aut propriis viribus bonum eligere, aut facere posset.

Aliquid dicendum restat de Imagine Dei ad quam homo fuit conditus. Sita erat 1. in naturae praestantiâ, quae tum in animâ, tum in corpore cernitur. 2. In innocentia et rectitudine, Eccles. vii. 29. Deus creavit hominem rectum &c. Attamen Adami dotes non sunt nimis extollendae, quod faciunt illi, qui Adamo scientiam propemodum infinitam et sanctitatem ferè Angelicam tribuunt, sic enim vix concipi potest, quomodo labi potuisset. 3. In Dominio in reliquas creaturas, Genes. 1. 26. Psalm. viii 7, 8. Praefecisti eum operibus manuum tuarum, omnia posuisti sub pedibus ejus. 4. Immortalis erat Adamus non quidem absolute et per se, sed non moriturus, nisi peccasset, idque supponit comminatio ipsi facta, Gen. ii. 16.

Quæritur an Imago Dei supersit in homine
in peccatum lapsa? Imminutam fuisse negari
nequit. Gen. iii. 17. non tamen sublata fuit
penitus, Gen. ix. 6. I Cor. xi. 7. At per
Christum restituta perfectior, quam fuit in A-
dam; Induite novum hominem, qui secundum
Deum conditus est ad Justitiam et Sanctimo-
niam veram. Ephes. iv. 25. Colossi iii. 10.
Ufus hujus doctrinae est agnoscere summam
Dei, tum potentiam, tum bonitatem, quæ in
Creatione hominis elucent, ipsique gratias a-
gere. 2. Dotibus et facultatibus tum natura-
libus, tum supernaturalibus nobis ab ipso con-
cessis, uti ad illius gloriam nostramque felici-
tatem.

an adhuc
illa Imago
post lap-
sum su-
persit?

Ufus.

CAPUT II.

De Providentia.

OPUS Creationis excipit Providentia. Pri-
mo demonstrabimus esse Providentiam,
postea quid illa sit ostendemus.

Providen-
tia

I. Prius illud variis adstruitur argumentis
præcipuè sequentibus, 1. Ex eo quod Deus
Qui diceret Deum quidem existere; at
tum, quæ in mundo sunt, non curare, Dei
existentiam tolleretur atque everteretur. Dei Ef-
ficacia in ejus virtutibus et perfectionibus sita
est. Jam Dei virtutes, Potentia, Justitia, Bo-
nitas omninò respectum habent ad Creaturas,

probatur
1. Ex eo
quod Deus
sit,

nec nisi mundi administratione cognosci et cre-
di possunt. Sublatâ itaque Providentiâ tollun-
tur Dei perfectiones, ipsaque adeò Dei natura.

2. ex Crea-
tione,

2. Ex Creatione, posita Creatione agnoscenda
est Providentia; Auctor mundi, illius rector ef-
fe debet. Cum enim mundum creaverit, se-

3. ex Ordi-
ne mundi,

pum aliquem habuit, quem assequi non posset,
nisi cuncta moderaretur. 3. Ordo mundi, dis-
positio illa atque ordinatio tam sapiens, tam
constans creaturarum omnium, evidentissimè
est causae supremæ, unicæ, sapientissimæ et
optimæ documentum, prout jam dictum fuit.

4. ex Scrip-
tura,

4. Totâ Scriptura ubique docet Deum omnia
parva, magna regere. Loca hic congerere fa-

5. ex prae-
dictioni-
bus,

pervacaneum foret. Videatur inter alia Matth.
vi. 26. Intuemini in volucres coeli, non eni-
ferunt, neque metunt; sed Pater ille coelesti-
alit eas. Ps. civ. 5. Maxima vis inest argumen-
to è prædictionibus desumpto, quæ nullæ un-
quam extitissent, nisi Deus eventus prævi-

6. ex mira-
culis,

deret et procuraret. 6. Sextum argumentum
suppeditant eventus extraordinarii et miracula.
Etenim si nulla causa esset libera et intelligens,
quæ mundum regeret, quaecunque in mundo
sunt naturali ac fatali necessitate evenirent,
nec ulla unquam facta fuisset mutatio aut inte-
ruptio ordinis mundi et operationis causarum
naturalium, cunctaque in statu suo semper ma-
sissent; at eventus illi extraordinarii suppe-
nunt esse causam liberam, quæ pro arbitrio
omnia regat, ordinemque ac effectus causarum

naturalium mutet, aut impediat, Tales autem eventus extraordinarios contigisse etiam ex testimonio aliorum historicorum et omnium ferme hominum consensu constat, ut de diluvio &c. Quae hic objici solent, vel levia sunt, vel trita et vulgata, adeoque non est, cur illis refellendis immoremur, ut locus 1. Cor. ix. 9. non obligabis os bovi trituranti, num boves curae sunt Deo? quem non absolute sed comparate intelligendum esse, nemo non videt. De loco Habac. i. 14. et faceres homines velut pisces maris, ut reptile cui non est dominator, idem dici potest, nisi forte locus ille aliter sit vertendus, ac in Bibliis nostris extat, atque intelligendus non de Deo, sed de Nebucadnezare, qui omnia vastaret et ad se traheret, tanquam piscator, quam explicationem praecedentia et sequentia postulant.

Objectiones.

Objicitur quoque, multa inordinate aut sine causa fieri; sed id pernegamus, nec ex eo quod nonnulla sint, quorum causa nos latet, sequitur: illa absque ratione evenire: nihil sit nisi sapientissime et juxta leges à Deo institutas. Hoc quoque objici solet quod bonis saepe male, contra malis, bene sit; sed praeterquam quod non certo nobis constat, quinam sint boni aut mali, Dei Providentia in hoc conspicua est, quod aliquando patitur pios variis premi malis in hac vita, impios vero felicitate temporalis frui, idque justissimis de causis, maxime quoniam hoc pacto ostendit, neque veram felici-

tatem, neque veras peccati poenas in hac vita et in externis esse quaerendas; sed in futuro demum, ubi Deus unicuique reddet secundum opera ejus.

in quo
consistat
Providen-
tia.
Objectum
Provid.

II. Nunc, quid sit Providentia, ac primò quidem quodnam sit illius objectum, secundò quomodo circa res versetur, dispiciamus.

I. Omnia planè subsunt divinae Providentiae coelestia, terrestria, angeli, homines, creaturae, eventus &c. Item futura contingentia, imò illa quae minima videntur, quod jam supra ubi de scientia Dei actum fuit ostendimus, et multis Scripturae testimoniis confirmatur. Matth. vi. 28. et x. 29. Psal. exlv. 15, 16. Ratio quoque id evincit, etenim Dei sapientia et potentia non minus in minorum quam in maximorum administratione elucet. Itaque Deo non indignum est minima curare. Praeterea nisi omnia etiam minima Dei Providentiae subessent, vix quidquam à Deo regeretur, talis enim est creaturarum et causarum series, nexus et dependentia, ut saepè minimae causae ad maximos effectus producendos concurrant, perinde ac artifex horologium conficere non posset, si vanae ac minimae partis aut rotulae usum ignoraret, et illum suo loco non diserneret.

Modus cir-
ca res

conserva-
tio,

2. De modo quo Providentia circa res versatur, observandum Theologos dicere illam consistere duobus actibus conservatione et gubernatione. I. Deus omnes creaturas conservat cum essentia ac facultatibus suis, Actio

xvii. 28. In ipso vivimus, movemur et sumus. Ps. civ. 27. &c. Quod quidem verbo dixisse sufficeret, nisi Theologi hîc varias moverent quaestiones. Nam circa modum ac rationem conservationis non consentiunt; sunt qui volunt illam esse novam et perpetuam creationem sive reproductionem, si ita loqui fas sit, actumque Dei positivum, quo singulis momentis creaturas reproducat, absque quo in nihilum relaberentur. Sed alii putant minimè novo Dei actu opus esse et sufficere, si dicamus Deum cuncta voluntate sua creavisse eo fine, ut in statu suo quamdiu ipsi placuerit, perstarent.

Sed de hominibus major est controversia, circa homines, an videlicet terminus vitae sit fatalis aut mortalis, hoc est: an tempus vitae et mortis uniuscujusque hominis ita sit fixum, et determinatum ut neque prolongari neque protrahi possit?

Optandum esset ut Theologi à talibus quaestionibus abstinerent, ac tutissimum esset in his et similibus argumentis nihil praecisè nimis determinare. Hoc certò affirmare possumus. 1. Terminum vitae quorundam hominum à Deo determinatum fuisse ut Moïsis. 2. Deum per praescientiam suam scire ac nosse quando homines sint morituri. 3. Spatium vitae humanae coarctatum esse ac certis quibusdam limitibus inclusum, Job. xiv. 6. Praecisi sunt dies ejus, numerus mensium ejus penes te est. 4. Deum posse pro lubitu vitam homini eripere. Haec sunt certae et indubitatae veritatis.

Alii affir-
mant,
alii negant.

An verò Deus omnium et singulorum hominum mortem determinaverit non perinde constat. Id Theologi ex loco Jobi. xiv. 6. et nonnullis aliis locis demonstrare posse putant. Alii contra obijciunt, varia Scripturae loca ut promissam mandati quinti. Item quod dicitur, Ps. lv. 24. Impii et sanguinarii non dimidiabunt dies suos; quod Ezechiae Regi indicta jam à Propheta morte in quindecennium producta sit vita. Is. xxxviii. et 2. Sam. xxiv. 13. Ubi optio Davidi permessa supponere videtur tempus et modum mortis 70000. illorum hominum quos pestis sustulit non fuisse determinatum, alias nulla fuisset optio. Obijcitur quoque sic vitari vix posse, quin Deus peccati auctor statuatur, si enim Deus mortem constituerit, et illa per homicidium et veneficium contingere debeat, modum mortis quoque constitutum fuisse oportet, ubi enim finis absolute intenditur, ibi medium absolute intendi ac determinari necesse est: Videtur etiam parum prodesse uti prudentiâ, temperantiâ, et remediis, si vitae terminum praefiniverit Deus; quod si quis regerat, haec media vitae conservandae et amittendae esse quoque determinata, tunc nihil restabit nisi ut expectemus donec Deus in nobis aut extra nos efficiat, quae efficere decrevit.

Guberna-
tio.

II. Providentiae actus est gubernatio, quae creaturas aut eventus omnes Deus ita moderatur, ut nihil fiat nisi quod ipse velit aut permittat fieri. Tria hîc sunt observanda.

1. Et si Deus omnes creaturas regat non tamen eodem modo eas regit. Nam circa irracionales solam potentiam adhibet, circa rationales, partim potentiam, partim leges. Potentiam quidem; nam respectu vitae et facultatum aequè Deo subsunt ac aliae creaturae, sed cum sint ratione praeditae, regit illas legibus, et ut illas ad legum suarum observationem adducat, adhibet promissa et minas ac tandem prout benè vel malè egerint, illas judicabit.

At hic magna est quaestio de Dei concursu sive operatione circa actiones creaturarum, dividuntque Theologi hunc concursum in simultaneum, quo Deus simul cum creaturis agit, ita ut Deus ex suâ parte agat, creaturae etiam ex sua; et praevium seu determinantem, quo Deus agit immediatè in creaturis vel per creaturas, ita ut creaturae agant, quia Deus illas determinat vel potius in illis agit, huncque concursum seu praedeterminationem Physicam nonnulli adeò urgent, ut illam etiam ad malas actiones extendant, quam sententiam utpote duram et quae Deum peccati auctorem statuât, rejicimus: sed de hac quaestione non est, ut admodum sumus solliciti, sufficit si credamus, 1. Creaturas agere per vires sibi à Deo concessas, quas pro lubitu tollere potest. 2. Deum ad actiones hominum concurrere gratiâ suâ tum externâ tum internâ, adeò ut absque illa nihil boni facere possint.

2. Observandum Deum cuncta ita modè

De Dei
concursu
ad actiones
creaturarum, simul-
taneo,
Praevio.

rari, ut nihil fiat nisi quod facere aut permittere decrevit: sunt enim eventus quos Deus ipse efficit, sunt quos permittit tantum, attamen hi eventus Providentiae subsunt, ut ex dicendis patet.

3. Omnia à Deo diriguntur in finem quem sibi proposuit, idque sapientissimè; cum verò Providentia potissimum versetur circa homines, qui ad imaginem Dei conditi sunt, omnino constat, totam Dei administrationem tendere praecipuè ad felicitatem hominum tum temporalem, vitae scil. et societatis conservationem, tum aeternam. Quicumque enim scopos divinae Providentiae attentius considerabit, deprehendet Deum hominum amantissimum esse et ipsorum bonum in omnibus procurare.

**Providentia
Dei circa
peccatum.**

Verum de Providentia Dei circa peccatum nunc agendum est, cujus quaestionis paulò difficilior est tractatio, ut enim omni studio cavendum est, ne Deus peccati auctor credatur, ita etiam videndum est, ne peccatum subtrahatur divinae Providentiae. Quae duo hîc sunt sedulò observanda. Primò igitur hoc supponendum tanquam principium veritatis indubitatae et omnis religionis fundamentum Deum non esse peccati auctorem. Deus peccatum neque vult, neque efficit, aliàs neque bonus, neque sanctus, neque justus esset, vide Ps. v. 5. Non es Deus, qui delectetur improbitate. Jac. i. 13. Nemo, quum tentatur, dicat à Deo tentor, nam Deus

tentari malis non potest, nec quēquam tentat, &c. et id quidem omnes Theologi profitentur. Attamen fuerunt inter illos, suntque etiamnum, qui efficacem Providentiam circa peccatum Deo tribuunt, quique ut suam sententiam defendant varia adducunt Scripturae loca, quae malas actiones ad Deum ejusque voluntatem et operationem referre videntur, ut. 1. Sam. ii. 25. Ubi dicitur: Filios Heli non auscultasse Patri suo, quia volebat Jehova morte afficere eos. Prov. xvi. 4. Deum creasse improbum ad diem mali. Exod. vii. 3. De induratione Pharaonis. 2. Sam. xii. 11. De Davidis uxoribus Absalomo tradendis, et xvi. 2. De Simei maledicente Davidi. Is. vi. 9, 10. Audite et non intelligatis, &c. Ad quae loca in genere observandum, Deum peccati auctorem aut causam constituere, esse rem adeò detestandam et blasphemam ut praestaret, si loca illa commodè non possent explicari, agnoscere, esse aliquid in illis quod non intelligimus vel etiam quemlibet alium sensum iis dare, quam in abominandam hanc sententiam delabi, Deum peccata aut velle, aut jubere, aut efficere, sed non difficile est loca illa ita interpretari, ut nihil tale concludi possit. Singula loca ad examen revocare nimis longum foret, sufficiet ad regulas sequentes attendere, quarum ope loca supra citata, et alia ejusdem generis explicari possunt. 1. Ante omnia videndum, si versio illorum locorum sit accurata, e. g. 1. Sam. ii. 25. Locus ille prout

Regulae ad explicanda loca, quae videntur,

Deum peccati auctorem statuer. 1. Sam. ii. 25.

1. videndum num versio sit accurata.

2. An vere de peccato agatur in tali loco, Prov. xvi.

4.
3. an de Deo sermo sit, 2. Sam. xxiv. 1.

Isai. vi. 8, 9, 10.

in nonnullis Bibliis Latinis vel Gallicis legitur apertè dicere videtur, Deum voluisse ut filii Heli peccarent et morerentur, quoniam particula Hebraica *⁂* redditur per (quia.) Sed si veritatur idcirco vel propterea sensus planus erit: Filios Heli fuisse immorigeros et ideò Deum voluisse ut morerentur; hoc eò magis observandum est, quod nonnulli ex illis, qui versiones has adornarunt, rigidis ac duris hypothefibus et Sententiis addicti essent, ad quas Scripturam Sacram accommodare voluerunt. 2. Loci multi qui de peccato agere videntur, de peccato minimè agunt, ut Prov. xvi. 4. Sensus est Deum impio calamitatem et poenam constituifse. 3. Multa loca Deo actionem circa peccatum tribuere videntur, in quibus minimè de Deo sermo est, ut 2. Sam. xxiv. 1. ubi dicitur: quum incitasset Davidem dicendo: age numera Israëlem. Loca illa impersonaliter intelligenda sunt, aut de hominibus vel diabolo. Sic locus Isai. vi. 8, 9, 10. Indura cor hujus populi &c. non significat Deum vel Prophetam indurare populum; sed notatur eventus praedicationis Prophetæ et induratio, cujus ipse populus esset causa, ita ut sensus sit, cor hujus populi induratum est, idque invictè demonstratur ex Matth. xiii. 14. ubi locus iste hoc quo diximus sensu citatur. In his locis indicatur tantum eventus certitudo aut occasio, non causa. Sic ex Christi dicto Matth. x. 34. perperam quis concluderet: Christum venisse ut bel-

Idem immitteret. 4. Loca quae de Deo agunt intelligenda sunt de permissione Dei, ut 1. Regum xxiv. 22, 23. de spiritu mendacii immisso in os falforum Prophetarum. Id autem Dei actioni neutiquam tribuendum esse ostendit, Psalm. xx. 8. Testimonium Dei verax, et xxv. 5. Sic 2. Thessal. ii. 5. Vel si aliquid amplius quam permissio notetur et actio circa peccata Deo tribuatur, id fit quoniam Deus occasiones peccandi et objecta offerri sinit, quibus peccator propria culpa abutitur. Sic 2. Sam. xii. 2. et xvi. 2. Sensus est Deum Davidi iratum et domum et uxores ejus tradidisse Absalomò, et Davidem justo Dei judicio in talem statum reductum fuisse, ut Simei maledicendi occasionem habuerit. Pharaò induratus fuit, quia Deus permisit, ut Magi miracula Moſis aliquo modo imitarentur; item quia leviores plagas adhibuit, quae ad Moſis preces cessabant, quod quidem Deus faciebat ad Pharaonis malitiam suamque Justitiam et Potentiam demonstrandam, Exod. ix. 15, 16. Caeterum haec verba, indurabo cor Pharaonis, urgenda non esse, liquet ex eo, quod dicatur Pharaonem seipsum induravisse, vel induratum fuisse Cap. viii. 32. et vii. 16.

4. de permissione intelligenda sunt?

5. vel quia offerri sinit occasiones,

loca ante allegata explicantur summatim.

Tandem sic argumentamur: aut Rex Aegypti absque Dei induratione fuisset induratus, aut non, si prius, supervacanea et inutilis fuisset Dei actio. Si posterius, Pharaò non erat ita perditus ac planè induratus Deusque solus causa erit indurationis et populi non dimissi.

Peccatum
subest certo
sensu divi-
nae Provid.

1. Permit-
tit.

Distinctio
Scotistarum
inter actio-
nem et acti-
onis vitium
rejecitur.

II. Quamvis autem Deus non sit peccati auctor neque illud efficaciter procuret, peccatum tamen subest divinae Providentiae, idque triplici respectu, Deus scilicet illud permittit, determinat et dirigit. 1. Permittit, non permissione Ethicâ, quasi illud approbaret, sed Physicâ, quia finit evenire, quod sic concipiendum est, ad hoc ut homo agat, tria requiruntur, 1. ut facultates et vires habeat, 2. ut objecta et occasiones ipsi proponantur, 3. ut velit agere. Primum et secundum à Deo pendent, tertium ab homine. Quod autem Deus vires homini concedat, et conservet et objecta offerri patiat, id justè et sapienter facit, imò necessario, aliàs oporteret naturam hominis destrui, et mundi ordinem turbari, neque obedientia hominis probari posset. Sed licet peccatum permittat, nullam necessitatem peccandi hominibus imponit, imò multis modis illos à peccato retrahit, adeoque peccatum ab homine proficiscitur.

Multi Theologi hanc circà peccatum adhibent distinctionem, scilicet distinguunt actionem ipsam à vitiositate actionis. Sive materiale et formale peccati, dicuntque actionem esse à Deo, vitiositatem ab homine. Sed 1. etsi sint actiones in quibus illa duo possunt distinguì, ut in Eleemosyna ex gloriæ cupiditate facta, distinctio illa nullius esse usus, quia vitiositas non consistit in actione illâ externâ, quâ Eleemosynam do; sed in modo agendi seu inten-

tionem. Cum autem agitur de Providentiâ Dei circa peccatum, peccata spectantur non materialiter sed formaliter, hoc est, non quatenus actus simpliciter; sed quatenus actus vitiosi, et quaeritur, an tales actiones Deum auctorem habeant. Sic in exemplo allato non quaeritur, an Deus sit causa actionis illius externae, quâ pecuniam porrigo pauperi; de hoc enim nulla est controversia, sed an concurrat ad actum illum mentis quo ex superbia Eleemosynam largior, hoc enim posterius tantum rationem peccati habet. Praeterea sunt actiones, in quibus actio à vitiositate actionis non potest distingui, ut odium in proximum et peccata omissionis. Omnis itaque perpenſis, praestat dicere: Facultatem et objecta esse à Deo, actionem ab homine; nec ideo homo erit à Dei imperio exemptus, si quidem vires a Deo habeat, et Deus possit illas cum voluerit auferre.

2. Deus determinat peccatum et peccatori limites figit, nec ante, nec plus, nec diutius agere possunt, quam Deus permittit, ac insuper prave agentes variis modis coercet.

3. Dei providentia in hoc conspicua est, quod peccata dirigat, peccatoribusque ipsis saepe in bonis et contrarium intendentibus utatur ad finem, quem sibi proposuit. Hoc luculenter patet exemplo Josephi Patriarchae.

Usus praecipui hujus Doctrinae sunt I. Attendente et assidue opera divinae Providentiae, quae nos undiquaque circumstant in natura,

Usus hujus
Doctrinae.

in Coelis, in mundo, in societate civili &c. considerare. 2. Amor et gratus animus erga Deum, cujus Providentia circa nos versatur, quique nos innumeris beneficiis cumulat. 3. Divini numinis reverentia, metus Judicii, obedientiae. 4. Preces et fiducia, nam cum omnia à Deo pendeant, in ipsum recumbere, et ad ipsum confugere debemus. Matth. vi, 25, 26. 5. Submissio divinae voluntatis, quae sapientissimè cuncta administrat, imprimis patientia in adversis.

CAPUT III.

De Peccato.

De Peccato.

POST QUAM de providentia actum fuit, de Peccato instruenda est tractatio. Etenim tota Dei administratio supponit homines esse peccatores, et religio est remedium adversus peccatum. Ideò historia lapsus Adami statim post creationis historiam in Genesi recensetur. Quae cum ita sint, inutile esset disputare quod Theologi quidam faciunt, de statu in quo Adamus fuisset si non peccasset. Quatuor hic expendemus, nempe peccati naturam, originem, poenam, ac tandem varias illius divisiones.

Ejus natura.

I. Peccatum est actio voluntaria adversus legem commissa; actionem dico sive externam sive internam, voluntariam, (ubi enim voluntas non adest ibi neque virtuti, neque peccato

locus esse potest,) adversus legem commissam,
 1. Joh. iii. 4. Peccatum est transgressio legis.
 Nam si nulla sit lex, peccatum imputari nequit,
 Rom. v. 13. Legem autem intelligimus sive na-
 turalem sive revelatam, Rom. ii. 14.

Verùm circa naturam peccati, maximopere
 refert observare, homines in Deum non pecca-
 re, quasi ipsi nocerent, aut ejus beatitudinem
 minuerent. Equidem jus Dei violant at sibi
 unice nocent, non Deo. Job. xxii. 2, 3, 4.
 An Deo forti prodesse potest vir? quum pro-
 dest, ex eo prosperatur Deus? An oblectatio-
 ni est omnipotenti, quod justificas te? &c. et
 xxxv. 6, 7, 8. Prov. viii. 36. Qui peccat in
 me, vim facit animae suae, omnes olores mei
 amant mortem. Jer. vii. 19. An contra me est,
 quod isti irritant? An non contra ipsos? et
 xlv. 7. &c.

II. De peccati origine jam dictum fuit, De- Origo.
 um non esse peccati causam siquidem hominem
 rectum creavit et liberum. Vera ergò peccati cau-
 sa est hominis voluntas. Historia lapsus Ada-
 mi traditur, Genes. iii. Circa quam sequentia
 sunt observanda. 1. Antequam homo peccaret
 jam diabolum à Deo defecisse, 2. Deum legem
 Adamo dedisse: nam si nulli legi obnoxius fuisset,
 non agnovisset se Deo subjici, et putavisset
 se unice factum, ut creaturis frueretur. Deus
 autem dedit legem positivam, de non come-
 dendo fructu arboris scientiae boni atque mali,
 quoniam talis lex statui Adami maximè con-

veniebat. Leges enim quae in decalogo traduntur, tunc locum habere non poterant. Legem illam roboravit comminatione mortis, (quae comminatio promissionem vitae continebat,) quia creatura libera non nisi minis et promissis ad obedientiam flecti potest. 3. Adamus et Eva liberè et voluntariè peccarunt, à diabolo et propriâ concupiscentiâ decepti, Gen. iii. 6. 4. Adamus peccando variis miseriis, imprimis morti obnoxius evasit, Gen. iii. 17 — 19. Nec sibi tantum nocuit, sed etiam posteris suis quos peccato et morti quoque obnoxios fecit, Rom. v. 12. Quemadmodum per unum hominem peccatum in mundum introiit, et per peccatum mors, ita in omnes homines mors pervasit, in quo omnes peccarunt.

De peccato
originali.

Quaeri solet, quo modo facta fuerit, peccati propagatio, quae quaestio obscura est et nullius momenti. Hoc tum ex verbo Dei, tum omnium hominum sensu et experientia certum est, homines ad peccandum esse proclives et mortales, idque nobis sufficere debet. Illa tamen sententia verisimilior esse videtur, quae statuit peccatum propagari per corpus quod animam inficiat. Idque ex Scripturâ confirmari potest, quae peccati fontem ad corpus et carnem refert, nosque ideò hortatur, ut carnem subigamus: Galat. v. 16. et seq. 1. Petr. ii. 2. Dilecti, precor, ut tanquam advenae abstineatis à carnis cupiditatibus quae militant adversus animam.

III. Poenam peccati quod attinet, Theologi Poena. vulgò asserunt, illam in triplici morte sitam esse: Spirituali (seu corruptione) temporali et aeternâ, sed corruptio seu depravatio accuratè loquendo est peccati sequela non poena, vidi Tronchin. ad Wendelin. Annot. L. 1: C. viii. Th. 10. quod etiam adversus illos observandum, qui dicunt Deum peccata peccatis punire, ita ut homines in poenam peccatorum antecedentium, in alia peccata incidant. Poena peccati est igitur permissio mali aut doloris, quem homo peccando sibi accersivit, quod quidem malum duplex est vel hujus vel futurae vitae. Temporales poenae sunt hujus vitae miseriae et mors, Gen. iii. 17. Notandum tamen hanc non esse praecipuam ac proprie dictam peccati poenam, nam per mala hujus vitae Deus homines ad poenitentiam vocat, nec ante mortem Deus agit ut judex. Verae igitur peccati poenae sunt poenae vitae futurae, separatio à Deo nempe, statusque miserrimus. Quae separatio est peccati naturalis et necessaria sequela, homo enim eo ipso quod peccat sese à Deo avertit et separat, qui est summum bonum, adeoque illum miserrimum esse oportet. Non tamen hic talis necessitas est concipienda, quae hominem semel in peccatum lapsum ab omni spe veniae excludat, idque inde patet, quod Deus post lapsum Adami ipsi spem veniae fecerit, Gen. iii. 15.

IV. Restant praecipuae peccati divisiones, Divisio peccati. 1. quidem dividitur in originale et actua-

legit ab Augustino inventa fuit haec distinctio. **in Originali** **imputatum,** **putatum** et **inhaerens.** Prius illud esse peccatum Adami quod omnibus ejus posteris imputatur, ita quidem ut omnes in Adamo peccarint, et propter illud peccatum Adami, morti aeternae obnoxii sint, quam imputationem multi rejiciunt, Ezech. xviii. 20. Anima quae peccat, ipsa morietur, &c. Galat. vi. 5. Quisque proprium onus feret. Sunt qui cum Placaeo Theologo Salmurienfi, imputationem distinguunt in antecedentem, quâ peccatum Adami ipsius posteris immediatè imputatur absque ullo respectu ad propriam illorum corruptionem et consequentem, quâ Deus illis peccatum illud imputat propter illorum corruptionem, scilicet quia peccatum amant adeoque peccato Adami consentiunt. Hanc admittebat Placaeus, et illam rejiciebat, sed illa distinctio absurda est et inutilis, cum imputatio consequens iisdem ferè obnoxia sit difficultatibus ac antecedens.

Inhaerens.

Inhaerens peccatum originale, est prava illa quae omnibus hominibus ab ortu inest dispositio; quaeque illos ad peccatum ita proclivet reddit, ut nisi adsit Dei gratia peccati servi evadant. Haec nativa depravatio adstruitur ex Sacra Scriptura, Joh. iii. 6. Quod ex carne nascitur, caro est. Psal. li. 7. En in iniquitate formatus sum, et in peccato fovit me mater mea. Addenda sunt varia loca, quae de universalium hominum corruptione et de divinae gratiae ne-

cessitate agunt. Ratio quoque id confirmat. Cum enim omnes peccent, oportet omnibus inesse commune quoddam principium peccati; quod quidem jam ab ipsa infantia se exerit; ab hac nativa labe nemo praeter Christum immunis fuit. Ecclesia Romana tamen conceptionem immaculatam beatæ virginis tuetur, et acris hac de re fuit controversia inter Franciscanos et Dominicanos, quorum primi virginem absque peccato conceptam asserebant. Quam litem diremit Papa Alexander VII. Anno 1661. qui doctrinam de conceptione immaculata decreto sancivit.

Actuale peccatum illud est quod scienter et liberè committitur : sunt qui dicunt peccatum nihil esse positivi, sed tantum meram privationem et non Ens, verum id perabsurdum est, peccatum enim est aliquid maximè positivum et reale.

Tria autem peccatum constituunt, nempe si actio repugnet conscientiae, si recedat à norma seu lege, et si fiat in malum finem. Si vel haec tria vel unum aut alterum tantum in actione aliqua reperiatur, mala est.

Rursus peccatum actuale variè dividitur respectu actionis, objecti, modi, et poenae.

I. Respectu actionis aliud est peccatum commissionis, aliud omissionis. Illud fit cum actum à Deo vetitum committimus, hoc cum praescriptum omittimus. Licet autem peccata commissionis multo graviora sint, tamen

peccata omissionis sunt vera imò exitialia peccata: de his fufius in Ethica noſtra.

Reſpectu
objecti
adverſus
Deum,
homines,
nos ipſos.

II. Reſpectu objecti peccatum committitur, vel adverſus Deum, vel adverſus homines, vel in noſmet ipſos; et omnia quidem peccata adverſus Deum committuntur, quiſquis enim peccat, ipſius legem et majeſtatem violat; attamen ſunt certa quaedam peccata quae Deum ejusque gloriam directè et immediate impetunt, ut Atheiſmus, impietas, idololatria, perjurium, religionis contemptus, quae ſunt graviffima.

Reſpectu
modi,
vel ex
ignorantia,
vel incogi-
tantia vel
contra
conſcien-
tiam,

III. Reſpectu modi peccatur 1. vel opere, vel ore, vel corde, ſeu cogitatione, 2. vel ex ignorantia, cum iſ qui peccat officium ſuum ignorat, vel ex incogitantia, cum quiſ ad officium ſuum non attendit, et contra conſcientiam, ſcilicet adverſus conſcientiae ſenſum et monita. Qui ex ignorantia peccant, minus rei ſunt; ſi ignorantia invincibilis ſit, excuſat planè, ſi vincibilis excuſat ex parte. Qui ex incogitantia, magis rei cenſentur; qui verò contra conſcientiam, ii graviffimè peccant. 3.

infirmi-
tis et ma-
litiæ,

Aliud eſt peccatum ex infirmitate, aliud ex malitiâ; ex malitia admittitur cum ſcien-ter et poſt luſtam peccamus, item cum graviora peccata committimus, quae cum pietate conſiſtere nequeunt. 4. Eſt tandem peccatum regnans, aut non regnans. Regnans ſi homo peccato indul-geat, et cum habitu impenitentiae peccet. Rom. vi. 12. Ne ſinatis dominari peccatum in mortali veſtro corpore, ut auſcultetis ei in cu-

regnans
et non
regnans.

piditatibus corporis. Non regnans qualia sunt piorum, et peccatorum resipiscentium peccata. Et haec quidem paucis de peccati divisionibus dicta sunt, in Ethicâ nostra fusiùs de illis acturi.

IV. Respectu poenae, celebris est peccati divisio in veniale et mortale, quae divisio rejicienda est, si sensus sit: esse quaedam peccata, quae poenam non merentur; sed sano sensu intellecta potest adhiberi, nempe quia sunt quaedam peccata, quae juxta foedus Evangelicum ex Dei misericordia non puniuntur, qualia sunt peccata ex infirmitate profecta.

Respectu
poenae,
veniale et
mortale.

Dividitur praeterea peccatum in remissibile et irremissibile, seu peccatum adversus Spiritum Sanctum. Sed in naturâ peccati hujus explicanda Theologi non consentiunt, alii dicunt illud consistere in Apostasiâ, cum veritatis cognitae detestatione et oppugnatione conjuncta idque contrâ conscientiam ex malitiâ deliberatâ. Alii dicunt esse finalem impoenitentiam, alii desperationem; verum ista tùm incerta, tùm obscura, tùm etiam inutilia videntur. Incerta: siquidem vix definiri possit, quid sit hoc peccatum, nam nec Apostatae, nec quicunque ex deliberatâ malitiâ peccant, aut veritatem persequuntur, irremissibiliter peccare dici possunt. Inutilia: quando quidem nullius usus sit haec doctrina, nec ulli homini possit applicari. Theologi omnes fatentur neminem credere debere, se in Spiritum Sanctum peccasse, item de nemine unquam pro-

De pecca-
to in Spi-
ritum
Sanctum.

nuntiandum, illum hoc peccatum admisisse. Quae est igitur hujus doctrinae utilitas?

Loca quae
de eo vel
agunt, vel
agere vi-
dentur, ex-
plicantur.

Matth.
xii. 32.

1. Joh. v.
16.

Tria quidem Scripturae loca hic adduci solent, nempe Matth. xiv. 32. Quisquis locutus fuerit adversus Spir. S. non remittetur ei, neque in hoc, neque in futuro Seculo. Hebr. vi. 4, 5, 6. et x. 26. 1. Joh. v. 16. est peccatum ad mortem, non pro illo dico, ut roget. Et Theologi putant, in his tribus de eodem peccato, quod vocant peccatum in Spiritum Sanctum agi, sed profectò falluntur, tres enim species distinctae peccatorum in illis notantur. 1. Matth. xii. 32. Christus hic loquitur non de peccato, sed de Blasphemia vel de verbo in Spiritum Sanctum. Blasphemia autem illa erat peccatum Phariseorum, qui miracula Domini, virtute Spiritus Sancti patrata, diabolo tribuebant, vide Marc. iii. 30. dicebant enim, Spiritum impurum habet. Quae quidem Blasphemia adeò atrox erat, ut remitti non posset, quia proficiscebatur a desperatâ malitiâ, et cum impoenitentia erat conjuncta: nulla enim restabat via, quâ Christus Phariseorum malitiam ac incredulitatem frangeret. 2. Adducuntur loca Hebr. vi. 4. 6. et x. 26. sed haec loca evidenter de Apostatis agunt. Tertius locus extat 1. Joh. v. 16. Cujus loci sensus est, frustra pro illis deprecationes apud Deum fieri, qui ad mortem peccaverunt, i. e. quos Deus morte temporali punire decreverat, agit enim Johannes hic de efficacia precum, vide Cl.

Werenfelsii Dissert. in haec verba Johannis. Parùm prudenter egerunt viri docti, qui in Concionibus aut libris de peccato adversus Spiritum Sanctum egerunt, multi enim sive Melancholiâ sive alia de causâ talia audientes vel legentes in desperationem propemodum inciderunt, putantes se irremissibiliter peccasse.

Ufus Doctrinae de peccato erit 1. horror et fuga peccati ex illius natura. Est quippe res per se turpis, injusta, Deo exosa, et homini noxia.

Ufus hujus doctrinae,
1. ex illius naturae,
2. ex ejus origine,

2. Ex illis quae de origine peccati tradita sunt, scilicet quod hominem, non Deum auctorem habeat, sequitur: Deum justum et Sanctum esse, hominem autem reum et poenâ dignum. Causam peccati in homine solo esse, liquet non solùm ex historiâ lapsus Adami; sed ex propriâ experienciâ. Peccamus enim ut Adamus peccavit, scilicet adversus legem divinam voluntariè et à propria concupiscentia seducti.

3. Quae de peccati poenâ dicta sunt docent, 3. ex ejus
1. quo sensu temporales poenae sint, aut non poena,
sint poenae peccati: per illas Deus propriè non punit; sed illis utitur ad nostrum bonum, ut veras poenas effugiamus. Indè patet quae sit Dei sapientia et bonitas, quae ex sequelis peccati remedium adversus peccatum parat. Item quale sit nostrum officium in adversis, nempè dominium peccati excutere, Deoque nos submittere. Praecipuè reformidandae sunt poenae vitae futurae, quae et gravissimae sunt et certissimae.

4. ex divi-
sionibus.

Divisiones peccati suprà traditae, insignem habent usum: e. g. Doctrina de peccato originali docet, 1. quanta foret generis humani miseria nisi Christus in mundum venisset, 2. quanti momenti sit pia liberorum educatio, ut ipsis de remedio adversus hanc nativam corruptionem prospiciatur, ut maturè Dei cognitione et timore imbuantur, ut in ipsis fomes concupiscentiarum carnalium extinguatur, ne filii gehennae evadant, 3. cavendum quoque ne nos originaria illa corruptio, quae in carne sedem habet, inficiat. Reliquae peccatorum divisiones cum magno fructu populo, qui ut plurimum ad illas parum attendit, proponi possunt: plerique peccata omissionis, aut illa, quae sola cogitatione committuntur, nihili ducunt. Inter peccata ex malitia, vel ex ignorantia profecta, item inter peccatum regnans et non regnans vix ullum statuunt discrimen. Quam periculosus sit habitus peccati, pauci norunt ac cogitant, maximè igitur refert hanc doctrinam rectè intelligere et debitè proponere.

C A P U T IV.

De Decretis Dei circa hominum Salutem.

De Decre-
tis.

NUNC ordo requirit ut videamus, quâ ratione erga homines in peccatum lapsos Deus se gesserit, ideoque omninò de Decretis seu voluntate Dei circa hominum salutem

aliquid praefandum est, idque sobriè et juxta Scripturam.

De Dei decretis primò in genere, postea in specie agemus.

I. Decretum est actus divinae voluntatis, quo aliquid facere constituit. Vocatur in Novo Testamento *πρόβαις, πρόγναις, εὐδοκία, ἀρισμένη βουλή*, quae voces promiscuè usurpantur, nec sunt nimis scrupulosè distinguendae.

Quid sit decretum.

Decreta Dei sunt aeterna, seu ante mundum conditum facta, Ephes. i. 4. Sicut elegit nos ante saeculum mundi fundamentum. Non enim concipi potest tempus, quo Deus ignoraverit, quid esset factururus, Act. xv. 18. Sunt libera. Ephes. 5, 9. Qui praedestinavit nos, quos adoptavit in filios per Christum in sese pro benevolenti affectu voluntatis suae. et impervestigabilia. Rom. xi. 33. O profundas divitias tum sapientiae, tum cognitionis Dei! quam inscrutabilia sunt Judicia Dei et ejus viae impervestigabiles. Ita ut nonnisi ex divina revelatione et eventu cognoscantur.

Decreta Dei sunt aeterna.

libera et impervestigabilia.

Quaeritur an dentur decreta conditionata, quae quaestio nullo negotio solvitur. Si enim per decretum intelligamus actum voluntatis Dei, quo aliquid facere absolute decreverit, tale decretum est absolutum, et si ab aliqua conditione pendeat, Deus illam efficiet. Si verò intelligatur voluntas, quâ Deus aliquid facere constituit, sub conditione à creaturâ liberâ praestantur, Decretum dici potest conditionatum, quan-

Quaestio, circa decreta conditionata.

quam certò sensu sit absolutum, quomodocunque illa se gesserit, id quod Deus statuit certo eveniet.

Decreta in
specie a-
gunt.

II. Decreta in specie considerata spectant homines, imprimis illorum salutem. De aliis decretis v. g. circa Angelos temerarium est inquirere. Duplex hic datur decretum, unum de Christo in mundum mittendo, alterum de hominum salute aut damnatione.

1. de Christò
in mun-
dum mit-
tendo.

Primum decretum est de adventu Christi, venit enim in mundum non fortuitò, sed vi decreti patris, qui jam ante mundi creationem Filium suum decreverat mittere. Hòc Scriptura Veteris et Novi Testamenti passim docet, Gen. iii. 15. Semen mulieris conteret tibi caput. Ephes. i. 5. 1. Petr. i. 20. Ubi Christus dicitur praecognitus ante jacta mundi fundamenta, manifestus factus ultimis temporibus. Addenda sunt omnia Prophetarum oracula.

2. de homi-
num Salute
aut dam-
natione.

Posterius decretum respicit vel populos, vel homines singulos. Primò Deus decrevit certis quibusdam populis sese manifestare aliis propter rationes aequissimas praetermissis. Sic Deus olim populum Israeliticum elegerat. Deut. xxxii. 8. et ver. 7. et Paulus ad Romanos ix. xi. ostendit Deum potuisse gentes eligere Judaeis rejectis. Illudque decretum de gentium vocatione est magnum illud mysterium, de quo Ephes. i. 9. et iii. 5, 6. Sic Deus quoque decrevit Judaeos rursus in foedus suum assumere. Rom. xi. 25.

Decretum de singulorum hominum salute De Praede-
 non eadem ratione à Theologis explicatur, aliis stinatione,
 absolutam, aliis conditionatam praedestinationem
 tuentibus.

Priorem sententiam defendunt Augustinus Absoluta.
 et post illum Patres nonnulli, quam etiam am-
 plexi sunt Ecclesiae reformatae Doctores pleri-
 que, definiuntque praedestinationem actum di-
 vine voluntatis, quo certos quosdam homines
 ad salutem infallibiliter perducere decrevit, fi-
 dem in illis irresistibiliter operando reliquis ex-
 clusis aut saltem praetermissis. Duae hinc sunt
 hujus decreti partes, Electio et reprobatio. At
 in explicanda illius decreti ratione, et in assignando
 decretorum ordine in varias partes ab-
 eunt Theologi, variae sunt methodi aut hypo-
 theses supralapsariorum, infralapsariorum, item
 universalistarum, et particularistarum, de qui-
 bus, quanquam plane filere praestaret, omnino
 aliquid dicendum est historicè potius quam dog-
 maticè, ne ista penitus ignorent Theologiae
 Studiosi.

Variae
 Theol. Sen-
 tentiae.

In hoc consentiunt, qui praedestinationem
 absolutam tuentur, quod doceant Deum certos
 quosdam homines elegisse quibus solis vitam
 et salutem dare constituit, caeteris exclusis id-
 que ex Rom. ix. adfirment; sed dissentiunt in
 assignando decretorum ordine.

Supralapsarii docent Deum decrevisse glori- Supralap-
 am suam manifestare per exercitium misericor- sariorum.
 diae et justitiae suae certos homines salvando

alios vero damnando, huncque in finem constituisse 1. mundum creare, 2. lapsum permittere, 3. Christum pro illis, quos salvare constituerit, tradere, 4. fidem in illis operari. Vocantur supralapsarii quia praedestinationem omnibus aliis decretis praemittunt. Objectum illius dicunt esse hominem nondum lapsum, cuius doctrinae patronus fuit Beza et post illum Gomarus. Ordo decretorum juxta illos talis est. 1. Decretum de misericordia et iustitia Dei manifestanda, deque certis quibusdam hominibus salvandis aliis verò damnandis. 2. De creatione. 3. De lapsu non solum permittendo; sed etiam juxta nonnullos procurando per gratiae subtractionem. 4. De Christo mittendo. 5. De fide in electis producenda.

Infralapsariorum.

Infralapsarii decretum praedestinationis lapsui postponunt et docent, objectum praedestinationis esse hominem lapsum, i. e. ex hominibus lapsis Deum quos voluit elegisse, alios reprobasse; Verum hi rursus inter se dissentiunt, alii volunt praedestinationis objectum esse hominem lapsum, in Adamo, Deumque pro electis filium suum tradidisse; alii verò dicunt praedestinationis objectum esse hominem non solum lapsum, sed etiam incredulum, i. e. Deum postquam decrevisset Filium pro omnibus hominibus peccatoribus tradere, cum videret neminem ex illis propter insitam hominibus corruptionem crediturum, pro mero suo beneplacito quosdam elegisse et fidem in illis operari caeteris

praetermissis. Illi particularistae dicuntur, quia Particularistarum,
Christum pro solis electis datum esse volunt et
ordinem decretorum sic concipiunt. 1. Crea-

tio. 2. Lapsus. 3. Electio. 4. Missio Christi.

Hi verò Universalistae vocantur, quoniam tu- Universalistarum.
entur Christum pro omnibus esse mortuum et
decreta hoc pacto disponunt. 1. Creatio. 2.

Lapsus. 3. Missio Christi. 4. Electio; adeo ut

utrique in hoc consentiunt, quod discrimen in-
ter salvandos et damnandos à Dei electione et

beneplacito unice pendeat. Item quod fides in
electis producatir irresistibiliter, quod à sa-
lute excidere nequeant, et reprobi necessariò in

incredulitate maneant. In hoc tantum discre-
pant, quod Particularistae doceant, decretum

electionis praecedere decretum de Christo mit-
tendo; Universalistae verò dicant, decretum

de dando Christo pro omnibus praecedere de-
cretum electionis; at levè profectò et perexi-
guum est inter utrosque discrimen, ut mirum sit

inanem hanc controversiam tanta animorum
contentione agitatam fuisse.

Dissentiunt etiam nonnihil Theologi in ex-
plicanda reprobatione: Alii enim dicunt, illam

esse actum Dei positivum, quo constituit certos
quosdam homines aeternis cruciatibus addice-
re: Alii volunt, esse actum negativum, et re-
probationem esse meritam praeteritionem, ita
ut, dum Deus quosdam eligit et in statum salu-
tis transtulit, alios praeterierit ac in increduli-
tate sua ac damnationis statu reliquerit; hos

verò justè damnari asserunt propter peccata et incredulitatem, et damnationem esse effectum, non praedestinationis; sed peccati et actum Dei Judicis, qui illos tanquam reos punit, quod alii pernegant, reprobationem non peccato, sed soli divino arbitrio adscribentes. Inst. Calvin. Lib. iii. Cap. xxii. Sect. ii. et Cap. xiii. Et haec sunt variae Theologorum nostrorum hypotheses, quae singulae iisdem propemodum difficultatibus obnoxiae sunt. Optandum esset, ut Doctores decretorum numerum et ordinem definire non aggressi essent, memores hujus dicti: Quis Deo à consiliis fuit. Rom. xi. 33. Porro ex illis qui praedestinationem absolutam docent, sunt qui illam etiam ad infantes extendunt, ac velint ex illis alios felicitati aeternae, alios damnationi esse destinatos.

Praedestinat
io con-
ditionata.

Jansenista-
rum,
Luthera-
norum,
Arminiano-
rum.

Qui praedestinationem conditionatam tuentur, illam sic concipiunt: Deum decrevisse salvare credentes, sive quos praevидit credituros et damnare incredulos: Ita ut electio ad salutem ex fide praevisa, destinatio ad damnationem ex praevisa incredulitate pendeat. In hac sententiâ fuere Patres Graeci omnes et orientalis Ecclesia, illam tuentur Ecclesiae Romanae Doctores plerique, quanquam sint inter illos qui cum Augustino praedestinationem absolutam defendant, illi nempe qui Jansenistae dicuntur. Lutherani, alii plus, alii minus, à Reformatis abscedunt, in hoc tamen omnes conveniunt, quod acerrimi sint gratiae universalis defensores. Ar-

P
adve
ante

miniani seu Remonstrantes qui praedestinationem absolutam rejiciunt, quos Synodus Dor-dracena damnavit anno 1618.

Doctrinae hujus usus est. 1. Sobriè de Dei de-
cretis judicare, quae abscondita sunt, Deo relin-
quere, et in his quae Deus revelavit acquiescere,
in primis in viis ejus ambulare. 2. Credere om-
nem salutem nostram à Deo pendere, et quicquid
in nobis boni est ejus gratiae et gratuitaeelectio-
ni essetribuendum. Ephes. i. 5. Incredulitatem
verò et damnationem hominum ab ipsis, mini-
mè a Deo proficisci. 3. Si nosse cupiamus, an
simus ex numero salvandorum aut damnando-
rum, in nosmet ipsos descendamus, et juxta
doctrinam Evangelicam, quae est fidei et resi-
pisceniae doctrina, conscientiae ac vitae exa-
men instituamus, haec est tutissima ad salutem
via, si juxta Petri monitum studeamus vocatio-
nem et electionem nostram firmam reddere :
Haec enim si fecerimus, nunquam impingemus
et amplè nobis subministrabitur introitus in
regnum aeternum Domini et Salvatoris nostri
Jesu Christi. Amen. 2. Petr. i. 10, 11.

CAPUT V.

De Tempore Antediluviano.

PRAEMISSA de decretis divinis doctrina,
videndum, quis fuerit status mundi ante
adventum Christi, et hìc primò occurrit tempus
antediluvianum, de quo haec tria observanda

De Tem-
pore ante-
Chr. n.

veniunt. 1. Religio hujus temporis, 2. hominum depravatio, 3. Diluvium.

1. Religio
hominum
antedilu-
vian.

I. Circa primum caput duo sunt tenenda. 1. Quae fuerit Religio primorum illorum temporum; illa habuit sua dogmata, sua praecepta, promissa, minas, et constabat his praecipue doctrinis: Deum existere; mundum à Deo esse conditum, et ejus providentia regi; esse discrimen inter bonum et malum morale; cultum, preces, gratiarum actiones, sacrificia pia mente esse exhibenda; nemini nocendum esse; Deum esse mundi judicem, qui pios remuneretur, impios puniet. Quae singula ex ii. iii. iv. v. vi. Geneseos colligi possunt imprimis ex historia lapsus Adami, item Abelis et Caini, Enochi vitæ et excessu; ejusdem Prophetia Epist. Judae ver. 14. 2. In primaeva illa religione deprehendimus vestigia et semina foederis Evangelici, maximè in promissione de semine benedicto, Gen. iii. 15. Sufficiens erat illa religio ad homines Deo gratos reddendos; non tamen existimandum est, veteres illos Patriarchas nihil credidisse praeter ea, quae ex Genesi colligi possunt.

2. Deprava-
tio.

II. Secundò consideranda est hominum illius temporis depravatio. Jam à tempore Enos, Adami nepotis posteritas pia Sethi ab impiis posteris Caini fuit separata, Gen. iv. 26. At seculis aliquot elapsis depravatio illa posteror Sethi quoque invasit, et orta est ex commixtione utriusque posteritatis, Gen. vi. 1, 2. Pri-

nam itaque et praecipuum peccatum, quod generale illam corruptionem invexit, fuit impura libido, et matrimonia filiorum Sethi cum filiabus posterorum Caini, quae maritos et infantes ad scelera, quibus assueta erat Caini posteritas, pertraxerat; alterum peccatum fuere caedes, injustitiae, Gen. vi. 2. De quibus Josephus consulendus Lib. i. Cap. iii. Tandem cum foedae libidines et injustitia, innumera scelera post se trahant, facile intelligitur, quanta fuerit temporibus illis hominum perversitas.

III. Crescente itaque indies corruptione, ^{3. Diluvium.} Deus universum humanum genus diluvio tollere decrevit, ne religio penitus interiret inter homines.

Sed antequam diluvium immitteret tempus 120. annorum ipsis concessit, et per Noachum et alios Patriarchas illos ad poenitentiam vocavit: his annis exactis diluvio omnes homines, Noacho cum suis excepto, sustulit anno mundi 1656. Duo circa diluvium sunt observanda. 1. Illius certitudo, quae confirmatur non solum ex Mose, sed etiam ex antiquissimis Scriptoribus, et universali propemodum omnium hominum et populorum consensu, vide Grotium de V. R. C. L. I. XVI.

1. Illius certitudo,

2. Illud fuisse universale, Gen. vi. 17. et ^{2. Universalitas.} vii. 19. et seq. Nonnulli volunt illam duntaxat terrae partem inundatam fuisse quam homines incolebant; at Moſis narratio contrarium indicat, idque ex ratione confirmatur. Vix enim concipi potest quomodo exigua terrae

pars aquis obiecta fuerit ad tantam altitudinem. Oporteret enim fuisse ingentem aquae molem, quae instar columnae per annum integrum adeò firma remansisset, ut non diffuerit, quod capi nequit, oporteret quoque arcam nunquam ad latera et extremitates molis illius venisse, aliàs deorsum lapsa fuisset. Obijciunt qui diluvium particulare fuisse volunt, unde desumi potuisset tanta aquarum copia, quae totum terrae globum ambiret et montes operiret. Respondeo: superficiem terrae non talem fuisse ante diluvium qualis nunc est, superficies terrae erat magis plana et aquis irrigata nec erant montes adeò excelsi, quod ex variis Scripturae locis demonstrari potest. Videndus de hoc argumento Liber Burneti Angli, cujus titulus est *Theoria Telluris*.

Usus.

Usus hujus doctrinae. 1. Ex illis quae de religione vetustissimorum temporum dicta sunt patet, quae sint religionis fundamenta; scilicet credere Deum existere, et esse remuneratorem illorum qui ipsum quaerunt, unde emergit fidei et obedientiae necessitas, Hebr. xii. 4, 5, 6. Ubi de tempore antediluviano et religione Patriarcharum Paulus agit. 2. Ex collatione temporis illius cum nostro, liquet, longè perfectiorem per Christum nobis obtigisse revelationem respectu dogmatum, mandatorum, promissorum &c. quorum longè illustriora in Evangelio extant documenta. Exitus Enochii testatur Deum esse remuneratorem, et vitam

aeternam piis esse repositam, at multò evidentius Christi ascensio. 3. Hinc patet quanti intersit prava Consortia vitare et libidines fugere. 4. Praecipui hujus doctrinae de diluvio usus indicantur, 2. Petr. ii. 5-9. et iii. 4, 5, 6. &c.

CAPUT VI.

De Foedere cum Abrahamo.

HUJUS Capitis duo erunt Partes, 1. De Divisio tempore, quod à diluvio usque ad vocationem Abrahami effluxit. 2. De Abrahami vocatione.

I. Circa tempus illud quatuor sunt maximè notatu digna. 1. Finito diluvio Deus foedus cum Noacho et universo genere humano iniit, ac leges naturales restituit. Tradunt Jūdæi veteres, septem praecepta Noacho fuisse data, 1. De Idololatria fugienda. 2. De Dei nomine non blasphemando. 3. De furto. 4. De foedis libidinibus. 5. De Magistratibus. 6. De Homicidio. 6. De Carne cum Sanguine non comedenda: Haec duo posteriora tradit Moses Gen. ix. 4, 5, 6. Hujus foederis signum fuit Iris, quam ante diluvium non conspectam fuisse valdè probabile est, quoniam tum alia erat aeris et vaporum è terra ascendentium ratio, nec pluerat supra terram, Gen. ii. 5, 6. vii. 4. 2. Homines aliquandiu Dei notitiam et cultum retinuerunt, easdem sedes habuerunt, sed dispersis Noachi posteris, religio corrumpi coepit.

De tempore inter diluvium et vocationem Abrahami.

Iris.

Dispersio
postero-
rum
Noachi.

Gen. xi. 1.

3. Haec dispersio est eventus maximè memorabilis et traditur Gen. x. et xi. ubi perhibetur aedificatio Turris Babel et confusio linguarum, quàm confusionem nonnulli perperam de concordia hominum interpretantur. Verba Moſis Gen. xi. 1. Univerſa terra erat ejusdem labii et unius Sermonis, de concordia hominum intelligi nequeunt, quis enim credat nullas fuiſſe inter illos diſſenſiones? Si quis dicat illa verba tantùm illorum conſenſum notare, qui Turrim Babel aedificabant, reſpondeo, Moſen non de illis tantùm, ſed de univerſa terra, h. e. de humano genere loqui, quod eodem ſermone eſſe uſum, plus quam probabile eſt. Praetereà vox Hebraea בבל ſemper de Sermone uſurpatur in Veteri Teſtamento, nunquam de animorum concordia aut diſcordia. Sunt aliae rationes, quae Sententiam illam evertunt. Quomodò autem poſteri Noachi varias orbis partes occupaverint, reſert Moſes Geneſeos x, quod quidem caput notatu dignum eſt, et invictum pro veritate Religionis Chriſtianae et Hiſtoriae Sacrae praebet argumentum. Egregiè in illud ſcripſit Bochartus in opere eximio, quod inſcribitur Phaleg.

Idololatria.

4. Poſt illam diſperſionem homines ad idololatriam deſlectere coeperunt, quae duplex fuiſſe videtur. Primùm enim falſos Deos non colebant, ſed verum Deum in imaginibus. Deinde ad craſſiorem idololatriam ſunt delapſi, et relicto vero numine fictitia coluerunt. Pri-

ma idolorum mentio fit Gen. xxxi. 19. at jam antè tempus illud Abrahami pater et avus erant idololatrae, Josuae xxiv. 2, 3. ita tamen ut veri Dei notitia apud eos non interiisset. Simul cum idololatria varia scelera grassari coeperunt, ut patet ex eis quae de Chananaeis et Sodomorum incolis narrantur. Illo ergò tempore Deus Abrahamum vocavit, Gen. xi. 33. et xii.

II. Abrahamus à Semo oriundus filius Terachi, Ur Chaldaeorum incolebat. Scopus Dei cum illum vocaret erat, 1. Veram religionem in ipsius familia conservare. 2. Ex illa Messiam suscitare. Et duplici hâc de causâ sobolem Abrahamae ab reliquis populis separatam esse voluit. Foederis cum Abrahamo initi duae erant partes, promissa et officia. Promissa sunt, vel generalia, singularis scilicet Dei favor et protectio, Gen. xv. 1. Ne timeas Abram, ego Clypeus tuus et merces tua ampla valdè. Quod promissum non solum ad hanc vitam, sed ad aeternam quoque referri docet Christus, Matth. xxii. 32. vel specialia nempe 1. possessio terrae Canaan, circa quod promissum Paulus Hebr. vi. 9, 10. notat, neque Abrahamum neque filios ipsius ejus promissi factos esse participes, unde concludit patriam coelestem ipsis paratam fuisse. 2. Multiplicatio posteritatis Abrahami, Gen. xv. 5. 3. Benedictio omnium populorum, Gen. xxii. 18. In semine tuo benedictae erunt omnes gentes terrae. Quae qui-

Abrahami
vocatio,
Deique
cum illo
foedus,

cujus duae
erant par-
tes,
1. Pro-
missa,

dem promissio non tantum de Abrahami posteris, sed de Christo et gentium vocatione est intelligenda, Galat. iii. 8, 16.

2. Officia.

Officia sunt itidem vel generalia, ut Abrahamus ambularet coram Deo et esset integer, Genes. xvii. 1. ut Deo ipsiusque promissis crederet. Item alia mandata specialia, imprimis illud de filio offerendo, Gen. xxii. Haec autem officia ab Abrahamo fuere praestita. Eximia quippe ratione obedientiam suam testatus est: Deum colendo, ipsi credendo, sacrificia et preces offerendo, à patrià egrediendo, hospitalitatem aliasque virtutes exercendo; at maximè illustre fidei et obedientiae specimen dedit, cum credidit Isaacum sibi nasciturum, et ipsum obtulit, quod laudat Paulus Rom. iv. 18, 19. Hebr. xi. 8, 9, 17. Verum circa fidem Abrahae duo imprimis sunt observanda, quae doctrinam de Justificatione non parum illustrent. 1. Illum jam per fidem fuisse justificatum, antequam circumcideretur, unde Paulus Rom. iv. 9, 10, 11. concludit circumcisionem et opera Legis Mosàicae ad Justificationem non esse necessaria. 2. Abrahamum fidem suam per obedientiam et opera demonstrasse, Hebr. xi. 8. Jacobi ii. 21. Abrahamus pater ille noster, nonne ex operibus justificatus est? unde patet fidem justificantem à bonis operibus nunquam esse separandam.

Foederis
confirmatio.

Confirmatum fuit illud foedus cum Abrahamo initum per ritus quosdam solennes, 1. per

illud sacrificium quod ignis coelestis absumsit, Gen. xv. 8. et seq. Tum enim Deus promissa sua iteravit, et futura ipsi revelavit, 2. per circumcisionem, cujus finis erat 1. Distinctio sobolis Abrahæ à reliquis populis. 2. Confirmatio promissionis de multiplicanda ejus posteritate, imprimis de semine benedicto, Gen. xvii. 10. Additur ratio moralis, scilicet ut Judæi admonerentur cor esse circumcidendum et carnales concupiscentias abnegandas.

Ufus hujus Doctrinae sunt, 1. Dei Bonitas *Ufus.* erga genus humanum, quod elucet in foedere cum Noacho post diluvium inito.

2. Veritas Historiæ Sacrae ex descriptione posterorum Noachi, Gen. x. evidentissimè colligitur.

3. Cum homines post diluvium ad Idololatriam deflexerint, apparet summa necessitas divinae revelationis.

4. Et præcipuè in foedere cum Abrahamo cernitur 1. Dei Sapientia, qui cum Christum mittere decrevisset, novi foederis jam tunc jecit fundamenta, quod in plenitudine temporum revelavit. Joh. viii. 56. Abrahamus gessit videre diem istum meum, et vidit et gavisus est. Deus per Filium suum multò præstantius foedus nobiscum pepigit; sive enim foederis cum Abrahamo facti, sive ad praecepta attendamus, quantum novum foedus vetus illud antecellat, nemo est, qui non agnoscat.

2. Imitanda nobis est Sancti Patriarchæ fides

et obedientia, quem usum Paulus multis declarat, Hebr. xi. Abraham Pater credentium vocatur, omnesque ad exemplum Abrahami justificari debent, per fidem operibus conjunctam. Jacob. ii. 20. Unde sequitur absque obedientia neminem Deo placere posse.

CAPUT VII.

De Lege Moſis.

Lex Moſis,

ejus finis,

diviſio
moralis,

CUM Deus Abrahami poſteros eduxiſſet ex Aegypto, legem ſuam iſtis per Moſen virum ſanctiſſimum et Prophetam excellentiſſimum praeſcripſit, quoniam tunc advenerat tempus, quo populus ille à reliquis populis ſeparandus erat. Finis itaque hujus legis fuit, in genere populum Iſraeliticum in vera religione uſque ad Chriſti tempora conſervare.

Distinguitur lex in moralem, forenſem et ritualem.

I. Lex Moralis, cujus ſumma eſt Decalogus, ſpectat officia in Deum et proximum, de his oportuit Iſraelitas erudiri propter populi illius ignorantiam. Haec eſt prima et praeſcripta pars legum divinarum, nam 1. Prima omnium lata fuit ſtatim poſt exitum ex Aegypto. 2. Deus ipſe illam coram populo, idque cum magnifico et terribili apparatu promulgavit. 3. Illam in tabulas retulit, proprioque digito inſculpiſit. 4. Tota fundatur in jure naturali, ſi quantum praeceptum excipiamus, quod ta-

men propter creationis memoriam et Sabbathi antiquitatem ad leges naturales proximè accedebat. Quae omnia legis moralis excellentiam indicant, unde ſequitur illius obſervationem perpetuam eſſe debere. Matth. v. 17, 18. Non veni ut legem diſſolvam, ſed ut eam impleam.

cujus obſervatio eſt perpetua.

II. Lex Forenſis ſecundum obtinet locum, nam ſtatim poſt legem moralem data fuit, Exod. xxi. et ſeq. Spectabat regimen politicum populi, eratque ſcopus illius duplex; generalis nempè juſtitiæ et ordinis conſervatio in Societate civili, et ſpecialis, ſcilicet diſtinctio Judaeorum à reliquis populis. Unde emergunt duplicis generis praecepta, generalia et ſpecialia. Item praecepta juris naturalis et juris poſitivi. Priori reſpectu abolita non fuit at poſteriori.

Forenſis

continet,

praecepta generalia et ſpecialia.

III. Lex Ritualis complectitur ritus Sacros ſive Ceremonias à Judaeis in cultu divino et in vita privata uſurpandas. Poſterioris generis erant leges de ciborum diſcrimine, de veſtitu, de immunditia; Prioribus verò ſpectabant cultum divinum: nam praeter circumciſionem et Paſcha Deus varios ritus inſtituerat, qui vulgò ad quatuor claſſes referuntur, 1. de Perſonis ſacris, Pontifice, Sacerdotibus, Levitis, qui Sacerdotibus miniſtrabant, Naziraei, &c. 2. de rebus ſacris, oblationibus, Sacrificiis, decimis, &c. 3. de locis ſacris, de Tabernaculo et Templo ejusque partibus, atrio, ſanctuario

Ritualis,

1. de Perſonis Sacr.

2. de rebus,

3. de locis,

4. de temporibus.

et Sancto Sanctorum, quibus addenda sunt vasa sacra, arca, altaria, &c. 4. de Temporibus sacris, Sabbatho, Neomeniis, Paschate, Pentecoste, Scenopegia, anno Sabbatico et Jubilaeo.

Quamvis autem hi ritus à Christo sublati fuerint, necesse tamen est Theologis imprimis accuratam illorum habere notitiam. Utile fuerit Mosis Josephum conjungere, item librum Gallicum Ceremonies et Coutumes des Juifs.

At praecipuum est horum rituum rationem nosse, erant enim illi in se indifferentes et juris merè positivi, nec hominem justificare aut sanctificare poterant, quae causa est, cur Deus saepe testetur illos per se sibi minimè placere. Ps. 1. 8, 9. Non propter Sacrificia tua arguam te, ut holocausta tua sint coram me jugiter. Mich. vi. 7, 8. &c. An accepta haberet Jehova millia arietum.

Causae cur Deus leges rituales institueret.

Spencerus.

Jam causa, cur Deus sapientissimus hos ritus hancque cultus formam praescriberet, erant sequentes, 1. Ingenium carnale populi Israelitici, ejusque ad Idololatriam propensio, quem ideo his externis occupare oportuit, ne ad cultum Idololatricum defleceret. 2. Deus, hisce institutis ipsos ab Idololatriâ avertere voluit, praescribendo ritus contrarios ritibus gentilibus. Hic consulendus Spencerus, de legibus Hebraeorum ritualibus, qui tamen in nonnullis meritò reprehenditur. 3. Tertius finis fuit Judaeorum animos ad spirituales cultum evèhere, illosque hac ratione de variis

religionis capitibus atque officiis edocere; sic purificationes et ſacrificia indicabant internae purificationis et ſanctificationis neceſſitatem. 4. Illi ritus ad Meſſiam venturum ſpectabant, erantque Typi Chriſti et Beneficiorum ab ipſo partorum prout id fuſè Paulus, Hebr. viii. ix. et x. demonſtrat. Quae cùm ita ſint, concludimus, legem rituaſem ad tempus tantum latam fuiſſe, nempe uſque dum Chriſtus veniret, ac poſt Chriſti adventum abrogandam. Spectabant unicè populum Iſraeliticum, alligata erant Urbi et Templo Hieroſolymitano, ita ut reliquae gentes ad illius obſervationem obligari non potuiſſent. Imò Deus ipſe hos ritus abrogavit, cum Templum et Urbem funditus everti voluit, gentesque ad ſui cognitionem vocavit.

Haec quidem de lege Moſis in genere erant dicenda. Caeterum Judaei tradunt, praeter legem ſcriptam aliam legem Moſi à Deo in monte Sina datam fuiſſe, quae ſit explicatio legis ſcriptae, quaeque olim à Moſe Senioribus tradita, et deinceps per traditionem conſervata fuerit. Ne verò lex illa oblivione interiret, Judaei illam collegerunt in unum librum cui nomen מִשְׁנָה Miſchna, in hunc commentati ſunt Rabbini, et confecerunt id quod dicitur, גְּמָרָה Gemara, inde conſtatum eſt תַּלְמוּד Talmud, quod duplex eſt Hieroſolymitanum et Babylonicum. Non tamen omnes Judaei huic legi orali ita ſunt addiſti: ſunt enim alii

De Judaeorum traditione.

Miſchna.

Gemara.
Talmud

Karraim.

adhuc, qui legem scriptam unice recipiant, qui propterea **כֹּהֲנֵי קַרְיָא** Karraim seu Scripturarii vocantur.

Ufus.

Ufus. Cum lex moralis sit legis Mosaicae pars praecipua ac praestantissima, insignis est illius utilitas nosque perinde ac Judaeos spectat. Christus illam auctoritate sua confirmavit, Matth. v. 17. &c. estque tota Juris naturalis, neutiquam igitur audiendi sunt qui putant, à legis observatione Christianos esse immunes, deinde attendendum est ad legis illius sensum, Deus quippe non solum atrocia peccata, qualia sunt idololatria, homicidium, adulterium, furtum, &c. vetat, sed internam obedientiam et sanctitatem exigit, prout id ex Matthaeo v. ubi Dominus Jesus verum legis sensum exponit, evidentissime liquet.

2. Etsi Politica lex in variis capitibus ad Judaeos unice pertineat, in multis aliis utilissima est, tum iudicibus et magistratibus, tum etiam privatis: nam docet quae sint iustitiae naturalis officia, quâ ratione ordo in societate civili conservari possit, et summi unicuique tribui. Praescribit quoque varia aequitatis et humanitatis officia erga pauperes et extraneos &c. Specialior harum legum inspectio multos usus cosque insignes suppeditat.

3. Quamvis lex ritualis nunc sit sublata, utile quoque fuerit Christianis illam meditari. In illa Dei sapientia se prodit, nihil enim leve aut inutile continet. In illaprehendimus

foederis Evangelici rudimenta atque fundamenta. Item redemptionis per Christum partae, officiorum noſtrorum &c. Notandum inſuper religionem Chriſtianam quamvis ſpirituaſem et admodum ſimplicem ſuos quoque habere ritus paucos illos quidem et ad ſimplices, ſed tamen qui Chriſtum auctorem habeant, ideòque cum maxima reverentia ſuſcipiendi ſunt et uſurpandi.

CAPUT VIII.

De Prophetis.

DEUS poſt Moſen Prophetas miſit, qui religionem conſervarent aut conſirmarent et illuſtrent, aut denique collapsam inſtaurarent. Prophetæ nomen aliquando lato ſenſu ſumitur, ut notet hominem rebus ſacris et legis ſtudio addiſtum aut de rebus divinis loquentem. At Prophetæ hîc nobis ſunt viri extraordinarii à Deo miſſi et Spiritu divino acti, variisque donis inſignes, imprimis Zelo et Pietate, miraculis et dono futura prædicendi. Quæ tamen dona in omnibus Prophetis non ſemper reperiabantur. Nonnulli enim ut Balaam verâ pietate erant deſtituti, quibus tamen Deus ſeſe revelabat; nec omnes acceperant donum miraculorum, aut de futuris vaticinandi.

Prophetarum officium fuit 1. veram religionem conſervare aut reſtituere, hoc eſt tum Dei cultum, tum vitæ ac morum puritatem, quæ

eorum officium

1. veram religionem conſervare

duo sunt praecipua religionis capita, promovere. Ex Scriptura constat, illos magno cum zelo et parrhesia populum Israeliticum ab idololatria et peccatis revocasse, ne religio interiret. Quod non solum in regno Judae ab Isaia, Jeremia et aliis, sed etiam in regno Israelis ab Elia, Osea, aliisque factum fuit. 2. Secundum officium Prophetarum erat futura praedicere. Jam autem vaticinati sunt, vel de eventibus quibusdam, qui certos quosdam populos, aut certos homines spectabant, imprimis praedixerunt illa quae Judaeis eventura erant, translationem decem tribuum in captivitatem Babylonicam, illiusque durationem &c. vel de Messia ejusque regno.

2. Futura
praedicere.

Oracula de
Messia sunt
vel de ipsi-
us Persona,

vel de ejus
Regno.

Spirituali.

Universali.

Oracula de Messia duplicis sunt generis, alia spectant ipsius Personam, variasque adventus ipsius circumstantias, tempus et locum natalitatis, populum ex quo oriundus erat, familiam, matrem: Item statum humilem, passiones, mortem, resurrectionem, gloriam et regnum. Alia respiciunt Regnum Messiae, quod describitur tanquam spirituale et universale.

1. Regnum spirituale esse debuit; ubique enim Prophetae docent, homines ad verum Dei cultum veramque obedientiam esse adducendos, cultumque Ceremonialem tandem abrogandum, utpote qui per se Deo minimè acceptus sit.

2. Universale. Omnes enim Prophetae à Mose ad Malachiam vaticinantur de vocatione gentium, de Judaeorum rejectione ad tempus, de

regni Christi per totum terrarum orbem instauratione, quae omnia ex iis quae loco suo dicentur, fient manifesta.

Circa Prophetarum oracula sequentes tenendae sunt regulae. 1. Omnem Prophetiam ante eventum esse obscuram. Saltem aliquo respectu: Quapropter nemini mirum videbitur, si oraculis plerisque aliqua insit obscuritas; imò necessario obscura esse debuerunt, alias impleri non potuissent, quin Deus ordinem mundi saepe mutasset, ac perpetuis miraculis opus fuisset, ne homines eventus praenuntiatos impedirent.

1. Omnis Prophetia ante eventum est obscura.

2. Prophetiae praecipuae ex verbo Dei et ex eventu sunt explicandae. Eventus et Dei Spiritus in Scripturis loquens, optimi sunt vaticiniorum interpretes. 3. Ex Prophetiis aliae jam sunt impletae, ut quae agunt de primo adventu Christi, de ejus nativitate, morte et Judaeorum reiectione; aliae verò secuturis temporibus demum explendae, ut quae praedicunt universale Christi regnum, Judaeorum conversionem, Antichristi destructionem, finem mundi &c. Latent sanè in scriptis Prophetarum Danielis, Jeremiae, Ezechielis, Johannis Apostoli et aliorum eventus nobis incogniti suntque oracula plura et magis expressa, quam putamus, quae ubi impleta fuerint multa in oraculis Prophetarum deprehendentur, quae nunc non animadvertimus, Act. iii. 21.

2. Prophetiae ex eventu et Script. S. explicandae, vel sunt impletae vel implendae.

Usus 1. agnoscenda est Dei sapientia et bonitas, qui subinde Prophetas mittendo popu-

Usus. m. 10

lum suum ab idololatriâ et impietate revocavit.

2. Insignem habent usum, quae adversus impietatem, hypocrisin et alia peccata dicta fuerunt à Prophetis, nobisque ideò probè sunt meditando. 3. Veteres illi Prophetæ de iis sunt vaticinati, quae tempora nostra spectabant, quaeque in Evangelio perspicuè revelata sunt: hinc patet quam felix sit noster status, 1. Petr. i. 20. Christus dicitur praecognitus ante jacta mundi fundamenta, sed manifestatus ultimis temporibus propter nos. Marth. xiii. 17. Multi Prophetæ et Justi desideraverunt videre, quae vos videtis et non viderunt, et audire quae auditis et non audiverunt. Deus olim populum suum per Prophetas docuit, nos verò ultimis temporibus per Christum, Hebr. i. 1. unde major nobis incumbit necessitas Deum colendi, amandi, &c. 4. Tandem ex vaticiniis Prophetarum invictum desumitur argumentum ad Dei existentiam fidemque nostram confirmandam, et ex illis solidissimè refelluntur Athei et prophani, qui religionis veritatem negant aut in dubium vocant.

CAPUT IX.

De vario Judaeorum statu.

Status Politicus Judaeorum.

STATUS Judaeorum spectari potest, vel respectu regiminis Politici, vel respectu religionis.

1. Status Politicus quadruplex fuit, nempe

sub Judicibus, sub Regibus, in Captivitate Babylonica, et post Captivitatem usque ad Christum. sub Judici-
bus.

1. Judices erant Duces ac Magistratus extraordinarii à Deo vocati, ut populum regerent, et ab hostibus liberarent. Tunc enim respublica Judaica valdè confusa et perturbata erat, et Israëlitaë in varia peccata, imprimis in Idololatriam prolapsi, à Deo in manus hostium tradebantur, et deinde per Judices liberabantur, Neh. ix. 16. et 27. Actor. xiii. 20. Tabernaculum tum erat in Silo usque ad Samuelis tempora, ultimi Judicis.

2. Secundus status fuit sub Regibus, nempe Saule, Davide, Salomone, qui in duodecim tribus regnabant: Deinde verò post separationem duodecim tribuum sub Roboamo Salomonis filio, partim sub regibus Israëlitis, partim sub regibus Judae. Jeroboamus primus rex Israëlitis, vel decem tribuum, quae à Roboamo defeecerant, Idololatriam publicam invexit, vitulos duos unum in Dan, alterum in Bethel erigendo, quem cultum omnes Jeroboami successores usque ad Imperii Israëlitiçi everisionem retinuerunt. Deus saepè Prophetas ad Israëlitas mittebat, ut eos ab Idololatriâ revocaret, suique potitiam conservaret: Tandem in Assyriam abductae sunt, decem illae tribus à Salmanazare, nec unquam restitutae fuerunt exceptis Israëlitis paucis, qui in patriam cum Judaeis Babylone redeuntibus reversi sunt, et hic fuit Imperii illi-

us finis. Regnum verò Judae 170. annis post abductionem decem tribuum desit, Hierosolyma à Chaldaeis captâ, templo incenso et Judaeis in Babyloniam abductis. De utriusque regni clade ejusque causis vide Caput xvii, secundi Libri Regum.

In captivitate,

3. In Captivitate Babylonicâ Judaei humaniter tractati fuere, imò erant inter ipsos, qui gratiâ apud reges Babylioniorum et Persarum valebant, ut Daniel et alii. Suis moribus vivebant et aliquam auctoritatis et regiminis formam retinebant. Tunc prophetabant Ezechiel et Daniel.

post captivitatem.

4. Judaeis in Patriam reversis templum instauratum fuit, ac religio restituta; vixerunt tempore illo sub regibus Persarum, deinde sub regibus Syriae, postea sub Asmonaeis, tandem sub Romanis, qui Herodem I. Judaeorum regem constituerunt. Post captivitatem Synagoga magna fuit instituta, ejus Esram praesidem fuisse vetus vult traditio, et ab eo Canon Veteris Testamenti concinnatus creditur. Tunc quoque facta est versio 70. Interpretum, exortaeque sunt celebres illae Sectae Phariseorum, Sadducaeorum et Essenorum, de quibus consulendus Josephus et alii.

Synagoga magna.

Versio lxx. Interp.

Status ecclesiasticus fuit felicior reliquorum populorum statu,

II. Circa statum Judaeorum respectu religionis tria sunt tenenda, 1. Statum illum longè feliciorum fuisse, statu aliorum populorum, nam Deus sese Judaeis manifestaverat, variisque beneficiis temporalibus et spiritualibus, illos af-

fecerat, imprimis speciale foedus cum ipsis pepigerat, cum reliqui populi essent tantum sub foedere naturae.

2. Sed tametsi singulares essent Judaeorum praerogativae status illorum cum statu Christianorum collatus imperfectus fuit, idque cognitionis, fidei, sanctitatis et consolationis seu fiduciae respectu. 1. Cognitio fuit imperfecta, nam multa erant quae Deus non revelaverat, aut ex parte tantum, obscure et sub variis typis et figuris; quid quod nec ipsi Prophetae accuratam habebant notitiam rerum, de quibus vaticinabantur Matth. xiii. 17. 1. Petr. i. 10, 11, 12. 2. Cognitio cum esset imperfecta, fides quae cognitionis gradum sequitur, necessario imperfecta erat, sufficiens tamen, quoniam credebant, quod ipsis revelatum fuerat. 3. Idem de Sanctitate fidelium Veteris Testamenti dicendum est, unde plurimos naevos in illis deprehendimus, quos Deus non approbat quidem, sed tolerabat tamen, propter indolem populi ipsius et revelationis imperfectionem, hoc Christus docet Matth. v. et seq. ut et xix. 8. Moses pro duritia cordis vestri concessit vobis dimittere uxores vestras. 4. Tandem cum fiducia et spes mensurae cognitionis, fidei et Sanctitatis respondeant, minor quoque fuit illorum consolatio, ideò dicuntur habuisse Spiritum servitutis, Rom. viii. 15. Galat. iv. 1, 2, 3. Et Paulus asserit: Legem hominem perfecte justificare et sanctificare non potuisse, et illam fuisse

Cum Christianorum nequaquam comparandus, respectu cognitionis,

fidei,

Sanctitatis,

Fiduciae,

infirmam, Rom. viii. 3. Galat. iii. 21. Si data fuisset Lex, quae posset vivificare verè ex Lege esset Justitia. Hebr. vii. 18, 19. Nihil enim consummavit Lex. et x. &c.

Fideles V.
T. salutis
facti sunt
participes.

ἀρεσις.

παρεσις.

3. Nihilominus fideles Judaei Deo grati fuerunt, salutisque h. e. remissionis peccatorum et vitae aeternae facti sunt participes, 1. Remissionis peccatorum, Rom. iv. 5, 6. Ei qui non operatur, credit verò in eum, qui justificat impium, imputatur fides sua ad Justitiam, sicut etiam David declarat beatum eum cui Deus imputat Justitiam absque operibus. Celebris est in Belgio imprimis distinctio inter ἀρεσις, et παρεσις, peccatorum ἀρεσις juxta nonnullos est remissio peccatorum propriè dicta, quae sub Evangelio locum habet. παρεσις verò dicunt esse tolerantiam seu praetermissionem et indulgentiam, quae sub foedere veteri obtinebat, eoque referunt locum ad Rom. iii. 25. Sed haec distinctio nimis subtilis est. De vita aeterna constat, veteres illam expectasse et obtinuisse, Hebr. xi. 9, 10, 13, 16. Abraham dicitur exspectasse civitatem habentem fundamenta cujus Artifex et Conditor Deus. Imò salutem eadem via consequuti sunt ac nos, unica enim est, fuitque semper ad salutem via fides, nempe cum obedientia conjuncta, quod Paulus toto capite xi. Epistolae ad Hebraeos declarat, ostenditque omnes veteres ab Abele usque ad Christum per fidem Deo placuisse. Sed de his fusiùs ubi de Justificatione Salvati igitur fuerunt sub Lege, quamvis non

per Legem, sed per Dei misericordiam in Christo, Rom. iii. 24. Itaque jam tum erant semina foederis Evangelici, habebant enim promissa de Messia venturo, et illius adventum expectabant.

sub Lege
per misericordiam
Christi,

Ad quaestionem autem an Christi cognitionem habuerint, et ad illum respexerint et qualis fuerit cognitionis gradus? nemo est, qui praecise respondere possit. In genere credebant: Messiam esse venturum; sed fides illa obscura erat, idque vel inde patet, quod Judaeis mors Christi fuerit scandalum, ipsique Apostoli, qui cum Domino Jesu fuerunt, credere non possent, Messiam esse moriturum. Fuere procul dubio veri Sancti et eximii Patriarchae et Prophetae, quorum fides firmior erat; at vix credibile est ipsos cognovisse, quid Messias pro salute hominum facturus et perpassurus esset, videndus locus jam citatus 1. Petr. i. 10, 11, 12.

An fideles
V. T. Christi
cognit.
habuerint.

Ufus. In vario Judaeorum statu videmus plurimum bonitatis, tum justitiae divinae documenta. Nam prout populus ille se gerebat, Dei favorem vel iram experiebatur, tandem vero crescente illorum malitia, Deus primò regnum Israeliticum, deinde regnum Judae subvertit. Quae Judaeorum clades horrendum fuit divinae vindictae exemplum Christianis benè meditandum.

Ufus.

2. Observandum, Deum per illa quae Judaei contigerunt viam ad vocationem gentium praeparare voluisse. Causa enim, cur populum

illum dispergi voluerit, fuit non tantum ut illum puniret, sed etiam ut hoc pacto Dei cognitio ubique diffunderetur, sicque gentes ad recipiendum Evangelium praepararentur.

3. Ex comparatione status nostri respectu religionis cum statu Judaeorum patet, Deum gratiae suae mensuram longè uberiores nobis concessisse, adeoque perfectissima ratione quaevis fidei et obedientiae officia Deo à nobis esse exhibenda.

CAPUT X.

De statu reliquorum Populorum.

Status reli-
quorum po-
pulorum
ante Chri-
stum.

POSTQUAM de Judaeis egimus id restat ut videamus qualis fuerit status reliquorum Populorum ante Christi adventum.

Id primum constat ingens fuisse inter Judaeos et reliquos populos discrimen, qui extra foedus cum Judaeis initum vivebant, et ambulabant in tenebris ignorantiae et peccati, Psal. cxlvii. 19. 20. Indicat verba sua Jacobo, et statuta sua Israel. Non fecit ita ulli genti, ideòque jura ista non noverunt. Actor. xiv. 16. Praeteritis aetatibus sivit omnes gentes suis ipsarum viis incedere. Sed quaeritur, an gentes illae cognitione veri Dei ita destitutae fuerint, ut omnes homines Judaeis exceptis in idololatria et impietate vixerint, adeoque in aeternum perierint?

Id vix dici posse videtur, nam 1. plusquam

verissimile est notitiam primævæ religionis Patriarcharum aliquandiu apud homines post diluvium remansisse, adeoque cognitionis et cultus Dei reliquias. 2. Dei bonitas non permittit ut credamus Deum omnes homines, quos condiderat exceptis Abrahami posteris penitus deseruisse, nec sapientiae ejus consentaneum videtur revelationem statuere per naturam, quæ omni fructu caruerit, Deumque talem sese manifestandi rationem elegisse, quæ neminem ad Dei cultum adduxisset. 3. Sunt loca Scripturæ, quæ omninò supponere videntur, fuisse qui revelatione illa per naturæ opera benè usi sint, Rom. ii. 9, 10. Gloria verò et honor et pax cuivis rectè facienti bonum, tum Judæo, tum et Græco. Actor. x. 34. Petrus dicit: Deum non respicere ad personam, sed in quavis gente acceptum ei esse quemvis, qui eum timeat et operam det justitiæ, et xvii. 27. 4. At quod præcipuum est: Sacra Scriptura varia exempla suppeditat, quæ manifesto indicant fuisse homines, qui verum Deum coluerint, quique non erant ex Abrahami Sobole; quæ de Pharaone Rege Egypti perhibet Moses (Gen. xii. 15, 16.) supponunt omnem numinis reverentiam in illa regione non interiisse. Refert Moses Gen. xx. Deum Abimelecho Regi Geraris sese manifestasse, huncque regem statim ac agnovit Sacram esse uxorem Abrahamæ, illum marito reddidisse. Notandus est Psal. vi. Item quæ Abimelech dicit, Gen. xxi. 22, 23, et xx. 9, 10. Imprimis

Religio Patriarcharum apud Ethnicos diu remansit, quod probatur

ex S. Scrip.

Exemplo Pharaonis tempore Abrahami,

Abimelechi,

Melchisedeci.

mis exemplum Melchisedechi, Gen. xiv. qui fuit eximius Dei Cultor, ac Sacerdos et Christi Typus, cuique Abrahamus summam exhibuit reverentiam: Jam cum ille esset Rex et Sacerdos, quis credat, neminem fuisse in regno ipsius, qui verum Dei coleret ipsiusque Sacris se adjungeret. Quin apud Abrahami Posteris Ismaelitas, Idumaeos et alios ex Agare, Cethura, Rebecca natos, vera religio per aliquod tempus conservata fuerit, dubitari nequit, vide Geneleos xviii. 19. idque ritus circumcisionis ab illis usurpatus ritè ostendit.

Labanis;

Praeterea certum est, apud Labanem in Mesopotamia verum Deum fuisse cognitum, nec voluissent Abrahamus et Isaacus ut ipsorum filii cum idololatriis et impiis matrimonia inirent. Equidem Idolorum cultus in Labanis familiam irreperat, ut apparet ex Gen. xxxi. 19, 20. Non tamen interierat Dei cultus et timor, idque colligitur ex Sermonibus Eliezeri et Labanis, Gen. xxiv. cujus capitis versiculus 50. notandus est, ubi Laban dicit: A Jehova profecta est haec res: non possumus eloqui tibi malum aut bonum. Item ex Expostulatione Labanis cum Jacobo (vid. Gen. xxxi. 24. &c.) Ubi legimus Deum Labani apparuisse, Rebeccam quoque et Rahelem pias fuisse certò colligitur ex Historia Sacra. Jobus vir fuit tanta pietate praeditus ut parem in terra non habuerit, Job. i. 8. Nec fuit solus Dei cultor in sua religione, amici ipsius Eliphaz, Bildad, Tophar et Elihu Deum

Jobi,

colebant, et ex ipsorum sermonibus certò constat, fuisse in illis locis viros pios; nec praetermitti debet, quod 70. interpretes sub finem libri Jobi annotarunt, amicos illos Jobi Reges seu Duces fuisse, adeoque pietas non exulabat sub eorum dominio: Aliud exemplum praebet Jethro Moſis Socer Madianitarum Sacerdos et Jethronis, Princeps, cujus eximia pietas laudatur, Exod. xviii. 11, 12, 13, 23. Jethronis autem posteròs à veri Dei cultu non defecisse colligitur ex Judic. iv. 11. Ex Balaami Historia constat etiam Deum in Mesopotamia ignotum non fuisse, Num. xxii. &c. Temporibus sequentibus vera religio magis defecit, non tamen ita extincta videtur, quin veri Dei cognitio subinde ad populos externos perveniret. Digna sunt quae legantur, quae de Hiram Tyrorum Rege, 1. Hiram, Reg. v. 7. &c. De Regina Sabae, 1. Reg. x. 9. De Cyro et Dario (Ezrae i. 2, 3. et vi. 10, 11. Cyrii et Darii, &c. De Nebucadnezare, (Dan. iii. et iv.) De Nebucadnezarijs, Dario, (Dan. vi. 26.) tradunt Sacri Scriptores: licet nolim illos omnes reges veri Dei cultores reponere. Nec omittendum est Ninevitarum exemplum, Jonae iii. 6, 7. &c. vide ejusdem libri Cap. i. 6. Praeterea negari nequit aliquot ante Christum natum Saeculis Judaeos per varias orbis regiones dispersos multos homines ad veri Dei notitiam adduxisse. Imò ex historia liquet maximum fuisse Profelytorum numerum, qui post captivitatem Babylonicam et tempore Christi Deum colebant, Idolorum cultu re-

Cornelii,
Eunuchi,

Zuinglii
Sententia.

jecto, quamvis in foedus Judaicum per circum-
cisionem non fuissent recepti, quique Deo gra-
ti erant ut Centurio Cornelius, Actor. x. 1, 2.
Eunuchus Reginae Candaces, Actor. viii. 27.
Et si plura horum temporum haberemus monu-
menta exemplis suprâ allatis multa dubio pro-
cul ejusdem generis addi possent. Communis
fuit sententia veterum Christianorum, aliquam
pietatem et virtutem fuisse apud gentiles, ut
patet ex Justini Martyris Apologiâ secundâ,
Chrysostomo, Hieronymo et aliis. Idem sene-
runt nonnulli ex Doctoribus nostris, Reforma-
tionis tempore, imprimis Zuinglius in fidei
Christianae expositione Regi Galliae communi
Ecclesiarum Helveticarum nomine tradita, et
à Bullingero commendata, ubi pag. 27. sanctis
et virtuosis, quos in vita futura videbimus, Abe-
lo, Enocho, Noacho, Mosi &c. accenset Socra-
tem, Aristidem, Numam, Catones, Scipiones &c.
quamquam neutiquam putet omnes illos, quos
Zuinglius recenset, inter pios posse recenseri.
Verum est Scripturam (Psal. cxlvii. 19, 20.
et Actor. xiv. 16. Gentes à Dei foedere et cultu
excludere; sed loca illa adeò urgenda non sunt,
ut credamus omnes homines, qui Judaei non
fuerunt, Idololatrias et impios fuisse, sic enim
Scriptura sibi contradiceret. Haec loca non ab-
solutè, et absque ulla limitatione sunt intelli-
genda, sed comparatè ad Judaeos qui sub spe-
ciali foedere vivebant. Objiciunt qui nobiscum
non sentiunt, neminem absque Dei gratia et fi-

de in Christum salvari potuisse. Respondemus nullam injuriam divinae gratiae fieri, modò dicamus illos qui inter gentes Deum coluerunt, id ope specialis gratiae praestitisse. Item: neminem salutis factum esse participem nisi per Dei misericordiam in Christo: Aliud est salvari absque Christo, aliud salvari absque cognitione Christi. Si verò quis praetendat Christi cognitionem aut fidem in Christum omninò esse necessariam, videat ne unà cum gentibus ipsos Judaeos à salute excludat.

Tandem concludimus quo tempore Christus in mundum venit, statum hominum miserimum fuisse et deploratissimum, idque Apostoli passim dicunt in Epistolis, ut Ephes. ii. 1. Et vos unà vivificavit, quum essetis mortui in peccatis, in quibus olim ambulastis ut est vita mundi hujus, &c. et iv. 17. &c. Tit. iii. 3. et 1. Petr. iv. 3, 4. &c.

Ufus. 1. Doctrina ista insignem habet usum Ufus.
ut profanis respondeamus, qui objiciunt Deum maximam orbis partem per tot Saecula ita deseruisse, ut omnes homines paucis inter Judaeos exceptis, aeternum perierint.

2. Ex dictis patet qualis fuerit Dei erga nos benignitas, qui iis vivamus temporibus, quibus gentiles ad foedus suum vocati fuerunt.

3. Officii nostri est cognitione nobis concessâ debitè uti, alioquin graviores daturi poenas illis populis, qui in crassissimis ignorantiae et scelerum tenebris versantur, quique adver-

sus nos insurgent in Die iudicii, Matth. xi. 21, 22, 23. et xii. 41, 42. Ninivitae surgent in iudicio cum gente ista et condemnabunt eam. Quod si Paulus Rom. i. 20. et ii. 12. dicat: Gentiles qui revelatione per naturam benè non usi fuerint, inexcusabiles futuros iraeque divinae obnoxios, quid nobis expectandum erit, si luce Evangelicâ collustrati verum Deum fincero cordis affectu non colamus.

FINIS PARTIS PRIORIS.

THEOLOGIAE CHRISTIANAE

PARS POSTERIOR.

De Tempore, quod Christi adventum secutum est.

Haec secunda Theologiae Pars septem con- Divisio
stat Sectionibus. 1. De Johanne Baptistâ. 2. secundae
De Jesu Christo. 3. De Constitutione Eccle- partis.
siae Christianae. 4. De Doctrinâ, quae in Ec-
clesia praedicabatur. 5. De ipsâ Ecclesiâ. 6.
De auxiliis ad Salutem. 7. De futuro Saeculo.

SECTIO I.

De Johanne Baptista.

DEVENIMUS ad beatissima illa tempora, De Johan-
quibus Messias exhibitus fuit; Cum au- ne Bapt.
tem Deus ante Messiae adventum Johannem
Baptistam miserit: primo de beatissimo illo
Propheta agendum erit, scilicet de ipsius Per-
sonâ ac munere.

I. Johannes Baptista fuit Propheta eximius,
de quo praecipuè tria traduntur in Evangelio: fuit Pro-
pheta.
1. Illius nativitas, quae fuit extraordinaria; 1. Illius
natus est enim, cum pater et mater ejus essent nativitas,
jam senes idque vi promissionis divinae.
[Lucae 1.] Miraculum autem, quod in nati-

vita,

fuit Eliae
similis.

Mors.

Munus.

Vocatio.

vitae Johannis Baptistae contigit, fuit instar praeludii nativitatis Domini Jesu ex Maria Virgine nascituri. 2. Illius vita in qua morum austeritatem, Sanctitatem et zelum observare licet. Vivebat in deserto, victus et amictus ejus simplex erat ac tenuis. In his Eliae similis, cujus nomen ipsi inditum fuerat à Malachià Capite iv. 5. Ecce ego missurus sum vobis Eliam Prophetam, antequam veniat dies Jehovae maximus. et Matth. xi. 14. Ipse est Elias ille, qui venturus est. et xvii. 10-13. Ideò autem Deus voluit Messiae antecessorem Eliae esse similem, ut sic praeparentur animi ad Christum recipiendum, qui rex merè Spiritualis futurus erat. Et Judaei ab opinione illa carnali, quam de Regno Messiae conceperant, revocarentur.

3. Mors illius notanda est. Sublatus fuit morte violenta. Matth. xiv. quod peculiari Dei consilio contigit, nempe, ut Judaei intelligerent Regnum Messiae esse spirituale; nec offenderentur morte Christi. Itaque hoc respectu Johannes Baptista fuit Typus Domini Jesu.

II. Munus Johannis Baptistae, vel in genere, vel in specie spectari potest.

1. Circa munus illud in genere, consideranda venit tum vocatio ad illud, tum ipsa munus natura ac necessitas. Vocatio planè divina fuit, cum jam ab utero matris impletus fuerit Dei Spiritu, Luc. i. 15. et ab Angelo designatus; cum autem venisset tempus, quo munus

suum inchoare debuit, specialiter à Deo vocatus fuit. Luc. iii. 2. Joh. i. 6. Exstitit homo missus à Deo, cui nomen Johannes. Munus ipsum quod attinet fuit Christi antecessor seu praecursor. Oportuit autem Messiam habere praecursorem, et quidem talem, qualis Johannes fuit, ut ad Christum audiendum Judaei praepararentur: Christus enim talis esse minime debebat, qualem Messiam futurum Judaei animum induxerant: scilicet Rex potens vi ac gloriâ mundanâ stipatus; sed contrâ, Rex Spiritualis, qui homines à peccato revocaret: imò homo infirmus ac mortem obiturus, quae omnia praepjudiciis Judaeorum adversabantur. Haec fuit ratio, cur Johannes Baptista, qui Regni coelorum adventum annunciabat, nihil terrenum prae se ferret, atque instar Prophetarum ad poenitentiam et vitae puritatem hortaretur. Tam eximium autem fuit hoc munus Johannis Baptistae, ut Christus illum Prophetarum maximum vocaverit: Matth. xi. 11. &c.

Fuit Christi praecursor.

2. Munus illud specialius consideratum, spectabat vel Christum, vel Populum Judaicum. Respectu Christi, missus fuit, ut de illo testaretur et illum baptizaret. Testimonium Christo perhibuit, Joh. i. 7, 8. quom dicit: Se venisse, ut testaretur de illa luce, ut omnes per eum crederent. Idque varia Ratione: Nam docebat: Christum brevi affuturum, illius personam, dignitatem, et munus extollebat, Joh. i. 27. dicens: hic ille est, qui post me venit, qui

Munus respiciebat tum Christum, de quo testabatur,

et quem
baptiza-
bat,

tum popu-
lum, quem
docebat :

mihi antepositus est, cujus solcarum ego non sum dignus, qui solvam corrigiam. Illum aperte designabat, Joh. i. 32, 33, 36. quod quidem testimonium à Sanctissimo Propheta exhibitum magni erat ponderis. Deinde Christum baptizavit, ut, prius quam munus suum auspicaretur, solenni hoc ritu initiaretur et Judaei, qui Johannem Baptistam revereabantur, ad fidem in Christum magis disponderentur; Ideoque Deus tunc Spiritum Sanctum sub visibili forma ex coelo super Jesum descendere voluit, illumque Filium suum dilectum palam declaravit. Matth. iii. 16, 17.

Respectu populi munus Johannis duabus constabat partibus, nempe Doctrina et Baptismo. Doctrinae tres erant partes: 1. officia, scilicet ut Judaei poenitentiam agerent et crederent in Jesum. Matth. iii. 2. Resipiscite, appropinquavit enim Regnum Coelorum. Et Lucae iii. 3. Praedicans baptismum resipiscitiae ad remissionem peccatorum. Ideo verò vir Sanctissimus poenitentiam urgebat, quoniam Regni Messiae subditi impii esse non poterant, sed qui probi erant, aut vitam emendabant, Evangelium erant amplexuri. 2. Promissa erant merè spiritualia, nempe manifestatio Regni coelorum. Matth. iii. 2. Remissio peccatorum, Luc. iii. 3. et Spiritus Sancti Donum. Matth. iii. 11. Ipse vos baptizabit Spiritu S. et igne. 3. Minae, exclusio à Regno et foedere Dei, et poenae horrendae in incredulo

los. Matth. iii. 10. Omnis arbor, non faciens fructum bonum, excinditur et in ignem abjicitur. Baptizabat Johannes omnes, qui peccata sua confitebantur, et vitae emendationem et fidem in Christum venturum profitebantur, Matth. iii. 6. Baptismi autem ritos, qui jam in usu erat apud Judaeos, respondebat scopo Praedicationis Johannis Baptistae; nam, tum remissionem peccatorum, tum regenerationem adumbrabat.

et baptizabat.

Quaeritur an baptismus Johannis idem fuerit cum baptismo Christi? ad hanc quaestionem, quae haud magni est momenti, respondemus: aliquod fuisse discrimen, respectu circumstantiarum, gradus revelationis, et mensurae donorum Spiritus Sancti, idque Johannes ipse testatur Matth. iii. 11. Sed conveniebant ratione essentiae, h. e. tum scopo, tum officiis, uterque enim ad Christum spectabat et eadem officia, fidem videlicet et poenitentiam exigebat.

An baptismus Johannis idem sit, qui baptismus Christi.

Usus. 1. Quae Evangelium de Johanne Baptista narrat, confirmantur ex testimonio Josephi Libr. xviii. C. 7. quod veritatem historiae Evangelicae probat.

Usus hujus doctrinae.

2. Conspicua est hic Dei Sapientia, qui, antequam Christum mitteret, Judaeos ad illum recipiendum praeparavit, ministerio hujus Sancti Viri.

Johannes exemplar V. D. Praeconum: tum respectu muneris,

3. Johannem Baptistam sibi proponant, tanquam exemplum perfectissimum V. D. Praecones, idque 1. respectu muneris, missi sunt, ut

Deo viam praeparent, rebelles convertant, poenitentiam et vitae emendationem praedicent, omnes in genere ac singulos etiam hortando, id nempè praestitit Johannes cum universum populum ac insuper milites, publicanos, Phariseos, Herodem ipsum admoneret.

tum vitae.

2. respectu vitae in morum innocentia et puritate, in victu et vitae ratione: hoc illud fuit, quod doctrinae Johannis pondus atque auctoritatem conciliabat. Tales igitur Ministri Dei se praestent.

Summa
Praedica-
tionis E-
vangelicae
est resipis-
centia.

4. Discant hinc Christiani, quae sit Praedicationis Evangelicae summa. Illam tradidit Johannes dicens: Resipiscite. Primum ac praecipuum officium illius, qui se Christi discipulum et regni coelorum civem profitetur, est resipiscentia et animi probitas. Ex Johannis Bapt. concionibus apertè liquet: Hypocritis et impiis nihil profuturam admissionem in foedus divinum, Matth. iii. 9, 10. quae verba Christianos aequè ac Judaeos spectant. Speciales usus, lectio Cap. iii. Matthaei et Lucas suppeditabunt.

S E C T I O II.

DE JESU CHRISTO.

CAPUT I.

Jesum esse Messiam.

NUNC de Jesu Christo instituenda est tractatio, ac primò quidem probandum erit. 1. Jesum esse Messiam. 2. De ejus Persona agemus. 3. De ejus munere. 4. De duplici statu.

Jesum esse Messiam plurima eaque invicta demonstrant argumenta, ex quibus praecipua seligemus; sunt vel generalia, vel specialia.

Probatur
Jesum esse
Messiam.

I. Supponendum est Jesum olim in terrâ vixisse, quod tam certum est, quam quod certissimum: ipsi enim Judaei, Ethnici, Mohammedani, alique religionis Christianae hostes id confitentur. Hoc posito argumentum nostrum generale tale est; aut Jesus Messias fuit à Deo missus, aut omnium, qui extiterunt unquam, scelestissimus: nullum hîc datur medium. Si quidem se à Deo missum, imò Dei Filium est professus; at posterius nemini sano in mentem venire potest: Ergò prius est agnoscendum.

Argumen-
tum gene-
rale.

II. Specialius Jesum esse Messiam evincunt:
1. Circumstantiae adventus ipsius. 2. Ejus doctrina. 3. Miracula. 4. Illa quae adventum ejus sunt secuta.

Speciale,
ex circum-
stantiis
adventus
ejus,

Tempus.

Genes.
xlix. 10.

1. Circumstantiae adventus Messiam olim à Prophetis designatae fuerunt, nempè (a) Tempus venire debuit ante Politiae Judaicae eversionem, Gen. xlix. 10. Non defisset tribus (Sceptrum) à Jehuda neque Legislator è medio pedum ejus, usquedum venturus est Filius ejus, (Schilo) et erit ei obedientia populorum. Quem locum veteres Judaei de Messia sunt interpretati, recentiores autem intelligunt non de Scepro; sed de virga castigationis, at perperam, prout loci inspectio indicat: nam secunda pars versus [neque Legislator &c.] primam explicat; venturus erat praeterea Messias stante templo secundo, Agg. ii. 9. Malach. iii. 1. Repente veniet in templum suum Dominus. Item sub finem 490. annorum à reditu è captivitate Babylonica, Dan. ix. 24. De septuaginta Septimanis. Sub quartâ Monarchiâ, Romanâ scilicet Dan. ii. 44. et vii. 13. et seq. Cum autem tempus illud à Deo praestitutum jam dudum effluerit, omninò dicendum est: aut Messiam venisse, aut illum nunquam venturum. Idem ex sequentibus circumstantiis meritò concluditur.

Locus nativitatis.
Michae
v. 2.

(b) Secunda circumstantia est locus nativitatis, nempè Urbs Bethlehem, Mich. v. 2. At tu Bethlehem Ephrata minima ut sis in duabus Jehudae, ex te mihi prodibit futurus Dominator in Israele, cujus exortus inde à principio, à diebus seculi sunt. Quod oraculum ad alium, quam ad Jesum, puta ad Davidem, ve

Zorobabelem referre, summae est absurditatis.

(c) Tertia. Populus et familia, unde ortum trahere debuit Messias. Scil. Populus Israeliticus, Tribus Judae, Familia Davidis, non splendida; sed collapsa, Is. xi. i. Prodibit virgula è trunco succiso Isaei, et surculus è radicibus ejus efflorescet. Haec est ratio cur nomen Filii Davidis Messiae fuerit proprium apud Judaeos, quod in Evangelio passim observare licet.

Populus et familia.

(d) Quarta circumstantia, Mater Virgo, Is. vii. 14. Ecce virgo concipiet et pariet Filium. Vox Hebraea **עלמה** Virginem notat non mulierem simpliciter, quod probat usus Scripturae et Versio Graeca 70. Interpretum, qui vocem illam per *παρθένος* reddiderunt.

Mater Virgo. Is. vii. 14.

Praeterea Propheta agit de eximio quodam Filio, qui vocatur **עמנואל** Immanuel, item Deus fortis, Is. ix. 6. Jam nullum hominem proferre possunt Judaei, cui hi tituli aptari possint.

Nomen ipsum.

Ex his et aliis Prophetarum oraculis liquet Jesum esse Messiam. Hic notandum est: magnam quidem vim singulis oraculis inesse, si separatim sumantur; at longè majorem, si conjunctim spectentur, illa enim omnia in Christo et quidem in Christo solo impleta sunt.

Objiciunt Judaei: "omnia oracula in Jesu non fuisse impleta. Pacem illam, quam Messias afferre debuit non esse conspectam; neque regnum ipsius esse gloriosum ac univer-

Objeccio Judaeorum,

“sale; neque populo Judaico illam felicitatem
 “obtigisse, cujus mentio fit apud Prophetas.”
 diluitur, At multo negotio diluitur haec obiectio: si dicamus 1. Oracula illa spirituali sensu esse intelligenda, de pace et regno coelesti, deque novo Israele qui est secundum Spiritum, hoc est de credentibus et piis omnibus, quod ex ipsis vaticiniis Prophetarum potest demonstrari, 2. Omnes illas Prophetias nondum esse impletas; sed venturum tempus quo Messias in omnes regnet populos, Judaeique denuò in foedus divinum recepti gloria sibi promissa fruantur.

ex doctrina Christi,

qua Legem non abrogavit, sed perfecit.

II. 2. Doctrina Jesu Christi sanctissima omniumque perfectissima, et ad gloriam Dei unice spectans, ab Impostore, qui falso se à Deo missum dixisset, minimè profluere potuit. Obijciunt Judaei: Jesum legem Mosaicam abrogasse. Respondemus: si per legem intelligatur legis pars praestantissima, Jesus illam non abrogavit; imò stabilivit et perfecit, Matth. v. 17. Non veni, ut dissolvam legem sed ut eam impleam. 2. Si intelligatur lex ritualis, dicimus 1. Christum ritus Mosaicos observasse, 2. Deum ipsum illos sustulisse, cum urbem et templum Hierosolymitanum everti voluit. 3. Si Jesus et Apostoli docuerunt, ritus illos per se Deo non placere, Prophetæ idem dixerant, Ps. l. 8-13. Isai. i. 11. Quorsum mihi multitudo Sacrificiorum vestrorum? dicit Jehova, et alibi passim. Etenim Apostoli multa adversus necessitatem circumcisionis dixerunt; sed ille

ritus posteros Abrahami unicè spectabat, homines autem absque circumcissione Deo posse placere probat Abrahami ipsius exemplum, Rom. iv. 9. et seq.

3. Miracula Domini Jesu divinam illius missionem confirmant, quo argumento Jesus ipse praecipuè usus est Joh. v. 36. Ipsa opera, quae facio, testantur de me, quod Pater miserit me. Estque hoc argumentum eò validius; quod Judaei et alii Evangelii hostes non ausi sint negare, Jesum miracula patrassè, prout ex Celso, Judaeorum libris et Evangelio constat. Id tantum dicebant: Jesum vi magicà opera illa miranda edidisse, quod adeò absurdum est ut tali cavillo confutando minimè opus sit immorari.

Ex miraculis quae ipsi hostes non potuerunt negare,

4. Quae adventum Jesu sequuta sunt illum divinitus missum fuisse comprobant: Scilicet Hierosolymae et templi everio, Judaeorum dispersio, plurimarum gentium ad veri Dei cultum conversio, Idololatriae destructio; hi enim eventus adeò insignes sunt, ut ex illis vis planè divina, Evangelii veritas, Religionis Christianae adeoque Christi missio divina, invictè probentur.

ex iis, quae ejus adventum secuta sunt.

Usus. Haec doctrina totius Religionis omnique fidei, pietatis et consolationis est fundamentum; itaque probè meditanda atque inculcanda, at ita, ne sublimiùs tractetur, quapropter illa praecipuè argumenta sunt adhibenda, quae ex Scripturà et Historia petuntur. Deplo-
randa hñc venit Christianorum fermè omnium

Usus.

ignorantia, qui haec fidei suae fundamenta parum norunt.

2. Postquam nobis constat: Jesum esse Messiam, reliquum est, ut illum tanquam Redemptorem nostrum sincera fide complectamur, ipsi obedientiam debitam praestemus, et ab illo salutem aeternam expectemus. Si enim sit Messias, vera ac certissima sunt quaecunque docuit, mandata, promissa, comminationes.

CAPUT II.

De Persona Christi.

Persona
Christi.

Duas natu-
ras habuit.

cur huma-
nam?

DE Christi Personâ duo tenenda sunt: 1. Duas esse in illo naturas. 2. Illas unam Personam constituere.

I. Duae sunt in Christo naturae: Divina et humana. De Christi natura divina jam dictum fuit suprâ in capite de Trinitate. De humana multis agere non est opus, cum satis constet Jesum fuisse hominem nobis in omnibus peccato excepto similem. Hebr. ii. 17. Debuit nobis per omnia similis fieri, ut misericors esset et fidelis Pontifex in iis, quae apud Deum agenda forent, ad expiandum peccata populi. Idque ex universa vitae et mortis ipsius historia astruitur. Oportuit autem Christum esse hominem ut inter homines versaretur et pro illis mori posset, et ut in ipso pignus resurrectionis nostrae et vitae futurae haberemus.

II. Duae illae naturae unam duntaxat Per-

sonam, id est, unum Christum constituunt, ac ideo haec naturarum unio vocatur Personalis; attamen utraque natura suas servavit proprietates essentielles, quod notamus adversus Fratres Lutheranos, qui, ut defendant suum de corporis Christi in Eucharistia praesentia reali dogma, aut etiam de ubiuitate, dicunt: Proprietates naturae divinae communicatas fuisse naturae humanae Christi.

Duae naturae Personam unicam in Christo constituunt.

Controversiae circa hanc doctrinam.

Nestorius,

Eutyches.

Sententia Patrum Synodi Chalcedonensis

ced.

Multae olim in Ecclesia circa Christi naturas et personas fuere controversiae, occasione Nestorii et Eutychetis. Nestorius Patriarcha Constantinopolitanus duas statuebat personas et negabat, beatam Virginem vocari posse Deiparam Θεοτόκην: Hic damnatus fuit in Concilio Ephesino An. 431. Eutyches contra, ne duas personas agnosceret, unam tantum statuebat naturam, duasque naturas in unam confundebat; hunc damnavit 451. Chalcedonense Concilium; at multi putant has controversias fuisse meras Logomachias inde ortas, quod voces Personae et naturae vario sensu sumerentur: Imò fuere, qui existimarint, sententiam quae Nestorio tribuitur in se fuisse erroneam; sed illam Nestorio perperam affingi. Verum parum refert, quid Nestorius crediderit, modò Doctrinam de duabus naturis in una Persona teneamus.

Hanc unionem Patres Synodi Chalcedonensis factam esse ἀδιαίρετως, indivisibiliter, ἀχωρίως, inseparabiliter, ἀτρέπτως, sine mutatione,

Communicatio Idiomatum.

Charismatum.

Ufus.

ἀνυχέρας, sine confusione. Efficit haec unio ut Scriptura Personae Christi tribuat, quod est alterutrius naturae tantum, idque vocant Scholastici: Communicationem Idiomatum, id est proprietatum, ut, cum dicitur Dei Filium mortuum esse, Act. xx. 28. Addunt Theologi: Communicationem Charismatum, seu donorum, quoniam haec unio varia dona in naturam humanam contulit.

Ufus. Hinc patet: Quanta sit illius dignitas, quem Deus nobis mediatorem constituit, cum sit Deus et homo. Item quantus Dei amor erga homines, quam insigne redemptionis opus &c. Cum Christus sit Deus, sequitur: eum infinita potentia esse praeditum, quâ salvare possit illos qui credunt. Cum sit homo, habemus in illo, imprimis in ipsius morte et resurrectione certum pignus, tum expiationis peccatorum, tum futurae resurrectionis nostrae, tum etiam amoris ipsius, cum sit frater noster nobis similis, quique adeo sit misericors erga nos. vid. Hebr. iv. 15, 16. Non enim habemus Pontificem, qui non possit affici sensu infirmitatum nostrarum, sed tentatum in omnibus similiter, absque peccato.

2. Doctrinam hanc vocat Paulus: Mysterium Pietatis, 1. Tim. iii. 16. quod Pietatem gratum erga Christum animum, amorem et imitationem ipsius, humilitatem &c. parit. Quem admodum autem in Christo natura humanae naturae divinae unita fuit, sic nos voluit Deus

divinae naturae quodammodo esse participes, 2. Petri i. 2. et seq. nempe si ex corruptione, quae est in mundo, elapsi et sanctificati illius gloriae consortes simus, qua Christus fruitur in coelis.

C A P U T. III.

De Triplici munere Jesu Christi.

DOMINI Jesu munus variis designatur nominibus: Ut sunt, Salvator, Mediator, Redemptor, at praecipuè vocatur Christus seu Messias, id est unctus, quod nomen ortum est ex nobili oraculo Danielis, Dan. ix. 25. ubi Propheta dicit: Ab enunciatione verbi de restituendo, et de aedificandis Hierosolymis usque ad Messiam fore septimanas septem. Unctus autem fuit, ut triplici munere fungere-
tur: Prophetico, Sacerdotali et Regio, quod observandum adversus Judaeos, qui in Messia vix quicquam praeter Regiam dignitatem agnoscunt. Sed triplex illud munus Messiae competere, patet tum indè, quod Prophetae et Sacerdotis nomen et officia ipsi tribuuntur à Prophetis, tum ex eo, quod Rex coelestis esse non poterat, nisi simul esset Propheta et Sacerdos, quae ex dicendis fient manifesta. Observant verò Theologi Christi unctionem notare. 1. Vocationem ad triplex munus. 2. Donorum ad illa obeunda necessariorum collationem.

Munus
Christi
triplex.

His in genere praelibatis de tribus illis mun-
neribus specialius agendum est.

I.

De Munere Prophetico.

I. Propheti-
cum, de quo
probanda:

PRIMO probandum est: Messiam hoc munere fungi debuisse. 2. Illius muneris ratio erit explicanda. 3. Ostendendum, Jesum illo esse functum.

1. Necessitas.

I. Primum illud tribus argumentis evincitur. 1. Inde quod Messias Prophetæ nomine designatur, Deut. xviii. 15. et 18. Prophetam è medio tui, è fratribus tuis sicut ego sum, suscitabit tibi Jehova Deus tuus. Quem locum Apostoli cum veteribus Judæis de Messia sunt interpretati, Act. iii. 22. 2. Functiones Propheticae à Messia erant exercendae, Is. lxi. 1, 2. Spiritus Domini super me, cò quod unxit me Jehova ad evangelizandum mansuetis, misit me ad obligandum fractos animo, ad proclamandum captivis libertatem et vincentis aperturam ergastuli. 3. Ut Messias Rex esset, Prophetæ esse debuit: Scilicet, ut homines ad cognitionem Dei et cultum adduceret, sicque Dei Regnum juxta oracula instauraret; hoc autem praestitit quatenus Prophetæ.

2. Ratio.

II. Ratio Prophetici muneris, ex illis, quae suprâ de Prophetis tradita sunt, satis intelligitur. Illi enim primò Doctrinam sibi à Deo traditam annunciabant, hominesque ad Dei cultum hortabantur. 2. Futura praedicebant. 3. Vocationem suam tum zelo et sanctimonia, tum miraculis confirmabant.

III. Reliquum est ut ostendamus, haec omnia in Christo requiri, ipsumque esse eximium illum Prophetam à Deo olim promissum; et primò quidem illum à Deo ad hoc munus fuisse vocatum. 2. Ipsum muneris hujus partes adimplevisse. 3. Quomodo vocatio ista ipsius comprobata atque confirmata fuerit.

1. Jesum à Deo ad Propheticum munus vocatum fuisse, patet ex Matth. iii. 17. Hic est Filius ille meus dilectus in quo acquiesco. et xvii. 5. unde oraculum illud Is. lxi. in se impletum esse, Jesus dicit Lucae iv. 18-21. Praeterea dona necessaria à Deo accepit, Joh. iii. 34. Act. x. 38. ubi Petrus dicit: Deum unxisse Jesum Spiritu S. et Potentia, idque imprimis in Baptismo. Sociniani volunt: Ipsam post Baptisma in coelum fuisse receptum, ut de voluntate Dei edoceretur. Sed hoc est merum commentum.

Vocatus fuit ad hoc munus,

2. Functus est munere Prophetico, nam 1. annuntiavit Doctrinam, quae est perfectissima voluntatis divinae revelatio de hominum salute, cujus Doctrinae partes sunt: Dogmata, praecepta, promissa et minae, de quibus figillatim hic non est agendum. Tantùm circa praecepta tenendum est, Jesum praecepta seu mandata propriè dicta tradidisse, et Evangelium veras leges continere. Matth. v. At illum nova praecepta legi non addidisse, ut volunt Sociniani. Quicquid enim Jesus praescripsit, hoc mandato continetur: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, et proximum tuum, ut te

Doctrinam annuntiavit.

praecepta dedit.

futura praedixit.

Vocatio ejus variis testimoniis confirmata fuit.

ipsum. Matth. xxii. 37. Lex quidem Evangelio est imperfectior, si secundum literam tantum spectetur, item evidentia revelationis et excellentia promissorum ac donorum Spiritus Sancti; at si attendamus ad internum et verum Legis sensum, ultimamque Dei intensionem, idem sub Lege exigebat ac sub Evangelio. 2. Christus quatenus Propheta futura praedixit, suam resurrectionem; adventum Spiritus Sancti; eversionem Hierosolymae, illa ipsa qua vivebat in terris aetate eventuram; Ecclesiae suae constitutionem et perennitatem; item proditorem Judae; abnegationem Petri &c. functus est autem hoc munere non solum cum esset in terris, sed etiam post ascensionem suam, Apostolorum ministerio.

3. Vocatio illius ad hoc munus variis modis illisque illustribus confirmata fuit; Per testimonium Johannis Baptistae, quod insigne pondus habuit apud Judaeos, Joh. i. 19. et seq. iii. 26. &c. Per testimonium Dei Patris in Baptismo, in transfiguratione, Joh. xii. 28. Per oracula Moysis et Prophetarum, Joh. v. 39. Scrutamini Scripturas, et illae sunt quae testantur de me. et 46, 47. Si enim crederetis Moysi, crederetis et mihi. Per vitae innocentiam, qua reliquos Prophetas superavit, Joh. viii. 46. Quis ex vobis arguit me de peccato? Zelo, parresia, sapientia stupenda, mira perspicuitate in docendo; efficaciâ denique ac vi planè divina doctrinae, quae omnia in Evangelio elucent.

Matth. vii. 29. Docebat enim eos ut habens auctoritatem. Joh. vi. 46. Miraculis imprimis, *Miraculis,* quae fuerunt opera stupenda ac inaudita, certissima, frequentissima et innumerabilia, universalis in omnes creaturas solo verbo et momento peracta ac mera beneficia. Insuper dedit Apostolis et Discipulis donum eadem miracula patrandi in nomine ipsius; confirmavit quoque doctrinam suam morte ac sanguine suo, ac tandem quae Jesus praedixerat, *et morte sua.* eventus ita confirmavit, ut illum Prophetam divinitus missum nemo negare posset; adde quod id pateat ex gentium conversione, Idololatriae extinctione, aliisque eventibus, qui muneris ipsius administrationem sunt secuti.

II.

De Sacerdotali Munere.

CUM mors Jesu Christi Judaeos maximè *Sacerdotale.* offendat, ante omnia probandum est, Messiam debuisse Sacerdotis munus exsequi et mortem obire ad expianda hominum peccata. Id demonstratur, 1. Quia nomen Sacerdotis ipsi tribuitur, Ps. cx. 4. Tu es sacerdos in seculum. Tum etiam functiones, Dan. ix. 24. Is. liii. 10. Quandoquidem exponebat se ipse Sacrificium pro reatu. ver. 12. Idcirco partem dabo ei pro multis, ut cum robustis partiatur praedam pro eo, quod profundit in mortem

seipsum et cum defectoribus annumeratus est: nam ipse peccatum multorum perferens pro defectionibus intercessit. Ibi enim Messias describitur tanquam victima, fitque mentio tum Sacrificii tum intercessionis, quae duae sunt Sacerdotum functiones.

Jesus eo munere functus est, pro nobis satisfecit, quod probatur contra Socinianos.

Utroque respectu Jesus Sacerdotis partes egit. Nam primò Sacrificium obtulit Deo verum et propriè dictum, quo illum nobis reconciliavit ac pro nobis satisfecit. Hoc negant Sociniani, voluntque, “Christum esse mortuum” ut suam doctrinam confirmaret, patientiae exemplum nobis praeberet, et per sanguinem suum in coelum ingrediendo potestatem summam acquireret, quâ homines à peccatis converteret illosque aeternâ gloriâ donaret.

Quae quidem vera sunt; sed totam Sacerdotii Christi rationem non complectuntur, cum illi satisfactionem ipsius rejiciant; Refelluntur 1. ex Scriptura, quae docet Christum esse victimam et oblationem pro peccatis, Is. liii. 10. Propitiationem, 1. Joh. ii. 2. Ipse est propitiatio pro peccatis nostris. Is. liii. 5. Mortem ejus esse *λύτρον, ἀντίλυτρον, ἀπολύτρωσιν*, Matth. xx. 28. 1. Tim. ii. 6. Nos in sanguine ipsius habere remissionem, Ephes. i. 7. Illum peccata expiasset, quod Sacrificia legalia praestare non poterant, Hebr. ix. et x. Quae omnia verum ac propriè dictum Sacrificium repraesentant, aut subtiliùs et frigide essent explicanda. 2. Confutantur ex ipsius sacerdotalis muneris naturâ, nam illud

cum munere Prophetico et regio confundunt, vel planè tollunt. Etenim doctrinam confirmare, exemplo praeesse, homines convertere, peccata condonare, vitam aeternam largiri, sunt functiones non Sacerdotis sed Regis. Praeterea illae functiones ad homines propriè referuntur, cum munus sacerdotale respectum habeat ad Deum, Hebr. v. ubi igitur Sacerdotium Christi, si Deum nobis non reddidit propitium. Jam satisfactio Christi et vis mortis ipsius fundatur, tum in Dei voluntate, qui poenas nobis debitas, in Christum transtulit, tum in dignitate Personae Christi. Si quaeratur quomodo Christus loco nostri pati potuerit? respondeamus, quia is se ultro obtulit, et maximam gloriam est consecutus. Si quis verò ultra quaeret: an Deus alià viâ quam per mortem Christi reconciliari nobis potuerit? nostrum non est ad tales quaestiones respondere: Sufficiat nobis, Deum alia ratione noluisse id fieri, cur autem illam viam elegerit, rationes habuit, quas nostrum non est scrutari.

Alter actus Sacerdotii Christi est intercessio, Rom. viii. 34. Quis est, qui condemnet? Christus is est, qui mortuus est, imò verè qui etiam suscitatus est; qui etiam est ad dextram Dei, qui etiam interpellat pro nobis. Hebr. vii. 25. Est autem hic figuratus loquendi modus qui propriè accipi non debet, quasi Christus supplex precès funderet, ac eodem modo intercederet, quo olim summus Sacerdos cum Sanctum

Pro nobis
intercessit,

quomodo? Sanctorum ingrederetur; Intercessio Christi significat, 1. Ingressum ipsius in coelum nos de nostra cum Deo reconciliatione certos reddere; perinde ac veteres per ingressum Pontificis in Sacrarium certi reddebantur, peccata sua esse expiata. 2. Praesentiam Christi coram Patre maximae esse efficaciae ad Deum nobis propitium reddendum. Sociniani hunc actum Sacerdotii evertunt. Intercessio enim juxta illos nihil aliud notat, nisi Christum pro summâ suâ potentiâ omnia quae ad salutem nostram necessaria sunt procurare: Itaque hic rursus munus sacerdotale cum regio confundunt, talemque intercessionis rationem fingunt, quae ad homines unicè, non verò ad Deum refertur: de intercessione multa disputantur, quae intacta relinquemus. An videlicet Christus pro peccatoribus in genere intercedat juxta locum, 1. Joh. ii. 2. Ipse est propitiatio pro peccatis nostris, nec pro nostris solum, sed pro totius mundi peccatis. An pro fidelibus tantum? quod dicere videtur, Joh. xvii. 19. An semper eodem modo et omni tempore? an secundum utramque naturam? Intercessionis vox est figurata locutio, adeoque non urgenda.

III.

De Munere Regio.

Messias debuit esse
Rex.

MESSIAM Regem futurum adeò clarum est, ut id probare sit supervacaneum.

Certum est, Messiae nomen regiam dignitatem praecipuè notare. Reges enim imprimis ungebantur vocabanturque Uncti. Munus Regium Messiae praedictum fuit, Dan. ii. 44. Zachar. ix. 9. Exsulta Filia Tzionis, ecce Rex tuus adveniet tibi justus et salute praeditus est, et alibi.

Sed magis refert videre, qualis Rex futurus, ^{Sed spiritu-}
quaeve sit regni ipsius natura : hoc enim praecipue inter nos et Judaeos controvertitur. 1. Regnum illud universale esse debuit in omnes gentes, Is. xlix. 6. Constituo te in Lucem gentium. Dan. vii. 14. Et huic (scil. Filio hominis) datus est dominatus, Gloriaque et Regnum, ut omnes populi, nationes et linguae ei serviant. Ps. ii. 6, 7. 2. Spirituale ac coeleste quod in cognitione et cultu Dei situm esset. Putabant Judaei Regnum Messiae futurum terrenum ; sed facile refelluntur : tale enim Regnum vix quicquam ad Dei gloriam, veramque hominum beatitudinem contulisset. 3. Naturam hujus Regni specialius declarant Prophetæ, dum varias functiones regias Messiae tribuunt, videlicet vocationem hominum, legislationem, dominium in corda, judicium, quae functiones manifesto indicant : Regnum illud vi, aut eadem ratione quâ Reges regnare solent administrari non debuisset ; sed modo planè spirituali. Vocatione enim et legislatio, imperium in conscientiam, judicium, supponunt obsequium à creaturâ liberâ praestandum.

His in genere praelibatis, liquidè constar, Jesum esse Regem illum de quo Prophetæ sunt vaticinati; Regnum enim suum non statim et simul, sed per partes et gradus manifestavit, antequam enim illud adiret et ad summam potestatem perveniret, mortem obire debuit, Luc. xxiv. 26. Nonne hæc oportuit pati Christum, et introire in Gloriam suam? Et licet jam tum Rex esset, cum inter homines versaretur, tamen se Regem esse apertè non profitebatur, Regiaque ipsius dignitas demum post resurrectionem ejus coepit inclarescere, juxta vaticinia Prophetarum, Is. liii. 12. Idcirco partem dabo ei pro multis, ut cum robustis partiatur prædæ, pro eo, quod profundit in mortem seipsum. Dan. ix. 26. &c.

et univer-
salis.

1. Jesus est Rex universalis, qui in omnia imperium habet, Phil. ii. 9, 10, 11. Ephes. i. 20, 21. &c. Matth. xxviii. 18. Data est mihi omnis potestas in coelo et in terra. Observandum tamen, Christum nondum in omnes populos verbo et Spiritu suo regnare ejusque Regnum perfectè ultimis temporibus, et in die judicii manifestandum esse. 1. Cor. xv. 25, 26. Oportet eum regnare, usque quo omnes inimicos supposuerit pedibus ejus.

2. Est Rex spiritualis et coelestis, ideò Regnum ipsius vocatur Regnum Coelorum, Regnum Dei, Matth. iii. 2. Joh. xviii. 36. Regnum meum non est ex hoc mundo. Quod confirmatur ex natura doctrinae Evangelicæ, le-

gum, promissorum &c. item ex ratione administrationis hujus Regni, quae est merè spiritualis.

3. Regias functiones exercet, (a) vocat enim homines, non cogit: id enim postulat Regni illius natura, quod in corde sedem habet, (b) leges spirituales ipsis praescribit, (c) dominatur in omnes creaturas, quatenus illis utitur ad Gloriam suam et fidelium salutem et specialiter in Ecclesiam, cujus est Rex et caput, illam regit mediis planè spiritualibus, verbo, spiritu, disciplina; et tueretur adversus hostes, mundum, Satanam, peccatum et mortem. (d) Tandem Juxta et Rex veniet ultima die, et tunc Regni ipsius erit finis, 1. Cor. xv. 24. Deinde erit finis, quum tradiderit Regnum Deo ac Patri: quum inane sustulerit omne imperium et omnem auctoritatem et potestatem. Cujus loci sensus est; illam administrationem, quae nunc Ecclesiam regit, desitutam, sive regnum ejus mediatorium, ut loquuntur Theologi, finem habituram.

Regias functiones exercet.

De Regno mille annorum quaeritur ex Apocalypseo c. xx. 1-6. Tale Regnum jam ab Ecclesiae primordiis creditum fuisse, ex omnibus propemodum antiquioribus scriptis Patrum, ut et Justino Martyre, Tertulliano &c. est indubium. Nonnulli putarunt Jesum tunc in mundum rediturum, Judaeos in terram Canaan relicturum, Martyres resurrecturos et cum Christo regnuros, quod ultimum ex Apocal. xx.

De Regno mille annorum Chiliasarum.

6. Erunt Sacerdotes Dei et Christi, et regnabunt cum eo mille annis, colligi posse videtur. Alii existimant: Ecclesiam pace fruituram post Judaeorum et gentium conversionem, et multo puriorem futuram ac nunc est. Sunt qui credant hanc Johannis Prophetiam jam esse impletam. In hoc argumento praestat *ἡμεῖς* nec quicquam in unam, alteramve partem nimis praecisè definire.

Ufus.

Ufus. 1. Ex dictis sequitur: illam demum veram ac salvificam fidem esse, quae Christum tanquam Prophetam, Sacerdotem et Regem amplectitur, adeoque illi à vera fide longè absunt, qui ad munus sacerdotale et peccatorum expiationem unicè respiciunt, parum memores, Christum esse Prophetam et Regem, cui obsequium debeamus. Hi Christum dividunt et fidem evertunt.

2. Cum Christus sit Propheta, duplex nobis officium incumbit, scilicet ipsius Doctrinam recipere et ipsi obedire. Huc refertur vox illa Patris, hunc audite, et Mosis Deut. xviii. 19. Qui Prophetam illum non audierit, ego repositam ab eo. Doctrina Christi tota ad pietatem tendit, constat enim praeceptis sanctissimis, incitamentis gravissimis &c.

3. Ex Sacerdotio Christi duo quoque fluunt officia. 1. Fiducia in Dei misericordiam, Hebr. x. 19-22. Quum ergo habeamus libertatem ingrediendi in Sacrarium, per Sanguinem Jesu accedamus cum vero corde. 2. Studium pietatis

tis: is enim se victimam obtulit, ut nos à peccatis converteret, Hebr. ix. 14. Unica enim oblatione consummavit in perpetuum, qui sanctificantur. Nec immorigeris quicquam proderit Sacrificium Christi: Hebr. x. 26, 27. Si ultro peccaverimus post acceptam cognitionem veritatis, non adhuc pro peccatis reliqua est hostia; sed horrenda quaedam expectatio Judicii et ignis fervor, qui devoraturus est adversarios. Nullaque ipsis restabit satisfactio pro peccatis, nisi illa quam in futuro Saeculo praestabunt. Cavendum itaque ne Doctrina de satisfactione Christi abutamur.

4. Eadem officia ex munere Regio deducantur I. Fiducia, cum enim in omnia regnet, in mundum, diabolus, mortem ipsam, nihil est, quod Ecclesiae et fidelibus nocere possit. 2. Obsequium tali Regi omninò debetur, illudque internum ac sincerum, est enim Rex Spirituallis; nec aliter regnat, nisi quatenus nos à peccati servitudine liberat per verbum et Spiritum suum. Qui verò carni et mundo serviunt, non sunt hujus Regis subditi, sed rebelles et hostes, &c.

CAPUT IV.

De Duplici Statu Christi.

DUPLEX Christi est status: Humiliatio-
nis et exaltationis. 1. De priori statu Status Christi du-
principio notandum est adversus Judaeos, quos plex fuit,

Q

non duplex Messias ut Judaei aliqui somniant.

1. Humiliationis.

De descensu Christi ad inferos.

status ille offendit, illum à Prophetis praedictum fuisse maximè in nobili Prophetia, Is. liii. ubi Messias describitur tanquam homo infirmus, abjectus, variis doloribus obnoxius, quique post perpeffiones et mortem gloriam summam esset adepturus, vers. 10-12. Cum autem Judaei negare non possint, multa vaticinia ad statum humiliationis referri, nonnulli duos finxerunt Messias, unum gloriosum Filium Davidis, alterum qui mortem obiret Filium Joseph. Maluerunt duos fingere Messias quam statum duplicem agnoscere. De hoc statu duplici loquitur Christus Luc. xxiv. 26. Nonne haec oportuit Christum pati et introire in gloriam suam?

Humiliationis gradus sunt primò nativitas, eaque abjecta: 2. Vita humilis et miseris obnoxia. 3. Passiones tum corporis, tum animae, imprimis illi angores, de quibus Matth. xxvi. 37, 38. Non pertulit tamèn poenas damnatorum, quae cum ira Dei et desperatione sunt conjunctae. 4. Mors, quae necessaria fuit, tum ad expianda peccata, tum ad confirmandam resurrectionis nostrae fidem. 5. Sepultura, quae mortis et resurrectionis certitudinem confirmavit

Additur descensus ad inferos, cujus nulla in veteribus symbolis, imprimis in Nicaeno f. mentio. Hunc articulum alii interpretantur de angoribus animae Christi, alii de Sepultura, alii de detentione sub potestate mortis, alii de statu animae in Paradiso, usque dum resurgent

Nam apud Hebraeos **לִנְשׁוּ**, Graecè *ἀδης* ^{ἀδης.} notat locum, in quo animae detinentur post mortem, cujus duas partes esse credebant Paradisum seu sinum Abrahae et gehennam, vid. Luc. xvi. 23. et seq. alii putabant: Christum in limbum Patrum descendisse, ut animas fidelium Veteris Testamenti, quae ibi detinebantur, in coelum secum eveheret, quae est Ecclesiae Romanae sententia, ad quam accedunt non pauci ex Reformatoribus, Zuinglius, Bullingerus, Oecolampadius, imò sunt, qui credant Jesum post mortem ad inferos descendisse, ut de Daemonibus et damnatis triumpharet, quod absurdum est et absque Scripturae auctoritate confictum. Hoc constat: Christi animam in Paradiso et apud Deum fuisse, Luc. xxiii. 43, 46. Hodie mecum eris in Paradiso. Locus 1. Petr. 1. Pet. iii. iii. 19, Per quem (sc. Spiritum) etiam Spiritibus, qui sunt in carcere, profectus, praedicavit. Qui adducitur ad probandum descensum Christi ad inferos, obscurus est, notare videtur praedicationem Evangelii factam gentibus, quae in carcere, id est in statu ignorantiae et condemnationis erant.

II. Status Exaltationis tres habuit gradus.

1. Primus fuit Resurrectio, cujus veritas solè est demonstranda, cum inde pendeat omnis fides nostra et vana sit, si Christus non est resuscitatus, 1. Cor. xv. 14. Probanda est autem non ex circumstantiis Sepulturae et Resurrectionis Christi, quae in historiam Evangelii

2. Exaltatio.

1. Resurrectio.

sed probanda est,
1. Ex Sinceritate
Apostolorum,

2. ex Fide illis exhibita,
3. ex miraculis et
4. ex miro praedicationis successu.

2. Ascensio,

fuit realis loci mutatio contra Eccles. Rom. et Lutheran.

cā traduntur, quod faciunt nonnulli; id enim nullius est ponderis apud illos, qui Evangelium non credunt. Sed 1. ex sinceritate Testimonii Apostolorum, quo argumento utitur Paulus 1. Cor. xv. 6, 7, 8, 11. ubi narrat apparitiones Christi post Resurrectionem. Et plurimorum aliorum, qui falli non potuissent, nec fallere voluissent. 2. Ex eo quod fides fuit ipsis exhibita. 3. Ex ipsorum miraculis. 4. Ex miro successu praedicationis ipsorum, Ecclesiae constitutione, Judaeorum excidio. Praedicta fuit Resurrectio Christi, Psal. xvi. 10. Non es derelicturus animam meam in sepulchro. Collato cum Act. ii. 29-31. Item Is. liii. 10, 11. adde omnia oracula, quae de Christi perpeffionibus et morte, de ipsius gloria agunt. Fructus hujus Resurrectionis sunt 1. Justificationis nostrae certitudo. Rom. iv. 25. Traditus est propter offensas nostras et suscitatus ad nostri justificationem. 2. Sanctificatio nostra. Rom. vi. 4, 5. Sicut Christus suscitatus est ex mortuis, ita et nos nova vita ambulemus. 3. Spes firma resurrectionis, 1. Cor. xv. 20, 21, 22. his non immoremur.

2. Secundus gradus est ascensio Christi, cujus veritas ex dictis patet, item ex illis quae post secessum ejus evenerunt. Circumstantiae ascensionis in Historia Sacra recensentur. Ascensionem hanc fuisse realem loci mutationem satis liquet, quod evertit sententiam Ecclesiae Romanae de praesentia corporis Christi in Eu-

charissia et Lutheranorum de ubiuitate. Ascendit in coelos Christus, 1. ut Regnum suum adiret, omnibusque constaret: ipsum esse Regem coelestem, non terrenum, 2. ut pro nobis intercederet, Rom. viii. 34. Qui est ad dextram Dei, qui etiam interpellat pro nobis. 3. ut inde Spiritum mitteret, Joh. xvi. 7. Nisi abiero, advocatus ille non veniet ad vos, sin autem profectus fuero, mittam eum ad vos. 4. ut animos nostros ad Gloriam nobis in coelo repositam eveheret, Col. iii. 1, 2. Superna quaerite ubi Christus est ad dextram Dei sedens.

3. Tertius gradus est Sessio ad dextram Patris. Haec Phrasis notat, primò summam Christi Gloriam et potestatem aequalem potestati Patris. 2. Illum hanc potestatem à Deo accepisse, quae duo docet Paulus, Ephes. xx. 22. Caeterum de Christi Regno jam egimus capite praecedenti. Lutherani, non quidem omnes, ut defendant suam de ubiuitate doctrinam, per sessionem illam notari volunt, communicationem omnipraesentiae divinae, factam naturae humanae Christi, quibus confutandis non immorabimur.

3. Gloria et Regnum.

Ufus. Quae de duplici Christi statu dicta sunt, spectari possunt, vel respectu Christi ipsius, vel respectu nostri. 1. Consideranda venit Dei sapientia in opere redemptionis nostrae; Oportuit redemptorem nostrum summa potentia esse instructum, sed antequam ad illam perveniret, sese demittere et pati debuit. Hoc il-

Ufus.

Iud est mysterium, quod Judaeos offendit, 1. Cor. i. 23, 24. Sed in quo tota salus ac spes nostra fundatur.

Hic apparet Christi amor, humilitas, obedientia, item potentia ac gloria, quam consequutus est, dum se exinanivit. Phil. ii. 7, 8, 9. Itaque utriusque status Christi fructus nos spectant, propter nos enim, non propter se natus et mortuus est, &c. Unde sequitur illum nos perfectè salvare posse cum pro nobis satisfecerit, et infinitam potentiam sit adeptus, nobisque licere cum firma fiducia ad Deum accedere. Hebr. iv. 15, 16.

2. In Christo status et vocationis nostrae imaginem habemus, nam praedestinati sumus, ut ipsi in utroque illo statu simus conformes, Rom. viii. 29. Adeòque mirum nobis videri non debet, si, antequam ad gloriam nobis promissam perveniamus, variis miseriis simus obnoxii, nascimur, vivimus, patimur, morimur ut Christus, sed quemadmodum Domini Jesu passiones et mors illum ad summam gloriam perduxerunt, ita et nos glorificabimur, resurgemus, ascendemus in coelum, sedebimus in Throno ipsius, imò jam cum Christo et in Christo capite nostro resurreximus, et exaltati sumus, Ephes. ii. 6. 1. Thessal. iv. 14. 2. Tim. ii. 11. Si cum Christo mortui sumus, cum eo etiam vivemus. Joh. xvii. 24. Pater, quos dedisti mihi, velim ut ubi sum ego, et illi sint mecum. Quod miram consolationem in adver-

sis atque in ipsa morte parit. Id tantum super-
est, ut Christi vestigia, in patientiâ, abnegati-
one nostri, obedientiâ, sanctitate premamus.

Specialiores usus, qui ex Christi nativitate,
vitâ, morte, sepulturâ, resurrectione, ascensi-
one et sessione ad Patris dextram deduci pos-
sunt, hîc omittimus.

S E C T I O III.

DE ILLIS, QUAE POST ASCENSI-
ONEM CHRISTI CONTIGERE,
SIVE
DE ECCLESIAE CONSTITU-
TIONE.

Quinque Partibus constat haec Sectio; quae sunt: 1. Missio Spiritûs Sancti. 2. Apostolorum Praedicatio. 3. Judaeorum excidium. 4. Vocatio gentium, et 5. Ecclesiae Constitutio.

CAPUT I.

De Missione Spiritus Sancti.

Jesus misit
Spiritus S.
ut com-
probaret se
in Coelum
receptum.

SERIES temporum postulat, ut videamus, quid post Exaltationem Christi contigerit. Primò misit Spiritum Sanctum è coelo, decem post ascensionem diebus, Actorum ii. et hac ratione Regnum suum auspicatus est. Jam autem distulit missionem Spiritus Sancti in illud tempus, ut Apostoli magis certi redderentur: Jesum in coelum receptum fuisse ac imperium in omnia obtinuisse, tum etiam ut intelligerent illum esse Regem coelestem et spiritualem.

Extraordi-
naria Dona
Spiritus
Sancti:

2. Dona Spiritus Sancti in Apostolos effusa, varia fuerunt; at praecipuum fuit: Donum Linguarum, Actor. ii. 3. idque, ut tum ipsis,

rum omnibus constaret : illos missos fuisse, ut Evangelium Judaeis et gentibus praedicarent :
2. Acceperant pleniorē cognitionem mysteriorum Regni Dei, Joh. xiv. 26. Spiritus S. quem mittet Pater in nomine meo, ille vos docebit omnia. Hoc inde patet quod statim post acceptum Spiritum Sanctum, Petrus et reliqui Apostoli multò evidentius et confidentius de Christo et ejus Regno ac redemptione locuti sint, quam antea Actor. c. ii. iii. iv. v. Notandum tamen, nonnulla fuisse doctrinae Christianae capita, quae adhuc ignorabant et de quibus postea sunt edocti, imprimis, quod gentibus aequè ac Judaeis Evangelium praedicari debuerit, Actor. x. 28. Ubi Petrus affirmat sibi Deum ostendisse ne quem pollutum aut impurum diceret. 3. Addi possunt alia dona extraordinaria, nempè sanationem, &c. i. Cor. xii. 8, 9, 10. Nam huic quidem per Spiritum datur sermo patientiae, alii verò sermo cognitionis, alii fides, alii verò donum sanationum, alii operatio virtutum, alii Prophetia, alii genera, alii interpretatio linguarum. Attamen jam antea, dum Christus erat in terris, acceperant dona illa miraculosa, Matth. x. 8. Habuerunt quoque potestatem, dona illa per impositionem manuum communicandi, Actor. viii. 15. et x. 44. Spiritus Sanctus instruxit Apostolos aliis donis atque virtutibus ad munus ipsorum obeundum necessariis, zelo, constantiâ, parrhesiâ, &c.

Linguarum
donum :
cognitio
mysteriorum Dei :

Sanationes.

Dona illa
extraordi-
naria etiam
Apostolis
mortuis du-
rabant in
Ecclesia.

Dona illa extraordinaria non statim evan-
escere, cum enim Apostoli illa conferrent, ut mo-
do dictum fuit, mortuis Apostolis fuere per al-
iquid tempus in Ecclesia viri dono miraculo-
rum insignes, quod Ecclesiastica Historia testa-
tur. Quaeritur: an dona illa ita defierint,
ut non amplius sint expectanda? Respondetur
1. certum est illa hodiè non conspici. 2. Cer-
tum est quoque Deum posse illis donis homi-
nes instruere. 3. Verisimile est, illa locum ha-
bitura cum Judaei convertentur et plenitudo
gentium intrabit in Ecclesiam Dei. Sed nihil
hìc definiendum.

Ordinaria
dona Spir.
Sancti.

Fides,
Sanctitas,
Consolatio,
et Spes.

II. Praeter dona illa extraordinaria Spiritus Sancti Christus omnibus fidelibus Spiritum suum communicat, Rom. viii. 14. Quotquot autem Spiritu Dei aguntur, illi sunt Filii Dei. Haec autem ordinaria dona sunt. 1. Fides. 2. Sanctitas. 3. Consolatio ac Spes, suntque omnibus et maximè necessaria, utpote per se salutaria, cum hypocritae et impii donum miraculorum aliquando acceperint, Matth. vii. 21, 22. Non igitur existimandum est, Spiritum Christi solis Apostolis datum fuisse, donum Spiritus Sancti omnes Christi discipulos spectat; sed de Spiritus Sancti operatione agemus, ubi de auxiliis ad salutem tractabimus.

Ufus.

Ufus. I. Missio Spiritus Sancti et dona extraordinaria probant veritatem ascensionis Christi, et Evangelii divinitatem. Hoc argumento utitur Petrus, Actor. ii. 32, 33. et v. 32.

Et nos sumus, testes horum, quae dicimus et Spiritus ille S. quem dedit Deus iis, qui dicto ejus sunt audientes.

2. Cum dona ordinaria Spiritus Sancti omnino necessaria sint ad salutem, omni studio nobis allaborandum est, ut illorum fiamus participes; acquiri et augeri possunt haec dona precibus, Luc. xi. 13. Si vos qui mali estis, nostis bona dona dare liberis vestris, quanto magis Pater vester coelestis dabit Spiritum S. petentibus ab ipso. Auditione et lectione verbi divini, piis colloquiis, imprimis studio pietatis, vigilantia et bonis operibus: contra possunt minui et amitti culpâ nostrâ &c.

Utile quoque fuerit ostendere, undè dignoscere possimus, an Spiritum Dei habeamus? nempe ex effectis et donis hujus Spiritus, devotione, zelo, mansuetudine, dilectione proximi, puritate, abnegatione nostri et cupiditatum carnalium.

CAPUT II.

De Praedicatione Apostolorum.

APOSTOLI, statim atque acceperunt Spiritum Sanctum, Evangelium praedicare coeperunt, juxta mandatum Domini Jesu, Marti xvi. 15. Profecti in mundum universum, praedicate Evangelium omni Creaturae. Quatuor hic sunt observanda.

Evangelium praedicarunt Apostoli et Evangelistae.

1. Quinam praedicaverint. 2. Quibus. 3. Quid. 4. Quo cum successu.

I. Evangelium praedicaverunt 1. Apostoli, quos Christus ipse elegerat. Matth. x. 1, 2. Item septuaginta discipuli de quibus Luc. x. 1. Praeterea Evangelistae, Prophetae, Episcopi, Presbyteri, vel à Deo ipso vocati vel à presbyteris electi; sed de horum ministrorum, tum ordinariorum tum extraordinariorum vocatione et munere dicemus ad Caput de Regimine et ministris Ecclesiae.

Judaeis

II. Evangelium annunciatum fuit 1. Judaeis Hierosolymae et in Judaea degentibus, ubi aliquandiu Apostoli substituerant, Actor. i-vii Deinde Samaritanis, quorum conversio recensetur Actor. viii. 14, 15. Tandem gentibus, postquam Apostoli per revelationem divinam mandatum speciale de Evangelio praedicando accepissent, Actor. x. et xi. Itaque ad varias gentes per totum mundum sunt profecti, Matth. xxviii. 19. Ita tamen, ut Judaeis semper primum praedicarent, vid. Actor. xiii. 5, 14, 46. ubi semper Synagogas primum intrasse dicuntur.

et Gentibus,

ejus summa erat Fides in Christum et resipiscentia.

III. Praedicabant Evangelium, i. e. fidem in Christum et resipiscentiam; haec enim fuit summa praedicationis ipsorum, Luc. xxiv. 47. Oportuit praedicari ejus nomine resipiscentiam et remissionem peccatorum apud omnes gentes. Ubi observandum Apostolos non eodem modo cum Judaeis, ac cum Ethnicis egisse, cum Ju-

3. daei Dei cognitionem jam haberent, id tantum
agebant Apostoli, ut probarent: Jesum esse
10. Messiam ex ipsis Prophetarum oraculis, hoc pa-
2. tet ex concionibus ad Judaeos, Actor. ii. et
1. Act. xiii. 17. &c. Verum antequam Ethnicos
pi, ad fidem in Christum adhortarentur, illos pri-
by- mum ab idololatria, ad unius veri Dei cogni-
um tionem et cultum revocare studebant, deinde
ati- ad Christum adducebant, vide Concionem Pau-
nine li ad Lytrenses Actor. xiv. 15. et ad Atheni-
enses C. xvii. 22.

IV. Mirus fuit Praedicationis Apostolorum
successus: Magnus enim Judaeorum numerus
credidit in Jesum Christum, gentes plurimae
antea cognitione Veri Dei destitutae, imò bar-
barae Evangelium receperunt, et ad pietatem
post- conversae sunt, innumerae Ecclesiae erectae,
nan- idola et falsa oracula sublata, juxta vaticinium,
ando Isai. ii. 18, 20. Tempore illo abjiciet homo
arias idola argentea sua et idola aurea sua. De mi-
fecti, rando hujus praedicationis successu agit Pau-
sem- lus Rom. xv. 18, 19, 20. Coloss. i. 6. Adeò
iii. 5, ut mundi facies tunc immutata fuerit penitus,
ntraf- et omnia facta sint nova.

Miro suc-
cessu fuit
praedica-
tum.

Hinc invictum desumitur pro Divinitate E-
vangeli argumentum, nam qui primum hanc
v. 47. Doctrinam annunciarunt, Sola praedicatione
entiam haec omnia peregerunt. Erant viri obscuri,
gentes. nullis praesidiis, nullâ potentiâ instructi, imò
modo paupertati, miseriis, suppliciis obnoxii. Doc-
trina verò ipsorum nihil habebat, quod homi-

Ufus.

nes alliceret, contrà directè adversabatur praejudiciis Judaeorum et gentium, ac religionibus receptis, tum moribus eorum, voluptatibus et amori mundi; et quod magis est, paupertas, exilium, supplicia Christianis erant subeunda.

2. Quod Apostoli olim viva voce fecerunt, id hodiè scriptis suis faciunt Doctores mundi, usque ad finem saeculorum futuri, adeò ut hoc respectu non deserit eorum praedicatio.

3. Cum in beata illa tempora oculos conjicimus, quibus mundus praedicatione Apostolorum collustratus fuit, optare debemus, ut his temporibus Deus idoneos verbi sui praecones mittat, Spiritu Apostolico instructos, qui mundum erudiant, hominesque à peccatis ad Deum convertant, quod est Pastorum et concionatorum officium, quos Apostolorum hac in parte successores Deus nobis constituit.

CAPUT III.

De Judaeorum Excidio.

Excidium
Judaeorum,

PAULO post Domini Jesu ascensionem et Apostolorum praedicationem contigit Judaeorum excidium: cujus 1. Praedictiones, 2. Tempus, 3. Modus, 4. Causa, 5. Duratio sunt observanda.

non solum
notat ever-
sionem Ur-
bis et Tem-
pli;

I. Judaeorum excidium notat non solum horrendam illam cladem, quam passi sunt, cum Hierosolyma capta fuit à Romanis, templum incensum, Judaei ipsi Patriâ pulsi; verum etiam

illorum rejectionem: nam cum antea Foederis Divini beneficiis fruerentur, nunc extra illud foedus vivunt à Deo rejecli. Hic eventus memorabilis praedictus fuit. Deut. xxviii. 49.-64. et xxxii. in cantico Moſis, quod praeter comminationes, continet et descriptionem cladis et rejectionis illius populi: Item Dan. ix. 26. Poſt ſeptimanas illas 62. exciſo Chriſto, quum nihil erit ipſi, Civitatem ipſam et Sanctum perdet. Iſa. lxxv. 1, 12.

II. Tempus hujus excidii maximè notandum eſt. Annus ſcilicet circiter 70. à Chriſto nato. Tunc enim Romani Judaeis bellum intulerunt ac Hieroſolyma cum Templo funditus everſa fuit. Itaque Judaei ſtatim poſt exhibitum Meſſiam rejecli ſunt, eo tempore quod Chriſtus ipſe expreſſè designaverat. Matth. xxiv. 34. Unde duplici ratione liquet Chriſtum eſſe Meſſiam, ſiquidem id quod expreſſè praedixerat, evenit, et Meſſias mitti debuerit urbe, templo et Republica Judaïca ſtantibus.

III. Modus hujus excidii ſpectandus eſt: horrendus fuit ac talis, ut nihil ſimile uſquam viſum et auditum fuerit, ut patet ex Joſepho, qui hanc templi et urbis everſionem ita deſcripſit, ut non aliunde melius, quam ex Judaïci hominis teſtimonio conſtet Divinitas praedictionum Jeſu Chriſti, Matth. xxiv. 21. Lucae xxi. 24, 26. Jam antea varias clades paſſi erant Judaei ſub Nebucadnezare, qui populum captivum abduxerat, ſub Antiocho &c.

sed illae clades erant veluti praeludia ultimae hujus ruinae, quae etiam nunc durat, Judaeis per totum orbem terrarum dispersis, ac de hujus eventus veritate testantibus.

Causa rejectionis Judaeorum praecipua fuit reiectio Messiae,

IV. In causas reiectionis Judaeorum inquirendum est. Quod Deus populum sibi unice dilectum, urbem et templum sibi dicatum ita everti voluerit, id utique gravibus de causis certoque ipsius consilio evenit. Causa verò praecipua fuit Messiae reiectio, Luc. xix. 42. et seq. nec ullam aliam causam proferre possunt Judaei. Certum est enim, ipsos post captivitatem Babylonicam iram divinam per idololatriam non concitasse. Deinde contigit, quoniam cultus veri Dei non amplius uni populo aut loco alligandus esset, Legi ceremoniali finis imponendus, nullae Judaeorum praerogativae futurae essent sub Regno Messiae, quales antea fuerunt, et omnes populi ad foederis divini participationem essent admittendi. Sic palam ostendit Deus: Messiam venisse, et oracula esse adimpleta.

Haec reiectio Judaeorum non semper durabit.

V. Id reliquum est, ut disquiramus, quid de duratione reiectionis Judaeorum sit sentiendum, et an absque spe restitutionis sint reiecti? hanc quaestionem movet et solvit Paulus. Rom. xi. 1-11. ac respondet: Judaeos in foedus divinum rursus recipiendos, v. 12. et 25. et seq. ubi hanc conversionem tanquam eventum maximè illustrem describit. Id quoque praedixerant Prophetæ variis oraculis de feli-

citae Judaeorum sub Regno Messiae, quaeque minimè sunt impleta in exiguo eo numero Judaeorum, qui è captivitate Babylonica redierunt, aut qui Evangelium sunt amplexi, reliquis, qui longè maximam partem hujus populi constituunt, in incredulitate adhuc remanentibus. Imò fuerunt inter veteres et recentiores, qui putarunt, Judaeos in terram suam reversuros. Praeterea certum est Israelitas Regni decem tribuum nunquam fuisse restitutos, et tamen praedixerant Prophetae, domum Israelis simul cum domo Judae salvandam. Jer. xxxi. 1, 5, 24, 31. Ecce dies venturi sunt, quibus pangam cum domo Israelis et cum domo Jehudae foedus novum. Ezech. xxxvii. 16—18. &c. Si verò quis statum hodiernum Judaeorum consideret, id animadvertet, quod summa attentione dignum est: Populum illum licet jam per 17. Saecula extorrem et miserum, separatum tamen ab aliis populis remanere, nec vetera instituta mutasse, quod indicium est, illum à Deo ad beatiora tempora reservari.

1. Excidium Judaeorum in genere probat *Usus.* Dei existentiam et providentiam, cum illud à Deo expressè praedictum fuerit, in specie verò Jesum esse Messiam promissum. Imò Judaei ubique dispersi, licet Evangelii hostes, illius veritatem confirmant, sunt enim testes antiquitatis, integritatis et veritatis librorum Vet. Test. omni exceptione majores.

2. Nostrum est Deum Israëlitis ardentissimis

invocare votis, ut hujus sui populi misereatur; Judaeos diligere, Rom. ix. 1, 2. et seq. xi. 28. Item operam dare ut scandala, quae ipsos à fide Christiana abalienant, tollantur, quae profectò et gravia et multa sunt apud Christianos, idololatria, impietas, et sectae.

3. Inter varia justitiae divinae documenta nullum unquam extitit ad Dei timorem ingenerandum aptius, Judaeorum destructione. Si Deus huic populo, quocum foedus inierat, non pepercit, nobis multò minus parcat, Rom. xi. 21, 22. Nam si Deus naturalibus ramis non pepercit, vide ne tibi quoque non parcat.

4. Clades Judaeorum est, tum argumentum, tum specimen et imago Judicii extremi, Matth. xxiv. Nosque adeò ad vigilantiam et pietatem impellere debet. Ibid. ver. 42. Vigilate ergò, nescitis enim, quâ hora Dominus vester venturus sit.

CAPUT IV.

De Vocatione Gentium.

Gentes ad
foedus N.
vocatae
sunt,

JUDAEIS rejeâis Gentes ad foederis divini participationem evocatae sunt. De hac vocatione tria sunt observanda.

quod in V.
Test. prae-
dictum est,

I. Illam apertè praedictam fuisse, quod solide probandum est, propter Judaeos. Deut. xxxii. 21. 43. Ego quoque ad Zelotypiam commovebo eos, per eum qui non est populus, per gentem

stultam provocabo eos. Ps. lxviii. 32. Venient Magnates ex Aegypto; Aethiopia celeriter transmittet manuum suarum donum ad Deum. Ps. lxxxvii. 4, 5. et xcvi. 7—9. Is. ii. 1, 2. Erit ultimis temporibus, ut confluant ad eum omnes gentes, et xlv. 6. lii. 10. lv. 1, 2. Joël ii. 32. Quisquis invocaverit nomen Domini, servabitur. Collatum, Rom. x. 12, 13. Aequum erat praeterea, ut, cum Deus sit omnium hominum Creator, omnes populos ad foederis sui participationem vocaret. Quid, quod variae Judaeorum dispersiones, Dei Providentia id procurante, viam ad hanc gentium conversionem sternebant.

II. Quamvis autem varia et luculenta extarent de hac re vaticinia, fuit tamen illa ante Christi adventum mysterium incognitum, Eph. iii. 31. Ideò Judaei maximè indignabantur, cum viderent, gentiles sibi aequari, cujus rei plurima suppeditat exempla historia Apostolorum. Imò ipsis Apostolis haec vocatio erat mysterium, et ut ad gentiles proficiscerentur, atque cum ipsis perinde ac cum Judaeis versarentur, necessaria fuit revelatio divina, Act. x. et xi. Licet jam à Christo expressum mandatum de Evangelio gentilibus praedicando accepissent, Marc. xvi. 15.

Haec vocatio ante Chr. adventum incognita erat,

III. Vocatae fuerunt gentes non à Jesu ipso, noluit enim, dum esset in mundo, Evangelium aliis quam Judaeis praedicari, ut offensio- nem Judaeorum vitaret, Matth. x. 5, 6. In

Vocatae sunt ab Apostolis,

qui ideo a
Spiritu S.
dono lin-
guarum in-
struati sunt.

viam gentium ne abieritis, et xv. 24. Sed ab Apostolis quos ad varios orbis populos misit, postquam in coelum ascendisset et imperium in omnia accepisset. Illos ideo dono linguarum instruxit, voluitque doctrinam Christianam linguâ Graecâ praecipuè tradi, quae tum erat usitatissima. Caeterum facta est ista vocatio per gradus, non enim statim Apostoli sunt profecti, sed per aliquod tempus in Judaea praedixerunt, postea, Deo ipsos mittente, regiones vicinas petierunt, et tandem, occasione incredulitatis Judaeorum, aucta est Ecclesia Christiana, accessione gentilium. De vocatione ista vide Rom. x. 12, 13. &c. et xv. 19. Col. i. 23.

Ufus.

1. In vocatione gentium agnoscere debemus Singularem Dei Providentiam, oraculorum complementum adeoque religionis Christianae veritatem.

2. Celebranda est Dei benignitas, qui nos, quondam gentiles, ad sui foederis communionem vocare dignatus est: quo spectat locus, Ephes. ii. 11, 12, 14. Propterea mementote, vos quondam gentes in carne—Vos fuisse absque Christo—At nunc in Christo Jesu et propinquos factos esse in Christo Jesu.

3. Officii nostri ratio postulat, ut nosmet tam sancta vocatione dignos praestemus, Eph. iv. 17, 18. Ne amplius ambulemus, sicut reliquae gentes ambulant, in vanitate mentis suae; Memores unde simus desumpti: Rom. xi. 22. &c. aliàs melius fuisset in gentilismo reman-

fisse, graviores poenas daturi in die iudicii.

4. Orandus est Deus, ut hoc quidem quod olim orsus est opus perficiat, gentes omnes ad fidem convertendo, ut omnes homines uno ore glorificent Deum Patrem Domini nostri Jesu Christi.

CAPUT V.

De Ecclesiae constitutione.

CIRCA Ecclesiae constitutionem sequentia observanda sunt :

Ecclesia ex
variis po-
pulis con-
stat,

I. Illam ex Judaeis et Gentilibus coaluisse omnesque populos indiscriminatim vocatos et in Ecclesiam admissos fuisse per fidem, adeò ut Judaei et Gentiles unum populum constituent: Ephes. ii. 18, 19. Utrique per ipsum habemus aditum per unum Spiritum ad Patrem: nempe non estis amplius peregrini, sed concives Sanctorum ac Domestici Dei. Tamen per aliquod tempus Judaei primas partes, aliquo saltem respectu, tenebant: Primi enim Episcopi et Doctores ferè omnes ex Judaeis erant desumpti.

II. Ut homines Ecclesiae sese adjungerent, oportuit illos ad fidem vocari, et per Evangelii praeconium de viâ salutis erudiri. Est itaque vocatio ordinarium salutis medium, illudque, tum naturae Regni Christi, quod spirituale est, tum naturae hominis, qui ratione et libertate praeditus est, maximè conveniens. Inde coetus Christianorum dicitur Ecclesia, id est coe-

per Evan-
gelium vo-
catis.

vocatio est
externa et
interna,

tus hominum vocatorum, de qua vocatione agit Christus, Matth. xxii. 3. et seq. in parabola nuptiarum. Distingui solet in externam, quae fit verbo, et internam minus propriè dictam quae fit virtute Spiritus Sancti, ita ut prior agat objective, ut loquuntur Theologi: posterior subjectivè, siquidem hominem excitat et disponit.

et religio-
nem Chri-
stianam
proficienti-
bus.

III. Nemo ab Apostolis in Ecclesiam recipiebatur, nisi qui vocationi divinae responderet, sponte Evangelium reciperet, fidemque in Christum publice profiteretur, renunciando publicè Idololatriae, Satanae, mundo et pompae ejus, carni et peccatis. Quae quidem professio ante baptismi susceptionem solemniter fiebat, eratque sanctissima, prout ex Historiâ Ecclesiasticâ liquet.

Mirabilis
Ecclesiae
constitutio.

IV. Non praetermittendum: Ecclesiam ferme ubique constitutam et fundatam fuisse inter medias persecutiones, illasque gravissimas, quod Providentia Dei peculiari contigit, quoniam pro veritate et divinitate Christianae religionis validissimum futurum erat argumentum.

Ecclesiae
ratio.

V. Tandem observandum, quod ubicunque esset certus hominum numerus, qui in Christum crederent, illi statim in unum corpus conveniebant, et coetus ad cultum divinum et pietatis officia exercenda instituebant. Praeterea Apostoli vel Apostolorum Vicarii certam et fixam Ecclesiae formam constituebant. Episcopos et Presbyteros praeficiendo, regimen et

disciplinam praescribendo : quod testatur liber Actorum et veteris Ecclesiae historia. Sed haec omnia, quae Ecclesiae ordinem spectant, accuratius loco suo tractabuntur, sufficiat, illa obiter indicasse, quae primam Ecclesiae Christianae constitutionem spectant.

1. Constitutio Ecclesiae, divinam originem Usus. Doctrinae Evangelicae arguit, maximè si cogitemus : Jesum hunc eventum praedixisse, et qua ratione fundata atque aucta fuerit Ecclesia. Illam adhuc stantem videmus stabitque usque ad finem mundi : Matth. xvi. 18. Nam portae inferorum non superabunt eam.

2. Hinc patet necessitas vocationis divinae, *Necessitas* adeòque Ministerii et Praedicationis verbi. *Ministerii.* Fit illa eritque semper ordinaria ratio ad fidem et salutem perveniendi.

3. Nostrum est vocationi et statui nostro respondere, et dignè illo ambulare, Ephes. iv. 1. Nam quale sit hac in parte officium nostrum, quidve expectandum sit illis, qui externa tantum Ecclesiae sunt membra, ex Parabola nuptiarum, Matth. xxii. Ephes. iv. item ex illis, quae in Ecclesia primitiva fiebant ante Baptismi administrationem discere possumus.

4. Neceffe est omninò Ecclesiae se adungere, fidem publicè profiteri, Ecclesiae regimini se subicere, cum illa unionem servare, modo pura sit in cultu et doctrina, nec flagitia toleret, quod adversus illos notandum est, qui se coetibus et cultu externo subducunt.

S E C T I O IV.

DE DOCTRINA, QUAE IN ECCLESIA PRAEDICATUR.

CAPUT I.

De Fide.

Doctrina
Christiana
tribus par-
tibus con-
stat,

Fide.

DOCTRINAE Christianae partes sunt tum officia, tum promissa, et minae. Officia sunt: Fides, resipiscentia, et bona opera. Quae tria ita connexa sunt, ut unicum officium constituant. Omnis enim officii ratio, modo fidei, modo resipiscentiae, aut obedientiae voce comprehenditur, fidesque resipiscentiam et bona opera complectitur: non inutile tamen fuerit, de his tribus separatim disserere, ac primò quidem de fide.

Fides non uno sensu sumitur in Scriptura. Praeterquam enim, quod fides stricto sensu fidelitatem seu veritatem notet; imò aliquando spem: fides saepè designat objectum fidei, i. e. Evangelium et doctrinam, quam fides amplectitur, ut Gal. i. 23. Saepius verò, actum hominis qui Evangelium recipit, hìc verò fides nobis est certa ac firma persuasio, quae doctrinam in Verbo Dei comprehensam tanquam veram, praecipuè tamen Christum tanquam Sal-

vatorem nostrum sincerè et toto corde amplectitur. Sed ad fidei naturam accuratius cognoscendam, videndum est, 1. Quale sit objectum fidei seu quænam res credendæ, 2. Actus fidei, seu quid sit credere, 3. Illius effecta.

I. Objectum generale fidei est Verbum Dei, et quæcunque in illo continentur, præcipuè dogmata ac præcepta, sine quibus Deus coli nequit; speciale verò et maximè proprium objectum fidei Christianæ et Salvificæ est Christus Servator et Redemptor. Joh. xvii. 3. Haec est vita æterna, ut te cognoscant illum solum verum Deum et quem misisti Jesum Christum. Act. iv. 12. Nec est in alio salus.

Objectum
fidei est ver-
bum Dei.

II. Actus fidei sunt cognitio et persuasio seu assensus. Cognitio est actus fidei antecedens, sive illius prærequisitum: nam ut credamus, oportet ut rem credendam prius cognoscamus, tanquam veram; non potest autem res illa credi, nisi illius notitiam habeamus, ac præterea argumentorum et rationum, quæ illam rem certam esse comprobent. Talem cognitionem requiri recta ratio docet, ut enim ignoti nulla cupido, ita absque notitia nulla potest esse fides. Id confirmat Dei Verbum, Rom. x. 14. et 17. Fides est ex auditu, auditus autem per Verbum Dei. Ea de causa fides vocatur cognitio, Joh. xvii. 3. ubi tamen non nuda cognitio est intelligenda, sed illa quæ cor penetrat, et quam praxis comitatur. Ecclesia Romana docet Laicis sive plebi sufficere, si id cre-

Actus fidei
est
1. Cognitio.

Pontific. fi-
des implici-
ta est absur-
da.

dant, quod Ecclesia credit, idque vocat fidem implicitam; nec examen doctrinae populo concedit. Quae doctrina 1. rationi est adversa et valdè absurda, 2. Ignorantiam fovet et socordiam, hominesque à religionis studio retrahit. 3. Fidem dubiam reddit, imò tollit: Quomodo enim plebi constabit, quid Ecclesia credat, et credendum definiverit, item, quatenam sit ea Ecclesia, cui sit credendum? 4. Contraria est Scripturae, quae homines hortatur, ut doctrinas explorent, de illis judicent, ac in cognitione semper proficiant, 1. Joh. iv. 1. Ne cuius Spiritui credite, sed explorate Spiritus num ex Deo sint. 1. Thessal. v. 21. Omnia explorate, quod bonum fuerit, retinete.

2. Persuasio
vel assen-
sus.

2. Actus fidei essentialis est persuasio, seu assensus et fiducia, quâ indubiè credimus, quaecunque in Evangelio traduntur esse certissima, imprimis, qua Christum et beneficia ab illo parata toto animo amplectimur, et in illo omnem spem nostram reponimus. Hoc ut accuratius intelligatur, distinguendi sunt duo actus fidei, quorum prior intellectum, posterior voluntatem et affectus spectat. Actus intellectus est illa persuasio, qua credimus Evangelium doctrinam verissimam esse, simulque tanti momenti, ut ex illa unica et summa nostra felicitas pendeat. Itaque necesse est, tum veritatem, tum etiam praestantiam illius doctrinae, atque utilitatem agnoscere. Actus voluntatis ille est, quo Christo et ejus doctrinae adhaeremus tan-

quam summo bono nostro, illum suprà omnia aestimamus et diligimus, illo frui cupimus, et in ipso acquiescimus unicè. Hic posterior actus fidei essentiam propriè constituit, verosque fideles ab impiis et hypocritis discriminat, qui cognitione imò quandoque illa persuasione, quae ad intellectum tantum pertinet, non penitus carent. Inde promptum est colligere quae sit fidei necessitas, et cur Deus illam exigat, nempe quoniam ex parte hominis omninò requiritur acceptatio beneficii sibi à Deo oblato, nemo enim nisi volens illo frui potest.

III. Effecta fidei sunt tria. 1. Professio publica, Rom. x. 10. Corde creditur et ore fit professio. Matth. x. 32, 33. Qui me agnoscet coram hominibus, eum et ego agnoscam coram Patre meo. Ideò Christus voluit omnes, qui Evangelium amplecterentur, baptizari, ut solenni isto ritu testarentur, se esse Christianos. Nec fieri potest, ut, qui in Deum credit, fidem suam publicè non demonstrat, estque haec professio eò magis necessaria, quod hac ratione Dei gloria hominumque aedificatio promoveantur. 2. Obedientia.

2. Obedientia et observantia praeceptorum Jesu Christi, quod 1. ex Verbo Dei probatur, Galat. v. 6. In Jesu Christo neque circumcisio quicquam valet, neque praeputium, sed fides per charitatem efficax. et Jac. ii. 14. 2. Ex natura fidei. Fieri nequit, ut quis toto animo et sacro affectu in Deum credat, ad illum confugiat, et salutem expetat, quin Deum amet, ipsique obe-

dire sit paratus. Fides ne ad momentum quidem sincera esse potest, absque proposito Deo obediendi, neutiquam igitur fides ab operibus est separanda et crassissimè ac periculosissimè errant, qui nescio quam fidem sibi fingunt, quae obedientiae studium conjunctum non habeat.

3. Fiducia,

3. Tertius effectus est fiducia seu consolatio. Fiducia non eodem sensu semper usurpatur. Spectari enim potest, vel tanquam actus essentialis fidei, vel tanquam illius effectum. Si per fiduciam intelligamus, persuasionem illam qua credimus Christum esse Salvatorem omnium, qui ad ipsum confugiant, talis fiducia adeò est essentialis fidei, ut absque illa nulla possit esse fides : Sed si fiducia notet pacem et tranquillitatem conscientiae, ex sensu gratiae divinae ortam, cum firmiter credimus nos esse in statu salutis, talis fiducia est effectus fidei, vid. Rom. v. 1. et seq. ubi Paulus eximios effectus hujus fiduciae describit. Sed ad hoc, ut illa frui possimus, requiritur, ut notas et effecta verae et Salvificae fidei in nobis deprehendamus. Cui verò illa desunt, is temerè et falsò in Deum confiderit. Observandum tamen, hanc fiduciam, i. e. pacem et consolationem in omnibus piis non semper reperiri, multosque esse sincera pietate praeditos, qui aliquando illa carent, et in metu atque angoribus versantur.

quae est
effectus
verae fidei.

Variae fidei
divisiones,

Ad pleniorè hujus argumenti notitiam restat, ut celebriores et praecipuas divisiones fidei expendamus, ac primò quidem duae sunt

fidei divisiones, quas Scriptura tradit, quarum prima fidem secundum varios gradus distinguit, altera veram fidem à falsa secernit.

Priori respectu Scriptura dividit fidem in firmam et infirmam, sive credentes in firmos et infirmos. Jam autem fides firma vel infirma esse potest, quoad requisita fidei supra memorata, nempe respectu cognitionis, sic infirmi in fide vocantur, qui putabant illicitum esse vesci quibusdam cibis, Rom. xiv. Respectu persuasionis, ut Marc. ix. 24. Credo Domine: succurre incredulitati meae. Johan. xx. 15. Respectu obedientiae, qualis est fides eorum, qui nonnisi cum lucta et imperfectè obediunt. Respectu Consolationis, quae in piis non solum exigua est, sed quandoque fermè nulla. At sciendum, fidem licet infirmam Deo tamen gratam esse posse, et veram fidem. Ideo Paulus vult: Infirmitas in fide tolerari et pro fratribus haberi, adeò ut, qui illos offendunt in Deum peccent. Rom. xiv. 15. 1. Cor. viii. 12. Sed accuratè tenendum est, quo sensu fides infirma esse possit, videlicet, si non procedat ex malitiâ vel ignorantia voluntariâ, nec conjuncta sit cum perseverantia in ignorantia, quae vinci possit, aut in peccato, aut si indies firmior evadat; aliàs infirma fides cum incredulitate non est confundenda.

fides est
aut firma
aut infirma,
respectu
cognitionis,
persuasionis,
obedientiae,

Consolationis,

Posteriori respectu Scriptura distinguit fidem vivam à mortuâ. Jac. ii. 20. Viva illa est, quae in corde et affectibus sedem habet et fidei effec-

Fides viva
aut mortua.

ta parit, mortua est contrarium; adeò ut juxta Jacobum ex operibus potissimum, fidei sinceritas sit aestimanda. Porro distinctio ista fidei in vivam et mortuam non est divisio generis in species, quasi fides mortua esset fides. Sunt nonnulli, qui dicunt fidem mortuam posse vocari fidem, idque probari posse putant ex verbis Jacobi, Cap. ii. 19. Tu credis, Deum unum esse, benefacis. Sed parum solidè. Ex loco Jacobi hoc tantum sequitur: Notitiam et persuasionem de Dei existentia esse quidem rem bonam, seu fidei requisitum; verum id fidei essentiam non constituit, sed assensus ille tum intellectus, tum voluntatis, de quo supra; quibus hoc deest, (deest autem illis quibus opera desunt) illi fide carent.

Fides miraculorum.

Dividitur vulgò fides in historicam et temporariam, Justificantem et miraculorum. Ac ut ab ultima incipiamus, quae distinctam et extraordinariam speciem fidei constituit, duplex est, una quae dicitur activa, cum quis credit se miracula vi divina patraturum. Matth. xxi. 21. Si habebitis fidem, dicetis monti isti: projicitor in mare, et fiet. Altera passiva, quae aliquis credit, Deum miraculum in sui gratiam facturum, hancque fidem exigebat Christus ab iis, in quos, aut propter quos miracula edebat. Marc. ix. 23. Si potes hoc credere, omnia fieri possunt credenti. Sed ista fides non est hujus loci, utpote quae extraordinaria sit, nec per se salutaris, I. Cor. xiii. 1, 2, 3. et xiv. 22.

Historica fides vocatur, quâ Evangelium veram esse credimus; sed quae vero assensu et obedientia destituta est: quo refertur locus Jacob. ii. 19. Historica,

Temporaria quae ad tempus tantum durat et deficit in tentatione, Matth. xiii. 21. quae Temporaria, Christi verba indicant: Fidem illam aliquid boni et sinceri habere posse, gaudii sensum, zelum quandam, sed non esse satis radicatum, unde in tentatione deficit. Talis est fides eorum, qui Evangelium quidem recipiunt, sed in se ipsos probe non descenderunt, ut viderent, num possint crucem tollere, mundoque et carni renunciare.

Justificans fides et Salvifica, est illa de qua actum fuit.

Opposita fidei quaenam sint, facile intelliget, qui veram fidei naturam perspectam habuerit. Fidei enim opponi ignorantiam, dubitationem, incredulitatem, abnegationem veritatis cognitae, inobedientiam, falsam confidentiam ex dictis promptum est colligere: monendum tamen est, nonnullos auctores, Limburgium imprimis, duplicis generis opposita fidei distinguere, nempe alia in excessu, alia in defectu; Quae distinctio ex Aristotelica Methodo petita, parum accurata est: nam nullum accuratè loquendo oppositum fidei datur in excessu, nam nec fides, nec aliae virtutes in excessu unquam peccare possunt. Credulitas et nimia confidentia, quae dicuntur opposita fidei Fidei opposita.
in excessu nulla dantur.

in excessu, sunt aliquid planè diversum à fide vera. Nam cum peccator vera fide et resipiscencia destitutus, promissa, solis credentibus facta, sibi applicat, hoc est falsa persuasio, crassissimus et periculosissimus error, qui cum vera fide nihil commune habet.

Ufus.

1. Haec doctrina summae utilitatis, imò necessitatis est, adeòque danda opera, ut probè intelligatur, quatenam sit fidei natura: Multi hic falsas et periculosissimas ideas animo conceperunt, ut qui putent, vel simplicem notitiam, vel nudam professionem, vel fiduciam in Dei misericordiam absque obedientia et vitae emendatione sufficere.

2. Exploremus an simus in fide, quibus enim fides defuerit, illos in aeternum perire necesse est. Quae sint notae fidei ex antedictis liquet:

(a) Cognitio, adeòque fide destituti sunt, qui in ignorantia versantur, qui nullo veritatis cognoscendae studio tenentur, qui Scripturas non legunt, &c.

(b) Persuasio, quae in animis plerorumque nulla est, aut admodum levis, pauci Christum prout deberent, recipiunt et amplectuntur.

(c) Obedientia et professio externa, non solum religionis sed praecipuè pietatis. Jam si de fide ex operibus sit judicandum, satis patet, Christianos plerosque fide penitus esse destitutos.

(d) Fiducia. Hic multi seipso decipiunt,

fidem in eo sitam esse arbitrantur, ut credant et confidant, peccata sibi esse condonata propter Christum, quomodocunque vivant. Quae fiducia est temeraria et falsa, ac infallibiliter ad exitium ducit; Omnibus igitur Ministris Evangelii labor est impendendus, ut perniciosam hanc de fide opinionem ex animis auditorum evellant.

3. Hortandi sunt homines ad veram fidem comparandam: tum illam à Deo, qui illius auctor est, petendo, tum media adhibendo, quae fidem producere, conservare et augere possunt, inter quae praecipua: Lectio et meditatio verbi divini, et bonae conscientiae studium, quam, quisquis rejicit, illum quoad fidem naufragium pati necesse est. 1. Timoth. i. 19.

CAPUT II.

De Resipiscencia.

DUABUS absolvitur partibus haec tractatio, quarum prior resipiscenciae necessitatem, posterior illius naturam explicat.

I. Resipiscenciam necessariam esse ad hoc, ut homo peccator gratia Dei frui possit, docet. Resipiscencia est necessaria,

1. Dei Verbum, ubi tria sunt observanda circa resipiscenciae necessitatem, (a) illam expresse describi, tum in veteri, tum in novo Testamento: Ezech. xxxiii. 11. Ne vivam ego, dicit Jehova, si delector morte improbi; sed quum revertitur improbus à via sua, ut vi-

quia expresse in verbo Dei i. describitur,

2. praescribitur,

3. Scopus est praedicationis Evang.

absque illa nulla salus est.

Resipiscen-
tiae natura,

vat. Matth. iii. 2. et iv. 17. Actor. ii. 38. et iii. 19. Resipiscite ergo et convertite vos, ut deleantur peccata vestra. (b) Illam praescribi tanquam unicum fugiendae irae divinae medium. Locus Ezech. xxxiii. 11. aperte supponit peccatores morituros, nisi resipiscant: Item Luc. xiii. 3. Nisi resipiscatis omnes peribitis. Actor. iii. 19. (c) Resipiscientiam esse scopum Praedicationis Evangelicae, Actor. xvii. 30. Deus igitur temporibus istius ignorantiae dissimulatis, nunc mandat omnibus ubique hominibus, ut resipiscant. et xxvi. 20. et conditionem, absque qua nemo ad divini foederis participationem sit admittendus, quod praecipue patet ex Matth. iii. 10. Omnis arbor non ferens fructum bonum exciditur et in ignem abjicitur.

2. Si rem inspectemus, apparebit ita necessariam esse poenitentiam, ut absque illa nulla possit esse fides, nulla religio, nulla salus, concipi enim nequit, ut peccator veniam delictorum consequatur, qui sincere ad Deum non confugiat et ipsius amore frui non cupiat. Rursus impossibile est illum ad Deum confugere, qui non de peccatis admissis doleat, nec verè dolore tangi potest, nisi peccato renunciet.

II. Naturam resipiscientiae quod attinet, vocatur in Scriptura μετανοια, μεταμέλεια, conversio, poenitentia, regeneratio: quae voces in genere notant, tum dolorem de peccatis, tum consilium de vita emendanda, et reditum ad

meliozem mentem. Ut autem quae sit poenitentiae natura, intelligamus, observandum est,

1. Illam supponere notitiam peccati, non ge-
neralem, vagam atque confusam; sed specia-

supponit
1. peccati
notitiam,

lem ac talem, quae nobis peccatorum nostro-
rum magnitudinem et numerum ob oculos po-

nat. Absque tali notitia nullus datur verus
peccati sensus, nulla potest esse vera resipiscen-

2. Actus
poeniten-
tiae, quae
sunt

tia. 2. Actus poenitentiae, illius partes sunt
sequentes.

a. Dolor.

(a) Dolor ortus ex consideratione tum tur-
pitudinis, tum atrocitatis peccati, tum poenae
et mali, quod peccando nobis accersimus. Do-
lor autem ille quo intensior est, eo certius est
indicium verae poenitentiae, non tamen sem-
per intensus reperitur ille dolor, praesertim in
initiiis conversionis, magis de peccatis dolent,
qui majores in pietate fecere progressus. Ni-
hilominus tamen dolor ille Deo gratus esse po-
test, modo sincerus sit ac cum fuga peccati,
quae certissimum est verae pietatis signum, con-
junctus.

(b) Confessio peccati, sine qua nullus po-
test esse remissionis locus, Prov. xxviii. 13.

b. Confes-
sio.

Qui tegit defectiones suas non prosperabitur;
qui verò fatetur et derelinquit, afficietur mise-
ricordia. Joh. 1. 9. Si confiteamur peccata,
fidelis est et justus, ut remittat nobis peccata.
Confitenda autem sunt peccata, non tantum in
genere, sed in specie, ita ut praecipua peccata
quae admisimus, illa imprimis, quae nos maxi-

mè reos constituunt, coram Deo recenseamus: id enim utilissimum est ad dolorem agnoscendum, id efficit, ut peccatorum nos magis pudeat illaque magis aversemur; confitenda sunt autem coram Deo, imò quandoque coram proximo, vel Ecclesia, si proximum offenderimus, vel coram pastoribus, si conscientia nos angat, et illorum consilio nobis opus fuerit.

c. Fiducia.

(c) Fides in Dei Misericordiam per Jesum Christum. Nam si nulla esset spes obtinendae veniae, nullus foret locus resipiscentiae; nec ulla datur spes veniae nisi per Jesum Christum qui peccata nostra expiavit. Ubi nulla est spes remissionis, ibi nulla potest esse resipiscentia, Ps. cxxx. 4. Apud te est condonatio, ut reverenter colaris.

d. Conversio.

(d) Conversio, qua à peccatis recedimus et sanctitatis studium amplectimur, Esai. i. 16, 17. quae duo sunt arctissimè connexa, ut separari non possint, et ita necessaria, ut absque illis poenitentia sincera esse nequeat; impossibile enim est, illum de peccatis dolere, qui illa committere sit paratus. Verus dolor fugam et odium peccati et sincerum vitae emendandae propositum parit.

Verum ut melius intelligatur, quid sit vera poenitentia, sequentia sunt observanda.

Non omnis dolor peccatoris est nota resipisc.

1. Omnem dolorem de peccatis non esse veram poenitentiam: sunt enim qui ob peccata dolent, non secundum Deum, 2. Cor. vii. 10. Nam quae secundum Deum est tristitia, ea re-

resipiscenciam efficit ad salutem, cujus nunquam poeniteat : at mundi tristitia mortem efficit. Sed tantum quia incommoda, ut poenas, dedecus vel aliquid ejusmodi, accersiverunt.

2. Omnem vitae emendationem aut mutationem non esse signum verae poenitentiae ; quippe multi à certis quibusdam peccatis desistunt, et mores aliquatenus ad virtutem componunt non ex pietate et odio peccati, sed aliis de causis, ut, quoniam vitae status, aetas, propriae famae studium &c. id exigunt.

nec omnis
vitae emenda-
tio,

3. Conversio non est sincera, nisi omnibus peccatis, quantum fieri potest, abstineamus, illis praecipuè quibus maximè sumus dediti: haec enim est una ex praecipuis resipiscenciae notis.

omnibus
peccatis
est renun-
ciandum,

4. Ad veram poenitentiam omninò requiritur, ut malum, quod peccando commisimus, reparemus: si id fieri possit, tum respectu nostri, tum respectu proximi, ut, cum ipsi aliquod damnum, sive spirituale, respectu salutis, sive temporale, respectu honoris, facultatum &c. intulimus. Est haec reparatio peccati certissimum verae poenitentiae indicium ; at illa semper locum non habet : sunt enim peccata, quae reparari nequeunt.

malum illa-
tum repa-
randum,

5. Ad veram conversionem non sufficit, si quis ab atrocioribus peccatis ut furto, fornicatione &c. abstineat, praecipuum est amorem mundi et carnales concupiscentias exuere. Illud vocat Paulus : renunciare impietati, hoc

Impietati
et concu-
piscenciis
mundanis
renuncian-
dum.

verò renuciare concupiscentiis mundanis, quales sunt amor divitiarum, voluptatum, honorum, Tit. ii. 11, 12. Illuxit epim gratia illa Dei salutifera quibusvis hominibus, erudiens nos, ut abnegata impietate, et mundanis cupiditatibus temperanter, justè et piè vivamus in praesenti seculo. 1. Joh. ii. 15. et v. Praeterea ad accuratiorem hujus loci explicationem, tria sunt, quae observare operae pretium fuerit: Primò, poenitentiam, quam Apostoli praedicabant primis Evangelii temporibus, non eandem praecisè fuisse, ac illa, quae hodiè praedicatur in Ecclesia: Tunc enim Apostoli gentes hortabantur, ut religioni ac vitae pristinae renuciarent, Idololatriae imprimis, et religionem Christianam amplecterentur, 1. Thessal. i. 9. Relictis Idolis, ut serviretis Deo vivo et vero. Actor. xiv. xv. et xvii. Talis poenitentia apud Christianos locum non habet. Utilissima est haec observatio ad plurimorum Scripturae locorum intelligentiam, eximiusque est illius usus. * Secundò alia est poenitentia, qua quis à vita impia et peccandi habitu et à peccatis gravioribus, ut sunt injustitia, scortatio &c. recedit, alia quâ homo à lapsibus resurgit. Per priorem impii ad Deum convertuntur, per secundam pii à lapsibus resurgunt. Tertio varii sunt resipiscentium gradus.

Varii gradus resipiscentium,

Incipientes,

(a) Incipientes, quibus propositum emen-

* Vide Sherlock Traité de la mort p. 224.

dationis infirmum est, quique absque gravi luctu à peccatis, quibus assueti sunt, abstinere nequeunt: horum poenitentia Deo grata esse potest, modo sincere agant; nec in tali statu subsistant.

(b) Sont proficientes, in quibus propositum pie vivendi firmitus est et lucta minor.

Proficientes,

(c) Sunt adulti sive perfecti, non tamen omnimoda perfectione, talis enim perfectio in hac vita non datur, sed qui in pietate et habitu sanctitatis ita profecerunt, ut pravorum affectuum deviebrint, et excusso Dominio peccati, justitiae serviant. Ad hunc autem gradum difficile est illos pervenire, qui non maturè et à juventute pietati se addixerint.

Adulti.

Ufus. Cum hæc materia sit tota practica, usus per se patet: 1. Hic usus præcipuè eos spectat, qui adhuc sunt in statu peccati, quique ex eorum numero sunt, quibus poenitentia opus est, ut ait Christus. Tales multos esse etiam inter nos Christianos, nemo inficias iverit, multi sunt, qui in peccatis vivunt, ipsi Ethnicis forsan deteriores et à vita Dei remotiores.

Ufus.

2. Hi hortandi sunt et interrogandi num poenitentiae officia adimpleant, num peccata cognoscant? Patentur equidem omnes in genere, se peccasse; sed caput rei est, si quisque in qua re, et quomodo peccaverit, accuratè cognoscat, num de illis doleant, vel potius tranquillè et securè vivant? imò forsan et

peccatorum recordatione delectationem potius, quam dolorem concipiant? num peccata confessi sint, sive Deo, sive Ecclesiae? imprimis, num à peccatis recesserint, illa debite reparaverint, vitam emendaverint? haec pauci praestant et satis esse putant, si subindè aliquem dolorem peccati sentiant &c.

3. Ostendendum hìc venit, quam miser sit status Peccatorum impenitentium, et quam certa perniciēs ipsis immineat. Impenitentes autem illi vocantur, non tantum, qui planè non relipiscunt, sed etiam, qui non debito modo.

4. Ad illos quoque convertendus erit sermo, qui sunt in numero incipientium, proficientium, aut adūtorum: illi de suo statu benè sperare firmiterque statuere possunt: Deum peccata ipsis condonaturum, dummodo majores quotidie in vitae emendatione progressus faciant, et de peccatis praeteritis, ut et de lapsibus, qui ex infirmitate, vel ex habitibus nondum domitis contingunt, sincerè dolent, &c.

CAPUT III.

De Bonis Operibus.

DE Bonis Operibus acturi, illorum 1. Necessitatem, 2. Naturam expendemus.

I. Circa necessitatem videndum est, tum, qualis sit illa necessitas, tum quomodo probetur.

Bona Opera sunt ad salutem necessaria,

1. Necessaria cum dicimus bona opera, hoc volumus, illorum studium ac praestantiam tantae esse necessitatis, ut absque illis nulla salus nobis obtingere possit.

Non tantum sunt bona, aequa, iusta, utilia; sed absolute necessaria, non quod sint meritoria, nulla enim est causa meritoria salutis, praeter Christi satisfactionem; sed sunt praerequisitum necessarium salutis, vel conditio, ut loquuntur, sine qua non. Diximus autem studium, seu propositum et praestantiam bonorum operum requiri; illa enim deo inter se connexa sunt. Nam studium, seu propositum et desiderium sincerum, Deo obediendi actualis praestantiam necessario parit. Observandum tamen, fieri posse, ut praxis, seu praestatio bonorum operum, studium illud, quamvis sincerum, non sequatur, videlicet, si tempus et occasio illa praestandi defuerit, ut, cum Ethnici poenitentes, postquam per Baptismale votum in Ecclesiam recepti fuerint, morte praeventi, votum illud adimplere non potuerunt, in illo casu salutis compotes essent, licet fructus obedientiae non produxissent.

Non est autem, cur peccatores ansam inderant sibi blandiendi putentque, satis esse, si generale propositum bene vivendi habeant, aut hora mortis de peccatis doleant. Nam tale propositum absque effectu tunc tantum sufficere potest ad salutem, si tempus et occasio praestandi bona opera defint, cui verò tempus

non tamen meritoria,

requisitur propositum sincerum,

Deo obediendi, quod sequitur ipsa praestatio;

nudum enim propositum non sufficit,

nisi, si occasio bona opera praestandi desit,

et occasiones suppetunt, et tamen bona opera negligit, ille falsò dicit, se propositum piè vendi habere, illudque propositum nihil aliud est, quam nuda Velleitas aut generalis pietatis approbatio, quae in omnibus peccatoribus, qui ad summam indurationem non pervenerunt, reperitur. Praeterea et hoc tanquam certissimum tenendum est: vix aut rarò fit, ut homo, qui per plures annos Evangelium audivit, et maximam vitae partem, aut etiam totam vitam in peccato transegit, vera tangatur poenitentia, horà mortis.

hinc periculofum est ad horam mortis differre conver.

Probatur necessitas bonorum operum.

1. Quia à Deo mandata sunt

in Lege sua,

2. Haec bonorum operum necessitas, duplici argumentorum genere adstruitur, 1. Ex Dei mandato. 2. Ex natura Rei.

1. Necessaria sunt bona opera, quoniam Deus illa praescribit, idque clarè et expresse. Nam
 α. Dedit nobis leges varias, tum in Veteri, tum in Novo Testamento variaque praecepta, ad quae vitam nostram exigere debemus. Illa autem dedit seriò utique et eo animo, ut à nobis praestarentur, alioquin vana essent, et ad summum essent consilia, non verò Leges propriè dictae.

β. Deus bona opera tali modo praescribit, qui summam necessitatem indicat: vult enim jubetque, ut ipsius mandata servemus, 1. Thess. iv. 3-5. Haec est voluntas Dei, nempe sanctimonia vestri, ut abstineatis à scortatione: ut sciat vestrùm unusquisque vas suum possidere in sanctificatione et honore. 1. Deus Sanctita-

tem praescribit tanquam unicum officium sibi gratum, absque quo omnia alia officia, omnia alia dona, ut cognitio Dei, auditio Verbi Divini, professio fidei Christianae, fides, dona extraordinaria, inutilia sint 1. Cor. xiii. 1-3. Si linguis hominum et Angelorum loquerer, charitatem autem non habeam, factus sum aes resonans et cymbalum tinniens. Christus et Apostoli ubique testantur, absque Sanctitate et observatione mandatorum Dei, neminem Deum visurum. Matth. vii. 20. et seq. Hebr. xii. 14. Pacem sectamini cum omnibus et sanctimoniam, sine qua nemo videbit Dominum. 2. Deus praecepta sua sancivit promissis et minis, quae duo summam inducunt necessitatem. Tollitur omnis vis promissorum et comminationum, si obedientia non sit necessaria: Tandem Doctrina de Judicio extremo aperte supponit operum bonorum necessitatem, ut nullus Judicio locus absque illa necessitate esse possit.

tanquam
unicum
officium
sibi gratum,

et promissis
et minis sta-
bilita.

2. Id ipsa rei natura confirmat. Nam:

2. Ex natura
rei
ipsius,

a. Necessariam esse fidem omnes agnoscunt, at absque bonis operibus nulla est fides. Posita itaque necessitate fidei ponitur operum necessitas. Idem de resipiscentia dici potest.

sine bonis
operibus
fides nulla
est.

c. Attendendum est ad naturam bonorum operum, sunt quippe in se sancta, bona, iusta, utilia hominibus, et naturae, tum Dei qui illa praescribit, tum hominum consentanea. Jam autem si leges, quae sunt tantum juris positivi, si statuta Ceremonialia Judaeorum, quoniam

Deum auctorem habebant, sub mortis poena observari debuerunt, multo magis necessaria erit Legum et officiorum moralium observatio, et nisi ponatur haec necessitas, tollitur planè discrimen inter bonum et malum morale, ut pluribus probare possemus.

Nec beatitudo.

γ. Si ad beatitudinis naturam attendamus, agnosceamus, illam absque studio sanctitatis et animi renovatione obtineri non posse, neque in hac vita neque in futurâ. In hac vita felicitas hominis sita est praecipuè, ut pace conscientiae, animi tranquillitate fruatur, et pacem cum aliis hominibus habeat, sed neutrum horum obtinere possumus, nisi sequamur conscientiae dictamen et affectibus nostris dominari possimus, nisi vigeant illae leges, quae mutua iustitiae et dilectionis officia praescribunt. In futura verò vita felicitas nostra in Deo et ejus amore sita erit: Ad hoc itaque ut illa fruamur, requiritur, ut illius desiderio tangantur, illam expectemus, in Deo omnem nostram beatitudinem quaeramus; sed amor ille Dei, quid est aliud, quam ipsa sanctitas? Illud boni coelestis desiderium potestne consistere cum amore et desiderio rerum mundanarum et carnalium? minimè: Hinc apparet, cur Deus hominum amantissimus bona opera nobis praescripserit, nimirum, quia illud planè necessarium erat, ut benè nobis esset.

Necessitas bon. oper.

δ. Necessitas ista patet ex eo, quod teneamur ex officio salutem proximi procurare: Si

enim bonum temporale hominum promovere debemus, multo magis allaborandum est, ut etiam summi et aeterni boni fiant participes; nulla autem ratione id melius fit, quam per bona opera, Matth. v. 16. Christus verò illis qui huic officio desunt, gravissimas poenas interminatur, Matth. xviii. 6, 7.

patet ex officio sal. proximi promovendi,

I. Natura religionis idem evincit, aut enim statuendum est in sincero Dei cultu et amore esse sitam, aut erit res vana et theátrica; apud ipsos Ethnicos, illi demum religiosi reputabantur, qui virtutem colebant; quod si ad naturam religionis Christianae attendamus, agnoscenda erit summa obedientiae necessitas, nisi dicere velimus, Christum in eum tantum finem venisse, ut hominibus acquireret jus peccandi impune. Multa alia addi possent circa necessitatem bonorum operum; sed ista sufficiant.

ex natura religionis.

II. Bonorum operum natura. 1. In genere, 2. In specie est explicanda.

Bonorum operum natura, 1. In genere,

1. Ad naturam bonorum operum, sive sanctitatis et obedientiae Evangelicae pernoscendam, tenendum est, tum quid per opera intelligamus, tum quomodo bona sint. Quamvis actiones externae praecipuè vocari soleant opera, observandum tamen, ubi de operibus seu obedientia sermo est, non solum actiones externas, facta, aut verba notari; sed etiam actiones internas, motus et cogitationes animi. Quod enim in mente et animo peragitur, id propriè illud est, quod virtus et vitium dici meretur. Et ea est

ad opus bonum requiritur.

1. Principium ex quo suat, quod est

conscientia,

recta,

erronea,

dubia,

bona,

mala,

dubia,

obedientiae Evangelicae natura, ut ex animo proficisci debeat, adeoque Deus motum animi praecipue rationem habet: ad id autem ut opera bona sint, tria sunt necessaria. (a) Principium. (b) Norma. (c) Finis.

(a) Principium proximum et immediatum actionum nostrarum est conscientia, de qua aliquid in genere dicendum est. Conscientia duplici potissimum sensu sumitur, notat. 1. Regulam faciendorum. 2. Iudicium de factis. Priori sensu conscientia docet, quid nobis sit faciendum, quidve fugiendum, et hoc respectu est vel recta, vel erronea, vel dubia. Recta est quae recte iudicat de officio nostro, et verum legis sensum percipit, erronea quae circa officium nostrum et sensum legis errat, ut cum putamus id licitum esse quod verum est, dubia quae circa officia dubitat, ut quid statuendum, aut agendum sit, nesciat. Posteriori sensu conscientia de factis nostris iudicat, fungiturque officio testis et iudicis qui facta vel approbat, vel improbat, Rom. ii. 13. Hoc respectu conscientia est vel bona, vel mala, vel dubia. Bona vocatur quae facta approbat, et ex qua oritur pax et tranquillitas animi. Mala quae facta improbat hominesque accusat, quaeque metum et formidinem poenae parit. Dubia seu scrupulosa cum incerti sumus non id quod fecimus sit bonum neque, adeoque inter spem et metum dubii haeremus.

His praeclatis, ad institutum redeamus; ad

hoc ut actio aliqua bona sit requiritur; ut fiat juxta conscientiae dictamen, alias mala evadet.

Rom. xiv. 23. Qui verò dubitat, si ederit, condemnabitur. Si conscientia sit recta, illius dictamen est sequendum et rectè agit, qui illud sequitur. Si sit erronea, vitare vix possumus, quin in peccatum incidamus. Is enim qui errat, peccat quicquid agit, nam aut in conscientiam peccat, si illi non obtemperet, aut in Deum si conscientiae morem gerat. Si conscientia sit dubia, horum alterutrum est faciendum, aut actio est differenda, si differri possit, vel circumstantiae id permittant, vel pars tutior est eligenda, si res moram aut dilationem non patiat. Pars autem tutior est censenda illa, quae cum principiis certissimis legis, tum naturalis, tum revelatae magis congruit. Deinde etiam illa, quae affectibus nostris magis adversatur.

(b) Norma actionumstrarum est lex Dei, sive naturalis, sive revelata: non sufficit enim, si juxta conscientiam agamus: requiritur praeterea, ut actiones nostrae cum legis divinae praescripto consentiant. Conscientia actiones dirigat, sed ipsa conscientia à lege divina dirigitur, officium igitur nostrum est, in verum legis divinae sensum inquirere, quod quidem non admodum difficile est: Officia enim ad salutem necessaria cognitu facilia esse voluit Deus Pater benignus.

(c) Finis actionum debet esse gloria Dei, et nostra proximorumque felicitas. Haec enim

actio bona debet fieri juxta conscientiae dictamen.

Si sit erronea, peccat qui eam sequitur.

Si sit dubia, vel actio est differenda, vel pars tutior eligenda.

2. Norma, quae est lex Dei.

3. Finis, qui est gloria Dei,

non atten-
dendum est
ad even-
tum, sed ad
intentionem
agentis.

duo ita connexa sunt, ut unum absque altero assequi non possimus: imò accuratè loquendo sint unum ac idem; oportet autem, ut actiones nostrae tum natura sua, tum ex nostra intentione ad hunc finem referantur: frustra enim quis gloriam Dei promovere tentaret, frustra itidem esset actio in se bona, nisi illam susceperemus ex studio gloriae Dei promovendae; observandum insuper, eventum cum intentione non esse confundendum. Eventus aliquam actionem bonam non efficit, nisi habeamus intentionem rectam; saepè enim fit ut actiones aut malae, aut ex mala intentione factae, à Deo in bonum finem dirigantur, ut Josephi venditio; sed inde non sequitur, actiones illas esse bonas. Nec hoc omittendum est, actiones bonas esse duplicis generis; aliae sunt quarum scopus malus esse nequit, actiones scil. internae, amor Dei &c. his positis concludimus ad bonam actionem haec tria requiri: Conscientiam, Normam et finem. Quod sic intelligendum est: nempe actio bona esse nequit nisi tres illae conditiones adfuerint; si verò vel unica defuerit, evadit mala: Sic, quamvis actio aliqua conformis sit conscientiae et legi, si fiat in malum finem bona non reputatur, et vice versa.

II. In specie de bono operis agit Ethica, officia nostra sunt vel externa, vel interna,

De bonis Operibus in specie agit Ethica Christiana. Duo tantummodo notamus, primo: Officia nostra esse vel externa vel interna. Interna propter se praescribuntur, quoniam in se bona et necessaria sunt; Externa verò in

cultus externus, vel quia sunt effecta necessaria internae pietatis, vel quia sunt media, ad illam in nobis, sive in proximis producendam et augendam. Secundò summa officiorum est amor Dei et Proximi, Matth. xxii. 36, 37. Specialem illorum designationem tradit Paulus, Tit. ii. ver. 11, 12. dicens: Gratiam Dei nos erudire, ut vivamus temperanter, justè et piè, quoniam officium primum nos spectat, secundum proximum respicit, tertium ad Deum refertur. Praeter haec officia generalia, quae omnibus et singulis incumbunt, sunt officia specialia, ab unoquoque pro ratione conditionis, aut status sui adimplenda, ut officia Patrum, Liberorum, Dominorum, Servorum &c.

Summa offic. nostrorum est amor,

Ufus.

Primò ex illis quae de bonorum Operum necessitate diximus, sequitur: Illis praecipuè et per totam vitam nobis esse incumbendum, illosque in aeternum perire necesse esse qui illa negligunt: Hic verò perquam necessarium fuerit responderè ad varias hominum carnalium objectiones adversus necessitatem bonorum Operum, et errores refellere, quibus multi sunt imbuti, e. g. quod sufficiat fiducia in Dei misericordiam, quod fides sola nos justificet, quod non justificemur per opera, quod salus nobis ex Dei misericordia non ex nostris meritis obtingat.

Ostendendum haec et alia similia imperitè et adversus Scripturam objici.

Secundò unusquisque ex dictis de natura bonorum Operum judicare potest, num vera

pietate sit praeditus; Actiones omnes nostrae ad examen revocandae sunt juxta tres regulas traditas, de conscientia, de lege, et de scopo actionum nostrarum. Haec tria ut plurimum deesse in actionibus nostris facillimum et utilissimum fuerit demonstrare.

Tertio hic discere debemus, 1. quantum intersit bonam habere conscientiam, cum verâ officii nostri cognitione imbutam, tum puram; hic ostendendum, quam grave peccatum sit, aliquid adversus conscientiam facere. 2. Maxime referre, ut accuratam legis divinae et normae actionum nostrarum notitiam nobis comparemus, et in hunc finem Verbum Dei indefinenter, ac semotis praejudiciis ac affectibus legamus, audiamus, meditemur. 3. Ut in omnibus nostris actionibus debitum finem intendamus, quod sit, si ad Deum spectemus et veram nostram felicitatem quaeramus. In his tribus homines saepissimè peccant, adeoque sunt reprehendendi. Caeterum argumentum istud uberrimum est, ita ut omnes usus vix possint indicari.

Quarto monendi sunt homines, ut officiorum internorum praecipuam habeant rationem, deque purificando corde inprimis sint solliciti. Dein ut ante omnia discant Deum amare et proximum, tandem, ut unusquisque conditionis suae officia adimpleat.

CAPUT IV.

De Promissis et minis in genere.

SEQUITUR altera pars doctrinae Evangelicae, quae agit de promissis et minis. De quibus 1. in genere, 2. in specie dicendum est.

Et in genere quidem observandum est, cum homo duobus praecipuè incitamentis ad agendum impellatur: Spe videlicet alicujus boni et metu mali, necesse fuit ut Deus ad illum movendum promissa et minas adhiberet, hominique proponeret praestantius aliquod bonum illo, quod mundus et caro ipsi offerunt, et malum comminaretur gravius eo dolore, quem in abnegatione cupiditatum, aut perpeffione dolorum percipiat.

Fundamentum promissorum et minarum.

1. Igitur spe praemii Deus homines allicit. Fuerunt qui existimarunt, indignum esse Filiis Dei, et mercenarium officio suo fungi intuitu mercedis: Magis decere fideles puro amore Dei duci, absque ullo respectu ad propriam utilitatem. Quae sententia tum falsa est, tum et periculosa et naturae Religionis et Verbo Dei adversa. Nam 1. ut jam observatum fuit: Deus hominibus religionem revelavit, variaque officia praescripsit; non ut sibi; sed ut illis benè esset; unde sequitur Religionem necessariò respectum ad felicitatem et remunerationem includere, quod egregiè confirmat locus Hebr. xi. 6.

1. Spes praemii,

talis spes fidei non est indigna,

Quia Deum
amamus,
quia bonus
est,

et ipse no-
bis praemia
proponit.

Qui accedit ad Deum, hunc credere oportet esse, et praemia largiri iis, qui ipsum requirunt. Secundò. Tantum abest, ut amor Dei possit separari à desiderio nostrae felicitatis, ut potius et amor Dei includat atque supponat illud desiderium, idque tam necessariò, ut sublato respectu ad remunerationem et summam beatitudinem tollatur ille. Nam Deus ipse est merces nostra, ut loquitur Scriptura, summumque hominis bonum. 3. Scriptura praemii spe nos ad Dei cultum movet, atque allicit. 2. Cor. vii. 1. Has igitur promissiones, cum habeamus, purificemus nos ab omni inquinamento carnis et Spiritus. Galat. vi. 7, 8. 1. Timoth. iv. 8. Pietas promissionem habet vitae praesentis et futurae. 1. Joh. iii. 3. Notandus locus Rom. ii. 7, 8. Ibi enim Paulus docet: Eam esse piorum indolem, ut benefaciendo quaerant gloriam, honorem, immortalitatem, h. e. remunerationem; Vana itaque sunt, quae multi de puro amore Dei, qui nullum ad praemium respectum habeat, philosophantur. Addenda sunt exempla Sanctorum, ut Moïsis, qui Hebr. xi. 26. Majores duxisse divitias probrum Christi quam Thesauros Aegypti, intuitum enim esse in praemii retributionem. Imò Christi ipsius qui Hebr. xii. 2. Pro sibi proposito gaudio sustinuisse crucem dicitur.

2. Metus
poenae,

2. De minis idem statuendum est, ac primò quidem supponimus: Evangelium non solum promissa, sed et minas habere, illasque maximè

horrendas. Errant igitur, qui in Religione Christiana et Evangelio nonnisi promissa et beneficia spectant, quasi nobis nihil amplius metuendum esset, postquam Christus pro nobis sanguinem fudit. Nam per incredulitatem et inobedientiam exitium nobis accersere possumus. Errant quoque ii, qui Evangelium legi ita opponunt, ut credant: Legem minas quidem et maledictionem denuntiare; non vero Evangelium: Nam Evangelium minas, imò longè graviores continet, Hebr. x. 28, 29. Qui aspernatus fuerit Moysis Legem, absque misericordia ex duorum aut trium testimonio moritur: Quanto acerbior supplicio dignus censebitur, qui Filium Dei conculcaverit? Et xii. 18—29. Quemadmodum autem nonnulli credunt, mercenarium esse spe remunerationis sic putant, servilem esse obedientiam, quae poenae metu praestatur. Imò eò insaniae deveniunt quidam, ut dixerint, fideles ita puro amore Dei duci, ut parati sint aeternam damnationem pati, si Deo ita visum fuerit; sed ista sunt stulta, vana deliria, imò impia. Primo Scriptura Sacra docet, Pietatem, quamdiu sumus in hac vita, in nobis produci et foveri metu poenae. Hebr. xii. 28, 29. 1. Pet. i. 17. &c. Si Patrem cognominatis eum, qui citra personarum respectum judicat ex cujusque opere, cum timore versamini commorationis vestrae tempore. Secundo hae comminationes pios quoque spectant et movent, 2. Cor. v. 11. Scientes autem ti-

minae quae sub Evangelio locum habent.

Obedientia quae metu poenae praestatur non est servilis aut mala.

morem illum Domini, homines ad fidem adducimus. 1. Corinth. ix. 27. Ezech. xxxiii. 13. Si justus fecerit iniquitatem, in iniquitate sua morietur. Secundo: Fides et religio amplecti debent, quicquid Deus revelavit, adeoque non solum promissa; sed etiam minas. Ad id, quod objicitur: Servilem esse illam obedientiam, quae metu poenae praestatur, respondemus:

Obedientia
servilis est,
si coacte ali-
quid facio.

1. Esse quidem obedientiam servilem, quae nullo modo laudabilis sit, scil. quando aliquis invitus, externam tantum adhibet obsequentiam, et cum servo nequam Domino suo obsequitur, ne vapulet. Homo cogi potest quoad externos actus. At id locum habere non potest; siquidem obedientia nulla est respectu Dei, nisi illa, quae à voluntate proficiscatur. Itaque absurdum est dicere, aliquem invitum Deo obedire, obedit quidem cum lucta homo, imprimis in principio conversionis, sed non invitus.

2. Poenarum quoque natura est consideranda. Servile quidem foret, moveri solo metu poenae temporalis; at minimè servile est, impelli metu poenae spiritualis et aeternae: Imò quò magis amore filiali ducimur, eò magis illam poenam reformidamus, quoniam illa nihil aliud est, quam separatio à Deo.

Promissa
sunt vel
temporalia,

3. Restat ut paucis doceamus, quaenam sint illa promissa et quaenam comminationes. Promissa sunt temporalia et spiritualia. Promissa temporalia specialia sub Evangelio non sunt, qualia erant sub Lege. Habemus tantum gene-

alia, nempe: Deum nobis largiturum, quae ad vitam hanc transigendam sunt necessaria, dummodo ipsum timeamus. Matth. vi. 25-31. Ne solliciti estote, quid esuri aut bibitori sitis &c. 1. Tim. iv. 8. Hebr. xiii. 5. Contenti estote praesentibus; dixit enim ipse: Nequaquam te omittam, neque unquam te deseram. Quae tamen nec omnibus, nec absolutè promittuntur; sed tantum sub conditione, nempe, si Deo ita visum fuerit. Nam pios variis malis et persecutionibus obnoxios fore, Christus praedixit. Ergo promissa Evangelii sic propriè dicta sunt spiritualia, illa nempe de quibus mox agemus: *vel spiritualia,* Justificatio, Sanctificatio et Glorificatio.

Comminationes itidem sunt, vel temporales, vel spirituales. Temporales speciales Evangelium non proponit. In genere Deus utitur poenis, sive malis hujus vitae ad emendationem privatorum, vel etiam populorum, item ad probationem piorum. Sed mala illa, poenae propriè dictae rationem non habent, imò ex Dei amore in homines proficiuntur; attamen mors temporalis spectari potest tanquam poena, quatenus Deus peccatorem ex hac vita tollit, omnem salutis spem illi praescindit, incipitque tunc agere ut iudex. *Minae sunt vel temporales.*

Spirituales comminationes, vel hanc, vel futuram spectant vitam. In hac vita Scriptura interminaturationem, derelictionem, excaecationem. Hebr. iii. 13. et iv. 11. Studeamus igitur ingredi in illam requiem, ne quis in *vel spirituales.*

idem incidat contumaciae exemplum. Quamquam observandum, indurationem non esse propriè loquendo poenam; nam Deus non est auctor indurationis, sed sequelae peccati, illaeque horrendae, et mala gravissima, quae peccator sibi accersivit, quaeque illum aeterno exitio obnoxium reddunt, adeòque illas vehementer formidare debemus. Restant igitur poenae futurae vitae, de quibus in sequentibus instituetur tractatio, ubi deveniemus, scil. ad ultimam Sectionem; De futuro Saeculo.

Ufus. 1. Hic apparet summa Dei sapientia et bonitas, quae erga homines media aptissima adhibet ad illos movendos; inde sequitur: Illos inexcusabiles futuros si increduli et inobedientes fuerint.

2. Religionis praestantia ac divinitas; conspicitur illa in dogmatibus et praeceptis, quae aequissima sunt et legi naturae maximè consentanea; at imprimis in promissis et minis; Attendendum est 1. Ad naturam tum promissorum, tum minarum, prout Deus nobis bonum adeò eximium, ut nihil excellentius concipi possit, malum verò omnium gravissimum, utrumque aeternum paravit; 2. Ad certitudinem promissorum et minarum, quae patet non solum ex verbo Dei, et illius argumentis, quae religionis veritatem probant; verum ex conscientiae sensu. Si enim illam interrogare velimus, de promissorum et minarum veritate dubitare non poterimus. Ex his duobus pen-

det omnis vis tum promissionum, tum comminationum.

3. Hinc colligitur necessitas obedientiae. Quid enim majorem necessitatem piè vivendi nobis imponere debet, quam spes certa summi et aeterni boni, et metus summi et sempiterni mali? Si modo salutis nostrae cupidi simus. Ergo obediendum est, aut in aeternum pereundum.

4. Hinc quoque discimus, quae sit natura obedientiae: non est coacta sed sincera et voluntaria: Deo serviendum non invito animo aut reluctanti, sed cum amore et gaudio, siquidem de acquisitione summi et infiniti boni agatur et de fugienda damnatione. Quidquid praescribit Deus, id nobis utile est, adeoque alacri animo studium pietatis amplecti debemus, hic igitur sit promissorum et minarum effectus, et usus. 2. Cor. vii. 1. 2. Petr. i. 3, 4. Prout divina vis ipsius omnia nobis donavit, quae ad vitam et pietatem pertinent, per agnitionem illius, qui vocavit nos ad gloriam et virtutem: Ex eo quod maxima nobis ac pretiosa promissa donavit, ut per haec efficeremini divinae consortes naturae. Hebr. xii. 28, 29.

CAPUT V.

De Justificatione.

PPRIMUM et praecipuum beneficium Evangelii est Justificatio; unde etiam de illa

multis et ex professo disputant Apostoli, imprimis in Epistola ad Romanos et Galatas, et Jac. Ep. c. ii. Nos breviter et simpliciter docebimus ex Scriptura: 1. Quid sit Justificatio. 2. Quomodo illud beneficium nobis obtineat.

differt a justificatione.

est absolutio a reatu, qua homo tractatur ac si esset innocens.

Definitur.

I. Vox Justificationis ut et iustitiae non uno sensu usurpatur in Scripturis; in genere justificari idem significat ac Deo placere et gratum esse, Hebr. xi. 6. Sed cum homo peccator sit, Deo placere non potest, absque speciali Dei misericordia; Justificationis vox igitur sumitur praecipue sensu forensi, ut notet absolutio nem à reatu, qua homo aequè tractatur ac si esset innocens. Hunc sensum esse hujus vocis liquidè constat ex Paulo, qui Justificationem describit hac Phrasi: Fidem imputari in Justitiam, quod significat: Hominem propter fidem tractari tanquam justum. Rom. iv. 5. Idem Apostolus Rom. iv. 6, 7. docet: Beneficium Justificationis in peccatorum remissione esse situm. Actor. xiii. 38. Rom. viii. 37. Quis intenterbit crimina in electos Dei? Deus is est, qui justificat. Opponit Justificationem condemnationi; oppositum autem condemnationis est absolutio.

Est ergò Justificatio actus Dei judicialis, qui ex summa misericordia homini peccatori propter Christum verà fide apprehensum peccata remittit, et jus dat ad vitam aeternam.

Ex hac definitione liquet, Justificationem

duo beneficia complecti : sc. remissionem peccatorum et jus ad vitam aeternam.

Justificatio
duo benefi-
cia com-
plectitur.

1. Remissionem peccatorum. Rom. iv. 6, 7. Si homo esset innocens, Justificatio aliud nihil foret, quam innocentiae et justitiae declaratio; sed cum sit peccator, justificari nequit, quin peccata ipsi remittantur. Nonnulli Justificationem extendunt non solum ad praeterita, sed et futura peccata. Sed id parum accuratè imò periculosè dicitur. Cùm autem Deus peccata remittit, non solùm culpam seu reatum, sed poenam remittit. Pontificii docent : Deum remittere culpam aeternam, sed non temporalem; unde dicunt, nobis in hâc vitâ et in purgatorio pro peccatis esse satisfaciendum.

1. Remissio-
nem pecca-
torum.

Purgatorium merum esse figmentum, cujus sacra Scriptura nullam facit mentionem, patet. Poenas hujus vitae quod attinet, negari nequit, illos, quos Deus justificat, his poenis quandoque esse obnoxios, sed illae non sunt poenae propriè dictae, multo minus poenae, per quas justitiae divinae homines possint satisfacere.

2. Justificatio complectitur jus ad vitam aeternam. Tit. iii. 7. Ut Justificati illius gratia haeredes efficieremur secundum spem vitae aeternae. Peccator enim per Christum reconciliatus, est Objectum amoris Dei, ita ut Deus eum perfectè beatum esse velit, et Christus tunc in sinem datus fuit à Patre, ut quicumque

2. Jus ad
vitam aeternam.

credat in eum non condemnetur, sed vitam habeat aeternam.

Justificamur ex mera gratia,

II. Videndum est, qua ratione justificemur? Ubi in genere observandum: Hoc beneficium esse merè gratuitum. Tam enim remissio peccatorum, quam vita aeterna, soli Dei misericordiae debentur, ita ut qui cupit justificari, ante omnia agnoscere debeat nullam absolutionis, sed tantum condemnationis reperiri in se causam.

ad justificationem requiruntur

1. Misericordia Dei.

In specie tenendum est, duo ad Justificationem requiri: Ex parte Dei unum, alterum ex parte Nostra. Ex parte Dei: Causa nostrae Justificationis est sola Dei misericordia, quae in Christi sacrificio fundatur: Rom. iii. 24. Ubi dicimur justificari gratis per redemptionem factam in Jesu Christo. Unde justitia Christi dicitur nostra justitia; hinc quaeritur: Quae sit illa justitia Christi, quae nobis imputatur? An justitia passiva tantum h. e. Passiones et mors ipsius, an verò etiam justitia activa, h. e. obedientia quam Deo praestitit, seu sanctitas ejus. Multi ex nostris Theologis utramque admittunt. Dicunt justitiam Christi activam in parte satisfactionis ac meritorum Deo venire, volunt quippe: Christum, quemadmodum pro nobis passus est, pro nobis etiam legem implevisse, ita ut obedientia illius nobis imputetur, ut justii et sancti in illo simus. Aliqui verò illam sententiam non approbant, agnoscunt quidem justitiam activam, sive obedientiam

Christi fuisse conditionem sive qualitatem in redemptore nostro requisitam, illam nobis esse utilem et bono nostro praestitam, sed justitiam nobis propriè imputari nolunt, idque etiam periculose doceri existimant. In hac sententiâ fuit Piscator, cujus Ep. vid. in Epp. Praest. Virorum pag. 121. Ex parte nostri requiritur Fides, quod docet Paulus Rom. iii. 28. Colligimus enim: Fide justificari hominem absque operibus legis; et per totam Epistolam; item Actor. xiii. 38, 39. Et certè omninò necessarium est, ut homo salutem sibi oblatam amplectatur, nec fieri potest, ut Deus hominem invitum et renuentem salute donet. Verum hîc intelligenda est vera illa fides, quae vera sit et per opera efficax, Galat. v. 6. Nam in Jesu Christo neque circumcisio nec praeputium valet, sed fides per charitatem efficax. Adeoque in negotio Justificationis perperam opera separantur à fide; aut etiam fidei opponuntur: Nam fides non est sincera, quae non habet adjunctum propositum Deo obediendi: Quod quidem propositum, si sincerum fuerit, per bona opera et effecta sese exeret. Fiducia in Deum et Christum absque tali proposito falsa est, et hypocritica, et tantum abest, ut, qui propositum illud non habet, Christum et ejus beneficium amplectatur, ut potius Christum rejiciat. Neutiquam tamen existimandum est, nos per opera justificari: quasi opera essent fundamenta, aut causa meritoria Justificationis.

2. Fides.

Opera sunt
necessaria
in justifi-
catione,

Justificatio
non est ex
operibus,

nec fides
proprie
loquendo
justificat.

Concilian-
tur verba
Pauli et
Jacobi ex
utriusque
scopo.
Paulus do-
cet contra
Judaeos :
Fidem in
Christum
ad salutem
sufficere
absque ri-
tuum Mo-
saicorum
observa-
tione.
Jacobus
contra
Haereticos
asserit :

Opera nihil merentur apud Deum, si vox me-
reri strictè sumatur. 1. Quia sunt imperfecta.
2. Quia sunt debita, licet essent perfecta. 3.
Quia nulla est proportio inter illa et praemium
vitae aeternae. Imò nec ipsa fides nos accu-
ratè loquendo justificat. Actus credendi non
est Justificatio nostra, aut Justificationis causa
meritoria ; sed tantum requisitum necessarium
ad nostram Justificationem.

Quaeritur, qua ratione Paulus qui docet :
Nos justificari per fidem absque operibus, con-
ciliari possit cum Jacobo, qui docet : Cap. ii.
24. Hominem justificari non solum fide sed e-
tiam operibus. Sed facilis est responsio, si mo-
dò ad scopum utriusque Apostoli attendamus.
Paulus refellit Doctores falsos qui docebant,
non sufficere fidem in Christum ; sed praeterea
requiri observationem circumcisionis et rituum
Mosaicorum, Actor. xv. 1. Adversus illos
Paulus asserit : Solam fidem sufficere ad salutem,
h. e. satis esse si Christo credamus, et Evange-
lio obediamus ; nec amplius requiri, ut homi-
nes ritus legis Mosaicæ observent, sed intelli-
git fidem operibus conjunctam, Gal. v. 6. in
quo Capite expressè monet : Ne quis doctrinā
suā in licentiam abutatur ; Jacobus disputat
contra Haereticos, qui fidei necessitatem qui-
dem agnoscebant, sed non operum ; quique
proinde non veram fidem, sed mortuam et va-
nam jactabant : hos refellit et exemplo Abra-
hami probat : Fidem necessariò bona opera

producere, et hoc sensu asserit: Hominem operibus quoque justificari. Haec fusiùs expono in Tractatu des Sources de la corruption qui regne aujourd'hui parmi les Chrétiens. Part. I. C. 4.

Fidem necessario bona opera producere debere.

Ufus.

Ufus 1. Haec doctrina talis est, ut ex illa omnis salus nostra pendeat: Summum hominis bonum in justificatione situm est. Rom. iv. 7, 8. Beatus vir, cui non imputata sunt peccata. Adeoque hinc intelligimus quantum et quam eximium sit beneficium Justificationis nostrae coram Deo: Nihil beatius homine, qui apud Deum est justificatus, qui pacem cum Deo habet: Contra miserrimus est, qui hujus beneficii non est particeps: Is enim est in statu condemnationis, ira Dei manet super ipsum. Joh. iii. 36.

2. Nemo ergo est, qui de statu suo sollicitus esse non debeat; an scilicet sit in statu Justificationis nec ne; id verò aliunde dignosci non potest, nisi ex fide; quapropter videndum: An illam veram fidem, quae justificat, habeamus? An toto corde amplectamur praestantissima illa promissa: Gratiam Dei in Christo; an effecta verae fidei in nobis deprehendamus? Multi hanc doctrinam de Justificatione perperam intelligunt, et nescio quem Justificationis modum sibi fingunt, per quem absque pietate et sanctimonia salutis participes reddantur.

Hic fuit error falforum Doctorum, quos Jacobus in sua Epistola Cap. ii. refellit, et Gno-

sticorum veterum, qui putabant : Fidem posse esse veram et salutarem absque bonis operibus. Error iste hodiè passim invaluit apud Christianos, adeòque diligenter adversus eum praemu- niendi sunt homines. Confutatur autem per- versus et exitialis ille error tum ex Sacra Scrip- tura Gal. v. Jac. ii. tum ex ipsâ Justificatio- nis et fidei naturâ, ostendendo, eam esse fidei naturam, ut obedientiam sibi conjunctam ha- beat ; unde sequitur, illos, qui in peccato vi- vunt, carere fide, adeòque non esse in statu Ju- stificationis ; sed condemnationis.

3. Tertius usus est consolatorius, nempe de pace, de securitate, de gaudio illo ineffabili et glorioso, quo fidelium Justificatorum corda perfunduntur in spe vitae aeternae, de quo vi- de Rom. v. 1-5. et viii. 28. et seqq.

CAPUT VI.

De Sanctificatione.

Sanctifica-
tio confi-
deratur
tanquam
benefi-
cium,

SANCTIFICATIO separatim con- siderari potest, vel tanquam beneficium, vel tanquam officium ab homine praestandum. Priori verò modo illam nunc considerabimus ; nempe quatenus est unum ex praecipuis foe- deris Evangelici beneficiis.

Ac primò illius naturam, secundò causam considerabimus.

Sanctificatio duplex est, vel externa vel in- terna. Externa sive foederalis illa dicitur, quâ

eaque est
vel ex-
terna,

Deus nos ad foedus suum vocat, et ab aliis segregat, ut gloriae aeternae fiamus participes, nam in Scriptura sanctificare saepe idem est, ac segregare ab usu profano, et ad usum aliquem sacrum destinare. Et hoc sensu populus Israëliticus vocatur Sanctus, et Christiana gens Sancta, 1. Petr. ii. 9. Vos autem genus electum, regale Sacerdotium, gens Sancta, populus, quem sibi Deus, ut proprium, vindicat, ut virtutes praedicetis illius, qui vos vocavit è tenebris in admirabilem suam lucem. Scilicet quia Deus nos à mundo et impiis separavit ad sui cultum et gloriam.

Hic enim est duplex hujus destinationis scopus; nec Deus nos ad gloriam destinare potuisset, quin etiam ad Sanctitatem nos vocasset.

Interna Sanctificatio ac realis ipsius hominis purificatio, quâ homo renovatur et Sanctus redditur, vocatur in Scriptura Renovatio, Regeneratio: De hac Joh. iii. 3. Amen dico tibi, nisi quis regeneritus sit, non potest videre Regnum Dei. Tit. iii. 5. 1. Cor. vi. 19, 20. &c. Jam autem Sanctificatio consistit in mentis renovatione, scil. primum in intellectus renovatione aut illuminatione, homo enim immutari nequit, antequam intellectus ante omnia veritatis cognitione illustretur. Dein in affectuum et voluntatis reformatione, ad id enim, ut homo regeneritus ac sanctificatus dici possit, requiritur affectuum renovatio atque immutatio, quâ à peccatis recedat et Sanctitati

vel interna.

sedulò incumbat, estque ista mutatio absolutè necessaria, ita ut absque illa nulla salus sit expectanda. Joh. iii. 5. Hebr. xii. 14. &c. Pacem sectamini cum omnibus et Sanctimoniam, sine qua nemo videre potest Dominum.

2. Sanctificationis
causae
sunt :

II. Alterum quod circa Sanctificationem considerandum venit, est illius causa. Cum omnes homines peccatores sint, sequitur : Sanctificationem neutiquam ab illis proficisci, sed illam esse Dei beneficium ; operatur autem Deus nostram Sanctificationem.

1. Verbum
Dei.

1. Per Verbum, quod ideò vocatur semen regenerationis : 1. Petri i. 23. Regeniti non ex semine corruptibili, sed incorruptibili, i. e. per sermonem Dei vivi. Jac. i. 18. quod efficacissimum est, tum ad intellectum illuminandum, tum ad voluntatem movendam, siquidem nobis proponit officium nostrum et rationes atque incitamenta validissima ad nos movendos.

2. Spiritus
Sanctus.

2. Per Spiritum Sanctum, qui mentem nostram disponit et cor flectit. Joh. iii. 5. Amen dico tibi, nisi quis regeneritus fuerit ex aqua et Spiritu, non potest introire in Regnum Dei. Estque haec operatio Spiritus Sancti propria.

3. Varia
denique
media.

3. Tertiò utitur quoque variis mediis, ut sunt Sacramenta, beneficia, castigationes et exempla ; ita autem pendet omnis nostra Sanctificatio à Deo, ut illam absque Dei gratiâ praestare non possimus ; at illam in nobis non producit absque nostra opera, undè jubemur Sanc-

tificationem et Salutem nostram perficere atque operari. 2. Cor. vii. 1. Purificemus nos ab omni inquinamento carnis et Spiritus, ad finem perducentes Sanctimoniam in timore Dei. Philipp. ii. 12. Cum timore et tremore vestram salutem conficite. Observant autem Theologi, hominem initio regenerationis se habere merè passivè ; ubi verò initia à Deo accepit, tùm ipse agit, inde fit, ut Sanctificatio describatur modò, ut opus Dei, modò ut opus hominis.

Haec Sanctificatio fit per gradus : praeterquam enim, quod duae sint illius partes, prior in hac vitâ, posterior in futurâ, Sanctificatio suos habet gradus : Nam alii magis in Sanctificatione profecerunt, alii minus. Praeterea in uno eodemque homine Sanctificatio sua habet initia et incrementa, ita ut fideles, dum vivunt, quotidie in Sanctitate edant progressus.

Sanctificatio fit per gradus.

Ufus. 1. Primus usus hîc est, justificationem non unicum esse beneficium foederis Evangelici ; sed esse aliud, illudque aequè necessarium, scil. Sanctificationem. Ergo omnis divinae gratiae actio non consistit in condonatione peccatorum ; sed etiam in Sanctificatione et peccatoris conversione ad Deum. Ergò Christus non tantùm venit, ut peccata nostra expiaret ; sed etiam, ut peccati dominium destrueret, nosque efficeret populum sanctum. Tit. ii. 14. Ergò illi gratiam Christi et Evangelium evertunt, et versantur in errore funda-

Ufus.

mentali, qui de justificatione tantum cogitant; de vitae emendatione parum solliciti.

2. Ex hac Doctrinâ sequitur possibilitas Sanctitatis et observationis mandatorum Jesu Christi. Si enim Deus hominem sanctificat, homo potest sanctè vivere imò ad eximium Sanctitatis gradum pervenire, aliàs nulla erit Sanctificatio nostra, nulla vis Evangelii et Spiritus Sancti, et hoc Dei beneficium planè tollitur.

3. Cum Sanctificatio sit opus Dei, sequitur: neminem hujus beneficii participem fieri posse absque divinâ gratiâ; quae ideò assiduis precibus petenda est: Neglectus precum cum Sanctificatione nequit consistere.

4. Spectari debet Sanctificatio tanquam officium nostrum. Haec duo, Dei gratia et hominis labor et cura optimè inter se conveniunt. Gratia Dei laborem nostrum supponit, et in eum finem datur, ut operemur nostram Sanctificationem. Rursus labor noster supponit gratiam, nec absque gratiâ quicquam operari possumus. Quae Doctrina efficit, ut humiles et diligentes simus, humiles in gratia Dei imploranda et summa nostra miseria agnoscenda, diligentes in praxi bonorum operum.

5. Quae de variis sanctificationis gradibus dicta sunt, eò tendunt, ut quisque sese exploret, et videat, an inchoata sit Sanctificatio sua, an jam ad aliquam perfectionem accedat? Praecipua nota verae Sanctimoniae, et quae est instar

omnium, haec est, si semper magis in regeneratione proficiamus.

Nunc agendum esset de glorificatione et vita aeternâ, quae est praestantissimum Doctrinae Christianae beneficium. Sed haec Tractatio pertinet ad ultimam Theologiae Sectionem.

PARTIS POSTERIORIS
THEOLOGIAE
CHRISTIANAE

SECTIO V.

De Ecclesia &c.

In hac Sectione considerandum venit. 1. Quid sit Ecclesia? 2. De Regimine Ecclesiae agendum. 3. De Disciplina. 4. De Vario Ecclesiae Statu loquendum erit.

CAPUT I.

De Ecclesia in genere.

Ecclesia in genere,

est coetus hominum per Evangelium vocatorum ad vitam aeternam.

HIC videbimus 1. In genere, quid sit Ecclesia. 2. Quanam sint ejus membra. 3. Quae notae. 4. Quae attributa.

I. Ecclesia est coetus hominum per Evangelium evocatorum ad vitam aeternam. Verum, cum Ecclesiae vox variè sumatur, hujus vocis variae acceptiones accuratè distinguendae sunt, inde enim solutio quaestionum, quae circa hoc argumentum moveri solent, patebit.

1. Ecclesia latissimo sensu omnes homines designat, qui fidem Christianam profitentur, cuiuscunque loci aut Sectae sint.

2. Aliquando notat coetum aliquem particularem, vel plures coetus, qui communi quodam vinculo inter se juncti sunt: sic dicimus, Ecclesiam Genevensensem, Romanam &c.

3. Ecclesia spectari potest, quatenus constat veris fidelibus, omnibus piis et electis, qui Deum sincerè colunt, estque haec vera Christi Ecclesia, verum ipsius Corpus; attamen saepe fit, ut Scriptura Ecclesiae in genere tribuat, quae ad solos fideles pertinent.

Ecclesia solet variè dividi. Missam facimus
divisionem tritam in militantem et triumphan- Ecclesia di-
viditur in
visibilem et
invisibilem.
tem, quoniam ista distinctio in Scriptura nul-
lum habet fundamentum; sed dividitur in vi-
sibilem et invisibilem; Illa est Societas externa,
quae constat fidelibus et reprobis; Haec verò
solos fideles complectitur. Dicitur invisibilis,
non quod fideles aut eorum opera sint invisi-
bilia, sed quia veri fideles Deo soli sunt noti, et
quoniam illi hypocritis mixti sunt, nec consti-
tuunt corpus aliquod visibile, et Societatem dis-
tinctam ac spectatam.

In universalem et particularem. Ecclesia u- in universa-
lem et par-
ticularem,
niversalis seu Catholica per totum orbem dis-
persa est et se ad omnia loca et Personas exten-
dit. Particularis vocatur quaevis Ecclesia ali-
cujus loci.

In puram et impuram. Ecclesia autem par- in puram et
impuram.
ticularis pura vel impura esse potest. 1. Respec-
tu doctrinae, diciturque Orthodoxa vel Hete-
rodoxa:

2. Respectu cultus qui vel purus vel corruptus est.

3. Morum, prout enim scandala in aliqua Ecclesia vel rara sunt, vel frequentia, vel enascuntur vel coërcentur, Ecclesia pura vel impura dicitur.

4. Respectu disciplinae, nam ut Ecclesia pura sit, requiritur disciplinae Apostolicae exercitium &c.

5. Unionis, quae unionem secundum Severitatem et Charitatem servant, pura dicuntur; quae verò illam abrumpunt et sine causa ab aliis discedunt, sunt Schismatica.

Schismatica
Ecclesia.

Extra Ecclesiam nulla est salus.

Necesse est autem, illos, qui salvari volunt, Ecclesiae sese adungere, Actor. ii. 47. Dominus addebat quotidie Ecclesiae, qui salvi fierent. Undè meritò dicitur extra Ecclesiam nullam esse salutem, quod de Ecclesia universalis intelligi debet, non de ulla Ecclesia particulari, nulla enim est Ecclesia particularis extra quam salus non possit obtineri, quamquam in omnibus Ecclesiis non aequè facile obtingat.

Ecclesiae membra proprie sunt soli fideles.

II. Membra Ecclesiae dici certo quodam sensu possunt, quicumque fidem Christianam amplectuntur, sed accuratè loquendo, soli fideles sunt Ecclesiae membra, adeoque mali membra Ecclesiae neutiquam censendi, quamvis in externa Ecclesiae communione vivant. Matth. xiii. Vide Parabolas de Zizaniis et Sagena. Mali sunt impii et hypocritae, impii, scilicet, qui impietatem palam profitentur, nulli essent in

Ecclesia, si disciplina Apostolorum locum haberet. Sed vitari nequit in Ecclesia, quin bonis sint mali admixti.

Caeterum officium membrorum est triplex: Membrorum Ecclesiae officia sunt
 1. Professio externa et publica fidei Christianae; huc referri debet Cultus publicus, sacri conventus, Sacramentorum usus. 2. Debita subiectio ordini in Ecclesia constituto, Pastoribus et Ecclesiae, Hebr. xiii. 17. Obedite duكتورibus vestris et obsecundate eis. 3. Vitae et morum innocentia et imprimis Charitas.

III. De notis Ecclesiae quaeritur, quatenus illae sint: Ad hujus quaestionis decisionem observandum est, quid per Ecclesiam intelligamus. Si Ecclesia notat veros fideles, seu Ecclesiam invisibilem, nullae notae Ecclesiae proferri possunt, praeter illas, ex quibus veri fideles dignoscuntur; Sed si per Ecclesiam intelligamus Ecclesiam particularem, tunc assignari possunt notae, unde coetus puriores ab impuris dignoscuntur. Notae autem illae nullae aliae esse possunt, quam puritas doctrinae, cultus, disciplinae et morum. Ad quas notas prout Ecclesia aliqua magis aut minus accedit, eo magis vel minus pura censenda est.

Pontificii quindecim notae verae Ecclesiae ponunt, et quidem plerasque tales, quae suae Ecclesiae conveniunt: 1. Nomen Catholicae. 2. Antiquitas. 3. Duratio non interrupta. 4. Amplitudo. 5. Successio Episcoporum. 6. Conspiratio in doctrinam eandem. 7. Unio mem-

brorum inter se cum capite. 8. Sanctitas. 9. Efficacia doctrinae. 10. Sanctitas vitae Auditorum. 11. Miracula. 12. Prophetiae. 13. Confessio adversariorum. 14. Infelix hostium exitus. 15. Felicitas temporalis. Hae notae vel absurdae vel falsae sunt, ut 1. 3. 4. 5. Verbo Dei contrariae, vel quae Ecclesiae Romanae minimè conveniunt, ut 2. 11. 12. Sed de his consulendi sunt libri Theologorum.

Quae vel
falsae vel
absurdae
sunt.

Ecclesiae attributa sunt, sunt Unitas, Universalitas et Sanctitas.

1. Unitas.

IV. Attributa Ecclesiae juxta verbum Dei
1. Unitas. Una est enim Christi Ecclesia non plures, quod in toto Novo Testamento videmus, ubi unius tantum Ecclesiae fit mentio, ut Ephes. iv. 4--6. Unum est corpus et unus Spiritus, sicut et vocati estis in unam spem vocationis vestrae &c. Nulla igitur Ecclesia particularis Ecclesiae nomen exclusive ad alias sibi vindicare potest.

2. Universalitas.

2. Universalitas, seu quod sit Catholica; Ecclesia enim per totum mundum diffunditur, et omnes Christiani nonnisi unum corpus constituunt; adeoque hic titulus Catholicae nulli Ecclesiae particulari competere potest.

3. Sanctitas.

3. Sanctitas. Ephes. v. 27. Christus dilexit Ecclesiam, ut sisteret eam sibi gloriosam, i. e. non habentem maculas; sed ut sit sancta. Quae Sanctitas est vel foederalis seu externa, quatenus a mundo separata est, et Deo consecrata, vel realis seu interna, quatenus vera Ecclesiae membra ab inquinamentis mundi sunt purgata.

Sunt tria alia attributa, quae Ecclesiae so- Caetera at-
lent tribui. 1. Auctoritas. 2. Infallibilitas. tributa sunt,
3. Perennitas.

Auctoritas. In Ecclesia nulla est auctoritas Auctoritas
proprie dicta, praeter auctoritatem Christi. Quae proprie nul-
autem ab Ecclesiâ ejusque Ministris fiunt, om- la in Eccle-
nem habent auctoritatem à Christo, unde illa sia est prae-
conscientiam non obligant, nisi quatenus fiunt ter auctori-
in nomine Christi; tunc enim quae Ecclesia tatem Chri-
facit, Christus ipse rata habet. Matth. xviii.

18—20. Quaecunque ligaveritis in terra, e-
runt ligata in coelo, &c. Joh. xx. 23. In re-
bus ad salutem necessariis nullas leges ferre
potest Ecclesia, nullos fidei articulos condere.
In aliis rebus, quas Deus non determinavit, et
tamen determinari debent, ut ordo servetur, Ec-
clesia potest leges ferre; absque hoc enim nul-
la Societas stare potest. 1. Cor. xiv. 40. Om-
nia decenter et ordine fiant. Sic cum agitur
de variis cultus circumstantiis, de tempore, lo-
co, &c. Ecclesia de illis statuere potest, dum-
modò id faciat juxta leges Evangelii, Pruden-
tiae et Charitatis, talibusque statutis omnes de-
bent se submittere.

Infallibilitatem quod spectat, satis patet ex
modo dictis, illam Ecclesiae non competere.
Pontificii volunt, Ecclesiam esse infallibilem
h. e. illam errare non posse in doctrina, neque
circa doctrinam, neque circa mores. At non-
dom definiverunt, quatenam sit illa Ecclesia in-
fallibilis, an Papa, an Concilium universale, an

Infallibili-
tas Eccle-
siae non
competit.

Concilium et Papa conjunctim? Sed 1. Et si diceremus, Ecclesiam infallibilem esse h. e. illam errare non posse, quomodò probabunt, istud Privilegium Romanae potius quam Graecae et nostrae convenire. 2. Tale Privilegium nullum est; Equidem fieri nequit, ut vera Ecclesia h. e. veri fideles errent fundamentaliter; tum enim non essent veri fideles, sed Ecclesia visibilis quavis errare potest.

Quod probatur

1. Ex silentio Scripturarum.

2. Ex eo quod Scriptura Sacra potius contrarium docet.

3. Quia singula membra errare possunt.

4. Ex Historia Ecclesiastica.

Probamus autem, Ecclesiam non esse infallibilem: 1. Quia, si tam eximia praerogativa à Deo Ecclesiae esset concessa, Scriptura id doceret, quod nusquam facit; Locus enim Matth. xviii. 17. Si neglexerit eos audire, dic Ecclesiae: Et 1. Timoth. iii. 15. Ubi juxta Pontificios Ecclesia vocatur: Columna et stabilimentum veritatis: Nihil ad rem faciunt, et quamvis aliquid Ecclesiae tribuerent, de Ecclesia Romana non magis quam de alia Ecclesia agunt. 2. Scriptura invertit hanc infallibilitatem, cum praedicit defectionem Christianorum à veritate et pietate, et adventum falsorum Doctorum, cum jubet fideles, ut doctrinam ad examen revocent. 3. Unaquaeque Ecclesia particularis, Ecclesiae Pastores, Christiani quilibet errare possunt, ergo et Christiani et Pastores conjunctim spectati errare possunt. 4. Historia docet, Ecclesiam Judaicam et Christianam et utriusque Rectores, imò concilia integra erravisse. In specie Ecclesia Romana et Papa turpissimè erraverunt, quod sola Concilii Constantiensis et Tri-

dentini inspectio satis docet, idque exinde confirmatur, quod Concilia decreta planè contraria condiderint.

Perennitas, quae notat, Ecclesiam duraturam usque ad finem mundi. Quaeritur hîc, inter nos et Ecclesiam Romanam, an Ecclesia possit deficere? Respondetur: Ecclesia nequit deficere. 1. Quatenus fieri nequit, ut poenitus extingatur; 2. Fieri itidem nequit, ut nulli fideles supersint in mundo. Sed Ecclesia potest deficere: h. e. 1. Numerus verorum fidelium sive Christianorum potest valdè minui, et errores, abusus, ignorantia, vitia ubique ferè grassari possunt, tuncque Ecclesia ex parte deficit, non totaliter; et talis erat Status ante Reformationem. 2. Nulla est Ecclesia particularis, quae non possit à fide deficere et errores gravissimos amplecti, quamquam vix fieri potest, ut labes illa omnia Ecclesiae illius membra ita inficiat, ut nullus supersit verè fidelis. Id probatur 1. ex Scriptura. Praedicta enim fuit *αποστροφή* horrenda et ferme generalis, 2. Thess. ii. 3. Non adveniet Dies Christi, quin venerit defectio. 2. Tim. iii. 1. et seq. Apoc. xiii. 8. et xii. 5, 6, 7. 2. Experientia idem confirmat. Sub Veteri Testamento Ecclesia non semper fuit conspicua, et exiguus fuit fidelium numerus, ut tempore Noachi, Eliae, Antiochi, &c. Sub Novo Testamento innumerae Ecclesiae, tum in Asia, tum in Africa defecerunt. Totus propemodùm orbis de-

Perennitas.

Ecclesia nequit deficere totaliter; sed ex parte.

Quod probatur ex Scriptura Sacra.

2. Experientia.

fecit sub Arianis, et Seculis sequentibus tam horrenda contigit defectio in Ecclesia Latina à puritate doctrinae, morum et cultus, ut coecum esse oporteat, qui id negaverit.

Ufus.

Ufus praecipui. 1. Dei in genus humanum benignitas, qui in illo Ecclesiam colligere voluit; item felix Status noster, quos Deus vocavit, ut essemus membra suae Ecclesiae, Hebr. xii. 22, 23. Quo nomine ipsi gratias agere debemus; imprimis si cogitemus, nos esse ex numero eorum, quibus purior lex Evangelii affulsit, et qui ab idololatria et erroribus, qui in Ecclesiam irreperunt, simus liberati.

2. Secundus usus ducitur ex nomine Catholicae, quae vox notat, unam tantum esse Ecclesiam per totum orbem diffusam; unde sequitur: Omnes Christianos inter se unitatem et concordiam servare debere. Hoc respectu valdè imperfectus est Ecclesiae status. Nam illa Ecclesiae unitas periit per dissidia, Schismata, Sectas, Anathemata, adeò ut non una sit Ecclesia; sed multae quae sibi mutuis odiis adversantur.

3. Tertius usus erit agere de triplici officio membrorum Ecclesiae supra inculcato. Profitentur quidem omnes fidem Christianam, sed multi ordini et disciplinae sese submittere recusant; paucissimi verò sunt, qui fide et morum innocentia testantur se esse veros Christianos.

4. Ex eo, quod Ecclesia sancta vocatur, concludimus: Sanctitatem esse praecipuum vo-

cationis divinae scopum et officium Christianorum esse Sanctitati studere, et se ab inquinamenti mundi segregare, quod qui non faciunt, perperam nomen Christiani jactant; nec ad Ecclesiam pertinent. Multi hodiè sunt impii et aperte profani in Ecclesia propter disciplinae defectum, qui tamen minimè tolerari deberent; multi itidem hypocritae hominibus ignoti; at cogitemus, Deum illos, qui sui sunt, nosse, et venturum tempus, quo Deus illos à veris fidelibus segregabit. 2. Tim. ii. 19. Solidum fundamentum Dei stat, habens hoc Sigillum: Novit Dominus eos, qui sunt sui. Matth. xiii. 37. 42.

CAPUT II.

De Regimine Ecclesiae et Ministerio.

CUM Ecclesia regatur. 1. Per Ministerium. Ecclesia regitur
2. Per Disciplinam. De utroque dicendum est.

I. De Ministerio. Hic primò agemus de Ministerii institutione. Secundò de ipsis Ministris. 1. Per Ministerium.
Tertio de vocatione Ministrorum. Quartò de Munere illorum.

Placuit Deo ad Ecclesiam suam tum colligendam, tum conservandam, uti hominum Ministerio. Noluit homines docere, aut regere per Angelos, aut revelationes extraordinarias; sed uti voluit hominum Ministerio, illudque medium elegit pro summa sua sapientia, tanquàm naturae hominum maximè conveniens. Cujus institutio est divina

Necessitatem et divinam Ministerii originem et necessariam.

probant varia loca: Ephes. iv. 2. Christus dedit alios quidem Apostolos, alios vero Prophetas, alios autem Evangelistas, alios Pastores et Doctores. Actor. xiv. 23. Tit. i. 5. ubi Paulus Tito scribit, se ipsum reliquisse in Creta, ut constituat Presbyteros. Confirmat universa omnium, quotquot unquam fuerunt Ecclesiarum, praxis, ut et insignis utilitas, imò necessitas hujus muneris; nam absque illo neque cognitio, neque pietas, neque ordo, neque unio conservari possent. Ephes. iv. 12, 13. Dedit Pastores—ad compactionem Sanctorum, ad opus Ministerii, ad aedificationem Corporis Christi, donec perveniamus in unitatem fidei. Et ea est omnium societatum natura, ut omnino aliquo opus sit, qui illas regat, ita ut rejicienda sit ἀραξία, quam Fanatici et Ministerii osores inducere satagunt.

Exercetur
à Ministris
1. extraor-
dinariis, ut
Apostolis,

II. Ministri autem, quorum operâ Deus uti voluit, sunt extraordinarii et ordinarii. Extraordinarii sunt 1. Apostoli, quorum vocatio recensetur Matth. x. 1, 2. Illorum prae-rogativae sunt sequentes. (a) Electi erant et missi à Christo ipso. (b) Testes erant vitae et resurrectionis illius. Actor. i. 21, 22. (c) Spiritu Sancto instructi, qui ipsos in omnem veritatem deducebat. (d) Ad omnes gentes erant missi. Matth. xxviii. 19. Adeoque nulli peculiari gregi alligati, et quoniam primi omnium Evangelium praedicarunt, dicuntur Ecclesiae fundamenta. Ephes. ii. 20.

2. Prophetæ, ex quibus alii futura prædicebant et occulta annuntiabant, quæ habebant ex divina revelatione, qualis erat Agabus, Actor. xxi. 10. Alii Scripturas interpretabantur et docebant; quo sensu vox Prophetiæ sumitur. 1. Cor. xiv. 1-4. &c.

3. Evangelistæ; hi erant quasi Apostolorum Vicarii et Coadjutores, et ad varia loca mittebantur, quales Titus, Lucas, &c.

De ministris ordinariis ante omnia sciendum: Christum et Apostolos novam Regiminis formam non instituisse, secutos esse formam illam, quæ apud Judæos in Synagogis obtinebat; id cernitur in aliis capitibus, nam et Sacramenta et forma Cultus Divini, scilicet Laudes, Lectio, Preces et Circumstantiæ Coetuum Sacrorum et Disciplina, de qua mox agemus, ex Judæorum praxi desumpta sunt.

In Synagogis erant Seniores seu Presbyteri; item erat Synagogæ Praefes seu Archisynagogus, Episcopus, Chazan, Caput Ecclesiæ, seu congregationis Angelus. Hoc luculenter demonstrat Lightfoot Tom. 2. pag. 20. et 279.

Unde Apostoli hæc nomina retinuerunt. 1. Tim. iii. 1. 1. Petr. v. 1. Apoc. ii. 1. De quorum proinde nominum significatione judicandum est, non ex Usu hodierno, aut Ideis, quæ nominibus illis hodiè affinguntur; sed ex Usu et praxi Judæorum et primorum Christianorum. Ergo ad regendam Ecclesiam constituti sunt Episcopi, Presbyteri, Ministri &c.

Prophetis,

et Evangelistis.

2. Ordinariis, quorum Regiminis forma à Christo et Apostolis ex praxi Judæorum desumpta est.

In Synagogis erant Seniores, Episcopi, Angeli &c.

1. Eadem nomina retinuerunt Apostoli.

Episcoporum et Presbyterorum idem erat munus quoad Ecclesiam.

Quaeritur, an munus Episcoporum aliud sit à Munere Presbyterorum, ita ut Presbyteri et Episcopi duos diversos ordines constituent? Respond. Inter utrosque nullum est discrimen essenziale et utrorumque idem est ordo. Scriptura enim Episcopos cum Presbyteris confundit, vid. Aëtor. xx. 17. coll. cum ver. 28. Tit. i. 5. collato cum v. 7. Negari tamen nequit, semper fuisse in Ecclesia primitiva Praefidem vel Caput Presbyterii, qui primus erat inter pares, idque invictè probatur ex Catalogis Episcoporum apud Eusebium et alios. In illis videmus nomina et Successionem Episcoporum praecipuarum Ecclesiarum, quorum multi viventibus Apostolis, Johanne imprimis, constituti fuerunt.

An duo sint Presbyterorum ordines, alii concionantes, alii regentes.

Quaeritur, an duo sint genera Presbyterorum, quorum alii Evangelium praedicent, alii cum Ministris Ecclesiam regant, quique apud nos vocantur Anciens, (*Aelteste*)? Respondetur: Utilis est horum institutio, tamen illa neque ex Historia Ecclesiastica, neque ex Scriptura probari potest. Locus i. Tim. v. 17. Qui benè praesunt Presbyteri, duplici honore digni habentur, maxime illi, qui laborant in Doctrina et Sermone. Nihil probat: aliam sequeretur, Presbyteris regentibus debere mercedem.

Diaconi.

Diaconorum munus et institutio describitur Aëtor. vi. Dolendum est, quod hic ordo sublatus fuerit in plerisque Ecclesiis. Tempore

ris progressu alii ordines sunt constituti, ut in Ecclesia Romana et Graeca videre est. In Ecclesia Romana sunt 7. Ordines, scilicet quatuor minores: Ostiarii, Lectores, Acolythi et Exorcistae: tres majores, Subdiaconi, Diaconi, Presbyteri seu Sacerdotes; deinde ad ordinis conservationem singulis Provinciae alicujus Episcopis praefecti sunt Archiepiscopi, seu Metropolitae, his Primates, seu Patriarchae, et his tandem Papa. Accessit posterioribus Seculis munus Cardinalium, qui olim Ecclesiae Romanae Presbyteri erant et Diaconi, unde distinctio inter Cardinales Episcopos et Cardinales Diaconos.

Septem Ordines in Ecclesia Romana

4. minores, 4. majores.

III. Circa vocationem Ministrorum duo sunt tenenda. 1. Quales. 2. à quibus sint vocandi.

Vocandi sunt Ministri,

1. Prius docet Paulus 1. Tim. iii. 1-7. si quis Episcopatum desiderat, praeclarum opus desiderat &c. Et requisita in Episcopo spectant juxta Paulum, vel doctrinam, vel mores. Hinc duplex emergit officium, illorum tempè qui vocant, et illorum qui vocantur. Illi accuratè debent inquirere, num illi, quos vocant, dotibus necessariis sint instructi. Hi vero se debitè ad Ministerium capescendum praeparare, Studiis, Lectione Scripturae, Pietate primis et Precibus.

ad docendum idonei et pietate insignes.

2. Jus vocandi est penes Presbyteros et Ecclesiam, Tit. i. 5. Actor. xiv. 27. Presbyteri habent jus examinandi, eligendi, ordinandi.

Jus illos vocandi est penes Presbyteros.

Ecclesia jus approbandi vel recusandi, ita ut nullatenus possit probari abusus, qui in plerisque Ecclesiis invaluit, ut Episcopi ad nutum Principum constituentur, et vocatio Pastorum à Magistratu Politico pendeat, quod fit contra Dei verbum et Praxin Ecclesiae primitivae, et multa mala in Ecclesiam invexit. Caeterum ordo ille, qui in vocatione Pastorum debet observari, nonnisi in Ecclesia constituta est necessarius: non item in Ecclesia collapsa aut nondum constituta. Itaque Pontificii immerito litem nobis movent circa vocationem Reformatorum nostrorum, ex quibus tamen nonnulli in Ecclesia Romana vocationem habuerunt. Egregiè in hoc argumentum scripsit Pajon, *Examen des praejugez &c. Part. 7. Chap. 8-12.*

Munus Ministrorum est 1. Doctrinae praedicatio.

et 2. Regimen Ecclesiae.

IV. Munus et officium Pastorum seu Ministrorum Ecclesiae est 1. Doctrinae praedicatio Tit. i. 9. 2. Tim. iv. 1, 2. Praedica Sermonem illum, instat tempestivè, intempestivè, argue, objurga, exhortare cum omni lenitate doctrina. 2. Regimen Ecclesiae. Illud regimen ipsis à Christo est commissum, 1. Tim. iii. 5 et per totum Novum Testamentum; ac pene illos fuit in Ecclesia antiqua; imò per 15. secula; nunc verò in Reformatione jus regendi Ecclesiam et disciplinae exercitium plerisque in locis Ministris à Magistratu Politico fuit ereptum, ita ut sola concionandi potestas ipsis relicta sit, sintque concionatores non verò

Rectores et Pastores Ecclesiae. In Ecclesia primitiva omnes Ministri non concionabantur, et multi regimini Ecclesiae unice incumbabant. Utile est quoque Synodos habere, in quibus res Ecclesiasticae tractentur, ut Pastores in officio contineantur et ordo servetur in Ecclesia.

Ufus hujus doctrinae spectat tum plebem *Ufus.*
seu Ecclesiam, tum ipsos Ministros.

I. Hic elucet Dei Bonitas et Sapientia, qui Ecclesiae aedificationi prospexit, Ministros instituendo, ac proinde hujus muneris necessitas est agnoscenda. Per Ministros enim Christus Ecclesiam suam regit et administrat, per illos fideles vocat et ad vitam aeternam ducit: Ministri sunt Dei in opere salutis adjutores; absque illorum Ministerio Ecclesia stare nequit. Quapropter officium est Christianorum Deo pro tali beneficio gratias agere, et Sacrum Ministerium in reverentia et pretio habere; deinde debite illo uti, Pastoribus sese submittere, tum in doctrina, tum in disciplina. Hebr. xiii. 17. Obedite doctoribus vestris: excubant enim pro animabus vestris, tanquam rationem reddaturi, ut cum gaudio hoc faciant non suspirantes. Quod qui facere recusant, in Christum peccant, et sibi aeternum exitium accersunt &c.

II. Ista Ministris ipsis sunt perpendenda. Cogitent quae sit sanctissimi hujus muneris tum dignitas tum natura. Dignitas tanta est ut major esse nequeat, quod ipsa hujus muneris

natura et scopus satis indicant; adeoque qui tam sanctum munus exercent, vel ad illud aspirant, illo se dignos praestare debent, cogitent se esse Viros Dei, Christi Legatos, Apostolorum Successores, &c. Omnem impendant operam, ut primò se ipsos purificent per pietatis studium atque praxin, deinde ut donis necessariis sint instructi &c. Attendant quoque ad Ministerii naturam et functiones, ne putent, quod plerique existimant, totum munus ipsorum praedicatione absolvi. Vehementer errant qui ita sentiunt. Specialis gregis inspectio ipsis commissa est, admonitiones privatae, visitationes domesticae, disciplinae exercitium. Hoc illud est, cui Pastores perpetuò intentos esse oportet. Praeterea exemplo gregi suo praesse debent: id enim praedicationi vim atque auctoritatem conciliat &c. Et haec breviter de argumento uberrimo.

CAPUT III.

De Disciplina.

DUO circa Disciplinam sunt videnda. 1. Necessitas. 2. Ipsius natura.

I. Necessitas Disciplinae tribus argumentis demonstratur.

1. Ex verbo Dei, Matth. xvi. 19. ubi Christus Petro dicit: Dabo tibi claves Regni Coelorum. Et xviii. 18. 1 Cor. v. De excommunicatione incestuosi. Item Epist. ad Th.

Disciplinae
necessitas
probat
1. Ex Verbo
Dei.

motheum et Titum. Quae loca expenduntur in Tractatione * de fontibus degeneris Christianismi Part. 2. c. 2. quem qui volet consulere potest.

* Sources de la Corruption.

2. Ex praxi Ecclesiae tum Judaicae tum Christianae. Primò Ecclesiae Judaicae. Regimen enim Ecclesiae Dominus Jesus et Apostoli constituerunt ad formam Regiminis, quod in Synagogis Judaeorum obtinebat. Apud Judaeos post captivitatem Disciplina et excommunicatio locum habebant, eratque apud illos excommunicatio duplex, prior נָדָר sive Segregatio, qua reus ad tempus consortio privabatur, ita ut non liberè et familiariter cum ipso versari liceret. Posterior אָנָתָה seu Anathema, eum reus totaliter separabatur et diris devovebatur. Hunc ordinem Christus approbavit et confirmavit.

2. Ex praxi Ecclesiae vet. tum Judaicae,

Ecclesia verò Christiana hanc Disciplinam tum Christianae. constanter retinuit, scilicet segregationem et excommunicationem, quod ex Historia Ecclesiastica evidentissimè patet, nec primis illis seculis ulla fuit Ecclesia, in qua ista Disciplina non observaretur. Multa hìc de Disciplina Ecclesiae veteris, de variis poenitentium gradibus dici possent; id autem specialem requirit tractationem.

3. Ex ipsa rei natura. Absque ordine atque Disciplina nulla Societas stare potest. In Ecclesia autem hic ordo eò magis videtur necessarius, quod Ecclesia sit Societas spiritualis,

3. Ex ipsa rei natura.

quae vi et imperio, sicut Societas civilis, non administratur. 2. Per Disciplinam consulitur et honori Religionis Christianae et Ecclesiae, quae meritò accusari posset, si vitia et scandala toleraret: item conversioni peccatorum, aedificationi et confirmationi piorum. Ex quibus patet, quam imperfectus sit hodiernus Ecclesiarum fermè omnium status, siquidem sanctâ hâc Disciplinâ careant. Quae adversus Disciplinam solent objici ad examen revocantur in Tractatu meo supra dicto * Part. 2. Cap. 2.

* pag. praecedenti.

Natura Disciplinae.

II. Naturam Disciplinae quod attinet, illius ideam accuratam habebimus, si teneamus 1. à quibus sit exercenda, 2. in quos, 3. quomodo et quibus mediis.

Exercenda est a Pastoribus,

1. Exercitium disciplinae Pastoribus et Rectores Ecclesiae competit; nec licitum est jus illud ad alios transferre. Sunt qui putant, quemadmodum populus potest talem regiminis formam eligere, qualem voluerit, et auctoritatem in unum vel plures conferre; sic illum posse regimen Ecclesiae Magistratui committere; sed id vehementer absurdum est; hic enim nullum jus habet populus immutandi formam regiminis à Christo instituti, Christus enim ipse Pastoribus regimen istud tradidit, adeòque absque Sacrilegio ipsis non potest eripi. Regimen Societatis civilis et regimen Ecclesiae sunt duae res inter se distinctae et planè separatae.

Ministris autem commissum fuisse exercitium Disciplinae et Ecclesiae regimen, docent

ipsa nomina Rectorum, Episcoporum, Pastorum &c. item 1. Tim. iii. 5. Hebr. xiii. 17. &c. Et penes illos semper fuit haec potestas, usque ad Reformationis tempus, quo Disciplinae exercitium Pastoribus ereptum fuit.

Hic igitur damnandus est error duplex: 1. Anabaptistarum et Fanaticorum, qui Ministerium rejiciunt. 2. Politicorum, qui in Jura Pastorum et Ecclesiae involarunt.

2. Exercetur Disciplina in errantes vel peccatores. In Errantes, Rom. xvi. 17. 2. Joh. v. 10. Tit. iii. 10. Hereticum hominem post unam aut alteram reprehensionem repelle. In Peccatores, 1. Cor. v. 11. Si quis, quum Frater nominetur, sit Scortator aut Idololatra — cum eo ne edatis quidem, et alibi. Non tamen in omnes errantes aut peccatores animadvertendum est per Disciplinam et Excommunicationem, sed tantum in illos, qui graviter et publicè errant aut peccant.

3. Nunc videndum, quomodo Disciplina sit exercenda. In Exercitio Disciplinae media spiritualia sunt adhibenda; non vis, poenae, multae, carceres &c. Duo autem sunt actus Disciplinae juxta verbum Dei. Primus est monitio, quae primum privatim, deinde publicè fiat. Matth. xviii. 15. Si Frater peccaverit in te, argue eum inter te et ipsum solum &c. Quis modus sit servandus in admonitionibus, docetur Gal. vi. 1. Si praeoccupatus fuerit aliquis aliqua offensa, vos spirituales reconcinnate.

In errantes
vel peccatores.

Exercenda
est adhibitis
mediis spiri-
tualibus.
Ejus duo
sunt actus:
1. Monitio.

ejusmodi hominem cum Spiritu lenitatis. 2. Tim. iv. 2. 1. Tim. v. 1, 2. Seniores ne increpato, sed hortare ut patrem: Juniores ut Fratres &c. Unde patet, Ministris opus esse Doctrinâ, ut alios docere possint, Zelo et Parrhesiâ, Lenitate et Patientiâ, Prudentiâ singulari, haec enim nisi adsint frustra instituentur admonitiones.

2. Separatio
minor,

Secundus actus est separatio, eaque duplex, vel minor vel major. Minor est exclusio à S. Coena. Profanos et impios ad S. Coenam non esse admittendos, probamus.

a. Ex usu Ecclesiae Judaicae, quae tales à Sacris amovebat.

b. Ex perpetuo et universali praxi Ecclesiae per multa Secula.

c. Ex eo quod Scriptura vetet, tales peccatores pro fratribus agnoscere et cum illis edere.

d. Variis rationibus ex aedificatione Ecclesiae et Salute peccatorum desumptis: Attamen sunt hodiè innumerae Ecclesiae, in quibus omnes indiscriminatim ad S. Coenam admittuntur; nec Pastoribus licet quenquam ab illius participatione arcere; qui abusus profectò gravissimus est et intolerandus.

et Major.

Major excommunicatio est illa, quâ Ecclesia declarat, se aliquem pro fratre et Christiano non amplius habere, quia ille se fratrem non esse apertè testatur. Hanc excommunicationem Juris Divini et institutionis Apostolicae loca

et argumenta supra collata probant; nec circa hoc ulla unquam controversia fuit per 16. Secula; at Reformationis tempore ubique ferme sublata fuit, frustrà reclamantibus Doctolibus nostris, Calvino, Oecolampadio, Bullingero, Zwinglio, et aliis.

De errantibus verbum addam siue Haereticis; sunt qui putant illos poenis corporalibus, imò capitalibus esse afficiendos. In hac Sententia fuerunt * Calvinus, Beza, qui Tractationem de Haereticis conscripsit, alique, inter quos Ryssenius Tom. 2. p. 158. Unde Servetus Genevae vivus combustus est. Sed alii hanc Sententiam damnant tanquam crudelem. Magistratus nullos punire et è mundo tollere potest, nisi illos, qui societatem turbant. Errantes sunt primò monendi, secundò tolerandi. 2. Tim. ii. 24, 25. Servum Domini oportet mansuetum esse ergà omnes, aptum ad docendum, tolerantem malos &c. Quamdiù error levis est, et nullum periculum ab iis Ecclesiae immineat. Tertiò segregandi et excommunicandi. Tit. ii. 10. Haereticum hominem post unam et alteram admonitionem repelle. et 2. Joh. v. 10. Et his mediis Ecclesiae aedificationi optimè consulitur.

De Haereticidio.

Usus. Cùm disciplina sit divinae institutionis et tantae necessitatis, hinc colligere promp-

Usus.

* Quomodo excusari possint isti summi Viri vide Alph. Turretini Comp. Hist. Eccl. p. 392.

tum est, quid de hodierno Ecclesiae statu sit iudicandum, quidve ad perfectam illius institutionem requiratur. Si quis Scripta Novi Testamenti vel Historiam Ecclesiae primitivae legat, agnoscet, nullam propemodum esse disciplinam nostris temporibus. Multae sunt Ecclesiae, in quibus adulteri, fures, ebriosi, et omnes alii peccatores insignes admittuntur ad mensam Domini, excommunicatio nulla est, periit auctoritas Ministrorum Christi; unde fit, ut morum corruptio undique augeatur; nec ulla spes Reformationis appareat. In hoc deploratissimo rerum statu orandus est Deus, ut Ecclesiae suae misereatur, et omnibus Pastoribus impendendus est labor, ut sancta haec disciplina restituatur in Ecclesiis.

2. Officium Membrorum Ecclesiae est disciplinae se submittere. Cum enim Deum auctorem habeat, quicumque eam rejiciunt, eo ipso produnt, se non esse ex ovibus Christi. Hic ostendendum, quam magnum sit peccatum rebellio adversus disciplinam, aut contemptus Monitionum et Censurarum Ecclesiasticarum.

3. Sed hic non erit subsistendum: non sufficit ad Salutem, si quis disciplinae aut censuris Ecclesiae non sit obnoxius; multi sunt in Ecclesia impii, multi hypocritae, in quos Pastores disciplinam non exercent, quia illos non norunt, quibus patet liber aditus ad S. Coenam: Hi, quamvis tolerentur et admittantur, tamen iudicium Dei non fugient. De

ignotis, ut vulgò dicitur, non judicat Ecclesia, sed Deo nihil incognitum est, scrutatur omnia nostra dicta, facta, cogitata. Quapropter verae, solidae et internae pietati studeamus, ita ut non solum coram hominibus, (parum enim id est) sed coram Deo irreprehensibiles inveniamur.

CAPUT IV.

De Vario Ecclesiae Statu.

RESTAT ultimum caput loci de Ecclesia, Status Ecclesiae illudque utilitatis non spernendae, nemine de vario Ecclesiae Statu, nimirum videbimus, qualis fuerit à temporibus Apostolicis, usque ad nostra tempora, et qualis futurus sit Status Ecclesiae Christianae respectu Doctrinae, cultus, morum et disciplinae: Ex his quatuor maximè pendet Ecclesiae incolumitas, estque haec tractatio maximà ex parte Historica. Incipiemus à primis Seculis Christianismi, deinde pergemus ad sequentia tempora et considerabimus Statum Ecclesiae sub Papatu, tertio deveniemus ad Reformationem, ac tandem aliquid dicemus de temporibus sequuturis usque ad finem mundi.

I. Tempore Apostolorum, et primis à Chri-

Seculis Ecclesia multo purior fuit, quam un-

quam postea, idque tribus praecipuè de causis: 1. Quia Ecclesia tunc regèbatur ab Aposto-
qui et miraculis et auctoritate insignes erant.

in primis
Christianis
mi Seculis
multo puri-
or fuit quam
postea.

Attamen
polluebatur
erroribus

Ebionita-
rum et Ce-
rinthiano-
rum,

Nicolaita-
rum et Gno-
sticorum.

Harum hac-
resium fon-
tes fuere
1. Falsa Phi-
losophia,

2. Quia Christiani obnoxii erant persecutionibus; nunquam enim purior est, quam sub cruce. 3. Quia illis temporibus disciplina Apostolica vigeat, adeoque impiorum non tantus fuit in Ecclesia numerus, ac temporibus sequentibus. Varii tamen exorti sunt errores circa Doctrinam, varia itidem scandala, respectu Doctrinae: imprimis sciendum est, errores veterum falsorum Doctorum et Haeticorum ad tria capita praecipue posse referri. 1. Alii errabant circa Personam Christi, negantes illum esse Deum Filium et asserentes illum fuisse merum hominem, quales Ebionitae, Cerinthiani, adversus quos Johannem scripsisse dicunt. 2. Alii docebant, fidem in Christum et obedientiam Evangelio praestitam non sufficere ad salutem, nisi circumcisio et ritus Judaici retinerentur, et haec fuit frequentissima controversia temporis Apostolorum nata. 3. Alii erant homines carnales, qui sub praetextu gratiae et libertatis Christianae licentiam inducebant, persecutionem tolerare recusabant, carnalibus concupiscentiis sese tradebant: Tales fuere Nicolaitae, Gnostici et alii, adversus quos Jacobus, Judas Petrus Epistolâ secundâ, Johannes in Epistolis et Apocalypsi fortiter insurrexerunt. Tres fuerunt Haeresium fontes praecipui. 1. Falsa Philosophia et abusus Philosophiae; nam ex quo Philosophorum placita et methodus Religionis Christianae, quae admodum simplex est, admixta fuerunt, omnia in deterius labi coeperunt.

2. Praejudicia Judaeorum et praeposterus
Zelus in Legem Mosaïcam.

3. Carnales concupiscentiae; homines enim
Carnales neque crucem tolerare, neque amorem
opum et voluptatum exuere poterant, adeoque
puram Evangelii Doctrinam corrumpebant.

2. Praejudi-
cia Judaeo-
rum,

3. Carnales
concupif-
centiae.

II. Temporibus sequentibus magna conti-
git depravatio, scilicet postquam Imperatores
Christiani facti sunt, et Ecclesia pace et opibus
flui coepit, et disciplina corrupta atque sublata
fuit; tunc in Doctrina videmus errores gravis-
simos invaluisse, multa sublata, multa addita,
multa mutata, errores, lites, controversiae,
Schismata exorta. Hanc purae Doctrinae et
Religionis depravationem auxit horrenda illa,
quae sequentibus Seculis regnavit, ignorantia,
item Scholasticorum imprudentia et temeritas,
ac res eò devenit, ut Scriptura Sacra penitus
esset ignota et vera Religio interiisse videretur.

Tempori-
bus sequen-
tibus magna
contigit de-
pravatio :
tum in Doc-
trina,

In cultu quoque insignis facta est mutatio, tum cultu,
circa objectum cultus, tum circa modum, sci-
licet per invocationem Sanctorum, ademptio-
nem Calicis, ritus in celebratione cultus Divi-
ni et Eucharistiae. In Regimine magnum passa
est Ecclesia detrimentum : Disciplina enim pau-
latim abolita fuit, ac in illius locum indulgen-
tiae, Confessio auricularis et alii abusus suffecti.
Episcopi et Pastores relictâ Evangelii praedica-
tione et curâ gregis, secularibus negotiis se to-
tos addixerunt. In moribus tandem tanta fuit
depravatio, ut nulla propemodum pietas in

tum Regi-
mine,

tum in mo-
ribus.

Ecclesia, nulla fides cerneretur, imò ipsi Episcopi et Papae essent homines sceleratissimi, et monstra potius hominum quam homines. Sic contigit generalis ac horrenda illa Apostasia à Paulo et Johanne praedicta 2. *Thess.* ii. *Apoc.* xiii. et xviii. Tandem quod malitiae apex fuit, Ecclesia Romana errores illos gravissimos, abusus intolerandos, Idololatriam &c. decretis suis sancivit, quod in Concilio Constantiensi, An. 1414. habito et in Concilio Tridentino ab An. 1545. ad An. 1563. celebrato factum est, ita ut ab illo tempore nulla spes Reformationis reliqua fuerit ex parte Romanae Ecclesiae.

Tempore Reformationis abusus quidem fuisse sublatis; attamen imperfectum opus Reformationis remansit.

III. Nunc considerandus venit Ecclesiae status sub Reformatione. Abusus illi et errores magna ex parte Reformationis beneficio fuerunt sublatis; verum observandum est, Reformationis opus primò interruptum fuisse; magna enim pars Ecclesiae Occidentalis Reformationem non admisit; nec in Ecclesia Orientali et Graeca Reformatio ulla facta est: Secundò imperfectum remansisse; quae imperfectio maximè in disciplina et in regimine Ecclesiae, ut et in moribus cernitur: Nam apud Reformatos verum Ecclesiae regimen immutatum, disciplina Apostolica sublata fuit, Politicis omnem auctoritatem ad se trahentibus, ita ut hodiè abusus gravissimi in multis Ecclesiis adhuc vigeant, circa vocationem Pastorum, exercitium disciplinae, usum Sacramentorum &c.

Tempore secuturo erit felicissimus.

IV. Restat quarta eaque felix Periodus, tem

pus illud scil. quo deletō Antichristo, sublatīs erroribus, Vitiis, Schismatibus, destructā Tyrannide, tum temporali tum spiritali, facies Ecclesiae immutabitur, tum Judaei convertentur et Gentes in Ecclesiam intrabunt; de quo statu vaticinati sunt Prophetæ veteris et novi Testamenti.

Ufus.

Ufus. Quæ de vario Ecclesiae statu tradita sunt, insignem habent utilitatem, nempe, ut de rebus quæ ad Religionem pertinent rectè iudicare et sentire possimus seu discamus: Hinc intelligimus, quid ad perfectam Ecclesiae constitutionem requiratur: Hinc patet, multas controversias, quæ multa animorum contentione agitantur, perexigui esse momenti, multa esse in Ecclesia, quæ corrigi, tolli, mutari deberent.

2. Agnoscere debemus Dei Providentiam, qui inter tot errores, persecutiones, scandala, Ecclesiam suam conservavit; imprimis hinc patet Scripturae Sacrae necessitas, nisi enim vera Religio in Scripturis conservata fuisset, illa interierisset.

3. Gratiae Deo agenda sunt propter illam Ecclesiae instaurationem, quæ per Reformationem contigit.

4. Danda opera ut quæ ad perfectam Reformationem requiruntur, restituantur. Minime enim in illo, quo nunc res sunt, statu acquiescendum, quasi esset perfectissimus. Status Ecclesiae valdè imperfectus et infelix erit, dum

mores Christianorum tales erunt, quales hodie sunt, dum disciplina Ecclesiastica exulabit, dum lites et Schismata inter ipsos Reformatos conspicientur, dum Christi Ministris sua crepta erit auctoritas &c.

5. Orandus est Deus ut eximium illud quod inchoavit opus brevi perficiat, et beata illa tempora adducat, quibus Veritas, Pax, Ordo et Pictas regnabunt.

SECTIO VI.

De Auxiliis ad Salutem.

De Auxiliis ad Salutem.

Sequitur Tractatio de Auxiliis et mediis quae Deus adhibet, ut homines ad Salutem perducatur. Quae doctrina valde necessaria est, ut intelligamus, quâ ratione vitae aeternae fieri possimus participes, illisque mediis debite utamur. Sunt autem vel interna vel externa.

CAPUT I.

De Auxiliis Internis.

Auxilia interna sunt operationes Spiritus Sancti.

AUXILIA interna sunt divinae gratiae et Spiritus Sancti operationes, quae internum animum afficiunt. Primò supponimus, Deum non solum extra nos agere; sed etiam inter nos, animam afficiendo et movendo; id probatur 1. Ex eo quod cor hominis Dei imperio subjaceat, et quemadmodum Deus potest motum imprimere corpori, ita potest cogitationes in

nima excitare et cor nostrum afficere. 2. Scriptura de hac Dei gratia et efficacia, quae cor moveat, flectat, et ad obedientiam disponat, frequenter loquitur. Psal. li. et cxliii. 10. Duce me facere placitum tuum, tuo Spiritu bono deduc me per terram planam. Et cxix. per totum Psalmum. In multis locis dicitur: Deum cor Regum, aut aliorum hominum excitasse, inclinasse; quae loca certè operationem internam innuunt, nec tantum externam objectorum dispositionem aut oblationem. Imò haec Dei interna operatio distinguitur à mediis externis, ut Actor. xvi. 14. ubi dicitur: Deus aperuisse cor Lydiae, ut attenderet iis, quae à Paulo dicebantur. Circa haec Scripturae loca observandum est: Scripturam loqui populariter et simplicissimè, non verò subtili aut Philosophicà ratione. Jam si operatio interna non admittatur, sensus verborum illorum minimè simplex erit. Hanc internam gratiae operationem necessariam reddit hominis corruptio facultatumque nostrarum depravatio. 4. Talis operatio semper fuit credita inter Judaeos et Christianos, et vix ullus est, qui ex propria experientia illius necessitatem non agnoscat.

Distinctae à
mediis ex-
ternis.

At hic objicitur: Per hanc doctrinam Enthusiasmum induci. Resp. Enthusiasmo portam aperiri, si statuamus 1. Operationes internas sufficere absque verbo et mediis externis. 2. Si talis operatio ponatur, quae hominem rapiat et impellat, ita ut, velit, nolit, illam sequi co-

Quae etsi
statuantur
non tamen
haec Doctri-
na favet En-
thusiasmo.

gatur, quales erant Prophetarum Exstases et Inspirationes. 3. Si quis sub praetextu interni afflatus novam doctrinam aut novas revelationes proferat; at nihil tale docemus, imò planè contrarium. 1. Per illam operationem non tolluntur media externa; haec enim semper necessaria sunt. Operatio interna facultatem disponit, sed oportet ut objecta facultati proponantur, id natura hominis postulat. 2. Operatio illa rationis et libertatis usum non tollit; nec coeco impetu hominem movet. 3. Nullam doctrinam, nullam revelationem à Dei verbo distinctam admittimus, quin imò statuiamus, verbum illud esse unicam normam, ad quam omnia sunt examinanda et exigenda.

Nec obijciendum: nos vix definire posse, in quo sita sit illa actio, quae in animam et facultates ejus se exerit, et illas movet. Ratio cur id explicari nequeat, est in promptu, nempe quia ignoramus animae nostrae naturam, et quomodò cogitationes in illa excitentur. Nescimus quomodo Deus agat in corpora, cum ille sit Spiritus, nescimus quomodò in nobis ipsis cogitationes et motus excitentur, quâ ratione aut anima nostra corpus moveat, aut corpus in anima certos quosdam motus excitet, et tamen omnia illa sunt certissima. Non igitur mirum videri debet, si rationem operationis divinae explicare non valeamus.

Deus in homine operatur agendo
1. in ejus animam,

Caeterum duplici ratione Deus hominem movere potest: agendo in animam h. e. certas

cogitationes, certos motus in illa producendo, quibus homo excitetur. Potest etiam agere in corpus et temperamentum. Positis enim certis quibusdam motibus in corpore, tales vel tales motus in animam oriri necesse est. Varii sunt gradus hujus operationis, quandoque enim levius, quandoque potentius cor hominis movent, aliquando talis est, ut homines illi resistent, aliquando tam potens, ut illos ad obedientiam flectat, imò infallibiter quanquam non invitos.

2. in corpus.

In hujus gratiae dispensatione Deus agit liberrimè, nam his majorem, illis minorem gratiam concedit, et cum illam largitur, id facit ex gratia non ex merito. Agit Deus porrò justissimè et sanctissimè. Nemo est enim, cui Deus non aliquam illius mensuram largiatur, et id est quod omnes in se experiuntur, et peccatores reddit inexcusabiles. Praeterea Deus saepè majorem gradum iis suppeditat, quia gratia benè utuntur, juxta illud Christi, Matth. xxv. 29. Habenti dabitur. Contra gratiam aufert cum homines illà abutuntur.

Agit liberrime, justissime, et sanctissime.

Usus. Haec de Auxiliis doctrina Populo est proponenda, ac primò de internis Auxiliis, quae sunt omnium efficacissima. Officium nostrum circa illa est:

Usus.

1. Summum Dei in homines amorem agnoscere, qui tam benignè tamque potenter ipsorum salutem procurat, tot modis nos invitat, impellit, ut nihil nobis desit, quod ad vitam et

pietatem sit necessarium. 2. Petr. i. 3. &c.

2. Cùm tanta sit Auxiliorum internorum necessitas, ardentissimis votis illa sunt à Deo efflagitanda.

3. Attendendum ad illas divinae gratiae operationes, ad monita conscientiae, pios motus et affectus, quos subindè experimur; haec cùm nobis eveniunt Deus nos potentissimè vocat.

4. Nostrium est his Auxiliis benè uti; Talentum nobis concreditum excolere, ne à nobis auferatur, Spiritum non extinguere, operationibus ipsius non resistere.

5. Tandem hinc sequitur, homines esse inexcusabiles, si ad Salutem non perveniunt.

CAPUT II.

De Auxiliis externis.

Auxilia
externa,

DOCTRINA de Auxiliis externis magni momenti est in religione. Varia sunt illa et multa, ita ut vix possint recenseri; nihil enim est, quod nobis incitamentum et auxilium ad pietatem non praebeat. Praecipua tamen indicabo: duplicis sunt generis, alia, quae Providentiae ordinariae dispensatio, alia, quae religio suppeditat.

quibus Dei
Providentia
nos ad Sa-
lutem invi-
tat, sunt:

I. Certum est Providentiam praecipuè occupari in procuranda hominum felicitate; adeòque varios eventus et varias circumstantias in vita hominum esse invitationes et auxi-

lia ad Salutem. Inter auxilia hujus generis pono :

1. Educationem liberalem ac piam, quae Educatio.
ad pietatem plurimùm valet : Hoc quidem beneficium omnibus non contingit ; sed id fit culpâ hominum. Deus enim vult infantes probè instrui, at illi, quibus talis obtigit educatio, insigne habent ad pietatem adjumentum.

2. Dei beneficia, quae et magna et innumera sunt, vitae sanitas, illa quae ad vitam tranquillè peragendam pertinent, liberationes variae, Dei potentia, longanimitas erga impios, Rom. ii. 4. An divitias benignitatis, tolerantiae et longanimitatis ejus contemnis, ignorans benignitatem Dei te ad resipiscentiam deducere.

3. Castigationes, morbi, dolores, pauper- Castigatio-
nes.
tas et alia adversa. Hoc medium inter efficacissima esse reponendum negari nequit, quod etiam ubique docet Scriptura, Hebr. xii. 6. Quem diligit Dominus, illum castigat. Per adversa Deus nos retrahit à mundi amore et desiderium bonorum spiritualium in nobis excitat.

4. Varia exempla tùm justitiae tùm irae Exempla.
divinae in malos, tùm amoris erga pios. Adde hominum piorum consortium, sermones, exempla.

5. Jejunium, quod semper spectatum fuit Jejunium.
tanquam medium ad pietatem. Habemus hîc Domini Jesu et Apostolorum mandata et ex-

empla, Matth. vi. 16. 1. Cor. vii. 5. Ne fraudate alter alterum, nisi si quid ex consensu ad tempus, ut vacetis jejunio et precibus. Actor. xiii. 3. xiv. 23. item praxin universae Ecclesiae Christianae. Ab ipsis Apostolorum temporibus semper creditum fuit in Ecclesia, jejunium utile esse ad carnem subigendam et amorem mundi extinguendum. Dolendum est itaque, quod hoc auxilium à plerisque omittatur.

Ufus.

Ufus. Ad haec auxilia pauci admodum attendunt, ad illa praecipuè quae providentia nobis offert. Hic hominum plerique Dei scopum minimè agnoscunt; varia vident, varia experiuntur in vita quotidiana, beneficia, castigationes, exempla &c. sed quis in illis agnoscit Deum se invitantem, sibi auxiliatrices manus porrigentem? Habent oculos sed nihil vident.

Auxilia è religione petita quod attinet, invaluit apud Christianos error periculosissimus, nempe existimant, religionem in istis mediis externis esse sitam, quae tamen non sunt ipsa religio, sed tantum auxilium ad religionem putant se officio suo esse functos, et in statu salutis versari, si cultui externo intersint, si caeremonias quasdam usurpent. Hic est error ille, haec illa hypocrisis, de qua Deus tam saepe in verbo suo conqueritur.

3. Ostendendum est, quomodo homines singulis illis mediis uti debeant.

CAPUT III.

De Sacramentis in genere.

DE Sacramentis primò in genere, deindè in specie agemus. In genere pauca dicenda sunt, siquidem duo tantùm sint Sacramenta, quorum natura specialius explicatur. Sufficit aliquid dixisse. 1. De illorum natura. 2. De illorum numero.

De Sacramentis.

Sacramenti vox in Scriptura non occurrit, adeòque illius sensus definiendus est, ne de verbis sit controversia. Sacramenta sunt nobis ritus Sacri five ceremoniae aut actiones externae à Deo institutae, ad foederis confirmationem. Ritus dico, non signa tantum, signum enim solum [ut panis et vinum] Sacramentum non constituit; sed actio integra cum verbis, quae circa illa adhibentur. Quae observatio perutilis est ad rectam hujus materiae intelligentiam: Etenim controversiae et errores ferme omnes orti sunt, quod ad signum solum; non verò ad ritum integrum respexerint Christiani. Itaque in Sacramentis duo sunt consideranda; ritus primò, five aliquid visibile, dein ritus significatio, seu aliquid invisibile; utrumque autem illud à sola Dei voluntate pendet, adòque is solus potest tales ritus praescribere. Ex speciali enim consideratione Baptismi et Sacrae Coenae colligitur: Sacramenta fuisse instituta, ut essent publica pignora et Sigilla foederis divini.

Sacramenta sunt ritus Sacri à Deo instituti.

Tanquam pignora publica et sigilla foederis divini.

gilla foederis divini, tum ex parte Dei, tum ex parte nostri. Per illa quippe Deus gratiam suam nobis offert, et confirmat, et nos Deo fidem et obedientiam nostram testamur atque obstringimus.

Eorum
efficacia
duplex.

Efficacia Sacramentorum duplex est 1. Objectiva sive moralis, quatenus luculentissimè tum gratiam Divinam, tum officium nostrum ob oculos ponunt. 2. Subjectiva, quatenus gratia Spiritus Sancti comitatur legitimum Sacramentorum usum. Controversia inter Pontificios et nos, an videlicet agant ex opere operato, h. e. Gratiam conferant, vi actionis externae sine devotione recipientis, modò is non ponat obicem peccati mortalis, ut et, an sint absolutè necessaria ad salutem; item an requiratur intentio Ministri ad Verum Sacramentum. Hae inquam controversiae ex dictis et decidendis nullo negotio solvuntur.

Numerus
Sacramen-
torum est
observan-
dus,

II. Numerum Sacramentorum quod attinet observandum, ne in Logomachias incidamus quid per hanc vocem intelligamus. Nam cum vox ista Sacramenti in Scriptura non occurrat potest tribui variis rebus ac usibus sacris, ut vox Graeca *μυστήριον*, quod etiam factum est veteribus Scriptoribus, sed si per Sacramentum intelligamus ritus Sacros expressè à Deo praecipitos ad foederis sui confirmationem et Christianis necessariò usurpandos, duo tantum sunt Sacramenta, quod ex Novo Testamento evidenter colligitur, quae duo respondent ci-

qui est
duorum
tantum.

circumcisioni et Paschati Judaeorum. Hic aliquid
dicendum de quinque Sacramentis, quae addi-
derunt Pontificii.

1. Confirmatio, est unctio Chrismatis, ad Sacramenta
ad specialiter compositi et consecrati ab Episco- quae addi-
po, et sic peragitur iste ritus. Baptizati, ubi dere Ponti-
ad adultam aetatem pervenerunt, ab Episcopo ficii
in fronte unguntur ad formam crucis cum cer- 1. Confir-
tis ritibus et precibus, et his verbis: Consigno matio,
te signo crucis et confirmo te Chrismate Salutis
in nomen Patris et Filii et Spiritus Sancti. E-
piscopus pacem suam confirmato dat, et levem
lapam infligit, ut doceat ipsum paratum esse
ad tolerandas persecutiones. Origo hu-
ius ritus refertur ad morem Apostolorum, qui
baptizatis manum imponebant et per donum
spiritus Sancti in fide illos confirmabant.

In Confirmatione omninò est aliquid boni quae non
modò necessarij, nempe si baptizati rationem fi- plane esset
dei suae in adulta aetate reddant, votum bap- rejicienda.
tismatis confirmant, et cum benedictione et
precibus ad Sacram Coenam admittantur.
Hanc Confirmationem laudabant et servatam
voluissent Reformatores, vid. Calvini Lib. v.
cap. 19. Sed unctio illa Chrismatis et aliae
ceremoniae in Ecclesiâ Romanâ usurpari soli-
dae vanae sunt; imò superstitiosae, nec ullum
Scripturâ fundamentum habent.

2. Poenitentia. In illa distinguunt mate- 2. Poeni-
tiam et formam. Materia est contritio pecca- tentia.
toris, Confessio Sacerdoti facta et Satisfactio.

Confessio
auricularis
non est ad-
mittenda.

3. Extrema
unctio.

Forma est sacerdotalis absolutio, de qua sic statuimus. In illa esse aliquid quod sit admittendum, aliquid verò rejiciendum. Contritionis necessitatem agnoscimus dummodò sit sincera et non levis. Confessionem etiam necessariam judicamus, hoc sensu, ut confiteri Deo peccata semper sit necesse, Proximo autem, Ecclesiae et Pastoribus in certis tantum casibus, videlicet ubi laesimus Ecclesiam, ubi proximo scandalum praeuimus, et ubi propter conscientiae scrupulos indigemus consilio et auxilio Pastorum. Sed confessio auricularis cum singulorum peccatorum enumeratione peccatoribus minimè debet imponi, cum sit institutione divina destituta et variis incommodis obnoxia. Satisfactionem quod attinet, fatemur, peccatorem satisfacere debere proximo, si ipsi damnum intulerit, item carnem suam jejuniis aliisque mediis subigere; sed illa officia non sunt satisfactiones pro peccatis, et absurdum et Tyrannicum est, Christianis imponere necessitatem praestandi quascunque poenas et satisfactiones, quas Sacerdotes ipsis imponere voluerint. De absolutione dicimus, Pastores habere jus annuntiandi peccatorum remissionem resipiscen- tibus; sed non absolvendi, propriè loquendo.

3. Extrema unctio iis conferri solet, qui in agone sunt constituti, et septem corporis partes unguntur, Oculi, Aures, Nares, Os, Manus, Renes et Pedes, oleo consecrato cum hac formula: Per Sanctam istam unctionem et pili-

simam misericordiam indulgeat tibi Deus quicquid peccasti per visum, auditum, olfactum &c. Voluntque effectum hujus unctionis esse morbi mitigationem, si id expediat, et peccatorum remissionem. Hujus ritus origo sunt miraculosa Sanationes per unctionem, Marc. xvi. 18. Aegrotis manum imponent et benè habebunt. Et Jac. v. 14, 15. Infirmatur aliquis inter vos? accersat Presbyteros Ecclesiae, et orent pro eo ungentes eum oleo in nomine Domini &c.

Cessantibus miraculis ista unctio perperam conservata fuit. Nulla est hujus ritus institutio, quasi ad omnia tempora se extendat, aut ullum fructum ex eo percipere possent, neque quoad corpus neque quoad animam, homines morti proximi et agonizantes.

4. Matrimonium Divinae Institutionis amoscimus; sed illud non esse Sacramentum vel inde patet, quod non omnibus fidelibus sit commune et apud infideles reperiatur, nec unquam sit institutum ad confirmationem Divinae Gratiae. Locus Ephes. v. 32. ubi vulgata vocem Sacramentum habet, pro *μυστήριον*, quod in Graeco est, occasionem dedit hujus doctrinae Eccl. Romanae.

4. Matrimonium.

5. Ordines qui sint, jam dictum Capite de Ministerio. Nos sic breviter, 1. Ex illis ordinibus nonnulli neque necessarij sunt neque Divinae Institutionis, ut Ostiarii, Exorcistae &c. 2. Ordinem Episcoporum, sive Presbyter-

5. Ordines Ecclesiastici.

rorum et Diaconorum Divinum esse fatemur; sed illi ordines non sunt Sacramentum, cum ad omnes fideles non pertineant. 3. Varii ritus adhibentur in ordinum collatione vani et superstitiosi, nec vocatio et ordinatio Episcoporum, Presbyterorum et Diaconorum fit debito modo.

Ufus.

Ufus. Attendendum ad Dei bonitatem et sapientiam, quae in mediis elucet, quae ad nostram salutem procurandam adhibet, cum homo corpore et anima constet, aptè admodum utitur mediis, quae sensus afficiant, attentionem excitent.

2. Hinc discere possumus, quid de rebus externis in Religione sit judicandum. Res externae, Ritus, Ceremoniae in universum daminari non debent, siquidem Deo placuerit tales ritus praescribere; vehementer ergò falluntur qui sub perfectionis et pietatis praetextu media illa externa rejiciunt, quasi illi, qui talibus mediis utuntur, sint homines carnales. Ipse Apostoli, ipsi Martyres Ecclesiae primitivi ritus illos religiosissimè et frequentissimè usarunt &c.

3. Cum Sacramenta sint res externae, per se nihil prosunt; cum sint media, inutilia evadunt nisi ad finem suum referantur, scilicet ad fidei et pietatis confirmationem. Ergò summa cum reverentia sunt tractanda, non tantùm cum usurpantur, sed per totam vitam: Illi demùm hosce ritus sacros habent in pretio.

qui gratiae Divinae et officii sui memores vitam suam ad praescripta et conditiones foederis Divini componunt.

CAPUT IV.

De Baptismo.

QUATUOR sunt tenenda de hoc Sacramento. 1. Baptismi institutio. 2. Illius Ritus. 3. De Significatione. 4. De Infantum Baptismo.

I. De primo observandum est, Baptismum ^{Baptismus} jam inter Judaeos usitatum fuisse. ^{inter Judaeos jam} Profelyti ^{in usu fuit,} enim apud ipsos baptizabantur, quanquam non ex Divina institutione. Praeterea Doctores discipulos baptizabant, quo ritu etiam usus est Johannes Baptista, undè nemo illo offensus fuit.

Necessitas Baptismi adstruitur 1. Ex eo, ^{est necessarius.} quod dùm Christus esset in terris, discipuli ejus baptizaverint, Johan. iii. 22. et iv. 1, 2. et ipse hunc ritum solenniter praescripserit Matth. xxviii. 19.

2. Apostoli omnes, qui Evangelium amplectebantur, per Baptismum Christo initiabant et jubebant singulos baptizari, Actor. ii. 38. Repiscite et baptizetur unusquisque in nomen Jesu Christi. et viii. 12. et 38. ut et ix. 18. et x. 47.

3. Doctrina Apostolorum supponit, nullum esse Christianum, qui non sit baptizatus, Eph. iv. 5. Rom. vi. 3. An ignoratis, quotquot bap-

tizati sumus in Christum Jesum, nos in ejus mortem baptizatos esse &c.

Ritus Baptismi.

4. Universalis Ecclesiae praxis id confirmat. II. Ritus Baptismi sunt admodum simplices, nempe immersio in aquam puram et asperio, cum certorum verborum pronuntiatione; praeterea baptizandi fidem suam profitebantur, ac Mundo et Satanae renuntiabant. Spiritus Sanctus super illos invocabatur, deducebantur ad lavacrum, in aquam descendebant, et a Ministro baptizabantur; postea Susceptoribus tradebantur, lac et mel ipsis degustanda praebebantur, confirmabantur impositione manuum, candida veste induebantur, et tandem ad Eucharistiam admittebantur. Seculis sequentibus alii ritus superadditi sunt, nempe Sal, Sputum, Exorcismus &c. quae describit Bellarminus de Bapt. Sacram. Lib. i. c. 4. et seqq.

Significatio ejus est admissio in foedus Dei.

III. Significatio Baptismi seu scopus est admissio in foedus Divinum et Ecclesiam Dei. Jam cum foedus illud duq̃ complectatur, unum ex parte Dei, alterum ex parte nostri, constat, Baptismum nobis ex parte Dei confirmare atque conferre beneficia Evangelica seu peccatorum remissionem, donum Spiritus Sancti et jus ad vitam aeternam: Marc. xvi. 16, Qui crediderit et baptizatus fuerit, servabitur. Act. ii. 38. Col. ii. 12. 1. Petr. iii. 21. quae beneficia egregie per ablutionem aquae repraesentantur. Ex parte nostri vero Baptismus est publica declaratio fidei et obedientiae Evangelio

praestandae, adeòque est votum et iusjurandum, quo nos Deo obstringimus. Est itaque Baptismus ritus à Deo institutus, quo per ablationem aquae in foedus Divinum admittimur.

IV. Videndum, quinam sint baptizandi. Ab initio Christianismi adulti baptizabantur, hodiè verò infantes hoc ritu Deo consecrantur, quem morem damnant Anabaptistae. Paedobaptismum minimè damnandum esse, ac piè et utiliter retineri posse statuimus; dummodò, ubi infantes adoleverint, votum baptismi publicè et coram Ecclesia confirmetur. Absque hac enim confirmatione vix defendi posset Paedobaptismus: Nam ea est Religionis natura, ut unusquisque fidei suae rationem reddere debeat, nec aliù id loco nostri aut nobis inficiis possint praestare. Positâ autem hâc confirmatione, Paedobaptismum sic probamus:

Infantes sunt baptizandi,

quod contra Anabaptistas probatur,

1. Quia sunt in foedere.

2. Quia Christus etiam infantibus benedixit.

3. Quia idem et Judaei fecere.

1. Quia infantes nativitatis jure sunt in foedere et melioris conditionis ac infantes Ethnicorum, 1. Cor. vii. 14. Possunt itaque foederis signum recipere, perindè ac olim circumcidebantur, scilicet quia Baptismus in locum circumcisionis institutus est.

2. Christus puerulis sibi oblatis benè precatus est, Matth. xix. 13, 14. Quidni idem fieri posset per preces Ecclesiae, Pastorum, Parentum.

3. Judaei non solùm Profelytos adultos; sed etiam illorum infantes baptizabant.

4. Ex praxi
Apostolo-
rum.

5. Et primae
Ecclesiae.

Ufus.

4. Apostolos integras familias baptizavisse ex novo Test. colligimus.

5. Mos iste à primis Seculis introductus fuit, prout ex Cypriano aliisque discimus, et tandem ab Ecclesia universa receptus; jam autem in rebus quae utiliter fieri possunt ordine constituto est acquiescendum, et valdè culpandi sunt, qui tali ordini sese opponunt.

Ufus. Multi sunt insignes usus hujus doctrinae, ex quibus quatuor indicabimus.

1. De reverentiâ sanctissimo ritui huic debita; sive enim ad illius Auctorem Dominum nostrum Jesum Christum, sive ad scopum attendamus, patebit: Maximam esse hujus sacramenti dignitatem, adeòque quoties administratur, res agitur non levis sed seria, sacra ac divina, quod et Parentes et Sponsores, et illi, qui intersunt, probè debent perpendere.

2. Haec Doctrina insignem habet consolationem. Est cur nobis gratulemur, quotiescunque de nostro Baptismate cogitamus, per quod declarati sumus membra, fratres, cohaeredes Christi. Certum est, Deum baptizatos in foedus suum recipere, in illos Spiritum Sanctum effundere, modò illi obicem non ponant. Quam suavis, quam efficax est ista cogitatio ad consolationem in adversis, ad spem firmam in generandam, &c.

3. Memores sumus, Baptismum nos ad vitam sanctam vocare. Quale sit officium baptizatorum, docet Paulus, Rom. vi. item praxis veterum.

ris Ecclesiae, circa votum baptismale. Hoc urgendum est: nempè Baptismus nihil prodesse iis qui vitam Christianam non agunt, illos ad Ecclesiam minimè pertinere.

4. Rem utilissimam Ministros facturos arbitror, si quotiescunque de Baptismo agant ad Juvenes Sermonem dirigant. Haec enim Doctrina illis specialiter est applicanda, et majore cum fructu iis proponitur quam adultis.

CAPUT V.

De Sacra Coena.

QUATUOR hic tractabimus 1. De Institutione hujus Sacramenti. 2. De Ritibus. 3. De Significatione et Ufu. 4. De Controversiis circa Sacram Coenam.

I. Origo Sacrae Coenae è praxi Judaeorum petenda est; illi enim ritum fractionis panis Paschati jungebant. Hunc autem ritum esse Divinae institutionis, adeoque necessarium, probat.

Institutio
S. Coenae.

I. Institutio ipsa, à tribus Evangelistis accuratè descripta et verba Christi: Hoc facite in meam commemorationem. 2. Apostoli statim post ascensionem Christi observarunt et Christianis observandum praescripserunt, Actor. ii. 46. et xx. 7. ubi dicitur: Congregatos fuisse discipulos ad frangendum panem. 3. Specialiter Doctrina Pauli 1. Cor. xi. supponit, Christianos solitos fuisse Sacram Coenam celebrare, huncque ritum esse sanctissimum ipsius Christi

Cujus Divi-
na origo et
necessitas
probat.

institutum, quod summâ reverentiâ usurpari debeat. 4. Id tandem manifestum est ex praxi et usu Ecclesiae universae; nulla enim fuit unquam Ecclesia in qua Eucharistia non fuerit usurpata. Itaque jure et meritò retinetur iste ritus; hoc tantum optandum, ut usus illius frequentior esset; nam primi Christiani frequenter illum usurpabant.

Ritus in
quibus con-
sideranda
sunt

1. Signa pa-
nis et vi-
num.

2. Actiones
ex parte
Ministri
sunt conse-
cratio,

Fractio,

II. In ritibus considerata sunt signa et actiones circa signa. 1. Signa sunt panis et vinum. Panis azymus fuit in coena illa, quam Christus celebravit, undè nata est controversia inter Graecos, qui panem fermentatum adhibent, et Latinos, qui infermentatum. Sed haec controversia est exigui momenti. Constat Dominum Jesum et Apostolos pane communi esse usos. Vinum aquâ dilutum fuisse in Paschatis celebratione multi asserunt et hodiè servant.

2. Ritus seu actiones circa signa sunt ex parte Ministri vel ex parte populi. Ex parte Ministri sunt benedictio seu consecratio, quam Pontificii dicunt fieri per haec verba: Hoc est corpus meum. Sed perperam: Benedictio enim nihil aliud est, quam laudes et gratiarum actiones, quas Christus ad exemplum Judaeorum, qui Deum in convivio Paschatis laudabant, adhibuit; undè legimus apud Justinum Martyrem et alios, veteres primos Christianos Deum omnium auctori gratias egisse in celebratione Sacrae Coenae. Fractio, quae omninò debet adhiberi. Matth. xxvi. 26. 1. Cor. x. 16.

Aëtior. ii. 42. Pertinet hic ritus non solum ad distributionem ; sed ad repræsentationem Corporis Christi fracti, ita ut perperam à Pontificiis et aliis omittatur. Distributio, quæ vario modo peracta fuit in veteri Ecclesiâ ; Aliquando enim Presbyteri, aliquando, Diaconi panem et vinum tradebant.

Ex parte Populi et communicantium ritus sunt: Sumtio in manus et comestio panis, et potatio vini. Circa hæc omnia varii olim fuerunt ritus, quos descripsit Jonstonus in libro de Communione veteris Ecclesiæ.

III. Significationem hujus sancti ritus declarat Christus et Paulus : Christus quidem his verbis : Hoc facite in mei commemorationem. Qualis sit autem ea commemoratio, docet, cum dicit : Panem esse suum corpus fractum, et vinum esse sanguinem novi foederis fufam ad remissionem peccatorum. Itaque Sancta Coena nobis repræsentat mortem Christi et beneficia per illam parta. Cur verò Christus instituerit ritum in repræsentationem mortis suæ, hæc ratio est, quoniam mors illa est Salutis nostræ fundamentum, perindè ac Israëlitaë per sanguinem agni liberati fuerant ex Aegypto ; Paulus 1. Cor. xi. 26. Quotiescunque ederitis panem et poculum hoc biberitis, mortem Domini annuntiatis, usque quo venerit, apertè indicat, quis sit scopus hujus Sacramenti : Annunciare autem mortem Christi est non solum illius reminisci, sed propter illam solemnes Deo

Distributio,

ex parte
populi, comestio et potatio.Significatio
est repræsentatio
mortis Christi et beneficiorum ejus.

gratias agere, et laetâ ac gratâ mente illius memoriam recolere. Quemadmodum Judaei in Paschate solemnes Deo agebant gratias pro Aegyptiacâ liberatione. Praecipuum itaque communicantium officium consistit in gratiarum actione. At istud officium sincerum et Deo gratum esse nequit, nisi adsit fides, poenitentia, amor Christi et proximi, zelus, puritas aliaeque virtutes.

Praeter hunc finem principalem alii fines assignari possunt, nempè : Eucharistiâ esse publicam notam Christianismi, declarationem fraternae charitatis, renovationem voti Baptismalis, cibum spirituales animae, pignus resurrectionis. Sed omnia ista in supra allegato fine continentur. Sic breviter et simplicissimè rationem Sacrae Coenae declaravimus. Cùm enim agatur de ritu, quem omnes Christiani celebrare, cujusque significationem intelligere debent, in Tractatione hujus argumenti perspicuitati et simplicitati studendum est et abstinendum à prolixiori et operosa variarum quaestionum Tractatione.

Quid sit
manducatio
Corporis
Christi?

De Manducatione Corporis et Sanguinis Christi multa dicta fuerunt ex Joh. vi. Nos breviter observamus. 1. Illo Capite Christum non agere de Sacra Coena, quae nondum erat instituta. 2. Manducare carnem et bibere sanguinem ejus nihil aliud esse quam credere in illum, quod Capitis hujus lectio evidentissimè demonstrat, undè sequitur : hanc manducationem ac-

quæ extra Sacram Coenam, ac in Sacra Coenâ fieri posse. 3. Si per manducationem nihil aliud notetur, quam nos participare Christo et beneficiis mortis ipsius, planè certum est, nos hâc ratione manducare carnem et bibere sanguinem Christi. Si aliquid amplius notetur hâc Phrasi et dicatur: Nos in Sacra Coenâ verè pasci et nutriri propriâ Substantiâ Corporis et Sanguinis Jesu Christi; dubitari potest an id satis accurate dicatur, planè enim concipi nequit, quomodo realiter verae Substantiae Domini siamus participes, et illud corpus non sit praesens et non comedatur; nam Substantia Corporis est quid corporeum, cui spiritualiter communicare non possumus, nisi quatenus fructus mortis Christi in nos redundant. Ecclesiarum Helveticarum Ministri An. 1572. ad Synodum nationalem in Gallia habitam scripserunt, amicè rogantes: ut Phrasis illa: Quod nos verè pascamur et nutriamur propriâ Substantiâ Corporis Christi, mutaretur in Confessione Fidei et Liturgia, quod tamen Synodus facere noluit. Videndum quid Calvinus de isto loquendi modo dicat. Institut. Lib. iv. Cap. 17. Sect. 7.

IV. Controversiae de Sacra Coenâ multae sunt, quae indè oriuntur, quod à pristina hujus ritus simplicitate deflexerint Christiani. Mistis variis ritibus et Ceremoniis, tum vanis, tum superstitiosis, quibus depravata fuit Coenâ Domini in Ecclesiâ Romanâ quatuor errores et abusus praecipuè hic notabimus:

Controversiae.

cum Pontificiis,

cum Lutheranis.

Sententia de reali praesentia Corporis repugnat

1. Verbo Dei,
2. Rationi,
3. est inutilis ad Salutem,
4. est absurda.

Explicantur verba:

hoc est corpus meum.

Primus error est de reali praesentia Corporis Christi, quam defendunt Pontificii et Lutherani. Illi volunt, Corpus Christi esse praesens per transubstantiationem; i. e. panis substantiam mutari in substantiam Corporis Christi. Paschasius Radbertus Seculo nono coepit dicere: Carnem Christi adesse in Eucharistia, quam Sententiam Bertramus tractatu singulari refellit. Seculo decimo Doctrina illa magis se diffudit, multis reclamantibus, ut Berengario et Valdenses post illum; sed tantum Seculo 12. recepta fuit et in Concilio Tridentino sancita Seculo xvi. Lutherani docent, Corpus esse in, cum, et sub pane, ita ut panis remaneat panis, sed cum pane adsit verum Christi Corpus.

Sententia de reali praesentia Corporis Domini refellitur, 1. quia repugnat Verbo Dei quod docet, Christum verum corpus humanum habere et in Coelis contineri, item quod vocat Eucharistiam, panem. 2. Repugnat rationi, quae non patitur, ut Corpus concipiamus quod non sit extensum, visibile &c. 3. Quia praesentia et manducatio carnalis Corporis Christi est res prodigiosa et inutilis ad Salutem Johan. vi. 63. 4. Dogma illud absurdum est et contradictorium, idque non uno respectu prout id à nostris fuisse et invictè demonstratum fuit. Ad id, quod objici solet ex his verbis Christi: Hoc est Corpus meum: responsio est facilis; scilicet illa sensu figurato esse intelligenda. 1. Christus enim loquutus est ex consuetudine

Judaeorum, qui in Paschate haec verba usurpabant: Hic est panis afflictionis, quem patres nostri comederunt in Aegypto. 2. Haec locutio: Hic calix est novum Testamentum in sanguine meo, sensu proprio sumi non potest, nam calix non est foedus; sed tantum Sigillum foederis. 3. Si haec verba; Hoc est Corpus meum: propriè essent accipienda, sequeretur: Christi Corpus jam tum fractum fuisse: dicit enim: Hoc est corpus meum quod frangitur. Si verò fractio realis non sit, neque praesentia realis erit; sequeretur quoque, Apostolos manducasse Corpus Domini Jesu, qui cum ipsis Sacram Coenam celebrabat.

Secundus error ille est, quo statuit Ecclesia Romana, Eucharistiam eodem cultu latrariae esse adorandam, quo Deus ipse adorandus est. Non negamus Christo adorationem deberi, sed Sacramenti adorationem rejicimus. 1. Quia de illa nullum est aut praeceptum aut exemplum. 2. Quia Sacramentum non est Christus ipse sed Panis tantum, adeòque Idololatriae reos se constituant, qui panem adorant. Observandum quoque, populum in Ecclesia Romana in perpetuo Idololatriae periculo versari, quoniam juxta doctrinam Ecclesiae illius, intentio Sacerdotis necessaria est, ut Consecratio fiat et Sacramentum peragatur. Nemini autem de tali intentione constare potest, itaque certò scire non possunt, an Consecratio ritè facta et transubstantiatio peracta fuerit.

Adoratio
hostiae ne-
que prae-
cepta, neque
exemplo fir-
mata, idolo-
latraria est.

Ademptio
calicis re-
pugnat
praecepto
Christi,

et Pauli.

Tertius isque gravissimus et intolerandus abusus est ademptio Calicis. Nam primò habemus expressam institutionem Christi et speciale mandatum: Bibite ex eo omnes. Respondent: id dictum fuisse Apostolis, quàm Apostolis, seu Presbyteris, non quàm Laicis; sed si id valeret, idem de Pane esset dicendum. Deinde Apostoli intererant Sacrae Coenae, quatenus fideles et privati, non quatenus Presbyteri; Christus solus administrabat et erat Persona publica; Apostoli verò Ecclesiam universalem repraesentabant; ratio, quae additur: qui pro multis effunditur in remissionem peccatorum, omnes fideles spectat et probat, Calicem iis omnibus esse praebendum, pro quibus Christus sanguinem fudit. 2. Mandatum Pauli 1. Cor. xi. 28. Explore quisque seipsum et ita de Pane illo edat, et de poculo illo bibat, omnes fideles respicit. 3. Universalis Ecclesia per X. Secula et amplius sub utraque Specie communicavit, et Communicatio sub una Specie demum post Annum 1414 in Concilio Constantiensi praescripta fuit. Quae hic obijci solent, sunt merae nugae, ut quod Lucae xxiv. 30. Et factum est quum discubisset cum eis, sumpto Pane benedixit et fractum dedit eis, scil. duobus Emauntem ituris Discipulis. Et Actor. ii. 46. Sacra Coena vocetur fractio Panis; nam in priori loco non agitur de Sacramento. In posteriori fractio Panis notat integrum et totum Sacramentum. Item quod fideles sanguini participant, cum corpus

ferunt, siquidem sanguis corpori includatur, id quod vocant concomitantiam. Item quod oblationes reperiantur, quasi propter paucissimos institutio Divina esset mutanda. Pari jure dicere liceret, quoniam sunt nonnulli surdi aut coeci, verbum Dei non amplius esse legendum aut audiendum. Tandem quod incommo- dis variis obnoxia sit Communio sub utraque specie, siquidem sanguis Christi posset effundi &c. Sed tales rationes fuitiles sunt, imò impi- ae, ubi extat expressum Christi mandatum.

Quartus error est doctrina Ecclesiae Roma- nae de Sacrificio Missae; docet enim in Eucha- ristia verum fieri Sacrificium propitiatorium, in quo Christus offertur pro peccatis vivorum et mortuorum. Ultrò concedimus, ne de ver- bis litigemus, Coenam posse vocari Sacrificium, et sic vocatam fuisse à Veteribus propter com- memorationem Sacrificii Christi, ut et propter sacrificia Spiritualia fidelium, preces, laudes, &c. item propter oblationes olim ante Com- munionem fieri solitas. Sed in Eucharistia verum Christi corpus verè in Sacrificium offer- ri negamus. 1. Quia Scriptura talis Sacrifi- cii nusquam facit mentionem. Haec enim ver- ba quae citari solent: Haec facite &c. et lo- cus Malachiae i. 11. nihil tale probant. 2. Scriptura multa docet, quae id Sacrificium ever- tunt, ut Christum esse solum Sacerdotem, ejus sacrificium unicum esse perfectum, nec iteran- dum. Hebr. ix. et x. 3. Natura Sacramenti

An Eucha-
ristia sit
Sacrifi-
cium?

negatur
1. quia
Scriptura
S. ejus non
meminit,
2. quia
Christi Sa-
crificium
est unicum
et perfec-
tum,
3. quia re-

pugnat natura Sacramenti,
4. quia ea non adsunt quae ad Sacrificium requiruntur.

Usus.

consistere nequit cum illa doctrina. Est enim Sacramentum, commemoratio Sacrificii, non ipsum Sacrificium. 4. Ad Essentiam Sacrificii propitiatorii proprie dicti tria requiruntur: Sacerdos, victima et victimae destructio; quae tria hic minime locum habere posse facillimum est ostendere.

Usus. 1. Cum Sacra Coena à Domino instituta fuerit, ut in Ecclesia celebraretur, ad debitum illius usum hortandi sunt Christiani. Hic serio omnes perpendere debent, quam sanctus sit ritus ille; à quo institutus sit, nempe à Christo Domino et Servatore nostro; quando fuerit institutus, nempe cum esset morti proximus; in quem finem, scilicet ut mortem ipsius annuntiaremus. Ergò nihil sanctius est in religione, nullus actus externi cultus majoris momenti Sacra Coenâ: ac proinde actus iste nos ad omnia grati animi et pietatis officia modo perfectissimo praestanda invitat.

2. Officium illorum, qui ad Sacram Coenam accedunt, traditur 1. Cor. xi. 28, 29 in quo peccatur varie, ab iis, qui plane se non explorant, aut non debite. Ab illis, qui in suâ exploratione subsistunt, nec de emendanda vita sunt solliciti. Ab illis tandem, qui in pietatis studio non perseverant. Nulla autem melior praeparatio potest adhiberi, quam si in ordinario vitae cursu pietatis habitum comparemus, ac semper cum Christo, tam in Sacra Coena, quam extra illam Communionem habeamus.

mus. Hic omnes propemodum in errore versantur, dum putant, pietatem et devotionem tum demum requiri, cum ad Eucharistiam vocamur.

De Controversiis circa Coenam sequentia possunt observari. Cum de erroribus Ecclesiae Romanae cogitamus, quaeri potest, quomodo errores et abusus tam orassi per tot secula invaluerint et hodie retineantur. Sed ratio est in promptu. Id oritur ex ignorantia Verbi Divini et cognitionis defectu, ex praejudiciis, ex educatione, metu persecutionis, studio retinendarum opum et dignitatum, &c. Ideò nostrum erit Deo gratias debitas reddere, quod à tot et tantis erroribus simus liberati, quod tamen nihil nobis proderit, nisi professioni et cognitioni veritatis vitae puritatem jungamus. Frustrà gloriamur, abusus et errores illos esse sublatos, qui doctrinam et cultum spectant, dum alii abusus et errores, nec minus periculosi apud nos vigent, in illis quae ad mores, praxin et disciplinam spectant, quique cum Dei verbo non minus pugnant.

Ista quoque nos ad usum debitum Sacrae Coenae impellere debent. Doctrinam de reali praesentia corporis Domini rejicimus. Sed divina et spiritualis Christi praesentia maximam reverentiam ingenerare debet. Pontificii Sacramentum adorant; Nos Deum et Salvatorem nostrum adorare aequum est cum summa demissione animi, utpote ad dextram Dei sedentem. Calici participamus aequè ac pani;

pugnat natura Sacramenti,

4. quia ea non adfunt quae ad Sacramentum requiruntur.

Usus.

consistere nequit cum illa doctrina. Est enim Sacramentum, commemoratio Sacrificii, non ipsum Sacrificium. 4. Ad Essentiam Sacrificii propitiatorii proprie dicti tria requiruntur: Sacerdos, victima et victimae destructio; quae tria hic minime locum habere posse facillimum est ostendere.

Usus. 1. Cum Sacra Coena à Domino instituta fuerit, ut in Ecclesia celebraretur, ad debitum illius usum hortandi sunt Christiani. Hic seriò omnes perpendere debent, quam sanctus sit ritus ille; à quo institutus sit, nempe à Christo Domino et Servatore nostro; quando fuerit institutus, nempe cum esset morti proximus; in quem finem, scilicet ut mortem ipsius annuntiaremus. Ergò nihil sanctius est in religione, nullus actus externi cultus majoris momenti Sacra Coenâ: ac proinde actus iste nos ad omnia grati animi et pietatis officia modo perfectissimo praestanda invitat.

2. Officium illorum, qui ad Sacram Coenam accedunt, traditur 1. Cor. xi. 28, 29, in quo peccatur varie, ab iis, qui plane se non explorant, aut non debite. Ab illis, qui in suâ exploratione subsistunt, nec de emendanda vita sunt solliciti. Ab illis tandem, qui in pietatis studio non perseverant. Nulla autem melior praeparatio potest adhiberi, quam si in ordinario vitae cursu pietatis habitum comparemus, ac semper cum Christo, tam in Sacra Coena, quam extra illam Communionem habeamus.

mis. Hic omnes propemodum in errore versantur, dum putant, pietatem et devotionem tum demum requiri, cum ad Eucharistiam vocamur.

De Controversiis circa Coenam sequentia possunt observari. Cum de erroribus Ecclesiae Romanae cogitamus, quaeri potest, quomodo errores et abusus tam orassi per tot secula invaluerint et hodie retineantur. Sed ratio est in promptu. Id oritur ex ignorantia Verbi Divini et cognitionis defectu, ex praejudiciis, ex educatione, metu persecutionis, studio retinendarum opum et dignitatum, &c. Ideò nostrum erit Deo gratias debitas reddere, quod à tot et tantis erroribus simus liberati, quod tamen nihil nobis proderit, nisi professioni et cognitioni veritatis vitae puritatem jungamus. Frustra gloriamur, abusus et errores illos esse sublato, qui doctrinam et cultum spectant, dum alii abusus et errores, nec minus periculosi apud nos vigent, in illis quae ad mores, praxin et disciplinam spectant, quique cum Dei verbo non minus pugnant.

Ista quoque nos ad usum debitum Sacrae Coenae impellere debent. Doctrinam de reali praesentia corporis Domini rejicimus. Sed divina et spiritualis Christi praesentia maximam reverentiam ingenerare debet. Pontificii Sacramentum adorant; Nos Deum et Salvatorem nostrum adorare aequum est cum summa demissione animi, utpote ad dextram Dei sedentem. Calici participamus aequè ac pani;

sed quid juvat utrumque signum accipere et integro Sacramento frui, si illo abutamur et sanguinem Christi tanquam prophanum tractemus. Sacrificii Christi perfectionem adversus doctrinam de Missae Sacrificio defendimus; quid autem id nobis profecerit, si per impenitentiam et incredulitatem Sacrificium illud nobis inutile reddamus? Ex dictis patet, quomodo controversiae illae cum fructu et aedificatione possint tractari.

PARTIS POSTERIORIS

SECTIO VII.

DE FUTURO SEculo.

CAPUT I.

De Statu Hominum post mortem.

DEVENIMUS ad ultimum Theologiæ Caput, de futuro Seculo, quod quinque partibus constat. 1. De Statu Hominum post mortem. 2. De Fine mundi. 3. De Resurrectione. 4. De Judicio universali. 5. De Vita et Morte aeterna.

De Statu Hominum post mortem, id primò observandum venit, animam non interire cum corpore, quod probatur. 1. quia recta ratio docet, animam esse substantiæ planè diversæ à corpore, nec corruptioni obnoxiam, unde ipsi Ethnici immortalitatem animæ crediderunt. 2. Ex Scriptura, ut Matth. x. 28. Ne timete vobis ab iis, qui trucidant corpus, animam verò non possunt trucidare, timete potius eum qui potest et animam et corpus perdere in Gehenna. Eccles. xii. 9. Corpus redit in pulverem ut fuerat, Spiritus autem ad Deum qui eum dederat.

Anima non interit cum corpore.

nec dormit usque ad extr. judicium,

nec est in purgatorio.

Verum qualis sit Status animarum à corpore separatarum quaeritur. 1. Fuerunt, qui putarent, animas dormire, nec ullius sensus aut operationis esse capaces usque ad resurrectionem, ideò vocantur Psychopannichitae, quorum sententiam minime admittendam esse ex modo dictis et infra dicendis apparebit.

2. Pontificii docent: animas esse in purgatorio, h. e. animas illorum, qui in peccato mortali non sunt mortui, satisfacere in purgatorio pro peccatis venialibus, ut et pro mortalibus, quorum culpa remissa fuit; sed non poena, ibique igne corporali torqueri per aliquod tempus, ut purgentur et Divinae justitiae satisficiant. Haec doctrina meritò rejicitur. Nam

1. hujus ignis nullum extat vestigium in Scriptura, uti nec precum pro mortuis, aliorumque quae huic doctrinae sunt connexa; loca enim 1. Cor. iii. 13. Per ignem revelabitur et cuiusque opus quale sit, ignis probabit, &c. et xv. 29. De Baptismo super mortuis, et Matth. xii. 32. nihil ad rem faciunt. 2. Scriptura de statu animarum post mortem talia docet, quae Purgatorium evertunt, uti mox videbimus. 3. Ista doctrina pugnat cum perfecta Satisfactione Christi et plena peccatorum remissione. 4. Fuit primis post Christum Seculis incognita, et quaestui tantum inservit. Negari equidem nequit, preces pro mortuis jam tertio Seculo usurpatas fuisse, sed in alium finem fiebant, ac preces pro animis, quae dicuntur

esse in purgatorio; nempe veteres Christiani pro Martyrum Sanctorum beato exitio Deo gratias agebant, orabantque, ut felicem resurrectionem ipsis concedere velit.

3. Animas statim post mortem perfectâ et omnibus numeris absolutâ felicitate frui in Coelo, aut jam iisdem poenis torqueri, quibus Christus impios ultima sua sententia addicet, vix dici potest. Nam Scriptura tum remunerationem tum punitionem ultimo Dei judicio assignat. Matth. xiii. 41. &c. et xxv. 46. 1. Thessal. iv. 17. 2. Tim. iv. 8. Reposita est mihi Justitiae corona, quam reddet mihi Dominus in illo die, justus ille Judex, non solum autem mihi, sed et omnibus, qui expetiverint illustrem illum ipsius adventum.

Animas statim post mortem perfectâ felicitate aut poena affici vix dici potest.

Praeterea homo perfectus esse nequit, dum corpus, quod est pars essentialis hominis, in morte jacet.

4. Tamen animos piorum jam esse in statu felici, fruique pace et gaudio apud Dominum, impiorum contra miseros esse asserimus. 1. Ratio docet eam animae esse naturam, ut sensus et cogitationis expers esse nequeat quin intereat: Siquidem ejus essentia in cogitatione sita sit. Itaque si sensu careret, interiret. 2. Creditum fuit animos justorum post mortem recipi in locum quietis, impiorum contra. Id Ethnicos planè non latuit, ut patet ex illis, quae de Elysiis Campis et Inferis dixerunt, hodiernique Africae, Sinarum et Americae Po-

Attamen pii felices et impii miseri statim evadunt.

puli id non penitus ignorant. Quae fuerit Judaeorum sententia ex Sapientiae tertio capite, ver. 1, 2, 3. et xvi. 14. et 2. Maccab. vii. 36. discimus, fuitque illa recepta apud Judaeos tempore Christi, ut et apud primos Christianos, quamvis crediderint, pios nonnisi post resurrectionem in Coelum transferendos, quod exemplo Christi probabant. 3. Scriptura hanc sententiam astringit Eccles. xii. 9. Matth. x. 28, Luc. xvi. 22, 23. De divite Helluone et Lazaro. Circa hunc locum observandum est, Christum omninò loqui juxta opinionem Judaeorum, qui credebant, pios post mortem in Paradisum seu Sinum Abrahami recipi, impios verò in gehennam detrudi. Ad quam opinionem Christus minimè suum Sermionem accommodasset, si illa falsa fuisset. Caeterum hujus parabolae series manifesto supponit, Christum loqui de statu, in quo homines post mortem et ante judicium extremum constituti sunt.

Sunt praeterea alia loca expressa, ut verba Christi, Luc. xxiii. 43. Hodie mecum eris in Paradiso. Quae expressè notant statum beatum statim post mortem; vox enim ista hodiè omnimodò docet, latronem illum illo ipso quo obiit die in Paradisum fuisse receptum cum ipso Christo, qui hic juxta Sententiam Judaeorum loquitur, et ipsis eorum verbis utitur. Ad denda loca Actor. vii. 59. ubi Stephanus exclamat: Domine Jesu recipe Spiritum meum.

2. Cor. v. 1, 2, 3. Scimus enim, si terrestre hoc tabernaculum dissolutum fuerit, nos habituros aedificium ex Deo, domicilium non manu factum, aeternum in coelis &c. 1. Pet. iv. 19. Apoc. xiv. 13. Beati mortui, qui in Domino moriuntur, etiam dicit Spiritus, ut requiescant à laboribus suis, et opera eorum sequantur eos. Imprimis Philipp. i. 23. quo loco Paulus, dum dubitat, utrum vitam aut mortem expetere debeat, supponit, se ad Dominum statim post mortem migraturum; Aliàs si post resurrectionem tantum beatitudinis illius particeps esse debuisset, nullam habuisset rationem dubitandi, nec serius aut citius beatus fuisset, quamvis serius aut citius esset mortuus.

Usus. Omnibus meditanda est haec Doctrina. Nemo est, qui mortem possit effugere, adeoque nemo qui de statu suo post mortem sollicitus esse non debeat. Usus.

1. Summam consolationem parit ista Doctrina, quae consolatio valde minueretur, si ante diem iudicii nihil nobis esset expectandum. Satis igitur sit Deo nostro, qui jam praeclaram spem nobis dederit, quae validissimum et efficacissimum est solatium adversus metum mortis, gaudioque inenarrabili animos fidelium morientium replet.

2. Tali ergò ratione vita est instituenda, ut beatum hunc exitum expectare possimus. Cum de statu animae à corpore separatae cogi-

tamus, memores simus illam esse partem nostri praestantissimam, in qua statim post obitum praemia vel poenas vitae anteaetae recipiemus. Corporis verò quod in pulverem redigitur curam nimiam, corporeasque voluptates relinquamus, omnemque impendamus operam, ut mens nostra magis semper purgetur et Deo jungatur.

3. Doctrina hujus capitis monet, maturè et absque mora bonis operibus esse studendum. Vita celerrimè transit, itaque si nobis in peccato mori contigerit, nulla superest salutis spes. Quod in hac vita praetermissum ac neglectum fuerit, in futura pensari nequit. Ergò maturemus resipiscentiam dum tempus resipiscentiae suppetit, ne nos imparatos inveniatur ultima illa hora.

CAPUT II.

De Fine Mundi.

DE Fine Mundi seu consummatione Seculi quatuor quaeruntur 1. Quis sit mundus ille, qui interire debeat. 2. Quomodo sit interiturus. 3. Quando. 4. Qualis futurus sit illius status post consummationem.

Non universum hoc interibit; sed orbis, quem incolimus et quae ei sunt proxima.

I. Mundus hic nobis non est rerum omnium universitas, Coeli remotiores, Astra, &c. Sed ille orbis quem incolimus et quicquid illius proximè ambit. Petrus quidem 2. Epist. ii. 10. de Coelis et terra loquitur; sed id de Coe-

lo terrae nostrae propior est intelligendam, dicit enim; eundem mundum per ignem peritutum, qui olim per diluvium periit; at diluvium ad Coelos superiores minime pervenire potuit.

II. Haec Mundi dissolutio fiet per ignem. Peribit per ignem. Mundum non semper duraturum, apud Ethnicos creditum fuit. De fine mundi extant Scripturae loca permulta, ut Gen. viii. 22. Ps. cli. 27. Ista peritura sunt, tu autem permanes &c. Matth. xxiv. 25. Coelum et terra praeteribunt. 2. Pet. iii. &c. Saepè Apostoli de fine omnium rerum loquuntur, de igne verò vetustissima est et constans traditio. Memorabilia sunt verba Iosephi Antiq. L. i. cap. iii. Adamum universalem rerum interitum praedixisse, unum incendio, alterum diluvio. Mundi conflagrationem docuerunt Stoici, Heraclitus, Empedocles, veteres Philosophi Indorum Brachmanes. Cicero Lib. 1. De natura Deorum introducit Stoicum dicentem: Futurum, ut ad extremum mundus omnis ignesceret. Et Ovidius:

Esse quoque in fati reminiscitur affore
tempus

Quo mare, quo tellus, universaque regio
coeli

Ardeat et mundi moles operosa labores.

Ac evidentissime hoc docet Petrus 2. Epist. iii.

7. Qui tum erat mundus aqua inundatus
periit; qui vero nunc Coeli et terra, asservan-

tur igni in diem damnationis et exitii impiorum. Quae verba absurdè et imperitè nonnulli ad exitium Hierosolymitanum detorquent; ipsius enim loci inspectio et series ostendit, hîc agi de fine mundi non de Judaeorum excidio.

Quando id futurum sit incertum est.

III. Tempus finis mundi ignotum est: quo refertur locus Matth. xxiv. 36. De die autem illo et hora nemo scit, ne Angeli quidem coelorum, sed Pater meus solus. Sunt tamen notae, ex quibus olim poterunt cognoscere homines, finem illum instare. Paulus 2. Thessal. ii. 1, 2. et seq. docet: Filium perditionis revelandum et abolendum, antequam dies Domini adveniat. Judaeorum et gentium conversio Seculi consummationem quoque praecedet, ut et felix ille Ecclesiae status, de quo Johannes vaticinatur. Ubi haec evenerint, facile erit intelligere, finem mundi advenisse. Forſan etiam tunc signa et prodigia conspicientur in Coelo, et fient in mundo et rebus humanis horrendae et inauditae mutationes.

An post iudicium extremum mundus alius futurus sit definiri nequit.

IV. Quaeritur, quis futurus sit post hanc conflagrationem status mundi, et an secundum essentiam, an verò secundum qualitates duntaxat perire debeat? an destruendus sit et annihilandus, an verò renovandus? Hîc vix quicquam definiri potest. Posterior tamen Sententia verisimilior videtur et ex Petri loco confirmatur, dicit enim: Mundum per ignem perituum quemadmodum olim diluvio periit. Ad

ditque Apostolus: Nos post hanc conflagrationem expectare novum coelum et novam terram. Sed in his nihil definire satius est.

Usus. Quis sit hujus doctrinae usus, docet Usus.

Petrus 2. Epist. iii. ubi primum revincit impios, qui illa, quae de fine omnium rerum dicuntur, irridebant, hancque doctrinam ex Historia diluvii confirmat. 2. Aperit causam, cur Dominus adventum suum differat, scilicet quia misericors est, et omnibus tempus ad resipiscentiam concedit. 3. Ostendit ultimam hanc conflagrationem nos ad vitam piam et bona opera validissimè incitare. Hic quippe colligere promptum est, quae sit mundi hujus vanitas, quidve illis sit expectandum, qui peccatis indulgent. Ignis magni illius diei impios absument, diesque ille erit dies destructionis: vide capitis illius versum 7. 4. Docet Petrus, alium esse mundum, aliam vitam, cujus duratio aeterna sit futura, ad quam proindè per vitae Sanctionem aspirare debeamus, ver. 13. et 14.

C A P U T III.

De Resurrectione.

Resurrectionis certitudinem ac veritatem primùm demonstrabimus, deindè quid sit Resurrectio explicabimus.

Cùm Resurrectio sit omnis nostrae spei, addèque totius religionis fundamentum, illius veritas solidè est astruenda, 1. Cor. xv. 16, Veritas. 17. Si mortui non suscitantur, Christus quo-

que non est suscitatus: Si Christus non est suscitatus, inanis est fides nostra, adhuc eslis in peccatis vestris. Illam negabant olim Sadducei Matth. xxii. 23. Actor. xxiii. 8. Et in Ecclesia Corinthiaca Haeretici nonnulli, Sadduceorum fermento procul dubio imbuti 1. Cor. xv. 12. It. 3. Tim. ii. 18. Nostis temporibus ex Socinianis fuerunt, qui impiorum Resurrectionem negarent.

Probatur

1. Testimonio Scripturae.

Probatur universalis hominum Resurrectio triplici argumentorum genere. 1. Testimonio Scripturae, et primò quidem variis locis, quae hanc doctrinam non directè quidem; sed per consequentiam necessariam confirmant, ut Matth. xxii. 31, 32. Deus non est Deus mortuorum sed viventium, ergò quum Deus se dicat Deum Abrahami, Isaaci, &c. qui tamen mortui erant, oportet ut reviviscant. Multa sunt loca, ex quibus talis consequentia deducitur, ut, cum Paulus dicit: Corpora fidelium esse Templum Spiritus Sancti, Christum corpus et animam redemisse, 1. Cor. vi. &c. Praeterea sunt loca ubi ista doctrina apertè et expressè traditur, ut Daniel. xii. 2. Multi ex dormientibus in pulverulenta terra expergiscentur. Job. v. 28. Veniet hora, qua omnes, qui in monumentis sunt, audient vocem ejus et prodibunt, qui bona fecerint in Resurrectionem vitae, qui vero mala egerint, in Resurrectionem condemnationis, Actor. xxiv. 15. Imprimis 1. Cor. xv. ubi haec quaestio expresse

tractatur. Equidem promissum de Resurrectione obscurius fuit sub veteri Testamento; attamen pios jam tunc illam sperasse patet ex 2. Maccab. vii. 9. 14. 23. quod ex Hebr. v. 19. videtur quoque posse confirmari.

2. Exemplis: tum è veteri tum è novo Testamento petitis. 2. Reg. iv. 35, 36. De Sunamitidis Filio ab Elia suscitato. et xiii. 21. De illo, qui contactis Elisae ossibus, revixit: Luc. vii. 17. et seq. De Filio Viduae in Nain. Joh. xi. De Lazaro. Matth. xxvii. 52. De illis qui tempore mortis Christi resurrexerunt. At praecipuum exemplum est resurrectio Christi, quo argumento praecipuè utitur Paulus 1. Cor. xv. Estque una ex praecipuis causis, cur Deus filium suum morti exponere voluerit, scilicet, ut fidem et spem Resurrectionis illustri hoc exemplo confirmaret.

2. Exemplis,

et praecipue Christi,

3. Rationibus variis desumptis ex principiis certissimis religionis sive naturalis sive revelatae. Pulchrè consentit haec doctrina cum recta ratione et conscientia, item cum illis, quae de discrimine justì et injusti, de poenis et remunerationibus post hanc vitam, de Deo, de Religione, de Providentia suprà dicta fuere. Fides autem in Deum et Christum absque spe remunerationis nequit consistere, caduntque omnia religionis capita si mortui non resurgant: ut multis ostendit Paulus, 1. Cor. xv. cujus capitis partes singulae, rationes, argumenta, accuratè sunt ponderanda.

3. Rationibus,

II. Ipsam Resurrectionem quod attinet, duo sunt quae Scriptura docet. 1. Quinam resurgere debeant. 2. Quo in statu.

Omnes homines resurgent,

et quidem iisdem corporibus, quae vivi habuerunt.

1. Resurgent omnes homines pii et impii, Joh. v. 28, 29. Matth. xxv. 31. et seq. Actor. xxiv. 15. ubi Paulus dicit, se habere spem in Deo, fore Resurrectionem mortuorum, tum iustorum, tum iniustorum. 2. Cor. v. 10. Omnes manifestos fieri oportet coram Tribunali Christi &c. 2. Petr. ii. 9. Apoc. xx. 12, Sed quaeritur: An idem corpus suscitari debeat, an verò homines novis corporibus sint induendi? Prius omninò dicendum videtur, alias nulla esset Resurrectio, sed tantum nova creatio; nec Scriptura diceret: Illos qui dormiunt è pulvere egressuros, terram et mare redditura suos mortuos. Deindè cum homo corpore et anima constet, omninò, ut idem homo resurgat, requiri videtur, ut eodem corpore sit praeditus. Id quoque Christi Resurrectio confirmat; Is enim in Resurrectione et Ascensione idem corpus habuit. Praeterea Paulus dicit: Haec corpora vilia, hoc corruptibile et mortale esse immutanda, Phil. iii. 21. Dicitur: Christum transfiguraturum corpora nostra humilia, ut conformia fiant corpori ejus glorioso. 1. Cor. xv. 42, 43, 44. it. 53. Observandum quoque est, omnes tum apud Judaeos, tum apud Christianos, cum de Resurrectione agerent, intellexisse, Resurrectionem corporum, vide loc. 2. Macc. vii. supra allatum. Idem supponunt objectiones Saddu-

caeorum, Matth. xxii. 24. et iudicium Ethnicorum circa hanc doctrinam, Actor. xvii. 32. Ex Tertulliano, Minutio Felice et alijs Veteribus discimus, hanc praecipuam fuisse hostium fidei objectionem: Quis fieri possit ut corpora restituerentur. Jam verò ad hanc objectionem diluendam, si nulla esset corporum Resurrectio, Christus et Christiani dixissent, Sadducaeos et Ethnicos hanc doctrinam malè intelligere, nullamque futuram Resurrectionem corporum. Sed nihil tale dixerunt, et responsiones ex Scriptura et omnipotentia Dei petebant, quod corporum Resurrectionem supponit. Ad id quod obijci solet, quomodo corpus in minutissimas particulas dissolutum restitui possit: Respondemus; cum nihil hic sit contradictorium, in Dei promissionibus et omnipotentia esse acquiescendum. Verbo Dei ita in simplicitate adhaerere debemus, ut temerariae curiositati non indulgeamus; hoc tantum addam: majori potentia opus non esse ad instaurationem alicujus corporis, cujus partes quantumvis dissolutae ac dispersae, tamen existunt, quam opus esset ad novi corporis creationem.

2. Quamvis autem corpora resurgant: Novis quoque induentur qualitatibus, Philipp. iii. 21. 2. Cor. xv. 42. et seq. at quales praecise futurae sint illae qualitates, distinctè concipere non possumus; praecipuae erunt spiritualitas et immortalitas.

Resurrectionem mortuorum sequetur viven-

Resurgent
autem novis
qualitatibus
induti:

vivi transmutabuntur.

tium transmutatio: de quâ 1. Cor. xv. 51, 52. et 1. Thess. iv. sub fin. Deinde nos vivi, qui reliqui erimus, rapiemur simul cum eis in nubes, in occursum Domini in aëra. De duplici Resurrectione una Martyrum, altera omnium hominum extat locus Apoc. xx. 4, 5, 6. de cuius sensu controvertitur.

Ufus.

Ufus. 1. Spes Resurrectionis adversus huius vitae aerumnas, adversus persecutiones, quibus aliquando sumus obnoxii, adversus ipsam denique mortem nobis efficacissimam praebet consolationem. 1. Cor. xv. 19. it. 53, 54. eò magis quod spes illa tam certa sit, totque promissis, exemplis et rationibus confirmata. Quod cum apud nos reputamus, dicendum cum Petro 1. Epist. 1. 3. Benedictus sit Deus et Pater Domini nostri Jesu Christi, qui ex multa sua misericordia regenuit nos in spem vivam per Resurrectionem Jesu Christi ex mortuis.

2. Ne spes illa nos fallat, incitamenta ad pietatem ex hac doctrina sunt desumenda, vide Actor. xxiv. 16. Equidem quomodocunque vitam instituamus, resurgemus; resurgent impii, sed melius esset illis semper remanere in morte. Illis igitur demum spes Resurrectionis prodest, qui cum talem habeant spem, seipsos purificant 1. Joh. iii. 3. Nulla ratione nos melius ad Resurrectionem praeparabimus, quam si corpus ejusque concupiscentias domare annitiamur, et dum in corpore versamur, quotidie magis spirituales evadamus, quo tandem beatae

Resurrectionis participes facti, Angelis fiamus
similes. Luc. xx. 35, 36.

CAPUT IV.

De Judicio extremo.

JUDICII certitudinem primò demonstrabi-
mus, tum de ipso Judicio agemus.

I. Priùs illud tribus potissimum argumentis
demonstratur 1. Rationibus suprà adductis, ex
vi conscientiae, discrimine boni et mali mora-
lis &c. desumptis; item ex eo quod Deus exis-
tit, sitque mundi Rector et Judex, bonus, sanc-
tus, justus. Haec omnia probant, non quidem
directè, judicium, quo omnes homines simul
judicentur; istud enim sola revelatione inno-
tuït, sed dari post hanc vitam praemia et poe-
nas. Adeòque Doctrina ista rectae rationi est
consentanea, nititurque consensu omnium ho-
minum.

Certitudo
Judicii pro-
batur

1. Ex vi con-
scientiae,
discrimine
boni et ma-
li, ex Justi-
tia et Sanc-
titate Dei.

2. Scriptura id docet, vel expresse ut Judae
ver. 14. Ecce venit Dominus cum sanctis mil-
libus, ut seret judicium adversùs gentes, et re-
starguat, quicumque ex ipsis sunt impii &c.
Job. xxxiv. 11. Psal. lxii. 13. Eceles. xii. 16.
Omne opus Deus adducet in judicium cum om-
ni re occulta, sive bonum, sive malum. Matth.
xxv. 28. et seq. Actor. xvii, 31. Statuit diem,
quo judicaturus est orbem terrarum, per eum
virum, quem definiit, fide ejus rei omnibus pa-
refacta, illo ex mortuis suscitato, 2. Cor. v.

2. Ex Locis
S. Script.

10. 2. Petr. ii. 9. Apoc. xx. ii. vel per consequentiam; quaecumque enim Scriptura tradit de Deo, de Christo, de Fide &c. adeò cum doctrina de judicio sunt consentanea et connexa, ut sublata hac doctrina reliqua corruant.

3. Exemplis,

3. Deus exempla eaque illustria extare voluit, quibus homines de judicio futuro edocerentur, varia scilicet justitiae suae documenta edidit in creaturas et homines, vel in populos: ut sunt Angelorum punitione, Diluvium, Sodomorum everasio, Israelitarum clades variae, quo argumento utitur Petrus 2. Epist. c. ii. 9, 10. Judas Epist. ver. 5, 6, et seq. Multa quoque in ordinario providentiae cursu eveniunt, quae Deum esse mundi judicem liquido ostendunt.

Angelorum
punitione,
diluvio, So-
domorum e-
versione,
clade Israe-
litarum.

Frustrà obijcitur, pios saepè in hac vita misereros esse, impios verò felices; id enim potius judicii certitudinem adstruit. Si enim pii et impii id quod sunt commeriti in hac vita reportarent, indè colligi posset, nihil post mortem esse expectandum; sed cùm contrarium aliquando eveniat, id indicium est: Deum utrisque secundum opera ipsorum in alio loco redditurum.

Quale sit
judicium?

II. De ipso judicio dispiciendum erit: Qui sit judex, quinam sint judicandi, quomodo, quibus finis sive exitus futurus sit judicii, ac denique ipsius tempus.

Judex erit
Dominus
Jesus,

1. Judex erit dominus Jesus, Joh. v. 22. Nec Pater judicat quemquam, sed omne judicium dedit Filio. Matth. xvi. 27. et xxv. 31. Actor. xvii. 31. 1. Cor. xv. 24. Oportet autem

illum, qui mundi et hominum judex erit, omniscium esse, potentem et justum. Id quoque maximum pondus addit mandatis et minis Evangelii, siquidem ab illo ipso, qui pro nobis mortuus est, quique mandata sua nobis dedit, sumus judicandi; Non habent igitur homines, quod conquerantur, vel quod sibi blandiantur, quandoquidem Salvatorem suum judicem sint habituri. Caeterum, Jesus Christus visibiliter de Coelo descendet, seque omnibus conspicuum praebebit; quam magnificus futurus sit ipsius adventus, traditur Matth. xxv. 32. Apoc. xxi. 11. &c.

qui visibiliter de Coelo descendet.

2. Judicabuntur omnes homines vivi et mortui, boni et mali cujuscunque status et conditionis, Matth. xxv. 32. Apoc. xxi. 12. Imò Ethnicis Rom. ii. 12. Quicumque sine Lege peccarunt, sine lege quoque peribunt. Omnesque simul et eodem tempore coram iudice sistentur; idè hoc iudicium vocatur universale. Angelos malos quoque tunc judicandos colligi potest ex locis Matth. xxv. 41. Ignis enim ibi dicitur paratus Diabolo et Angelis ejus. 2. Pet. ii. 4. Ep. Judae 6. dicitur: Deum angelos, qui non conservarunt suam originem, iudicio magni illius diei reservasse.

Judicandierunt omnes homines,

etiam Angeli mali.

3. Modum atque rationem iudicii quod attinet, observandum (a,) Deum homines secundum opera ipsorum judicaturum, Rom. ii. 6. iuxta bona et mala quae egerint, 2. Cor. v. 10. et in quibus usque ad mortem perseveraverint,

Judicabuntur secundum opera,

ex Lege
Dei.

item secundum dicta et cogitata, et peccata omissionis. (b) Judicabuntur ex Lege Dei, et mensura cognitionis ipsis concessa. Scilicet ex Lege naturali, qui nullam aliam praeter Legem naturae habuerint, ex Lege revelata illi, quibus divina revelatio contigit. Rom. ii. 9, 10. et 14, 15. (c) Hoc iudicium non ita concipiendum est, ac si processus iudicialis per interrogationes, testes &c. erga singulos homines effectus instituendus; sed iudicium fiet in uniuscuiusque conscientia, separabuntur boni à malis, omnes bene vel male actorum conscii agnoscant iudicium illius, rationes et acquitatem, dum aut in Coelum recipientur, aut in infernum detrudentur.

Exitus iudicii erit vita et mors aeterna.
Tempus est determinatum;

attamen nobis incognitum.

4. Exitus iudicii erit vita et mors aeterna, de quibus mox agemus.

5. De Tempore iudicii praeter illa, quae de fine mundi diximus, duo sunt tenenda. (a) Illud tempus esse certum et determinatum. Deus enim supremo iudicio diem constituit. Actor. xvii. 31. unde frequens est mentio magni illius diei in Novo Testamento. (b) Tempus illud nobis esse ignotum atque absconditum. 2. Petri iii. 10. Veniet Dies ille sicut fur in nocte. Sunt multae rationes, propter quas oportuit iudicii tempus esse incognitum, imprimis, ut homines in assidua illius expectatione versentur, et ad vigilantiam incitarentur. Matth. xxiv. 41. Vigilate ergo, nescitis enim, qua hora Dominus vester venturus sit. Sed quandoquidem statim

cum morimur status noster sit immutabilis, nec ullus amplius ad salutem vel damnationem detur regressus, idèd dici solet: Unumquemque hora mortis iudicari.

Ufus. Vix ulla est doctrina, quae tot usus ex Ufus: se pariat, ac ista: Praecipui sunt sequentes.

1. Cum omnis efficacia hujus doctrinae indè pendeat, ut de iudicii certitudine simus persuasi, multum refert ad argumenta et rationes attendere, quae veritatem illius confirmant. Hic à plerisque peccatur, qui fidem firmam non habent, sed tantum leuem quandam ac superficialem opinionem, quae cum radices non egerit, in corde sterilis remanet et inefficax.

2. Secundum usum tradit Petrus 1. Epist. 17. Si Patrem cognominatis eum, qui citra personarum respectum iudicat ex cuiusque opere, cum timore versamini commorationis vestrae tempore. Nihil magis studium pietatis parit hanc Doctrinam, quem usum si quis specialius persequi velit, ei resumendi erunt quinque articuli, quos diximus. 1. Iudex erit Christus, omnipotens, omniscius, qui omnia nostra facta, dicta et cogitata perspecta habet: nemo itaque Iudicium illius effugiet. 2. Iudicabuntur omnes homines cuiuscunque conditionis fuerint, et pro ratione sui status: Magni, parvi, pauperes, divites, Reges, Pastores &c. 3. Iudicabuntur ex operibus. Norma iudicii erit lex Divina, et vitae nostrae ratio praecipue habebitur. Occulta tunc revelabuntur, in lucem

producentur tot peccata, quae homines latent. Praecipua itaque cura nostra esto vitam piam agere et bonis operibus incumbere, ut cum venerit tremenda illa dies, confidenter stemus coram tribunali Christi; tunc Christianum fuisse, Deum cognovisse, nihil proderit, operum ratio erit reddenda. Si verò hic specialius ad impios &c. dirigatur sermo, uberrimum erit dicendi argumentum. 4. Exitus Judicii metum atque formidinem, simulque laetam spem ingenerare debet. Cum de aeternis praemiis aut poenis agitur, quis non erit sollicitus? Quae insania eorum, qui ut cupiditatibus suis satisfaciant, aeterno se involvunt exitio. Transit brevi voluptas, quae ex peccatis percipitur, fructus peccati manet in aeternum. 5. Maximi ponderis sunt quae de tempore Judicii tradit Scriptura: Laetetur nos tempus, quo ad Dei tribunal sistendumus; at mortem certissimam esse et proximam nemo ignorat. Caveamus igitur, ne illa non imparatos offendat, vigilemus et oremus jugiter, juxta monitum Salvatoris nostri, ac dum expectamus praeclaram illam spem et illustrem adventum gloriae Dei et Salvatoris nostri Jesu Christi, vivamus in hoc seculo temperanter, justè et religiose. Tit. ii. 12, 13.

H
scopu
non
Haec
morte
Aeter
destin
I.
specta
mae,
mur.
tos v
stens,
confer
terum
corpor
rection
II.
erunt
ut sur
futura
impiis
boni,
tione f
Cog
longè

CAPUT V.

De Vita aeterna.

HIC est ultimus locus Theologiae, cum Vita aeterna sit religionis finis atque scopus; de qua in genere observandum: Nos non nisi imperfectè cognoscere, quid illa sit. Haec quatuor certa sunt. 1. Vitam aliam post mortem esse repositam. 2. Vitam beatam. 3. Aeternam. 4. Talem quae fidelibus tantum sit destinata.

I. Vita illa tanquam vita hominis integri spectanda est, id est, respectu corporis et animae, ac longè excellentior illâ, quâ nunc fruimur. Corpus erit immortale et animus Spiritus vivificus, hoc est, per se vivens et subsistens, absque ope mediorum, quae nunc vitae conservandae inserviunt, 1. Cor. xv. 45. Caeterum cum vitâ aeternâ frui debeamus respectu corporis, hinc confirmatur doctrina de resurrectione corporum.

Alia vita post mortem est futura.

II. Erit vita beata, cujus beatitudinis duae erunt partes: Immunitas à malis hujus vitae, ut sunt morbi, dolores, peccatum, mors, et futurae, nempe à poenis illis horrendis, quae impiis destinatae sunt. 2. In fruitione summi boni, Dei scilicet seu in Dei visione, i. e. cognitione seu amore.

Illa vita erit beata, quae beatitudo consistit;

1. In immunitate à malis, et
2. fruitione summi boni,

Cognoscemus tunc Deum ejusque opera longè perfectiùs quam nunc cognoscimus, o-

pera inquam, tum naturae, tum providentiae, tum gratiae et redemptionis, quam cognitionem successivam fore et cum progressu conjunctam verisimile videtur. Cognitioni conjuncta erit sanctitas perfecta, sive Dei amor perfectus. Illa autem sanctitas non ejusdem naturae erit ac sanctitas hujus vitae. 1. Enim plerisque officii, quibus, dum in terra sumus, fungi debemus, locus non amplius erit: ut sunt fugatationum, temperantia, patientia, beneficentia, fides, spes. 2. Multa tunc erunt praestanda, quae nunc praestare non possumus. 3. Officia illa quae nunc nobis imponuntur perfectissima ratione praestabuntur. Sunt autem illa Dei et hominum amor, in quo amore omnis nostra perfectio atque beatitudo sita est. Tunc fruemur Dei, Christi, Angelorum, Apostolorum, Martyrum, Sanctorum denique omnium consortio et amore, adeoque summam et perfectam felicitate.

Erit aeterna.

III. Durationem vitae illius quod attinet, erit aeterna. Sic vocatur passim in Evangelio, et hoc illud est, quod beatitudini Sanctorum cumulum addit.

Solis pijs destinata.

IV. Tandem ac praecipue observandum est: hanc vitam non nisi pijs et sanctis destinari. Nam 1. illis tantum promittitur reliquis exclusis, Matth. xxv. 46. Justi abibunt ad vitam aeternam. Hebr. xii. 14. Pacem sectamini cum omnibus et sanctimoniam, sine qua nemo videbit Dominum. Apoc. xxii. 14, 15.

2. Talis est vitae aeternae ac beatitudinis illius natura, ut qui in peccato perseveraverint et pietate et sanctitate destituti fuerint, illius participes fieri nequeant; prout ex illis, quae de Dei iustitia deque necessitate bonorum operum diximus, liquet.

Duae hinc moventur quaestiones. 1. An memoria rerum hujus vitae locum habitura sit in vita futura, et an sancti sese invicem sint agnitori? Ad quam quaestionem affirmativè respondemus. Etenim 1. concipi nequit, quomodo sancti scire possent se esse eosdem homines, qui olim in mundo vixerunt, si vitae aeternae nulla idea, nulla memoria superesset. 2. Nec concipi posset, quomodo fideles Deum laudare possent pro beneficiis, quod ad salutem per Evangelium vocati fuerint, si non recordarentur se in mundo vixisse, et Christum per Evangelii praedicationem cognovisse seque Ecclesiae membra fuisse, quae omnia temporis, loci, personarum et aliarum circumstantiarum reminiscantiam supponunt. 3. Sancti inter se colloquantur de variis Dei beneficiis, de statu suo praeterito, aliisque, undè se invicem agnoscere poterunt. 4. Id ad Dei gloriam et sanctorum felicitatem non parum conferet, si tot sanctas animas, quae Deum coluerint, beatam Virginem, Apostolos, Prophetas, Martyres, cognoscent. Jam si eximii illi servi à piis omnibus cognoscantur, quod vix in dubium vocari potest, quidni, et alii? 5. Quod dicitur

Quaestio,
an superfu-
tura sit me-
moria co-
rum, quae
in mundo
gesserimus
et an nos-
met invi-
cem simus
agnitori,
affirmatur.

Paulus 1. Theſſal. ii. 19. 20. Nam quae eſt noſtra ſpes, aut gaudium, aut corona, de qua glorier? Annon et vos in conſpectu Domini noſtri Jeſu Chriſti in ejus adventu? Vos enim eſtis gloria noſtra et gaudium. Evidenter ſupponit: Paulum et fideles ſe mutuò agnituros.

Nec objiciendum eſt: poſita hac cognitione, abſentiam amicorum et propinquorum ſanctis moleſtiam allaturam. Iſta obſectio inutilis eſt: Neminem amabunt tunc ſancti niſi in Deo et propter Deum, talemque cognitionem intelligimus, quae cum terrenis et carnalibus affectibus nihil habet commune.

2. An futuri ſint gloriae gradus? itidem affirmatur.

2. Quaeritur, an futuri ſint gloriae gradus? Plerique Theologi reſpondent affirmative, ſuamque ſententiam confirmant, tum ex Scriptura ut Matth. xxv. in Parabolis talentorum. 1. Cor. iii. 14, 15. 2. Cor. ix. 6. Qui ſerit parçè, parçè etiam metet, et qui ſerit benignè, benignè metet. Matth. xix. 28. Daniel xii. 3. Erudientes ſplendebunt quaſi ſplendore expaſi, et juſtificantes multos, ut Stellae, in ſempiterna ſecula. Tum rationibus 1. Gloria ſpecialis et major certis quibusdam perſonis vix denegari poteſt, ut Apoſtoliſ aut Martyribus. 2. Vix capere poſſumus, hominem, qui maximam vitae partem in impietate tranſegerit, et demum paulò antè mortem ſe emendaverit, eodem gloriae coeleſtis gradu donandum, ac illum qui per totam vitam pius fuerit, et ad Dei Gloriam hominumque ſalutem multum

contulerit: Deus equidem neminem ex debito remuneratur; at respicit tamen ad hominum statum, vitam et obedientiam. Verum, licet ponantur gloriae gradus, non ideò se minus beatos existimabunt, qui minorem gradum fuerint consequuti; an sator aut agricola minus beatus erit et de statu suo conqueretur, quia eadem gloria non coronabitur ac Paulus? In futuro Seculo nullus erit invidiae locus, omnia ad Deum referentur, et Deus in omnibus et ab omnibus laudabitur. In contrarium obicitur locus, Matth. xx. 9, 10. De illis operariis, qui circa undecimam conducti, tantundem mercedis acceperant, ac illi, qui prima luce jam fuerant conducti. Sed sensus est: Gentiles, qui ultimi erant ad foedus Divinum vocandi, ejusdem gratiae, eorundem beneficiorum fore participes ac Judaeos, qui jam diù et ante Gentiles in foedus illud erant adsciti.

Ufus. Quae hic dici possunt ad duo capita *Ufus.*
possunt revocari. 1. *Esse vitam aeternam.* 2.
Quibus illa sit reposita.

1. Cùm sit alia vita post mortem eaque felicissima et aeterna, quid est, quod homines magis movere debeat, aut efficacius consolari; aut majori gaudio perfundere? Nihil magis diligunt vitâ, adeò ut haec vita, quâ fruuntur, quamvis brevis, aerumnosa, ipsis tamen grata sit, et de illa conservanda suprâ omnia sint solliciti. Quantum ergò illos permovere debet certa et indubitata spes vitae illius coelestis.

Quis Divinam vim et praestantiam Christianae Religionis hinc non agnoscat ?

2. Caput rei est, reputare : istam vitam non omnibus esse repositam ; equidem omnibus ad illam patet aditus per fidem in Jesum Christum. Si fides non est omnium adeoque nec vita aeterna. Illam solis piis à Deo promissam esse et reservari, locis Scripturae et rationibus probavimus. Excludentur itaque ab ea increduli et impenitentes, quod etiam saepissimè monet Scriptura, I. Cor. vi. 10. Neque fures, neque avari, neque ebriosi, neque conviviatores, neque rapaces, Regnum Dei possidebunt. Apoc. xxii. 15. Foris sunt canes et venefici, et scortatores, et homicidae, et idololatrae, et quisquis amat ac committit mendacium. Itaque usus legitimus vitae praesentis fuerit, nos ad vitae futurae fruitionem praeparare. Id facimus, si probè perpendamus, qualis futura sit vita illa spiritualis, coelestis, quae nos Angelis et Deo jungat et similes efficiat, quae in coelis, non in terrâ erit transigenda. Digni illâ evademus, si ad illum statum, quantum licebit, accedamus, carnem domando, Deum orando, si cogitationes nostrae, desideria, conatus, ad Deum, ad coelum et ad Coelestia ferantur. Coloss. iii. 2, 3. Ita fiet, ut beatam illam vitam vivere nunc incipiamus : Ita ante mortem Deo viventes, post mortem cum Deo aeternum vivemus.

CAPUT VI.

De Morte aeterna.

DE statu impiorum in futuro Seculo idem observandum est, quod de vita aeterna dictum fuit, nos sc. qualis futurus sit ille status, praecise definire non posse. Sequentia observasse satis erit.

I. Esse poenas post hanc vitam, quod patet 1. Ex plurimis locis Scripturae, in quibus nulla est ambiguitas, ut Matth. xxv. 46. Et abibunt impii ad supplicium aeternum. 2. Petri ii. 9. Novit Dominus injustos in diem Judicii poenas dantes servare. Et 2. Ex rationibus, quas supra de Judicio et de Resurrectione protulimus.

Impii post mortem puniuntur.

II. Naturam poenarum quod attinget, tria sunt tenenda: 1. Illarum Gravitas, 2. Duratio et 3. Gradus. 1. Gravissimae erunt non enim poenae privationis tantum, sed insuper poenae sensus. Id indicant variae locutiones Scripturae, tum propriae, tum figuratae, ut de Gehenna, de igne, de fletu et stridore dentium. Marc. ix. 43, 44. Luc. xvi. 23. quibus locis Christum poenas vitae futurae designare patet, tum ex sermonis ipsius serie, tum ex eo, quod juxta consuetudinem Judaeorum sit locutus, apud quos hae locutiones poenas illas notabant; attamen figuratae istae locutiones non sunt praecise ad litteram intelligendae, sunt tantum imagines, quae statum miserrimum in-

Illae poenae erunt gravissimae.

334. *Pars II. Sect. VII. Cap. VI.*

Quae con-
sistent

1. In pri-
vatione
summi
boni.

2. In per-
pessione ma-
lorum cor-
poris et ani-
mae.

dicant. Poenae istae complectentur. 1. Pri-
vationem summi boni, separationem à Deo et
exclusionem à beatitudine coelesti, id quod no-
tatur his verbis Christi: Discedite à me male-
dicti, Matth. xxv. 41. Item 1. Cor. vi. 10.
Apoc. xxii. 15. 2. Perpessionem malorum et
gravissimarum poenarum, tum in corpore, tum
in anima. Respectu corporis quaeritur: An
impii igne materiali sint torquendi? Sanè con-
cipere non possumus, corpora semper uri et
non interire et destrui. Verisimile est malos
igne illo, qui in fine mundi cuncta absumet,
torquendos esse ad tempus aliquod, quo per-
acto erunt superstites. Ergò propriae et acer-
bissimae poenae, poenae sunt animae et dolor
intensissimus, qui oritur ex amissione summi
boni, quique cum desperatione et morsibus
conscientiae erit conjunctus. Conscientia e-
nim impios accusabit, quod Salutem ipsis obla-
tam spreverint, et sese volentes in exilium con-
jecerint; cui dolori cumulum addet despera-
tio. Siquidem nulla ipsis supererit liberati-
onis spes. Multi ubi de poenis damnatorum
loquuntur, ipsis tribuunt odium in Deum,
blasphemias &c. Sed absurdè. Odium Dei
proprie dictum in creaturam quantumvis im-
probam non cadit. Et si tale odium in dam-
natis locum haberet, non tantoperè dolerent, se
à Deo esse separatos. Sentient utique, Deum
esse summum bonum hominis et insuper illum
justum Judicem esse confitebuntur.

II. De duratione harum poenarum ex verbo Dei discimus, illas fore aeternas, eodem sensu quo in illo contextu vita dicitur aeterna. Praeterea Apoc. xiv. 11. Fumus tormenti ipsorum ascendet in Secula Seculorum. Et xx. 10. Diabolus et Bellia et Pseudopropheta torquebuntur die ac nocte in Secula Seculorum. Item quae dicuntur de verme qui non moritur, de igne inextinguibili. Sed hic sobriè et cum Scripturâ loquendum. Sufficit, si credamus, vera esse quae Deus dixit, Deumque neminem puniendum praeter meritum. Difficultates quae circa poenarum aeternitatem moventur, inde oriuntur, quod nesciamus, quis futurus sit praecisè reproborum status.

Durabunt
in aeternum.

III. De gradibus poenarum res est plana et aperta, idque omninò exigit Justitia Dei, ut unusquisque pro quantitate et qualitate peccatorum puniatur. Aestimabitur autem peccatorum gravitas ex mensura et gradu cognitionis et gratiae in hac vita concessae, Luc. xii. 47, 48. Servus, qui novit voluntatem Domini sui et neque se comparavit, nec fecit ex voluntate ejus, caedetur multis plagis, qui verò non novit, et fecit digna plagis, caedetur paucis. Matth. xi. 21, 22. Tyro et Sidoni tolerabilior erit conditio in die Judicii, quam vestra. Itaque Ethnicus mitius tractabitur Christiano, et inter Christianos illi severiores poenas dabunt, quibus amplior gradus gratiae concessus fuerit.

De gradibus poenarum certum est, unumquemque pro quantitate et qualitate peccatorum puni-
tum iri.

Ufus.

Ufus. Tria hic perpendenda veniunt: Scilicet poenarum illarum certitudo, gravitas, et gradus. 1. Poenas post hanc vitam improbis reservari, ne ipsi quidem Ethnici ignorârunt, quanto magis Christianos hanc doctrinam firmissimè credere par est, qui tot habent Verbi Divini testimonia, tot argumenta, quae illam comprobant; qui sit igitur, ut has poenas homines plerique parùm reformident. Nec id tantum, sed illas sibi accersant et coecorum aut brutorum instar in exitium ruant; nimirum aut fide carent, aut ista non cogitant et ad illa non attendunt.

2. Praeterea hoc quoque perpendendum venit, quam graves futurae sint poenae infernales, quam horrenda res sit excludi à Summo Bono, à Praesentia Dei, à Consortio Sanctorum, et Angelorum: Scelestinis quibusque, imò ipsi Diabolo Angelisque malis conjungi, conscientiae morsibus torqueri ac insuper desperatione. Unum est quod magnam vim habet ad homines commovendos, nempe quod damnati seipsos, scientes, saepè diùque moniti, in deplorandum illum statum conjecerint, quod per Deum et per Christum non steterit, quominus partem cum Sanctis in coelesti Regno habere et horrendas illas poenas effugere potuerint.

3. Revocanda sunt etiam in animum, quae ex verbo Dei de gradu poenarum docuimus. Ista profectò illis, quibus insignem cognitionis mensuram Deus concessit, metum et sollicitudi-

nem incurere debent. Quo majoribus beneficiis Deus nos afficit, quo uberius, quaecunque ad pietatem necessaria sunt, suppeditat, eò magis nobis timendum est, ubi de poenarum gradibus cogitamus.

Nunc antequam finem faciam, unum occasio- Conclusio.
ne dictorum addendum restat, nempe: Inter omnes homines nullos esse, quos graviores et severiores poenae maneant, quam illos qui Sacro Ministerio funguntur, si officio suo defuerint, idque propter Sanctum illud munus et gradum cognitionis sibi à Deo concessum; Hi, hi inquam erunt Servi illi inutiles et Hypocritae, qui in tenebras exteriores conjicientur, ubi erit fletus et stridor dentium. Matth. xxiv. 45--51. Ista Sacri Ministerii consecraneos ad pietatem, preces, vigilantiam, temperantiam impellere debent, illorum diligentiam acuere, zelum accendere, illos à mundi amore et juvenilibus concupiscentiis retrahere. Hùc igitur omnia sua studia, coepta, facta, vitam denique omnem referant; hic scopus sit studiorum, atque hic esto Tractatus nostri Theologici

F I N I S.

Books printed by R. and A. FOULIS.

DR. Francis Hutcheson's System of Moral Philosophy, to which is prefixed some account of the Life, Writings and Character of the Author by the Reverend Dr. William Leechman.

Scougal's Sermons

—Life of God in the Soul of Man.

S. Nye on the Principles of Natural and Revealed Religion.

The Comparative Theology.

Dr. More on the Attributes and Providence of God.

—Essay concerning Disinterested Love.

Dr. William Leechman's Sermons.

Kempis de Imitatione Christi.

Plain Reasons for being a Christian.

Hugens' Conjectures concerning the Planetary Worlds and their Inhabitants.

Addison's Travels.

The Dublin Society's Essays.

The Tatler, 4 vol.

The Guardian, 2 vol.

Cambray on the Existence of God.

—On the Education of Daughters.

—Dialogues of the Dead and Fables 2 vol.

—On the Eloquence of the Pulpit and Letter to the Academy on Rhetoric &c.

Cambray on Dejection of Mind with the
remedys of Dissipation.

Letters to the Duke of Burgundy.

Smith of Cambridge's Nobleness and Ex-
celiency of True Religion.

Addison on the Truth of the Christian Re-
ligion.

Dr. Burnet's Passages of the Life and
Death of John Earl of Rochester.

Geddes on the Composition and manner
of writing of the Ancients, particularly
of Plato.

The Travels of Cyrus, 2 vol.

Selden's Table Talk.

M. Minucius Felix ex editione Davisii.

Boetius de consolatione Philosophiae.

Locke's Essay concerning the Human Un-
derstanding, abridged.

Lord Shaftsbury's Inquiry and Rhapsody
with a recommendatory letter by Leib-
nitz.

Xenophon's Banquet translated from the
Greek, with a discourse on the Doctrine
and Death of Socrates by Dr. Welwood.

é

-

-

d

r

y

n-

ly

o-

ne

ne

d.